

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Sydney Nettleton Fisher

ÇEVİRİ Hazal Yalın

Sultan Bayezid Han

1481 – 1512

KitapYAYINEVİ

SULTAN BAYEZİD HAN

SULTAN BAYEZID HAN
1481-1512

KİTAP YAYINEVİ – 289
ANİ VE YAŞAM DİZİSİ – 23

SULTAN BAYEZİD HAN; 1481-1512 / SYDNEY NETTLETON FISHER

ÖZGÜN ADI
THE FOREIGN RELATIONS OF TURKEY 1481-1512

© 2013 ALAN FISHER (SYDNEY N. FISHER VARİSLERİ ADINA)
© 2014, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TANITIM İÇİN YAPILACAK KISA ALINTILAR DIŞINDA HİÇBİR YÖNTEMLE ÇOĞALTILAMAZ

ÇEVİRİ
HAZAL YALIN

DÜZELTİ
FEVZİ GÖLOĞLU

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK TASARIMI
DİLEK ÇETİNKAYA

KAPAK MİNYATÜRÜ
NAKKAŞ OSMAN'DAN II. BAYEZİD PORTRESİ
ŞEMÂİNAME, TSMK H. 1563, Y. 50A

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
KÂÇİTHANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂÇİTHANE-İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 12055
T: (0212) 294 10 10 F: (0212) 294 90 80
E: INFO@MASMAT.COM.TR

OCAK 2014, İSTANBUL

ISBN 978-605-105-128-4

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
KÂÇİTHANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3/1-A
34408 KÂÇİTHANE-İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 12348
T: (0212) 294 65 55 F: (0212) 294 65 56
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Sultan Bayezid Han

1481 – 1512

SYDNEY NETTLETON FISHER

ÇEVİRİ
HAZAL YALIN

KitapyAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

1- Giriş 9

2- BAYEZİD'İN GENÇLİĞİ VE CÜLUSU, 1447-1481 15

3- IÇ SAVAŞ, 1481-1482 23

4- CEM'İN DÖNECEĞİ KORKUSU, 1482-1495 32

5- SAVAŞA DOĞRU, 1496-1499 59

6- VENEDİK'LE SAVAŞ, 1499-1503 80

7- İRAN'LA SAVAŞ VE RAFİZİLİĞİN BASTIRILMASI, 1500-1511 110

8- BAYEZİD'İN TAHTTAN İNDİRİLİŞİ VE ÖLÜMÜ, 1511-1512 127

KAYNAKÇA 139

DİZİN 144

Machiavelli'nin "Bayezid gibi ikinci bir hükümdar olsa Osmanlı gücü Avrupa için zararsız hale gelirdi" diye düşündüğü söylenir. Sir Edward Creasy de Osmanlı tarihinin bu yıllarını, II. Bayezid'in "zayıf, zaferlerden yoksun saltanatı" diye özetlemişti. Bayezid'in Osmanlı hanedanının "tembel sultanlarından" biri olarak nitelenmesi de tarihçiler arasında adettendi. Ne ki Profesör Schevill bu bakış açısını sorguladı ve II. Bayezid'in babasının şekil vermiş olduğu imparatorluğu sağlamlaştırma ihtiyacını büyük ihtimalle kavramış olduğuna dikkat çekti.

II. Bayezid'in cülusundan önce imparatorluğu Osmanlı hanedanından yedi sultan yönetti. Hepsi de son derece yetenekli bu yedi kişinin her biri kendi selefinden üstün ve başarılıydı. Hele yedincisi, Konstantinopolis'in heyecan verici fethi ve enerjik-güçlü kişiliğiyle öyle üstündü ki, ardından gelecek olan neredeyse tamamen onun gölgesi altında kalabilirdi. Bununla birlikte 16. yüzyıl, 15. yüzyıldan daha heyecan verici ve renkli görünüyordu. Yeni dünyanın altını eski dünyaya akıyor ve Osmanlı İmparatorluğu'nu herkes kadar çok etkiliyordu. Mısır'daki, transit ticaret gelirinden mahrum kalan Memluk iktidarını kolaylıkla ele geçiren Türkler, Balkanlar ve Yakındoğu'nun büyük bölümünü kendi yönetimlerine bağlamaya devam ettiler. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu'nun Fatih Mehmed yönetimindeki ilk parlamasıyla Yavuz Sultan Selim ve Muhteşem Süleyman yönetimindeki tam genişlemesi arasında olanlara pek az dikkat gösterilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, Osmanlı tarihinin Amerika'nın keşfi, Ümit Burnu'nun dolaşılması ve çağdaş Avrupa ulus devletlerinin doğuşuna denk düşen dönemdeki boşlukları doldurmayı hedefledi ve bir dönemin ya da bir halkın tarihinin çoğunlukla tali figürlerin araştırılmasıyla en iyi şekilde anlaşılabilceği düşüncesiyle yapıldı.

American Council of Learned Societies'e, sağlamış olduğu iki burs için minnettarım: Türkçe eğitimi için biri 1935'te, diğeri 1938'de sağlanan bu burslarla söz konusu dönemin belirli Türkçe kaynaklarını kullanmak mümkün oldu.

Londra Üniversitesinden Dr. Paul Wittek bana ayırdığı zamanla ve yalnızca 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı vakanüvislerinin kullandıkları Türkçeye dair değil, Osmanlı Devleti'nin kökenleri ve gelişimi çalışmasına yaptığı paha biçilmez yardımla da son derece cömert davrandı.

Illionis Üniversitesinden emekli Profesör Albert Home Lybyer'e özellikle minnettarım. Bu çalışma, ilkin 1933'te Profesör Lybyer tarafından önerildi ve onun bilge ve dostça yönlendirmesiyle 1935'te sunulan bir doktora tezi olarak yazıldı. O zamandan beri çok miktarda materyal incelendi ve çalışmaya eklendi; burada sunulan monografi bu son incelemenin ve orijinal doktora metninin birçok kez elden geçirilmesinin ürünüdür.

Bu kitabın hazırlanması sırasında ailemin birçok üyesinin gösterdiği teşvik ve hoşgörüye şükran borçluyum.

Sydney Nettleton Fisher
Columbus, Ohio

GİRİŞ

1071'deki Malazgirt Savaşı, Konstantinopolis İmparatoru Romanos IV Diogenes için bir felaketti, ama Alparslan ve Türkler için bu öyle tayin edici bir zaferdi ki, neredeyse bütün Anadolu derhal önlerinde açılıverdi. Selçuklu Türklerinin bu bölge üzerindeki kontrolü yeni olsa da, dünyanın bu parçasına dair uzun yıllardır bilgi sahibiydiler.¹ Bizans'la sınırları boyunca yarı-bağımlı devletler gelişmişti ve bunların hedefleri, İslamın kent merkezlerini korumak, Bizans İmparatorluğu'nu sürekli olarak rahatsız etmek ve Müslüman inancını ve Abbasi halifelerinin topraklarını genişletmekti. Bu sınır devletlerinin önderlerinin ve askerlerinin hepsi olmasa bile çoğu, 1071'den sonra Anadolu'daki varlıklarını kolaylıkla büyüten Türklerdi. Gerçekten de bunların bir kısmı yeni sınırlara ilerledi ve düşmana karşı yeni akınlara girişti.²

Bu arada Anadolu'nun işgalini yürüten Selçuklu emirleri ve onların soyundan gelenler bunun, daha büyük bir Müslüman dünyası için bir basamak olmaktan ziyade, arzulanan verimli bir bölge ve kalıcı bir kazanım olduğunu ağır ağır kavramaya başladılar. Bu yeni yaklaşım kavrandığı anda Selçuklu emirleri merkezi Konya olan bir imparatorluk kurmaya giriştiler.³ Anadolu'nun küçük özerk devletlerinin çoğunu bir Selçuk imparatorluğunda bir araya getirdiler ve 13. yüzyılın Moğol istilasına mevcut birliğin büyük bölümünü yok ettiğinde, istikrarlı bir uygarlık kurmaktaydılar.

Selçuklu İmparatorluğu'nun hükümeti, dini çevreleri ve kültürlü toplumu 12. ve 13. yüzyılın parlak yılları boyunca eski Müslüman merkezlerinden gelen ihtiraslı kişilerle dolmuştu. Devlet ve hükümeti örgütleyenler, muhteşem Selçuk camii ve medreselerini planlayıp inşa edenler, şiir yazan-

1 9. yüzyılda Türk askerleri Bağdat'a yerleştirilmişlerdi ve 10. ve 11. yüzyıllar boyunca çok sayıda Türk aşireti mücadele ederek Malatya ve Diyarbakir bölgelerinde yerleşmişti (P. Wittek, "Deux chapitres de l'histoire des Turcs de Roum," *Byzantion*, XI, 293). Malazgirt Savaşından önce Türkler Konya'ya kadar uzanan akınlara yapıyorlardı (P. Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, s. 19).

2 Amasya'daki Danişmend Beyliği belki de en önemli örnektir.

3 Cl. Cahen, "La campagne de Mantzikert d'après les sources musulmanes," *Byzantion*, IX, 613-642; Wittek, "Deux chapitres," s. 296-297.

lar ve imparatorluğun vakayinamelerini kaleme alanlar, kısacası, bölgeyi uygarlaştıranlar bunlardı.⁴ Ama devletin güç ve çapını büyüten ve hükümeti merkezileştiren her adım, serhat boylarının o zamana kadar büyük ölçüde bağımsızlaşmış bütün gruplarının şiddetli muhalefetiyle karşılaşılıyordu. Bu sınır devletlerinin ruhu hiçbir zaman tamamen yok edilmemişti, Moğolların ve onlardan kaçanların Anadolu'ya getirdiği karmaşanın hemen ardından yeni serhat devletleri ve beylikleri de doğal olarak ortaya çıktı.⁵ Bu dönemde görülen pek çok yeni devletten biri, Osmanlı Türklerinin, onlara adlarını veren kahramanı Osman Bey tarafından yönetiliyordu.

Bu çalışmanın, Osmanlı İmparatorluğu'nun henüz tamamen olgunlaşmadığı ve karakteri itibarıyla hâlâ evriminin başında bulunduğu bir dönemi kapsıyor olmasından ötürü, sonraki döneme hâkim olan mücadele ve siyasetleri burada ele alacağımız değerlendirmeler çerçevesinde daha iyi anlamak için bu ilk dönem devletindeki kurumların niteliğine bir göz atmak uygun olacaktır.

Zayıflayan Abbasi ve kesintiye uğrayan Selçuklu imparatorluklarına bağlı olarak serhat boylarında yaşayan savaşçılar Müslümanlarca gazi olarak adlandırılıyorlar ve bu hayat tarzına da gazilik deniyordu. Kelime anlamı olarak gazi, akıncı demek olsa da, Araplar ve Türkler tarafından kullanıldığı şekilde İslam düşmanlarına karşı savaşanları ifade etmeye başlamıştı.⁶ Gerçekte Anadolu'nun gazileri neredeyse tamamen Bizans'a yapılan akınlarla yaşıyorlar ve saflarına sadece Türklerle Arapları değil, Rumları, Ermenileri ve birçok farklı ülkeden dininden dönmüşleri de kabul ediyorlardı. Bunların –eğer böyle nitelenebilirse– uygarlığı sürekli hareket halindeydi ve tek daimi karakteristiği de akınlar ve değişimdi. Savaşta beceri ve cesaret en yüksek vasıflardı. İlahiyat, özellikle Sünnilik, bilgi, muhafazakârlık, aile yaşamı ve soylu atalar pek itibar görmüyordu. Onları birleştiren, gruba ve

4 Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, s.16-32. Kuşkusuz bu kültürlü idarecilerin pek çoğu Bağdat'taki okullarda eğitim görmüşlerdi (B. Miller, *The Palace School of Muhammed the Conqueror*, s. 12-20; 193, n. 12).

5 Batı Anadolu'daki önde gelen yeni beylikler, Osmanlıların yanı sıra Menteşe, Aydın, Saruhan, Karasi, Tekke, Çandar, Hamid, Germiyan, Gazi Çelebi ve Karamanoğulları idi.

6 14. yüzyılın sonunda şair Ahmedî, "Gazi," diye açıklıyordu, "Allah'ın dininin aracıdır, Allah'ın dünyayı müşriklerden arındıran bir hizmetkârıdır ...; Gazi, Allah'ın kılıcıdır, müminlerin koruyucusu ve sığınağıdır. Eğer Allah yolunda şehit olursa, onun öldüğünü sanmayın — o, Allah'la uhrevî saadet içinde, sonsuza kadar yaşar." (Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, s. 14.)

grup içindeki bir gaziye sadakatti. Savaş, akın ve hareket bir gazinin doğal hayatıydı ve bunlar, istikrarlı ve uygar bir toplumla çevrildiklerinde nasıl yaşayacaklarını bilmiyor ve hemen isyan ediyorlardı.

Osmanlıların ya da Osmanlı hanedanının ilk sultanı olan Osman da bir gaziydi ve gazilerin lideriydi.⁷ Osman, Bizans İmparatorluğu sınırlarındaki barışçıl koşullar için sürekli bir tehdit olduklarını kendi liderliği altındayken ispatlamış savaşçıları çevresine topladı. Halefleri Orhan ve I. Murad yönetiminde de gazi faaliyetleri devam etti ve Balkan Yarımadası'nın büyük bölümü bunlarca ele geçirildi. Evrenos ve Mihaloğlu gibi önde gelen gazilerin isimlerinden, pek çok değilse bile birçok gazinin Hristiyan kökenli oldukları anlaşılıyor.⁸ Bu nedenle 14. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun şafağında, gazi kuvvetinin devleti yaratan ve yöneten güç olduğu ve bu kuvvetin de karakteri itibariyle Türk değil gazi olduğu unutulmamalıdır.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'a yayıldığı dönemde bu gaziler iki kategoriye ayrılabilirler.⁹ Şüphesiz gaza fikrine daha yakın olan ilki, neredeyse sürekli olarak akınlarla uğraşan ve Osmanlı beyinin kişisel önderliğine bağımlı olmayan akıncılardan oluşuyordu. Diğeri ise doğrudan beyin idaresinde, dolayısıyla onun bağımlı askerleri olan bütün gazileri kapsıyordu. Bu kuvvet, her biri kendilerini esir alanlar için savaşan savaş esirleriyle büyüyordu; esir alan kişinin bey ya da önemli bir gazi olmasının önemi yoktu. Bunlar, yeniçeriler diye adlandırılan yeni askerlerdi. Böylece, Osmanlı kuvvetleri neredeyse bitmez bir insan gücü ikmaline sahipti; zira her fetih yerleşecek yeni bir alan ve saflara yeni savaşçılar kazandırıyor. Bu kişisel gazi ya da yeniçeri ordusu, Osmanlılara resmi akınlarını sürdürme ve gerçek örgütlü bir savaş yürütme olanağı sağladığı için, belki de 14. yüzyılın en önemli gelişmesiydi. Hanedanda sultan adını taşıyan ilk kişi olan I. Bayezid idaresinde eski Müslüman devletlerinin fethedilmesi ve Balkan aristokrasisinin aşına olduğu pek çok tarzın benimsenmesi gazilerin çoğunu devlete yabancılaştırdı. Bunların enerjileri, Timur'un 1402

7 Osman'ın oğlu Orhan'a şöyle deniyordu: "Sultan, gaziler sultanının oğlu, gazi, bir gazinin oğlu, ufukların efendisi, dünyanın kahramanı." (Witteck, "Deux chapitres," s. 305.)

8 Mihaloğlu adı, "Mikhail oğlundan geliyor." Evrenos için bkz. J.H. Mordtmann, "Evrenos," *The Encyclopedia of Islam*, II, 34-35.

9 Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, s. 45.

Ankara zaferinden ve bunu takip eden genel çözülmenden sonra eski gazi uygulamalarına yöneltmişti.¹⁰

Osman, Orhan ve I. Murad'ın bu şaşırtıcı başarılarının peşi sıra, pek çok kişi –Araplar, Suriyeliler, İranlılar, Iraklılar ve Selçuk Türkleri– bir Müslüman uygarlığı kurmak için yeni merkezlere üşüştiler. Müderrisler, fakıhlr, ilahiyatçılar ve dervişler ele geçirilen zenginliği paylaşmak istiyorlardı ve fethedilen topraklarda kendileri için de yer olacağını umut ediyorlardı.¹¹ Osmanlı yerleşiminin ilk önemli merkezi olan Bursa (Brusa), birçok cami ve medresesiyle hızla bir Müslüman merkezi olarak gelişti.¹² İdareye ve gazilerin kazandıklarının korunmasına büyük yardımı olan, bu eğitimli ulema grubuydu. Ulema,¹³ gazilerden daha yerleşik ve uygar bir cemaati temsil ediyordu ve bu fark nedeniyle de, birbirleri için hissettikleri küçümseme, hor görme ve kıskançlığı anlamak da kolaydır.

Osmanlı Devleti içinde gazilerin ve ulemanın yanında iki önemli grup daha vardı: sipahiler ve ahiler. İki tür sipahi vardı. Bir grupta sipahi, sultandan bir tımar almış ve ihtiyaç duyulduğunda¹⁴ göreve çağrılan feodal bir efendiydi. Diğer grupta da kapıkulu sipahileri, bir kapıkulu sipahisi sultanın daimi sipahi ordusunun bir askeri idi. Tımarlı sipahilerin çoğu ya halen ya da eskiden bir gazi idi ve kendilerine tahsis edilen toprağın çoğunu da kılıçla kazanmışlardı ve bunu oğullarına bırakabilirlerdi. Elbette daha sonra, devletin askerlerinin birçoğu teknik olarak köle haline gelince tımarların sultana geri verilmesi gerekmişti, ama gerçekte pek çoğu bunu yapmadı ve toprak gene oğullarına kaldı.¹⁵ Böylece yeni bir aristokrasi ya da üst tabaka teşekkül etti.

Öte yandan ahiler, savaşçılar değil zanaatkârlardı.¹⁶ Ahilerin gazilerle ne tür ilişkileri olduğu tam olarak bilinmiyor. Bununla birlikte anlatılardan onların gazilerle işbirliği yapan ve Anadolu'nun şehir ve kasabalarının

10 Wittek, "De la défaite d'Ankara à la prise de Constantinople (un demi siècle d'histoire ottomane)," *Revue des études Islamiques* (1938), s. 15-28.

11 Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, s. 42-43.

12 Bursa, darü'lulema olarak da anılmaya başlanmıştı.

13 Ulema kelimesi eğitimli kişiler anlamına gelir ve İslam şer'i hukukunun uzmanlarıdır.

14 Savaşçılara tımar verilmesi Selçuklular zamanında da gelenektendi. (Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, s. 19.) Bu sipahiler genel olarak savaşa teçhizatlı gelirlerdi.

15 Junis Bey ve Alvise Gritti, "Pamphlet," akt. A. H. Lybyer, *The Government of the Ottoman Empire in the Time of Suleiman the Magnificent*, s. 271.

16 Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, s. 42.

üretim hayatında daima ayrılmaz bir rol oynayan birçok zanaatkar birliği, kurumu ya da loncaları olduğu görülebilir.¹⁷

1402'de Ankara Savaşı yenilgisinden sonra Osmanlı Devleti'nin varlığı ortadan kalktı. I. Bayezid tarafından ele geçirilen bütün Anadolu beylikleri, Timur tarafından eski hâkimlerine geri verildi; ancak I. Bayezid'in oğulları gene de bir şeyleri kurtarabildiler. İsa, Bursa'yı ele geçirdi, Mehmed Amasya'yı ve Süleyman da babasının bütün Avrupa topraklarını.¹⁸ Bununla birlikte on yıl içinde Mehmed kardeşlerini yendi ve aile mülklerini yeniden birleştirdi. Bunun ardından I. Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed, daha tedrici ama daha sağlam biçimde Anadolu'nun batısındaki neredeyse bütün beylikleri ve Türk aşiretlerini kendi idareleri altında birleştirdiler. Bu üçü, büyük gazi sultanlar olarak bilinirler. I. Mehmed ve II. Murad, Anadolu'daki en eski gazi merkezlerinden biri olan Amasya'da yetiştiler ve hayatlarında, pek çok gaziye rehberlik eden bir dizi ahlak kuralına sahip olan fütüvvet'i¹⁹ takip ettiler.²⁰ Bu sultanlar Avrupa'ya yaptıkları akınları yönettiler ve II. Mehmed, Konstantinopolis'in fethiyle bütün gazilerin en büyüğü olarak görülmeye başlandı. Ancak Asya eyaletleri sorununu da görmezden gelmediler. I. Bayezid bu bölgeleri fetheder ve Bizans ve Balkan hükümdarlarının halefi olarak yaşamaya ve davranmaya başlarken, I. Mehmed ve II. Murad Türk eşler aldılar ve kendilerini tamamen Türk kimliğiyle ifade ettiler.²¹

17 Ahilerin önemine dair, bkz. W. L. Langer ve R. P. Blake, "The Rise of the Ottoman Turks and its Historical Background," akt. The American Historical Review, XXXVII, 468-505; Wittek, The Rise of the Ottoman Empire, s. 42, 44.

18 Wittek, "De la défaite d'Ankara," s. 16-17.

19 Fütüvvet erdemli bir hayatı idare eden bir dizi şer'i kuralı. Birçok birlik de kurallarını fütüvvetle dayandırıyordu ve 15. yüzyılın sonunda dört birlik hâlâ hayatı kalmış bulunuyordu –gazi, ahi, abdal ve bacı (Tarih-i Aşıkpaşazade [ed. F. Giese], s. 201, 213). Fütüvvet ahlaki hem müride hem de öndere "karşılıklı vefa zorunluluğu" getiriyordu. Bir kargı, kılıç ve içki kadehinin kullanıldığı bir çeşit kabul töreni uygulanıyordu (Wittek, The Rise of the Ottoman Empire, s. 38-40; C. van Arendonk, "Futuwa," The Encyclopedia of Islam, II, 123-124). Bu törenlerin bir kısmı 15. yüzyıl sonlarında hâlâ mevcuttu; zira Cem, 1481-1482 kışında Mekke'ye giderken böyle bir törene katılmıştı. (Hasan İbn Mahmud Beyati, Jam-i Jemayin [ed. Ali Emiri].)

20 Selçuklu Devleti Konya'yı başkent yapmadan önce, Danişmendliler Amasya'yı merkezi bir kent haline getirmişlerdi. Daha sonra Selçuklu devleti çözüldüğünde Amasya'da bir Danişmend Devleti yeniden kuruldu. Danişmendlilerin hayat tarzlarının temel karakteristiklerinden biri gazi örgütlenmesiydi. Danişmendliler ünlü Gazi Seyyid Battal'ın kendi ailelerinden olduğunu iddia ediyorlardı (Wittek, The Rise of the Ottoman Empire, s. 20).

21 Mehmed I, Dulkadiroğullarının bir kızıyla ve II. Murad da Çandarlı beyinin bir kızıyla evlendi (Wittek, "De la défaite d'Ankara," s. 27).

Böylece, evlilik ve daha da çok baskı yoluyla Batı Anadolu'nun kontrolünü yeniden kazandılar. Osmanlıların atalarını Türk Oğuz kabilesine götürmeye ve hanedan tarihi üzerinde düşünmeye başlaması II. Murad'ın saltanatına rastlar.²² II. Mehmed, Konstantinopolis'in fethinden sonra Bizans imparatorlarının varisi oldu ve Osmanlıların imparatorluğunu kurma görevi de esasen ona düştü. Ulemayı, sipahileri ve yeniçerileri kullanarak Balkan bölgelerini ve Anadolu eyaletlerini bir imparatorluk içinde kaynaştırmaya çalıştı, ancak bu kolay bir iş değildi.²³ 1481'de öldüğünde, güçlü yumruğu altında yapısal çatlıklar neredeyse hiç görülmesine de, bu iş tamamlanmamıştı.

Mehmed 1481'de öldüğünde, Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ve Asya'ya yayılmıştı, Toros Dağları ve Fırat'tan Tuna ve Dalmaçya sahillerine kadar her iki taraftaki toprakları kontrol ediyordu. Yunanistan'ın neredeyse tamamı onundu ve kuzeydeki küçük bir sahil şeridi dışında Karadeniz de bir Türk gölüydü. Güney İtalya'da Otranto'da bir üs kazanılmıştı ve Rodos Şövalyeleri de kendi durumlarından tedirgindiler. Kırım ve Azak Denizi çevresindeki hükümete de Osmanlı sultanı yol gösteriyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sakinleri, devletin durumunun gösterdiğinden daha az birleşmiş ve daha az homojendi. Avrupa Türkiye'sinin her yerinde, fetihten önce de orada yaşayan aynı halklar ve gruplar vardı. Anadolu'da da Rumlar ve Ermeniler, İranlılar, Araplar, Suriyeliler ve Türkler bulunuyordu. Bir kısmı yarı göçebeydi, diğerleri ise savaşçılar, yerleşik çiftçi ve zanaatçılar, tasavvuf dervişleri ve gururlu şehirli beylerdi. Osmanlı ailesi, kuvvet, himayecilik ve tımarlarla kendisine duyulan sadakati geliştiriyordu, ama bu durum herhangi bir büyük huzursuzluğun üstesinden gelmeye yetecek kadar mükemmelleşmiş olmaktan da çok uzaktı. Hâlâ imparatorluğun içinde ve dışında yaşayan, eski şanlarına geri dönüş özlemi içindeki eski beylerin saraylarından gelenler ve onlara bağlı olanlar da bulunuyordu. Bunlar, bir başarı şansı vaat eden herhangi bir fırsat verilmiş olsaydı, Osmanlı egemenliğinin gücünü zayıflatacak her tür hareketi coşkuyla desteklerlerdi.

22 Age., s.27-28.

23 Mehmed'in büyük vezirlerinden biri de, ulema tarafından eğitilen Karamanî Mehmed Paşa idi. (F. Babinger, "Karamanî Mehmed Pasha," *The Encyclopedia of Islam*, II, 745-746.) Mehmed'in sivil bir idareciler topluluğu oluşturmaktaki büyük başarısı için bkz. Miller, *The Palace School*, s. 20-44.

BAYEZİD'İN GENÇLİĞİ VE CÜLUSU, 1447-1481

Mehmed'in ölümünden en az yüzyıl önce, bir Osmanlı sultanının kardeşlerini ve ailesinin diğer erkek üyelerini katletmesi verasetteki öncelik hakkının gereği haline gelmişti.¹ Doğal ki bu uygulama veraset geçişini tehlikeli hale getiriyor ve çoğunlukla da iç mücahedelelere yol açıyordu. Fatih'in ölümü bu gelenekte bir istisna oluşturmamış ve Osmanlı İmparatorluğu sonraki iki yıl boyunca II. Mehmed'in iki oğlu Bayezid ve Cem arasındaki savaşa sahne oldu.

Kardeşlerin büyüğü Bayezid 1447'de, Doğu Trakya'da, Edirne'nin güneybatısındaki Dimetoka sarayında doğdu.² Annesinin adı Gülbahar'dı ve aslen Türk'tü.³ Bayezid 1485'te Tokat'ta onun anısına bir cami ve medrese kurmuş olduğuna göre, eski bir Tokat ailesinden gelmiş olmalıdır.⁴

Osmanlı şehzadelerinin yedi-on yaşlarına kadar annesiyle birlikte haremde kalması bir gelenektir. Bu yaşlarda da bir öğretmen ve danışman topluluğunun vesayeti altında bir eyaletin idaresine gönderilirdi.⁵ Bayezid eski Danişmend merkezi Amasya'ya gönderildi ve yirmi dört yıldan uzun bir süre burayı yönetti. Hatta bu atama, Bayezid'in sünnetinden önce yapılmıştı; zira II. Mehmed, 1457 güzünde devletin önde gelenlerini düğün için

1 Ioannes IV Kantakuzenos (1383'te öldü) bu gelenekten söz ediyordu. Bu, II. Mehmed'in zamanında hukuki hale geldi (Witteck, "De la défaite d'Ankara," s. 23).

2 Rector et Consilium Ragusii ad Illustrissimum Dominium Venetum, Ragusa, 10 Mayıs 1512, akt. M. Sanuto, *I diarii*, XIV, 222. Bundan böyle bu çalışmaya sadece Sanuto olarak atıfta bulunulacak. Bayezid sonraki yıllarda da Dimetoka'ya düşkünlü ve 1509 depreminden sonra sarayın ve surların onarımı için önemli miktarda para harcadı (Nicolo Zastignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne [Adrianople], 4 Ağustos 1510, age., XI, 293; T. Spandugino, *De la origine deli imperatori Ottomani, ordini de la Corte, forma del guerreggiare loro, religione, rito, et costumi de la natione, Documents in édits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge* içinde [ed. C. N. Sathas], IX, 177). Cem 1459'da doğdu (J. von Hammer, *Histoire de l'empire Ottoman depuis son origine jusqu'à nos jours*, III, 456).

3 L. Thuasne, *Djem-sultan, fils de Mohammed II, frère de Bayezid II (1459-1495)*, s. 28n. (Bundan böyle bu çalışmaya Thuasne olarak atıfta bulunulacak.) Bayezid'in dayısı Mustafa Paşa, Hamza ya da Hızır Bey'in oğluydu (D. DaLezze, *Historia Turchesca (1300-1514)* [ed. Ursu.], s. 180; Hammer, III, 340; IV, 8).

4 A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, II, 91, 93.

5 Miller, *The Palace School*, s. 22-23.

Edirne'ye davet etti.⁶ Resmi saray toplantıları, ziyafetler, şölenler ve sadaka dağıtımına geçen bu dört günlük şenlikten sonra, Bayezid ve kardeşi Mustafa, öğretmenleriyle birlikte Amasya ve Manisa'daki saraylarına döndüler.⁷

Savaş zamanlarında oğullar, kuvvetlerin farklı bölümlerini yönetmeye çağırılırlardı. II. Mehmed'in Uzun Hasan'a karşı düzenlediği 1473 seferinde Bayezid ve Mustafa da yer almışlardı. Bayezid, lalası Has Murad Paşa'yla birlikte sağ kanattaki otuz bin kişilik Rumeli birliklerine kumanda etmişti; Mustafa ise solda, aşağı yukarı aynı sayıdaki Anadolu birliklerini yönetiyordu.⁸ Fırat Savaşında [Otlukbeli Savaşı] Gedik Ahmed Paşa, Bayezid'in birliklerini teftişe gönderilmişti. Paşa, Bayezid'i düzensizliği yüzünden azarladı ve böylece ikisi arasında bir husumet başladı; Bayezid öyle öfkelenmişti ki, Gedik Ahmed Paşa'ya yaşananlardan dolayı bir gün pişman olacağını söyledi.⁹ Muharebe, Bayezid kendi rolünü memnun edici bir şekilde oynasa bile, tayin edici olmadı.¹⁰ Daha sonra, 1480'de, II. Mehmed Balkanlar'da meşgulken ve Besarabya'yla uğraşırken, Bayezid'e Ermenistan'daki Turul Kalesi'ni ele geçirmesi emri verildi.¹¹ Fakat Bayezid bu harekâtların hiçbirinde etkileyici bir lider ya da parlak bir asker olarak temayüz etmedi.

II. Mehmed'in oğullarından birini tercih edip etmediği kesin olarak tespit edilemez. 1474'te Mustafa öldükten sonra¹² Cem'in babasının gözdesi olduğu ve onun varisi olacağı söylentileri yayıldı.¹³ Ne var ki pek çok yüksek görevli, içişleri ve yeniçeri liderleri Bayezid'e yakındı ve onu tercih ediyorlardı.¹⁴ Dahası II. Mehmed, Bayezid'in oğullarından en azından ikisini,¹⁵

6 Leunclavius düğünün İstanbul'da olduğunu söyler (*Annales Sultanorum Othmanidarum*, s. 45).

7 F. Giese, "Die altosmanischen anonymen Chroniken in Text und Übersetzung," *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes* içinde, XVII, no: 1, 148-149; L. Chalcocondylae, *De Origine ac rebus gestis imperatorum Turcicorum*, s. 287; Hammer, III, 38-39.

8 DaLezze, s. 45-55; C. Zeno, "Travels in Persia," *A Narrative of Italian Travels in Persia in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* içinde (gev. ve ed. C. Grey), *The Hakluyt Society Works*, XLIX, 78-80.

9 Bu husumet, Bayezid sultan olduğunda Gedik Ahmed'in katliyle sona erdi (Giese, s. 155; DaLezze, s. 185; Lutfi Paşa, *Tevarih-ül Osman* [ed. Kılıslı Muallim Rifat], s. 192).

10 DaLezze, s. 61; Giese, s. 151-152; Zeno, s. 24-26; Angiolello, s. 88-90; Hammer, III, 162-165.

11 Hammer, III, 252.

12 DaLezze, s. 66.

13 Spandugino, s. 170; M. Sanuto, *La spedizione di Carlo VIII in Italia*, s. 190.

14 N. Jorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, II, 234; Spandugino, s. 170; S. N. Fisher, "Civil Strife in the Ottoman Empire, 1481-1503," *akt. The Journal of Modern History*, XIII, 455-457.

15 Bayezid'in sekiz oğlu vardı: Abdullah, Şehin, Alem, Ahmed, Mehmed, Mahmud, Korkut ve Selim (Hammer, IV, sondaki tablo).

Abdullah ve Ahmed'i sırasıyla Manisa ve Mastro valileri olarak atamıştı.¹⁶ Bu oğullar Bayezid ve Cem arasındaki mücadelede kuvvetlerini doğal ki babalarının tarafında kullanacaklardı. Ama Bayezid vesveseliydi ve büyük oğulunun ve varisin pozisyonları arasında bir fark olduğunu kavramıştı.¹⁷

İki varis, Bayezid ve Cem'in karakter olarak çok az benzerliği vardı. Bayezid otuz dört yaşındaydı ve silahlardaki ustalıktan çok kitaplar ve konuşmayla ilgiliydi.¹⁸ Amasya'da günlerini müzik, şiir, felsefe, din, astronomi ve kozmografya doldurdu. Daha sonraki Osmanlı tarihçileri onu Sufi ya da Veli olarak adlandırdılar. Zanaatkârlıkla ilgiliydi ve iyi kesilmiş elmaslar ve elde işlenmiş madeni nesneler topluyordu. Gençlik günlerinde spor yapmaktan hoşlanırdı ve iyi bir binici, çok iyi bir okçu olmuştu.¹⁹ Basit şeylerden keyif alıyor, hafif şeyler yiyor, şaraptan kaçınıyordu. Hepsinden önce de karakter olarak barışçıldı.²⁰

Ondan yirmi yaş genç olan Cem, şairliğinin yanı sıra kardeşinden çok daha faal, savaşçı, haşin ve cömertti. Çağdaşlarından bir kısmı, onun bu nitelikleri nedeniyle II. Mehmed ve bazı yüksek rütbelilerin Cem'i Bayezid'e tercih ettikleri değerlendirmesini yaparlar ve sonraki yazarlar da bunu kabul ederler.²¹ Şüphesiz bu nitelikler, babasının sahip olduklarıyla, Bayezid'inkilerden daha fazla uyum içindeydi ve bu nedenle de II. Mehmed'in, genç oğlunun tahta varis olmasını umut etmiş olabileceğini düşünmek zor değildir.

1481 baharında II. Mehmed Anadolu ordusunu topladı ve nisan sonlarında seferi bizzat yürütmek için Boğaziçi'ni aşarak Üsküdar'a geçti. Bu kuvvetin kime karşı toplanmış olduğu belirsizdir. Rodos ya da Mısır'a karşı olabilir. Belki de Anadolu sınırlarındaki aşiretleri itaat altına almak içindi.

¹⁶ Hammer, III, 345; DaLezze, s. 70.

¹⁷ Bayezid, Amasya'da bir şehzade olarak, eğer sultan olursa orada bir cami ve medrese yaptırmaya söz vermişti (Amasyalı Abdizade Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, I, 128-129; Gabriel, II, 38).

¹⁸ "Eğer bu kelimelerle ilgili bir mesele ise, onu Bayezid bilir." (San Mehmed Paşa, *Nasa'ih ül-vüzera ve'l-ümera* [ed. W. L. Wright, Jr.], Princeton Oriental Texts, II, s. 109. Dr. Wright'ın tercümesinde [orijinaliyle aynı ciltte yayınlandı], *Ottoman Statecraft: The Book of Counsel for Vezirs and Governors*, s. 140.)

¹⁹ 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nu tanıyanlara tuhaf görünse de, ilk Osmanlı Türkleri fiziksel sağlamlığa, güce ve tahammüle büyük önem veriyorlardı. Bu kapsamda bkz. Miller, *The Palace School*, s. 117-123, 155-159.

²⁰ DaLezze, s. 166; Hammer, IV, 1-3; Thuasne, s. 28-29.

²¹ Thuasne, s. 31; Spandugino, s. 170; DaLezze, s. 172. Thuasne'in Cem biyografisi hem araştırmaya dayanır hem de okuması kolaydır ve okura hiç şüphesiz Osmanlı uygarlığının çok çeşitli veçhelerinin doğru bir tasvirini sunar.

Bazıları da, onun, çok fazla kendine güvenli ve mücadeleci olduğundan korktuğu oğlu Bayezid'in kibrini kırmak ve onu ezmek için hareket ettiğini iddia ediyorlardı.²² Ama II. Mehmed, sefer başlamadan önce ölüverdi.

Ordu, mayıs başlarında geceleme için Maltepe yakınlarında karar-gâh kurdu ve II. Mehmed de orada aniden öldü. Kendisi de bu seferdeymiş gibi yazan Neşri, gecenin ortasında rüzgârın sultanın çadırının dikili olduğu yerdeki ıslığını duyarak uyanıverdiğini dramatik bir tarzda anlatır.²³ Ordugâh derhal toplanır ve ordu aceleyle Üsküdar'a geri çekilir ve oradaki İstanbul'a giden bütün teknelere el konulur. Sultanın öldüğü ve büyük vezir ve paşaların cesedi gizlice İstanbul'a taşıdıkları yavaş yavaş öğrenilir.

Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa²⁴ ve Kazasker Manisalı Çelebi,²⁵ Bayezid yetişmeden önce Cem'in başkente ulaşmasını sağlamak için²⁶ Mehmed'in ölümünü gizleyip naaşını İstanbul'a taşıyarak Cem'i herkesten önce olaydan haberdar etmeyi umut etmişlerdi. Şehri yeniçerilerin girişine kapat-tılar ve acemioğlanlarını, ya da yeniçeri çıraklarını, bir suyolunu tamir etme bahanesiyle²⁷ dışarı göreve yolladılar. Bu iki kişi İslami kurumun da önder-leriydiler: birincisi ulema tarafından eğitilmişti, diğeri de o sırada ulema-nın başıydı.²⁸ Cem taraftarlarıydılar ve şüphesiz onu, kendi pozisyonlarını korumak ve ulemanın ve doğu monarşisini yeniden tesis etmek isteyen bir grup din adamı ve fakihin çıkarlarını geliştirmek için kullanmak istiyorlardı.

Ancak Karamanî Mehmed Paşa'nın planları bozuldu. Cem'e büyük bir süratle gönderdiği köleleri yakalanıp Anadolu beylerbeyi tarafından

22 Spandugino, s. 170; DaLezze, s. 114-115. Eğer doğruysa bu durum Osmanlı tarihinin daha sonraki pek çok evresinde olanlara benzer. Özellikle de Süleyman'ın oğullarıyla olan sorunlarını akla getirir. Bazıları II. Mehmed'in, Bayezid'in Cem'den çok daha fazla oğlu olduğu için Cem'i tercih ettiğini yazar-lar. Bu sırada Bayezid'in yedi, Cem'in ise bir ya da iki oğlu vardı.

23 "Auszüge aus Neşri's Geschichte des osmanischen Reiches" (çev. ve ed. Th. Nöldeke), *Zeitschrift der Deutschen morgenländischen Gesellschaft*, XV (1861), s. 371-372.

24 F. Babinger, "Karamanî Mehmed Pasha," *The Encyclopedia of Islam*, II, 745-746. Karamanî başkâtıp de olduğu için Nişancı Paşa olarak da anılır. Karaman'da doğdu, Arif Çelebi'nin oğluydu ve ünlü Cela-leddin Rumi'nin soyundan geliyordu. İstanbul'da medrese eğitimi gördü. Mahmud Paşa'nın maiyetine girerek nişancı ve 1478'de de veziriazam oldu. İmparatorluğun yasalarının düzenlenmesinde önemli bir rol üstlendi. Zengin kızlarıyla evlendi, darphanenin yöneticisiydi ve İstanbul'da pek çok kişinin nefretini kazanmıştı.

25 Neşri, s. 372; Hammer, III, 341.

26 Aşıkpaşazade, s. 183; Neşri, s. 371; Spandugino, s. 170; DaLezze, s. 116-117; Hammer, III, 339-340.

27 Neşri, s. 373.

28 Lybyer, s. 215, 217-218, 220.

alıklar. Bunlardan biri görevini inkâr ettiği için kazığa oturtuldu.²⁹ Haber yeniçerilere de yetiştirildi; bunlar da, kaba sallarla, vahşi hayvanlar gibi kükreyerek İstanbul'a geçtiler. Başlarında ağaları olduğu halde veziriazamı yakalayıp kafasını kestiler ve "Yaşasın Bayezid" diye haykırarak sokaklarda gösteriler yaptılar.³⁰ Askerler, İstanbul Kaymakamı İshak Paşa, kalabalığı yatıştırıp kargaşayı durdurmadan önce Yahudi ve Hristiyanların mallarını yağmalayarak bir müddet oyalandılar. Aslında bu sakinleştirme her askere bir miktar para ihsan etme şeklindeki bir uzlaşmanın sonucuydu.³¹ Bu sırada da görevli paşalar tahta vekâleten Bayezid'in oğullarından ve sarayda adeta rehin tutulan Şehzade Korkud'u geçirdiler.³²

Bu paşalar Karamanî Mehmed Paşa'nın doğal düşmanlarıydılar. Yeniçeri ağası, Rumeli ve Anadolu beylerbeyleri ve diğer Avrupalı paşalar Bayezid'e evlilik yoluyla hısımdılar ve bu ilişkiden çıkar sağlamayı amaçlıyorlardı.³³ Şehirdeki vezirler İshak ve Davud Paşalar gibi bunlar da enderundan yetişmeydiler.³⁴

Bunlar yeniçerilerin, solakların ve içoğlanların büyük kısmını Bayezid tarafına geçirmeyi başardılar.³⁵ Böylece, ordu önderleri ve sarayın çok sayıda etkili üyesinin Bayezid'den yana olması sayesinde, Karamanî

29 Neşri, s. 371; Aşıkpaşazade, s. 183; Spanduguino, s. 170; DaLezze, s. 116-117.

30 Neşri, s. 373-374; Spanduguino, s. 171; DaLezze, s. 117-118.

31 Neşri, s. 373-374; DaLezze, s. 118; A. Gritti, *Relazione de Andrea Gritti oratore straordinario a Bajezid II, letta in Senato li 2 dicembre 1503, La relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato durante il secolo decimosesto* içinde (ed. E. Albèri), seri 3, III, 19; Spanduguino, s. 171; Giese, s. 154.

32 Neşri, s. 374; Spanduguino, s. 171; DaLezze, s. 118-119; Gritti, s. 19; G. A. Menavino, "Della uita et legge Turchesca," akt. Dell 'historia universale dell 'origine et imperio de Turchi (ed. Sansovino), s. 53r. Bu sırada Cem'in küçük oğlu Oğuzhan da sarayda bulunuyordu, ama paşalar, Bayezid'den yana kesin bir tercih yaparak Korkut'u vekil atadılar (Hammer, III, 339).

33 Yeniçeri ağası Kasım Ağa (DaLezze, s. 164); yeniçeri paşası Rüstem (DaLezze, s. 179); Rumeli Beylerbeyi Hersekoglu Ahmed (Spanduguino, s. 170; P. Giovio, "Informatione di Paolo Giovio vescovo di Nocera, a Carlo Quinto Imperadore Auguisto," Dell 'historia universale dell 'origine et imperio de Turchi içinde [ed. Sansovino], s. 218r); ve Anadolu Beylerbeyi Sinan (Hammer, III, 339) Bayezid'le evlilik yoluyla hısımdılar.

34 Bu okulun önemi, önderlerin eğitimi ve bunların "takım ruhu" için bkz. Miller, *The Palace School*, s. 5-9, 23-44, 70-93. Zamanın önde gelen bir diğer paşası da Gedik Ahmed Paşa'dır ve Enderun'dan değil yeniçeri saflarından yükseldiği kesin olarak bilinir (Cl. Huart, "Ahmed Pasha," *The Encyclopedia of Islam*, I, 201). Hersek dükünün oğlu Hersekoglu Ahmed Paşa da Enderun'da eğitim görmüştü (Halil Edhem, "Hersekoglu Ahmed Paşa'nın Tercüme-i Hali," *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, V, 280).

35 Neşri, s. 372. Solaklar sultanın muhafızlarını oluşturan savaş gazisi yeniçerilerdi (Lybyer, s. 129-130). İçoğlanları Enderun'un öğrencileriydiler (Miller, *The Palace School*, s. 81-82; Lybyer, s. 73-78).

Mehmed Paşa komplosunun şiddet ve başarısızlığını anlamak hiç de zor değildir. Burada, yararlı evlilikler ayarlaması ve bu hısımlarının yükselmesi için yürüttüğü manevralar nedeniyle Bayezid'in siyasi zekâsının hakkını vermek gerekir.

Bayezid babasının ölümünü öğrenir öğrenmez son sürat İstanbul'a doğru yola çıktı; zira Amasya'nın İstanbul'a, Cem'in sancağı Konya'dan iki kat mesafede olduğunu biliyordu.³⁶ Bayezid bu acelesine rağmen tedbiri de elden bırakmadı; İzmit'te durdu, sarayı varışından haberdar etti ve güvendiği bir köleyi II. Mehmed'in naaşını kendi gözleriyle görmesi için İstanbul'a gönderdi. İranlı Uzun Hasan'ın oğlu da kısa süre önce benzer bir tuzağa düşmüştü.³⁷ Köle, durumu gözleriyle görüp dönünce, Bayezid Üsküdar'a hareket etti. Burada paşalar ve Boğaz'ı her tür çekirtme ve mavnayla dol-duran pek çok asker tarafından resmi olarak selamlandı. Hünkâr kayığının her iki tarafında da, Korkud'un yaptığı vaatlerin sultan tarafından tasdikini isteyerek bağrıışan ve Mustafa Paşa'nın Bayezid'in maiyetinden uzaklaştırılmasında ısrar eden yeniçeriler vardı.³⁸ Mustafa'yı Anadolu'ya geri gönderen Bayezid, sipahi başına 1.000, yeniçeri başına 300 akçe vererek ve sipahi yevmiyelerine beş akçe, yeniçeri yevmiyelerine üç akçe zam yaparak askerleri sakinleştirdi.³⁹ İstanbul'a ayak basan Bayezid karalar giyindi ve saraya doğru yola çıktı, ama bir asker dizisiyle yolu kesildi. Bunlar da para ve vezirlerin yalnızca yeniçeri ağalarından, kapıkulu sipahilerinden ve içoğlanlarından atanacağı sözünü almak istiyorlardı. Bayezid bunu kabul etti, ama askerlerin yağma ve şiddetine merhamet göstermesi talebine cevap vermedi. Atını mahmuzladı ve kalabalığın arasından saraya girdi.⁴⁰

³⁶ Mehmed'in ölümü ve Bayezid'in İstanbul'a ulaşması arasında on yedi gün geçti (*Aşıkpaşazade*, s. 182, 183; Neşri, s. 373). Bayezid ve maiyeti bu yolu sekiz günde aştılar (Hammer, III, 448).

³⁷ DaLezze, s. 164-168. Bayezid kısa süre önce Mehmed'in saygısız ve fazla ısrarcı bir ulaşımı katlet-tirmişti (age.).

³⁸ Bayezid'in dayısı olan Mustafa bir Anadolu Türküydü ve sarayda sevilmiyordu. Daha sonra kazas-ker oldu (Hammer, III, 340-341).

³⁹ DaLezze, s.119, 168; Neşri, s. 374. 50 akçe bir Venedik dukasına eşitti.

⁴⁰ "... primo si dimanda che quello haveva fatto Corcut Gelebi, suo figliuola, de accrescere le provisio-ni fosse insieme col dono de' 1000 aspri per la sua confermatione. Rispose Baiait: 'sia fatto.' Secondo, che non fosse eletto, ne potesse esser Vizir cioe de' 4 consiglieri niuna persona, se non era stato figliuola di christiano, et così contento. Terzo, che fosse pardonato a tutti quelli, che havevano danneggiato et rabbato Christiani et Giudei, et altri. A' questa partita lui non rispose, ma spinse il cavallo avanti ..."
(DaLezze, s.168-169.)

Ertesi gün Bayezid vezirler ve beylerle birlikte II. Mehmed'in cenazesini, onun yaptırdığı caminin avlusuna kadar omuzlarında taşıdı.⁴¹ Bir sonraki gün, 22 Mayıs 1481'de divan toplandı ve Korkud, bütün hünkâr haklarını Bayezid'e devretti.⁴² Yeni sultana biat edildi. İshak, Davud ve Hersekoğlu Ahmed Paşalar vezir olarak atandılar, valilere ve yüksek memurlara değişikliği bildirmek üzere ulaklar gönderildi ve bütün kadırlara da Sultan II. Bayezid'in cülusunu duyurmaları emri verildi.⁴³ Bayezid İstanbul'un ve hazine kontrolünü sağlamış olsa da, saltanatının güvende olmadığını biliyordu.⁴⁴ Sonraki on iki yıl boyunca ve hatta kardeşi Cem ölene kadar onun esas kaygısı bu oldu. Ancak burada tartışılacak olan konu, Bayezid'in imparatorluğun başına geçmek için ilk ve tayin edici zaferini neden kazandığı olacak.

Belki de bu başarının esas nedeni, yaşıydı. Bayezid'in saraydaki ihtiraslı ve enerjik adamların dostluğunu kazanmak için daha fazla zamanı olmuştu. Bunların bir kısmıyla evlilik yoluyla hısımdı ve şüphesiz pek çoğunu da yıllardır yakından tanıyordu. Belki de onların bir kısmıyla birlikte eğitim görmüştü. Diğer yandan bu adamlar da birbirlerine sadakat gösterebilirlerdi, çünkü saraylılar arasında güçlü bir takım ruhu vardı. Başarının bir başka unsuru da Bayezid'in muhafazakârlığıydı.⁴⁵ II. Mehmed, yaklaşık otuz yıl boyunca, Osmanlı gelenekleriyle bağlarını koparmış ve ülkeyi Selçuklu ve Bizans modeline uygun bir şekilde yönetmişti. Bayezid'in, bir gazi merkezi olan Amasya'da uzun yıllar yaşamış olması azımsanmamalıdır; zira böyle bir çevrenin etkisinden kaçınması mümkün olamazdı. Yeniçeriler ve kapıkulu sipahileri bu dönemin resmi gazileriydiler ve bir dereceye kadar bu kavramın kapsamından uzaklaşmış olsalar da, hâlâ gazilik sadakati ve hassasiyetine sahiptiler.⁴⁶ Bunlar da II. Mehmed'in ulemayı ve med-

41 Hammer, III, 341.

42 DaLezze, s. 169. Bu adımın meşruiyetiyle ilgili bazı sorunlar çıkmış gibi görünüyor. Pek çok yazar, Korkud ve diğerlerinin, Korkud'un sultan ve Bayezid'in da yalnızca onun adına yönetmeyi kabul etmiş olduğuna işaret ediyor. Sonraki yıllarda da sorun tekrar ortaya çıktı (Spandugino, s. 171; Menavino, s. 53r).

43 DaLezze, s. 169.

44 Yetmiş yıl kadar önce büyükbabası I. Mehmed, Anadolu'daki kuvvetlerini toplamış ve Avrupa eyaletlerini elinde tutan kardeşi Süleyman'ı da yenmişti.

45 Bunun bir başka kanıtı, Bayezid'in Gentile Bellini tarafından yapılmış bütün II. Mehmed resimlerini pazarda sattırması olmasındı. Bayezid, babasının Hz. Muhammed'e veya herhangi bir dine inanmadığını söylüyordu (DaLezze, s. 121; L. Thuasne, *Gentile Bellini et Sultan Mohammed II*, s. 32, 68).

46 S. N. Fisher, "Civil Strife in the Ottoman Empire, 1481-1503."

reselerde eğitim görmüş olanları göreve getirmesine itiraz ediyorlardı. Böylece Bayezid taraftarı oldular. Oğlu, II. Mehmed'i kızdırmıştı ve 1481'deki Anadolu seferinin ona karşı yürütüleceği rivayetleri de dolaşıyordu. Bayezid'in aklında haince bir hareket tezgâhlamaya dair⁴⁷ fikirler vardıysa, belli ki onun cesareti saraydaki taraftarlarınca veya onların varlıklarının bilincinde olması nedeniyle teşvik ediliyordu. II. Mehmed öldüğünde Bayezid ve taraftarları pozisyonlarını sağlamlaştırmakta ve Cem'e karşı savaşmakta zaman kaybetmediler. Zira hepsi de Cem'i babasına benzetiyorlardı. Saray grubu hakim konumdaydı ve Bayezid de onların tek adayıydı.

47 Bkz. yukarıda not 37.

İÇ SAVAŞ, 1481-1482

Diş dünya Konstantinopolis fatihi II. Mehmed'in ölümünü duyunca çok memnun oldu. Bolonya'da vatandaşlar bu hayırlı olaydan dolayı tanrıya dualar ederek kutsal emanetlerle sokakları doldurdular.¹ Papa IV. Sixtus, bu olayın bütün Hristiyanların Osmanlılara karşı bir haçlı seferinde birleşmesi için çok uygun bir fırsat yarattığına inanıyordu.² II. Mehmed'in 1453'teki büyük zaferi, Batı Avrupa'yı korkutmuştu, şimdiyse Hristiyanlığın en büyük düşmanı ortadan kalkmıştı ve haleflerinden hiçbiri imparatorluğu ayakta tutamazdı. Bazı İtalyan prensleri Bayezid ve Cem arasında bir mücadele olacağını da kavramışlardı ve Makyavelci İtalya bu durumdan çıkar sağlayabileceğini umuyordu.³ Ne var ki Osmanlı İmparatorluğu karşısında Avrupa öyle bölünmüştü ki, bu düşüncelerin hiçbiri gerçekleşemedi. Bayezid ve Cem, hiç değilse o an için, Avrupa'nın müdahalesi olmaksızın meseleyi kendi aralarında çözebileceklerdi.

Ancak İtalyan prenslerinin Osmanlı Devleti'nde bir iç savaş çıkması konusundaki akıl yürütmelerinin doğru olması da gerekmiyordu. Bayezid Cem'e eğer Kudüs'te barışçıl bir hayat sürmeyi kabul ederse canına kas-tetmemeyi ve iyi bir tekaüdiye ödemeyi defalarca teklif etti.⁴ Ancak Cem ihtiraslıydı ve babasının isteklerinin yerine getirilmediğini düşündüğü için öfke duyuyordu.⁵ Dahası Cem, sarayda doğan Bayezid değil, kendisi olduğu için, meşru varis olduğunu iddia ediyordu.⁶ Karamanî Mehmed Paşa'nın ulaşı Konya'ya asla ulaşamadığı için Cem ciddi bir açmaza girdi, ama bu,

1 1 Haziran 1481 (G. Nadi, *Diario Bolognese*, s. 92).

2 Papa, Ancona'daki gemilerini ve silahlarını bu sefere sunmaya hazır olduğunu söylemişti (Papa IV. Sixtus'tan Floransa Cumhuriyetine, Roma, 4 Haziran 1481, *Documenti sulle relazioni delle città toscane coll'oriente cristiano e coi Turchi fino all'anno MDXXXI* içinde [ed. G. Müller], s. 233).

3 Andreaolo da Guasco adlı bir Ceneviz, kendi şehrinin tüccarlarını Bayezid ve Cem arasındaki rekabetten yararlandırmaya çalışmıştı. Cenevizler gemiler donatacaklardı ve Polonya'dan da paralı askerler gelecekti. Kırım Hanına da yanaştılar ve onun cevabı da dostça oldu (W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au moyen-âge* [çev. F. Raynaud], II, 406).

4 Tohuasne, s. 29.

5 DaLezze, s. 172.

6 Caoursin, *Johannis Burchardi diarium*, I, 534-535, *Thuasne* içinde, s. 31.

onun Bayezid'i devirmek için cesurca çaba göstermesini engellemedi. Cem, Bayezid'in cülusunu öğrenince Konya'da asker topladı ve Bursa'ya doğru yola çıktı.⁷ Oraya ulaştığında beraberinde yirmi bin kadar askeri olmalıdır.⁸ Bunlar Anadolu'daki tımarlı sipahilerden, azaplardan, dervişlerden, Karamanlılardan, Varsak ve Turgud aşiretlerinden toplanmış karışık bir kuvvetti.⁹ Cem Bursa'da II. Mehmed'in çağrısı üzerine bahar seferi için toplanmış önemli sayıda kapıkulu sipahisiyle tımarlı sipahi buldu. Bunları kendi ordusuna katabilirdi, ama şehrin ana kalesi teslim olmayı reddetti ve Cem de karargâhını şehrin dışında, I. Bayezid camiinin yanında kurdu. Şehirdeki yeniçeri garnizonuyla küçük çarpışmalar da oldu ancak bunlar, Cem'in bir toplantıda son padişahın oğlu olarak tahtta hakkı olduğuna yeniçerileri ikna etmesiyle sona erdi.¹⁰ Bunların biat edışıyle de Bursa, kapılarını Cem'e açtı ve onu sultan olarak tanıdı. Müneccimler de yeni hükümdarın Cem olacağına dair söylentiler yaymışlardı ve bu da destekçilerini artırmıştı.¹¹ Cem burada sikke bastırdı ve kendi adına hutbe okuttu.¹² Böylece Cem, Osmanlı Devleti'nin bir parçasının tanınmış egemeni oldu ve bu pozisyonunu savunma hazırlıklarına girdi.

Bütün bu gelişmeleri öğrenen Bayezid de bu sırada kendi hazırlıklarını yapıyordu. Avrupa'daki bütün sancakbeylerine kuvvet göndermeleri için bir çağrı gönderildi¹³ ve Gelibolu'daki gemilerin bundan böyle Valona ya da Otranto'ya adam taşımalarını yasaklayan bir emir yayınlandı.¹⁴ Avlon-ya'da, Otranto'yu kurtarma harekâtının sorumluluğunda bulunan Gedik Ahmed Paşa, askerleriyle birlikte geri çağırıldı¹⁵ ve Bayezid de savaşı bizzat idare etmek için imparatorluk birlikleriyle Üsküdar'a geçti. Ayas Paşa'yı da

7 Neşri, s. 375; Aşıkpaşazade, s. 183; Spanduguino, s. 171; DaLezze, s. 172.

8 DaLezze, s. 172.

9 Aşıkpaşazade, s. 184; Neşri, s. 377; Hammer, III, 346. Anadolu'daki pek çok insan onun adil biri olduğuna inanıyor ve Cem'i tercih ediyorlardı, ahiler de Cem'den yanaydılar, çünkü o, kaçarken bile borçlarını tam olarak ödemişti (DaLezze, s. 178).

10 Neşri, s. 376; Aşıkpaşazade, s. 183; DaLezze, s.172-172.

11 Neşri, s. 376; Aşıkpaşazade, s. 183.

12 Neşri, s. 376; Aşıkpaşazade, s. 183; Lütfi Paşa, s. 191. Sultanın iki ayrıcalığı sikke bastırmak ve adına cuma günü hutbe okutmaktır.

13 Aşıkpaşazade, s. 184; Spanduguino, s. 171.

14 DaLezze, s. 170-171. Bu sırada imparatorluk filosu Bayezid'in elinde bulunuyordu (J. W. Zinkeisen, *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, III, 282).

15 Spanduguino, s. 167; DaLezze, s.170-171.

bin kadar yeniçeriyle garnizonu desteklemek üzere Bursa'ya gönderdi; ama bunlar oraya ulaştıklarında artık çok geçti. Ayas Paşa ve adamlarının çoğu yakalandı ve Cem'in birkaç hafta sonraki yenilgisine kadar hapsedildi.¹⁶

Bursa'nın yerlileri, başlangıçta, kaderlerini tahtın bu iki adayına da bağlamadılar, çünkü malları ve şehirleri için tedirginlik içindeydiler. I. Bayezid'in oğulları arasındaki savaşları hatırlıyor, yeniçerilerin İstanbul'da birkaç gün içinde yaptıkları yağmayı biliyor ve Bursa'yı bundan korumayı umut ediyorlardı.¹⁷ Cem bütün kuvvetleriyle şehir surları önüne ulaştıktan sonra baskı dayanamayacak düzeye ulaşmış ve Bursa Cem'i sultan olarak tanımıştı. Ancak Bayezid'in Rumeli ordusunun bütün kuvvetiyle Anadolu'ya geçtiği ve Gedik Ahmed'in de Avlonya'dan geri çağrıldığı haberi gelince, başka bir zorunluluk doğdu.¹⁸ Tam da bu aşamada Bursa'dan Cem adına barışçıl bir çözüm isteyen bir heyet gönderildi. Elçilik heyeti, Sultan I. Mehmed'in kızı Selçuk Hatun, Hüdayi Şükrü'nün oğlu Ahmed Çelebi ve Ayas ve Hamdi Çelebi adlarında iki molladan oluşuyordu.¹⁹ Bunlar Bayezid'e imparatorluğun bölünmesini ve Bayezid'in Avrupa'ya, Cem'in de Anadolu'ya hâkim olmasını önerdiler.²⁰ Bursa'nın önde gelenlerinin de hiç kuşkusuz bunda parmağı vardı, zira heyetleri, Selçuk Hatun hariç ulemeden oluşuyordu ve şehir de ulemanın merkeziydi: darül-ulema. Bursa ayrıca imparatorluğun Anadolu'daki başkentiydi. Ancak Bayezid, "sultanların akrabası olmaz,"²¹ diye cevap verdi ve Cem'e saldırarak onu devlet otoritesine boyun eğmeye zorlama planlarını uygulamaya devam etti.²²

İki kardeş savaşa hazırlandılar. Bayezid'in, Bursa'da Ayas Paşa'nın imdadına yetişmeyi başaramayan oğlu, Manisa Valisi Şehzade Abdullah da İznik'te ona katıldı. Gedik Ahmed Paşa da on altı bin adamıyla Avlonya'dan muharebeye tam zamanında yetişti ve minnetle karşılandı.²³ Ayrıca

16 Neşri, s. 375-376; Aşıkpaşazade, s. 183; DaLezze, s. 173; Thuasne, s. 33.

17 Neşri, s. 375-376; Aşıkpaşazade, s. 183; Thuasne, s. 33.

18 Neşri, s. 376; DaLezze, s. 171.

19 Neşri, s. 376. Hüdayi Şükrü'ye bazı metinlerde Mevlana Şükrullah da denir; ama anlamı aşağı yukarı aynıdır (Aşıkpaşazade, s. 184; Hammer, III, 344).

20 Hammer, III, 344.

21 Bayezid'in cevabı "Lâ erheme beyne'l-mülük" (hükümdarlar arasında merhamet olmaz) şeklindeydi -ed.n.

22 Age, 344.

23 DaLezze, s. 174-175; Hammer, III, 345.

Bayezid, Cem'in kethüdası Yakub'u da, eğer Cem'i Karaman'a çekilmeyip savaşıma ikna ederse yüz bin akçe ve Anadolu beylerbeyliğini ihsan etme vaadiyle baştan çıkardı.²⁴ Uzlaşma görüşmelerinin başarısızlığa uğramasından sonra karargâhındaki çoğunluğun savaş çağrısının reddedilmesi için uyarmasına rağmen Cem savaşımayı seçti.²⁵ Ana kuvvetiyle Yenişehir yakınlarındaki ovaya doğru ilerlerken, Gedik Nasuh Paşa komutasındaki bir grup yeniçeriye İznik yakınlarında bir geçidi tutmaya gönderdi. Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, Gedik Nasuh'u bu mevziinden çıkardı ve bütün birlikler nihai sonucun tayin edileceğinin görüldüğü Yenişehir Ovası'nda karşı karşıya geldiler.²⁶ Bayezid, 20 Haziran 1481'deki muharebeden önce buradaki birliklerine sadakat öğütü yaptı. Oğlu Korkud'un sipahilere, piyadelere ve içoğlanlarına yaptığı para vaadini yineledi ve kaptanlarıyla paşalarını, savaşta onlara babası II. Mehmed'den kat kat daha iyi önderlik edeceğine inandırdı. Askerler, hayatları pahasına onu koruyacaklarına, inançlarını kaybetmeyeceklerine ve sultandan başka bir şey dilemeyeceklerine dair yemin ettiler.²⁷ Öğle vakti Cem yenilmişti. Vakanüvis Neşri'nin dediğine göre: "Karaman kargaları, Bayezid'in kartallarını gördüklerinde, yuvadaki civcivler gibi dağıldılar."²⁸ Bu, tam bir bozgundu ve Cem, hafif yaralanmış olsa da, öyle hızla kaçtı ki, sabahleyin Eskişehir'e ve bir hafta sonra da Konya'ya ulaştı. Orada da üç gün kaldıktan sonra bütün ailesini topladı, Mısır'a doğru yola koyuldu. Yolda, Tarsus, Halep, Şam ve Kudüs'te saygıyla karşılandı ve Kahire'de de Sultan Kayıtbay onu oğlu olarak kabul etti.²⁹

Bayezid ve ordusu Cem'i acele etmeden takip ettiler ve onun ayrılmasından dört gün sonra Konya'ya ulaştılar.³⁰ Kendisi orada kalan Bayezid, Gedik Ahmed'i Cem'i takip etmeye ve yakalamaya yolladı; ama kovalamaca,

24 Hammer, III, 344.

25 Bazıları bu öneriden dolayı Fenarioğlu Hasan Çelebi'yi suçlarlar (Neşri, s. 376-377).

26 Neşri, s. 377; DaLezze, s.173-176; Hammer, III, 344-345.

27 DaLezze, s. 175.

28 s. 377. Yakub da anlaştıkları gibi bir grup askerle Bayezid'in tarafına geçmişti (Hammer, III, 346).

29 Neşri, s. 377-378; Aşıkpaşazade, s. 184; DaLezze, s. 176-178; Giese, s. 154. Cem'in maiyetindeki grupta üç yüz kişi vardı (Hammer, III, 346-347).

30 Konya yolunda pek çok Türkmen vergi bağışıklığı için arızalarda bulundu, çünkü kaçarken Cem'e saldırılarda bulunmuşlardı. Bayezid onlara hiçbir söz vermedi ve taleplerini saraya sunmalarını söyledi. Daha sonra, bunlar saraya geldiklerinde de, Osmanlıların meselelerine burunlarını soktukları için onları öldürttü (Hammer, III, 347-348).

Osmanlı Mısır sınırı olan Ereğli’de durdu.³¹ Bayezid, Dulkadir Beyi Alaüd-devle’ye mektup yazarak ondan Cem’i durdurmasını istedi; ama bey hiçbir şey yapmadı ve “eğer bu yoldan gelmiş olsaydı Cem yakalanmış olurdu” cevabını verdi.³² Bayezid Konya’dayken oğlu Abdullah’ı Karaman valiliğine atadı ve Gedik Ahmed Paşa’ya Cem’i takip etme emrini vererek İstanbul’a döndü.³³ Yeniçeriler Bursa’ya ulaştıklarında şehri yağmalamak ve bazı yeniçerilerin ölmesine veya yaralanmasına neden oldukları için Cem’e yardım eden dervişleri kılıçtan geçirmek istediler. Bayezid onlara “Yiğitlerim” diye hitap etti ve Bursa’nın kendisine bağışlanmasını istedi, ama onları ikna etmek için yine cömert ihsanlarda bulundu. Yine de bazı dervişler idam edildiler, Bursa da suçu civar bölgelerin köylülerine atmaya çalıştı.³⁴

Bayezid İstanbul’a döndükten sekiz gün sonra Gedik Ahmed Paşa da adamlarıyla geldi.³⁵ Bayezid onu çağırttı ve ona olan kişisel husumeti ve Cem’den taraf olduğunu bildiren bir ihbar nedeniyle tutuklatarak hapsetti. Saray, ertesi gün olayı duyunca ani ve şiddetli bir tepki ortaya çıktı. Gedik Ahmed, askerliğe sıradan bir yeniçeri olarak başlamış ve II. Mehmed zamanında da beylerbeylik ve vezirlik görevlerine yükselmişti.³⁶ Yıllarca paşalık yapmış ve pek çok zafere de imza atmıştı. Gedik Ahmed Paşa’nın tutuklanmasıyla Bayezid’in dayısı Vezir Mustafa Paşa’nın, yeniçeri ağası ve Bayezid’in damadı Rüstem’in itibarları yükseltildi ama bunların sarayı etkileme ya da hep birlikte Gedik Ahmed’i destekleyen birlikleri durdurmaya gücü yoktu. Gedik Ahmed, imparatorlukta en yetenekli komutandı ve adaleti, cömertliği, resmi yazışmalarda cesur eylemlere değinmekteki düşünceliği ve insanları yeteneklerine göre tavsiye etmekteki kararlılığı yüzünden herkes tarafından seviliyordu. Onun zafer sarhoşluğuna giderek daha fazla kapılması, kibri ve katılığı da destekçilerinin gözünde itiraz edilecek bir şey değildi. Yeniçeriler, sipahiler ve silahtarlar, subaylarının çoğunu da

31 DaLezze, s. 177-178; Aşıkpaşazade, s. 184.

32 Thuasne, s. 38.

33 Neşri, s. 378; Aşıkpaşazade, s. 184, Hammer, III, 348.

34 Neşri, s. 377-378; Aşıkpaşazade, s. 184, Hammer, III, 348-349.

35 Bu dönemi birinci ağızdan ve duygulu bir tarzda yazan DaLezze, bu sırada kendisinin Ahmed’in maiyetinde olduğunu söyler (s. 178-181).

36 Gedik Ahmed Paşa’nın hayatının bir özeti için, bkz. Cl. Huart, “Ahmed Pasha,” *The Encyclopedia of Islam*, I, 201.

yanlarına alarak saraya geldiler, bu tutuklamayı öneren ya da onları engelleyecek herkesi tehdit ettiler. Dış kapıdan zorla girdiler ve asilerin Cem'in tarafına geçebileceğinden korkan Bayezid'i merhametlerine muhtaç kıldılar. Ahmed'in özgürlüğünü ve onun tutuklanmasını önerenlerin görevden alınmasını istemenin yanı sıra, liderleri, Bayezid'in sadece kapıkullarını ve meşru yollardan yükselmiş olanları yüksek görevlere atama ve Yenişehir'deki savaştan önceki ulufe verme sözlerini de tutmasını talep ettiler.³⁷ Kapıkulu askerleri, Bayezid'in, babasına sadakatle hizmet etmiş, sarayda iyi eğitim görmüş ve disiplinli askerlerden daha çok tımarlılardan ve köylülerden yana olduğunu iddia ediyorlardı. Osmanlı Devleti'ni kendilerinin var edip genişlettiklerini ve Bayezid'in şimdi onu yıkacağını iddia ediyorlardı. Uzun konuşmalardan sonra Bayezid bütün isteklerini kabul etti; Ahmed'i sadece serbest bırakmakla kalmadı, onu özel yetkili vezir olarak onurlandırdı da. Ahmed Paşa'ya muhalefet edenler ise saraydan kayboluverdi.³⁸ Şüphesiz bu olay, Bayezid'in mutlak hâkim olmadığını, hatta çoğu zaman kapıkullarının ve ordunun insafına bağlı olduğunu gösterir.³⁹

Bayezid'in Gedik Ahmed'i serbest bırakmasında korkunun yanı sıra başka bir sebep daha vardı: Karaman'daki ayaklanmayı ezecek yetenekli bir komutana ihtiyaç duyuyordu. Karaman'ın şeyhleri ve dervişleri Bayezid'e destek sunacaklarına söz vermiş olsalar da, Karamanoğlu ailesinin son üyesi Kasım Bey, Şehzade Abdullah'ın Konya'daki valisi Ali Paşa'nın yönettiği Osmanlı kuvvetlerine saldırmıştı.⁴⁰ Oğlunu İstanbul'da rehin bırakan Gedik Ahmed Paşa, Ali Paşa'nın yardımına yetişmek ve Karaman'ı dize getirmek için birkaç bin yeniçeri, azab ve kendi askeriyle yola çıktı. Kasım

37 Şüphesiz bu, kapıkullarından olmayan Türk asıllı Vezir Mustafa'ya bir darbeydi. Ahmed'in, bu sırada Veziriazam İshak Paşa'nın damadı olduğuna da işaret edilmelidir (Hammer, IV, 8).

38 Vezir Mustafa Çanakkale'de kaleye hapsedildi ve yeniçeri ağası Rüstem de bir hafif çektirmeye atlayıp Akdeniz'e kaçtı (DaLezze, s. 180).

39 DaLezze, Gedik Ahmed'in Bayezid'le görüşmesine dair ilginç bir anı nakleder (s. 180-181). Paşa çok hümetkâr ve bir dizini yere koyarak, sultanın inançlı bir kölesi olduğunu ve onun, kölelerine istediğini verip istediğini alabileceğini söyledi. Eğer sultan kendisini hapsedmek ya da öldürtmek istiyorsa, bunu yapabildi. Ahmed, kendisinin buna karşı olmasına rağmen, yeniçerilerin ve diğerlerinin haddini bilmezliğinden dolayı af dileyen bir tavır sergiliyordu. Sonra orada bulunanlara döndü, onlara, sultana itaat etmelerini öğütledi ve sultanın, kendisinin arzu ettiği gibi köleleri olmadıkları için azarladı. Bu tiradın ne kadarının siyasi amaçlı olduğu elbette bir soru işaretidir.

40 Hammer, III, 336.

Bey, kendisini iki koldan takip eden Osmanlılar peşinde olduğu halde Silifke'ye çekildi. Ali Paşa Mut yakınlarında saldırıya uğradı ama, Gedik Ahmed Paşa onu kurtarıırken, Kasım da Tarsus'a çekildi. Bu aşamada Ahmed, kışlık karargâhını Larende'de kurdu ve Karaman valisi gibi davranmaya başladı.⁴¹ Ancak Kasım Bey henüz yenilgiye uğramamıştı ve kışı, bahar aylarında çatışmayı tekrarlamak üzere müttefikler toplayarak geçirdi. 1481'in Kasım ayında cephane ve beş çektirme almak için Rodos'taki Büyük Üstat D'Aubusson'a bir heyet gönderdi. D'Aubusson dostça bir cevap verdi ama şövalyeler, Mesih Paşa'nın 1480'deki saldırısından öyle sıkıntıya düşmüşlerdi ki, Osmanlı hükümetini gücendirecek durumda değillerdi.⁴²

Kasım Bey'in doğal müttefiki Cem de 1482 baharında şansını döndürmeyi denedi. Gedik Ahmed'in kışlık karargâhından kaçanlar ve diğer memnuniyetsizler Tarsus'ta Kasım Bey'e katılmışlardı. Bunlar Cem'in geri dönüp meşru haklarını alması için yalvıyorlardı.⁴³ Başlarında Gedik Ahmed Paşa'nın bulunduğu Osmanlı önde gelenlerinin –geldiği anda Anadolu'nun kendisine teslim edileceğini bildiren– mektupları (bir kısmının sahte olduğu açıkça belliydi) Cem'e yollandı.⁴⁴ Diğer taraftan Cem de zaten bununla meşguldü. Kahire'ye ulaştığında Mısır Sultanı Kayıtbay ona yardım etmeyi reddetmiş, o da kış aylarını hac için gittiği Mekke yollarında geçirmişti.⁴⁵ Kuşkusuz bunu siyasi amaçla yapmıştı, çünkü seyahat boyunca olan bitenleri yazmaları için yanına ulemadan kişiler de almıştı. Yarı dini, yarı şövalyece bir törene de katıldı ve atalarının soyunu eski Türk-Oğuz sülalesine kadar sürdü.⁴⁶ Belki de Osmanlı Devleti'ndeki dindar ve saf Türk unsurların desteğini kazanmaya oynuyordu. 1482'de Kahire'ye döndüğünde Kayıtbay'ın yardımla ilgili görüşlerini değiştirmediğini gördü. Herhalde Cem'in cesareti kırılmış olmalı ki, kardeşine tekrar mektup yazarak onun bağışlayıcılığını ve imparatorluğun bölünmesini istedi. Bayezid

41 Aşıkpaşazade, s. 185; Neşri, s. 378; Hammer, III, 349-350.

42 Thuasne, s. 45-46. Bayezid de aşağı yukarı aynı zamanda şövalyelerle altı aylık bir ateşkes yapmıştı (age., s. 46-47).

43 Bu kaçakların en önemlisi, Ankara sancakbeyi ve eski yeniçeri ağası Mehmed Bey'di (Aşıkpaşazade, s. 185; Neşri, s. 378; Hammer, III, 351).

44 Aşıkpaşazade, s. 185; Neşri, s. 378-379.

45 Aşıkpaşazade, s. 184-185; Neşri, s. 378; Lütü Paşa, s. 191; Thuasne, s. 47-48.

46 Hasan İbn Mahmud Bayatı, *Jam-i Jemayin*.

bunu reddetti ama Cem'i, bir milyon akçelik iradı kabul edip Kudüs'te köşesine çekilmesi için yeniden uyardı.⁴⁷ Cem bunu kabul etmedi; Kasım Bey ile ihanet içindeki Osmanlıların mesajlarını aldığı da bir kez daha Osmanlı Devleti'nin hiç değilse bir parçasını kazanmaya çalışmaya karar verdi. Sonunda Kayıtbay fikrini değiştirdi ve Cem'e birkaç bin askerle kırk bin duka altın verdi; Halep ve Şam valilerine de ilave adam ve para vermele-ri için talimat gönderdi.⁴⁸ Cem böylece 1482 baharında Halep'e geldi. Burada Osmanlılardan kaçan birkaç bin kişiyle karşılaştı. Adana'ya hareket etti, orada Kasım Bey tarafından karşılandı ve ona, başarılı olurlarsa, Karaman'ı vaat etti. Sonra da, Cem'in II. Mehmet zamanında valisi olduğu Konya'yı hedefleyerek, Osmanlı topraklarını işgale koyuldular.⁴⁹

Bayezid kış boyunca bütün bu gelişmelerden haberdardı. Gedik Ahmed Paşa, çok sayıda kişinin kışlık karargâhından firarı nedeniyle suçlandı, Konya'ya geri dönmesi ve Abdullah'ı da, Bayezid ve hünkâr ordusu-nun gelişini beklemek üzere Karahisar'a göndermesi emredildi.⁵⁰ Bu bir araya geliş hazırlanırken Cem ve Kasım bütün güçleriyle Konya önlerine ulaştılar, ama Ali Paşa şehri öyle kuvvetle savunuyordu ki, onu ele geçire-mediler. Bu başarısızlıkla şehri kuşatmaya ve şanslarını [yanlarına çekmeyi başardıkları sancakbeyi nedeniyle] başlıca Osmanlı haininin makamı olan Ankara'da denemeye karar verdiler. Ankara birkaç günlüğüne işgal edildi, ama Amasya'dan gelen Bayezid'e sadık birlikler kısa zamanda gelip Cem'in kuvvetlerini bozguna uğrattı.⁵¹ Gedik Ahmed'in kuvvetlerinin Bayezid'inki-lere katıldığını öğrenen Cem bütün umutlarını kaybetti. Ereğli'ye kaçtı ve orada da, yüksek görevlilerinden ikisini, bir anlaşma yapmayı önermek için Bayezid'e gönderdi.⁵² Cem, Bayezid'in bunu reddettiği haberi gelmeden önce, Avrupa'da sığınacak bir yer aramaya başlamıştı bile. Venedikliler onu kabul etmeye meyilliydiler; böylece Cem, Rodos'taki St. Jean şövalyelerinin konukseverliklerini kabul etti. Bayezid, Cem'in Rodos'a gönderdiği ilk elçi-

47 Thuasne, s. 48-51.

48 Halil Edhem, s. 204; DaLezze, s. 181; Thuasne, s. 51-52.

49 Aşıkpaşazade, s. 185; Neşri, s. 379; DaLezze, s. 181; Hammer, III, 351-352.

50 Aşıkpaşazade, s. 185; Hammer, III, 351-352.

51 Aşıkpaşazade, s. 185; Neşri, s. 379-380; Giese, s. 155; Hammer, III, 352-353.

52 Bayezid ona Kudüs'e yerleşmesi için bir miktar irat sağlamayı önerdi ama Cem, birkaç Anadolu eyaletinin verilmesini istedi (Hammer, III, 353-354).

leri yakalamıştı ve Cem'i takip etmesi ve kaçmasını önlemesi için Hersekoğlu Ahmed Paşa'yı bir grup sipahiyle birlikte göndermişti, ama bu yakalama girişimi başarısız oldu. 26 Temmuz 1482'de Cem, Anamur'dan Rodos'a giden bir gemiye bindi. Artık bir daha ülkesine geri dönmeyecekti.⁵³

Bayezid yazı Konya'da geçirdi ve buradayken Karaman'a boyun eğdirdi. Güz aylarında, oğulları Şehin ve Korkud'u Konya ve Saruhan valileri olarak atadıktan sonra, kışı geçirmek için Edirne'ye gitti.⁵⁴ Fakat bu andan Cem'in 1495'teki ölümüne kadar tahtının güvenliğinden asla tam olarak emin olmadı. Cem'in, Mısır'dan üstün bir kuvvetle ya da Avrupa devletlerinin bir koalisyonuyla birleşmesi halinde, taht için olduğu kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığı için de ciddi bir tehdit oluşturabileceğinin farkındaydı. Cem, artık bir iç mesele değil, bir dış siyaset meselesi haline gelmişti. Bayezid'in Gedik Ahmed Paşa'yla eski hesabını görmesi ise onun ayaklanma ve iç savaş korkusundan kurtulduğunu gösterir.

Kasım 1482'de, Edirne'de büyük bir şölenden sonra paşa yakalandı ve katledildi. Bayezid'in bakış açısıyla 'Gedik Ahmed'e karşı pek çok kanıt vardı'.⁵⁵ Paşa, Bayezid'in 1473 seferindeki askeri önderliğini çok sert eleştirmişti; Otranto seferinin iptal edilmesini şiddetle protesto etmişti; önceki yılın olaylarının gösterdiği gibi askerlerin onu kuvvetle desteklediklerine kuşku yoktu; Venedik'le anlaşma imzalanmasını desteklememişti ve Cem'in hapsedilmesi için para ödenmesinin Osmanlı Devleti'nin itibarını kötüye kullanmak olduğunu düşündüğü için Rodos Şövalyeleriyle anlaşmayla sonuçlanan görüşmelerden çekilmişti; kayınpederi Veziriazam İshak Paşa'yla birlikte Bayezid'in gözdelelerinden Mustafa Paşa'ya karşı başarılı bir komplo düzenlemişti ve belki de en önemlisi, özellikle içkiliyken (ki bu sıkça olan bir şeydi) fazlasıyla sözünü sakınmıyordu. Bu infaz üzerine ayaklanan bazı birlikler ezildiler. Kısa süre sonra Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa, Veziriazam İshak Paşa'nın yerini aldı. Belli ki Bayezid, yönetim üzerinde mutlak bir kişisel denetim sağlama adımlarını yavaş yavaş atıyordu.

53 Aşıkpaşazade, s. 185; Neşri, s. 380; Hammer, III, 352-354; Thuasne, s. 56-63; DaLezze, s. 181-182; Spanduguino, s. 171; Giese, s. 155.

54 Aşıkpaşazade, s. 185-186; Giese, s. 155.

55 Giese, s. 155; Lütfü Paşa, s. 192; Hammer, IV, 7-9. D'Aubusson, Papa Sixtus IV'e, Gedik Ahmed Paşa'nın Cem'den yana olduğunu yazmıştı (Thuasne, s. 68).

CEM'İN DÖNECEĞİ KORKUSU

1482-1495

Cem'in 1481 ve ardından 1482'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan kaçışının Osmanlı iç savaşını bir diplomasi ve uluslararası komplo meselesi haline getirdiği, Rodos'la yapılan görüşmelerden ve barış anlaşmasının şartlarından anlaşılıyordu. Osmanlı Devleti için uzun zamandır bir baş belası olan St. Jean Şövalyelerinin ciddi bir saldırıya karşı koyamayacakları bilindiği halde, Bayezid onlarla barış yapmaya karar verdi.¹ Kasım 1481'de bir heyet ateşkes görüşmeleri yapmak ve İstanbul'a bir elçi davet etmek üzere Rodos'a gönderildi ama bu ikinci adım, Osmanlı Devleti'nin belli tutsakları serbest bırakmadığı suçlamasıyla gecikti. Daha sonra anlaşma yapma görevi Konya'da bulunan Gedik Ahmed Paşa'ya verildi, o da 1482'de tutsakların serbest bırakıldıklarını bildirdi. Bayezid, Cem'in iadesi karşılığında kalıcı barış, para ve en ziyade müsaadeye mazhar bir ticari anlaşma teklif etti.² Şövalyelerin Büyük Üstadı D'Aubusson, çok sayıda müttefik kazanma ve Cem'i de Osmanlı Devleti'ni durdurmak için bir takoz gibi kullanma umudunu taşıyordu.³ Yaz ortasında durumunun umutsuz olduğunu anladı ve elini güçlendirmek için Cem'in temsil yetkisini alarak onu korunmak üzere Fransa'ya gönderdi. Bunun ardında iki elçi, Guy de Mont Arnaud ve Leonard du Prat, bir anlaşmaya varmak için sadaret makamına gönderildi, ama kendilerine herhangi bir haraç ödemeyi ya da her yıl sultana elçi göndermeyi kabul etmemeleri talimatı verildi.⁴ Bunlar Edirne'de Bayezid'e takdim edildiler ve sonra da Gedik Ahmed ve Mesih paşalara gönderildiler. De Mont Arnaud, müzakereler-

1 İl. Mehmed, 1480'de ağır bir saldırıyla şövalyeleri sindirmişti ve muhtemelen de öldüğü 1481'de işlerini bitirmeyi planlıyordu. Şövalyeler 1481-1482 kışında gerekli tedariklerinin olmadığı bahanesiyle Cem'e yardım etmeyi reddetmişlerdi (Thuasne, s. 45-46).

2 Age., s. 45-47; DaLezze, s. 182-183; Hammer, III, 356.

3 D'Aubusson Papa IV. Sixtus'a, Napoli kralına, Macar kralına ve Venedik hükümetine mektup yazarak bir Haçlı seferi için çağrı yaptı. Hepsisi de zamanın elverişli olduğunda fikir birliğine vardılar ama kimse tek bir adam bile vermedi. Napoli kralından bunun harika bir fırsat olduğunu ama Venedik ve Papa tarafından saldırıya uğradığından ne yazık ki şövalyelere yardım edemeyeceğini bildiren tipik bir cevap geldi (Thuasne, s. 68-70, 101-102).

4 Papa'dan izin alınmıştı (age., s. 75-76).

de eşit taraflar olarak bulunmakta ısrar edince Ahmed öfkelen-di; eğer –Bayezid’in barış istediğini bilen– Mesih meseleyi bizzat ele almasaydı, konferans dağılırdı.⁵ Nihai anlaşma, her iki ulus arasında denizde ve karada barış ve Bayezid’in ömrü boyunca ticaret serbestisi bulunacağını; her iki tarafın da, bunlar dinlerini değiştirmemiş oldukları müddetçe (ki bu durumda da her biri için yirmi iki duka ödenecekti) kaçak köleleri geri vermeyi kabul ettiklerini ve Bodrum’daki St. Peter Kalesi’nin kaçaklar için dokunulmaz bir sığınak sayılacağını ifade ediyordu.⁶ Rodoslular Bayezid tarafından özel olarak da kabul edildiler. Bayezid onlara Cem’in sağlık durumunu ve zihninin nasıl olduğunu sordu ve sonra da kendi elçisiyle birlikte onları D’Aubusson’a geri gönderdi. Bu heyet 7 Aralık 1482’de Büyük Üstat’la gizli bir anlaşma imzaladı. Buna göre Cem’in hapsedilmesi karşılığında Bayezid şövalyelere yıllık kırk beş bin Venedik dukası ve geçen yıl için de yaklaşık aynı miktarı ödeyecekti. Bu, 3 Ocak 1483’te Bayezid tarafından da onaylandı.⁷ Böylece sadaret makamı ve Rodos arasında, Bayezid’in, Cem’in hapisliğinin devamı için Rodos’a ve sonrasında da papaya haraç ödemeyi bir anlamda kabul ettiği o ünlü anlaşma imzalandı. Bazı vezirlerin anlaşmadan şikâyet etmeleri şaşırtıcı değildir; ama Cem’in Osmanlı İmparatorluğu’nun bundan sonraki on iki yılında oynayacağı dokunaklı role işaret ediyordu.

Bu anlaşmanın ılımlı ve barışçıl vurgusu, Bayezid’in Cem’le savaşırken sürdürdüğü tedbir siyasetinin sadece bir devamı olmasından geliyordu. Bayezid, tahta çıktığı andan Cem’in ikinci kaçışına kadarki sürede barış yapmak zorunda olduğunu biliyordu. Bu düsturun ilk ifadesi de Güney İtalya’da yürüyen seferle ilgili kararıydı. Ağustos 1480’de Gedik Ahmed, muhtemelen Otranto boğazlarının ve Arnavutluk sahillerinin güvenliğini sağlama almak amacıyla, on bin adamıyla Otranto’yu ele geçirmişti.⁸ Ahmed daha sonra yeni kuvvetler toplamak için geri dönerken Avlonya yakınlarında olduğu sırada II. Mehmed öldü. Bayezid, Gelibolu’daki Osmanlı gemilerinin, Calabria Dükü Alfonso’nun kuşattığı Hayreddin komutasındaki Türk kuvvetlerini rahatlatmak için Otranto’ya adam

5 Gedik Ahmed bu aşamadan sonraki bütün görüşmelerden çekildi.

6 Age., s. 83-84; DaLezze, s. 182; Hammer, III, 357.

7 DaLezze, s. 182-183; Thuasne, s. 84-86; Hammer, III, 357-358. Bazı yazarlar bu miktarın 45.000 değil 40.000 duka olduğunu söylerler (DaLezze, s. 182; Spandugino, s. 171).

8 Edward Armstrong, “The Papacy and Naples in the fifteenth Century,” *The Cambridge Medieval History*, VIII, 195.

taşımasını yasakladı. Gedik Ahmed, Cem'le savaşmak için geri çağrıldı ve Otranto'daki birlikler de kendi kaderlerine terk edildi.⁹ Aç ve susuz kalan umutsuz durumdaki bu askerler 10 Eylül 1481'de teslim oldular¹⁰ ve Bayezid'in saltanatı boyunca Osmanlılar İtalya'yı bir daha hiç tehdit etmediler. Bayezid, böyle bir saldırının İtalya'yı kendisine karşı birleştirmek için gerek duyulan dürtüyü sağlayacağından korkuyordu.

İtalyanların 1481'de Osmanlılara karşı bir Haçlı seferi düzenlenmesiyle ilgili yazışmaları, planlama aşamasını hiçbir zaman geçmedi. Kırım hanı ve Polonya kralı da yardıma gönüllü olduklarını ifade ettiler, Cenevizler ise İtalya'dan birlikleri taşımayı kabul ettiler,¹¹ ama İtalyanların çoğu konuya ilgi göstermedi. Floransa, saltanatının yedinci yılına kadar Bayezid'e hiçbir kutlama mesajı göndermedi.¹² Ancak bütün İtalyan devletleri arasında Osmanlı Devleti ve Levant'la [Doğu Akdeniz] en ilgili olanı Venedik'ti ve şüphesiz gelişmelerden en çok haberdar olanlar da Venediklilerdi. II. Mehmed'in ölümünün ardından İskender Paşa komutasındaki Sırbistan ve Bosna gazileri Dalmaçya akınlarına başlamışlardı. Venediklilerle yapılmış barış anlaşmasının, sultanın ölümüyle geçerliliğini yitirdiğini ileri sürerek Zara'ya saldırdılar ve Cattaro [Kotor] Körfezi'ndeki bir köyü ele geçirdiler.¹³ Ancak Venedikliler barışı sürdürmek istiyorlardı ve bu niyetlerini göstermek için, bir Napoli kuvvetinin yeni ele geçirdiği Kefalonya Adası'nı alıp Türklere geri vermek üzere dört kalyonlarını göndermişlerdi.¹⁴ Sonra da Venedik Dogesi Kefalonya Adası'nı tebrikleriyle birlikte Bayezid'e sunmak üzere sadaret makamına bir elçi gönderdi. Dalmaçya'daki kargaşadan şikâyet ediyor ve Venedik'in II. Mehmed ile yaptığı barış anlaşmasını yenilemek istiyordu. Elçi Antonio Vituri ve sekreteri Alvise Mamenti,¹⁵ anlaşma görüşmelerinde güçlükler yaşadılar ama 16 Ocak 1482'de İstanbul'da, Venedik için en yararlı anlaşmalardan birini

9 Bu siyasete en sert karşı çıkan Gedik Ahmed'di ve belki de, Avlonya'da daha fazla tekne olsaydı, subaylara açıkça söz vermiş olduğu gibi, Otranto'da kuşatılan kuvvetleri rahatlatmış olurdu (DaLezze, s. 170-171).

10 Türkler teslim olduğunda Calabria Dükü, limanı serbestçe tahliye edebileceklerini vaat etti ama sözünü tutmadı. Adamların birçoğu onun kalyonlarına konuldu ve yenicilerinin bir kısmı da dinden dönerek sonraki birkaç İtalya savaşında onun için dövuştü (DaLezze, s. 170-172; Giese, s. 154-155; Armstrong, VIII, 195; Spandugino, s. 167; Hammer, IV, 3-4).

11 G. Grasso, "Documenti riguardanti la costituzione di una Lega contro il Turco nel 1481," *Giornale ligustico di archeologia storia e belle arti*, IV, 322.

12 G. R. B. Richards (ed.), *Florentine Merchants in the Age of the Medici*, s. 50.

13 Sanuto, IV, 326; Elbëri, series 3, III, 3; Hammer, IV, 4-5.

14 Spandugino, s. 167. Kuşkusuz Venedik, Kefalonya'da Türkleri Napoli kralına tercih ediyordu.

15 Sanuto, IV, 326.

imzalamayı başardılar. Bunun şartlarına göre¹⁶ Venedik bundan böyle on bin duka yıllık haraç ödemeyecek, Türkiye'deki gümrük vergileri Venedikliler için yüzde beşten yüzde dörde düşürülecek, son barıştan bu yana Venediklilerin Osmanlı güçleri karşısında uğradıkları kayıplar tazmin edilecek, köleler geri verilecek, ticaret ve Venedik balyosu korunacaktı. Diğer yandan Venedik de Kefalonya'yı geri verdi ve Osmanlı hükümetinin el koyduğunu iddia ettiği 50 bin dukadan vazgeçti. Gedik Ahmed Paşa'nın bunu zayıf bir anlaşma olarak protesto etmesinde şaşılacak bir şey yok, ama Bayezid'in kafasında Cem vardı ve Venedik'i memnun bir ruh halinde tutmak istiyordu.

Gerçekte Bayezid, Venediklilerin Cem'e yardım etmesinden ya da onu St. Jean Şövalyelerinden almasından korkuyordu; böylece 1482 sonlarında Antonio Vituri ile varılan anlaşmayı dogeye onaylatması için Amasya'daki lalası İskender Paşa'yı Venedik'e gönderdi.¹⁷ İskender Paşa, Venediklilerle Cem'le ilgili de görüşecekti. Cem'in Venediklilerin eline düşmesi durumunda, Bayezid onlara ödül veya kardeşinin fidyesi olarak Mora'yı öneriyordu.¹⁸ Doge bu öneriye ya ilgisiz kaldı ya da kuşkuyla yaklaştı; ama 1483 başlarında Domenico Bollani ve Francesco Aurelio'yu iyi niyetlerini göstermek ve önceki yıl varılan anlaşmayı onaylamak için İstanbul'a yolladı.¹⁹ O yılın temmuzunda Venedik, Cem'i Savoy Dükü Charles'tan almayı reddetti ve aralıkta da anlaşmadaki bazı ihlallerden şikâyet etmesi ve Bayezid'i Napoli kralına karşı kışkırtması için yeni elçi Giovanni Dario'yu gönderdi. Dario başarılı oldu; yeni bir anlaşma imzalandı ve 1485'te Benedetto Trevisano tarafından onaylandı. Bayezid de bunun Napoli kralına saldırmak için kullanılabileceğini ima ederek bir filo hazırlamaya koyuldu.²⁰ Venedik'le barış 1497'ye kadar resmîyetini korudu ama bu barışı gözetmek Osmanlılar için son derece zordu. 1481'den önceki yıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu Dalmaçya ve Adriyatik bölgesine yayılmıştı ve Bayezid'in Venedik'le anlaşmaları da imparatorluk içinde bu istikamette yayılma yanlısı kuvvetlerin muhalefeti çekiyordu. Bayezid, Cem yüzünden Batı karşısında bu kadar vesveseli olmasaydı, Venedik'le

16 Hammer, IV, 4, 6; Heyd, II, 329; Albèri, series 3, III, 3.

17 Thuasne, s. 106; DaLezze, s. 183.

18 Sanuto, IV, 326; DaLezze, s. 183; Thuasne, s. 106.

19 DaLezze, s. 183; Thuasne, s. 106; Sanuto, IV, 326; Hammer, IV, 11.

20 Thuasne, s. 110, 118; Albèri, series 3, III, 3. Bu filo gerçekte Mısır'a karşı savaş için hazırlanıyordu. Sanuto, IV, 326.

yapılan bu anlaşmalar şüphesiz farklı bir karakterde olurdu.²¹ Bununla birlikte Venedik'le anlaşma imzalanmasında görmezden gelinmemesi gereken önemli bir faktör, Osmanlı hükümetinin, çoğunlukla zannedildiği gibi ticaretin öneminden bihaber olmadığı olgusudur. Sadaret makamının iktisadi çıkarlarını zihinlerde canlandırmaya yardımcı olacak bir nokta, ticari önemi büyük şehir devleti Ragusa'nın [Dubrovnik] anlaşmadaki yeridir. Bayezid'in saltanatının ilk yirmi yılı boyunca Sırbistan ve Bosna'daki yerel beylere²² Dalmaçya sahillerine akın yapma izni verilmiş olsa da, Ragusa, akıncılara yasaklanmış bir bölge olarak kaldı. Bayezid'in cülusuyla Ragusalılar İstanbul'a bir elçi gönderdiler ve burada avantajlı bir anlaşma imzaladılar. Bütün eski ayrıcalıkları yenilendi, yıllık haraçları üç bin dukaya indirildi ve sultandan, Boğazlara, Tuna ve Dinyester ağızlarına ve Karadeniz'in her yerine güvenli bir şekilde seyahat etmelerini temin eden pasaportlar aldılar.²³ Ragusalılar hayatlarının bağlı olduğu bu ayrıcalıklarını kıskançlıkla koruyorlardı. 1483'te, Bosna sancakbeyliği Osmanlı İmparatorluğu içinde Hersek'le birleştirildiğinde ve bu eyaletin prensi de Ragusa'ya kaçtığında, şehir, sadaret makamını sakinleştirmek için sultana 12.500 ve veziriazama da 500 duka gönderdi.²⁴

Türkiye ve Macaristan arasında II. Mehmed'in saltanatı sırasında büyük bir düşmanlık vardı, yeni sultanın cülusuyla düşmanlıklar yeniden canlandı. 1481'de Sırp İskender Paşa komutasındaki kuvvetler Macaristan'a girdiler ama birliklerini Temeşvar'da toplayan Pal Kinizsi tarafından geri püskürtüldüler. Sonbahar sonlarında düzensiz çarpışmalar sürüyordu ama büyük

21 Buna dair bir anlatım Bayezid'in Rodos Şövalyeleriyle ilişkilerine de işaret eder. D'Aubusson Bayezid'in bir filo inşa ettiğini öğrenince bunun Napoli'ye karşı saldırıda kullanılacağı inancına kapıldı ve Mart 1484'te Bayezid'e, eğer bu filo Gelibolu'dan ayrılırsa bunun bir savaş ilanı olarak anlaşılacağını ve Hristiyan prenslerinin birleşerek Cem'i de başlarına geçireceklerini söylemek üzere Mosco Perpiano'yu gönderdi. Bundan kısa süre sonra Bayezid, filonun geçici olarak silahsızlanmasını emretti, limandan ayrılmasını yasakladı ve filonun Akdeniz'de konuşlandırılmayacağına dair D'Aubusson'a teminat verdi. Buna karşılık D'Aubusson da Cem'in İspanya, Macar ve Napoli kralları tarafından alınmasına izin vermeyi reddetti; Bayezid bu nedenle [Hristiyanlığın İstanbul'da muhafaza edilen kutsal emanetleri arasında bulunan] Vafizci Yahya'nın sağ elini D'Aubusson'a gönderdi (Thuasne, s. 119-120).

22 Bunların esas ilgileri Edirne ve İstanbul'daki köle pazarlarında satmak üzere erkek, kadın ve çocukları ele geçirmektir.

23 Heyd, II, 347-348; Hammer, IV, 4. Ragusa-İstanbul yolu Novipazar, Sofya, Tatarpazarcık, Filibe ve Edirne'den geçiyordu. Ragusalılar bütün bu şehirlerde ve ayrıca da Kili ve Akkerman'da yerleşmişlerdi. Başlıca ticari malları kürk, balmumu, kâğıt, Edirne'de tabaklanmış deri ve Sırbistan madenlerinden gelen altın ve gümüşü. Osmanlı Devleti'ne ihraç edilen başlıca kalem ise bezdi ve bunun çoğu da, Ragusalılar tarafından Ancona yoluyla Floransa'dan getiriliyordu (Heyd, II, 347-348).

24 Hammer, IV, 10.

zaferler yoktu.²⁵ Bir sonraki yıl da, Macaristan Kralı Korvin Matyas [I. Hünyadi Matyas], Bayezid'e çeşitli şekillerde güçlük çıkarmaya çalışmış olsa da, fazla bir harekât olmadı. Korvin, D'Aubusson, IV. Sixtus ve XI. Louis ile sürekli ilişki-deydi ve onları, Cem'in zindancılığını kendisine vermeleri için ikna etmeye çalışıyordu ve bu konuda başarısız olunca da II. Mehmed'in kardeşi olduğunu iddia eden bir düzmece Bayezid'i ortaya çıkardı. Bu girişim de boşa çıktı ve 1483'te, Sultan Bayezid Tuna'yı tahkım ettikten ve Korvin de Bohemya kralıyla savaşa başladıktan sonra, Osmanlı Devleti'yle Macaristan arasında beş yıllık bir ateşkes imzalandı.²⁶ Böylece 1483 itibariyle II. Bayezid babasının tahtını korumuş, kardeşini iki defa yenmiş ve Katolik Avrupa ile barış yapmıştı.

Osmanlı Devleti ile Cem'i ellerinde tutan Avrupa devletlerinin arası sükûnet ve barışın hüküm sürdüğü bir hal alınca, Bayezid bir gaza örgüt-lemek ve Osmanlı Devleti'ni güçlü devletlerden biriyle savaşa tutuşmasına gerek olmayacak yönlerde genişletmeye devam etmek için kendini özgür ve belki de mecbur hissetti. İhtimaller Arnavutluk, Dalmaçya ve aşağı Tuna bölgeleriydi. 1483'te hünkâr orduları, gazilerin ve fedailerin yardımıyla Tuna boyunda istihkâmlar inşa ettiler; böylece Eflak ve Boğdan'da, Macar saldırılarından bir ölçüde korunarak harekâtlarda bulunabileceklerdi.²⁷ 1484 itibariyle her şey hazırdı. Eflak Prensi Karaboğdan yıllık haracını gönderme-yi reddetmiş ve haberciler sadaret makamına eli boş geri gönderilmişlerdi.²⁸ Anadolu ve Rumeli orduları toplandı ve Bayezid, orduların başına geçerek Kili ve Akkerman hedeflerine doğru yola koyuldu. Filo da ordularla birlikte hareket ediyordu ve Karadeniz yolundan Tuna'ya yiyecek, silah, savaş mal-zemesi ve kuşatma topları taşıyorlardı.²⁹ Osmanlı birlikleri Tuna'yı geçtiler ve birkaç Eflak birliğinin de yardımıyla Kili'yi kuşattılar. Kale temmuzda tes-lim oldu. Kırım Hanı Mengli Giray Han komutasındaki bir Tatar birliğiyle takviye edilmiş olan ordu, Akkerman'a ilerledi. Burası da ağustosta teslim oldu. Bu şehirlere kadılar atandı, kiliseler camiye çevrildi ve bazı sakinleri de Müslüman oldu. Bayezid, Karaboğdan'dan haracını aldıktan sonra, zafer kutlaması yapmak ve dünyaya başarısını duyurmak için Edirne'ye döndü.³⁰

25 Age., IV, 5-6.

26 Thuasne, s. 102-103, 75, 127; Hammer, IV, 11; Giese, I, 155.

27 Aşıkpaşazade, s. 186; Giese, s. 155.

28 DaLezze, s. 183-184. Bu saldırı 1483'te yapılmış olabilirdi, ama Mısır'la sorunlar vardı ve Bayezid dikkatli olmaya söz vermişti (Aşıkpaşazade, s. 186).

29 Aşıkpaşazade, s. 187; Hammer, IV, 12; DaLezze, s. 184. Elli gemilik bir filodan söz edilir (Sanuto, IV, 326).

30 Aşıkpaşazade, s. 186-187; Gatti, s. 20; DaLezze, s. 183-185; Giese, s. 155; Spandugino, s. 171; Ham-mer, IV, 11-12.

Bu Tuna Seferi, bir fetih olduğu kadar bir gaza ya da akındı da; zira bu sırada bölgeyi imparatorluğa katmak için çok fazla şey yapılmadı. Karaboğdan ise elbette itaatkâr davranıyordu ve Bayezid ona sonbaharda, sonra da 1485'te Polonya'ya karşı harekâtında gücünü artırmak için bir grup akıncı gönderdi.³¹ Ancak Karaboğdan sadık değildi, Kili ve Akkerman'daki ayaklanmalara o derece yardım etti ki, Rumeli Beylerbeyi Ali Paşa, bölgeyi tekrar dize getirmek için Boğdan'a yürüdü. Karaboğdan kaçtı ama ertesi yıl, 1486'da, Silistre Beyi Malkoçoğlu Bali bölgeyi dize getirdi ve 1487'de de Eflak ve Boğdan, bir heyetle sadaret makamına haracını ve iki yılın ödemesi gecikmiş borçlarını gönderdi.³² Türkler bu seferlerin her birinden de çok miktarda esir ve ganimetle döndüler. Sonraki birkaç yıl da benzer küçük çaplı seferler Tuna üzerinden yapıldı. Eflak kısa bir süre için kaybedildi ama 1492'de geri alındı ve 1493'te Bayezid, Erdel'i işgal girişiminde başarısız oldu.³³ Bu yıllar boyunca sadaret makamı, gazalar ve düzenli seferlerle Tuna bölgelerini gide-rek daha fazla buyruğu altına almaya çalıştı ve çok az ayaklanmayla karşılaştı.

Osmanlıların Tuna'nın kuzeyindeki bu girişimleri Orta Avrupa'nın Hristiyan prenslerini endişelendiriyordu ve bunların başını da Macaristan Kralı Korvin Matyas çekiyordu. 1483 anlaşmasından Matyas'ın 1490'daki ölümüne kadar sadaret makamı ve Macaristan arasındaki barış devam etti, karşılıklı dostluk elçileri gönderildi ve beş yıllık ateşkes, 1488'de üç yıllık olarak yenilendi.³⁴ Ama Korvin hâlâ Cem'i ele geçirip Osmanlılara saldır-mayı umut ediyordu; hesabına göre Ferrara Dükü Cem'i kaçırarak ve onu Korvin'in ellerine teslim edecekti. Korvin daha sonra, 1487'de Fransa'ya Cem hakkında görüşmek üzere bir elçi yolladı, ama iki plan da başarısız oldu.³⁵ Bu sırada Bayezid Mısır'la savaşıyordu ve Korvin 1489'da Papa, bütün İtalya, Fransa, İngiltere, [Habsburg] İmparatorluğu ve Polonya'yı kapsayacak üç yıllık bir Haçlı Seferi örgütlemeye başlamıştı.³⁶ Ama 1490'da ölünce bütün gözler onun mirasına döndü ve Haçlı Seferi de unutuldu.

Korvin'in oğlu, Habsburg İmparatoru Maximilian ve Bohemya kralı Vladislav Macaristan tahtında hak iddia ediyorlardı. Vladislav zafer kazanmak

31 Spandugino, s. 171-172.

32 Hammer, IV, 14-15, 23; Giese, s. 155-156, 157; Aşıkpaşazade, s. 190-192.

33 Giese, s. 156; Sanuto, IV, 326; Hammer, IV, 36; Thuasne, s. 314.

34 Giese, s. 155, 157-159; Hammer, IV, 13-14, 23-24.

35 Thuasne, s. 146-149, 164, 167. Korvin, sadaret makamındaki yüksek görevlilerle gizli görüşmeler yoluyla, eğer Cem Macaristan'da bir ordunun başında olursa pek çok kişinin Bayezid'i terk edeceğini iddia ediyordu. Cem ise bir Haçlı ordusunun başında olmak istemediğini açıklamıştı (age., s. 199, 258).

36 Age., s. 250, 254-255, 265-268.

üzereydi, ama bu mücadele sürerken Osmanlılar saldırıya geçtiler. Bayezid Belgrad'ı almayı umut ediyordu, Semendire beyini bu amaçla şehre saldırmaya gönderdi. Türkler 1490'da Narenta Kalesi'ni aldılar³⁷ ve ertesi yıl Bayezid, Vladislav'la barış yapmaya çalıştıysa da reddedildi. Bayezid bu barışı zorlamak için 1492 Martında Sofya'ya doğru yola çıktı. İki Macar heyeti de ona eşlik ediyordu. Bunlar yürüyüş halindeki devasa orduyu gördüler ama sadaret makamının önerdiği şartları reddetmekte ısrar ettiler. Sınırdaki ve Bosna'da çok sayıda kale, Osmanlılar tarafından ele geçirildi, ama Kiniszi Pal, onları Szöreny [Severin] kuşatmasını kaldırmaya zorlayarak Osmanlılara karşı ezici bir zafer kazandı. Hile başarısız oldu. Bayezid önünü korumak için Arnavutluk'a döndü ve filosunun da işbirliğiyle bu ülkenin bazı bölgelerini yakıp yıktı.³⁸

Böylece Macaristan ve Arnavutluk seferlerine katılan birlikler birleşmiş oldu ve büyük akıncı birlikleri Dalmaçya, Hırvatistan, Karniyol, İstirya ve [Avusturya'nın güney eyaleti] Carinthia'ya gönderildi. Bu bölgeleri 1483'ten beri neredeyse her yıl işgal eden bu birlikler 1492'de Cilly, Villach ve Sankt Veit'e ulaşmalarından hemen sonra Alman soyluları tarafından geri püskürtüldüler.³⁹ Sonraki yıl Bayezid Yakub Paşa'yı sekiz bin sipahiyile bu yenilgilerin intikamını almaya gönderdi. Bunlar kolaylıkla Cilly'ye girdiler ve bütün ülkeyi yakıp yıktılar. Bu arada Hırvatistan'da da bir iç savaş başladı. Taraflardan biri Yakub'u yardıma çağırırken Derenczeny'nin başını çektiği diğeri Macaristan Kralı Vladislav'dan destek istiyordu. Eylül 1493'te Yakub zafer kazandı ve Derenczeny'yi esir alarak Bayezid'e gönderdi, o da Yakub'u, başarısından dolayı cömertçe ödüllendirdi.⁴⁰ Venedikliler, Osmanlı kılıcının bu kadar yakınlarla erişmesinden dehşete kapıldılar ve elçilerini, bir Haçlı seferi düzenlemesi için Papa VI. Alexander'a gönderdiler. Gizlice bin duka da göndermiş ve fazlasını da vaat etmişlerdi ama VI. Alexander, Hristiyanlığı böyle bir girişim için birleştiremezdi.⁴¹

Ama 1494'te İmparator Maximilian öne çıkarak gazi ve akıncıları İstirya'dan kovaladı ve Osmanlıları güney Sırbistan'a kadar izledi. Maximilian, Polonya ve Macaristan'ın işbirliği olmadan savaşı kazanmasının

37 DaLezze, s. 190; Hammer, IV, 32-33.

38 DaLezze, s. 192; Hammer, IV, 33-34.

39 Hammer, IV, 33-36. Bunun, İstirya'nın beşinci, Korint'in altıncı, Karniyol'un yedinci işgali olduğu söylenir (age., IV, 34). Bu akınlar köle ve ganimet açısından kârlıydı. Osmanlılar esir aldıkları on beş bin kişiyi Villach'da toplamışlardı. Bu tür akınlar, bir sonraki yüzyılda Süleyman zamanında bile yapılacaktı (R. B. Merriman, Suleiman the Magnificent, 1520-1566, s. 260 et passim).

40 DaLezze, s. 192-194; Hammer, IV, 36-39; Gritti, s. 21.

41 Thuasne, s. 314, 316-322.

mümkün olmadığını kavrayınca Peter More'u barış talebiyle sonbaharda İstanbul'a yolladı.⁴² Sadaret makamıyla Macaristan arasında 1495'te imzalanan anlaşmayla üç yıllık bir barış tesis edildi. Bayezid, son iki yıldır esir aldığı bütün Hristiyanları geri vermeye de razı oldu.⁴³ Böylece Tuna vadisinde Hristiyan ve Müslümanlar arasında barış hâkim oldu. Aynı yıl, bu anlaşmadan kısa bir süre sonra Cem öldü. Onun ölümü, imparatorluk içindeki bütün huzursuz ve savaş yanlısı unsurların Bayezid'in barışçıl tabiatına baskın çıkmasının, Hristiyanlığa karşı kuzeyde ve batıda savaşa devamın işaretiydi.

Osmanlıların Akkerman'a hücumları ve Osmanlı Devleti'nin büyüyen gücü Rus Çarı III. İvan'ı etkilemişti. Bielgorod'da Osmanlı paşalarıyla çarın bakanları arasındaki bir konferansta, bakanlar, Rusya'nın sadaret makamıyla iyi şartlarda barış yapmayı dilediğini bildirdiler. Çarı İstanbul'da temsil etmek üzere de Kırım Hanı Mengli Giray Han görevlendirildi. III. İvan, Moskova'dan gönderilen 31 Ağustos 1492 tarihli bir mektupla, Azak ve Kefe'deki Rus tüccarlarının serbest ticarete izin verilmediği için Osmanlı topraklarında ticaret yapmalarının yasaklandığını ve vergilendirmede Ruslara karşı ayrımcılık uygulandığını bildiriyordu. Bu mektuba cevap verilmedi. 1495'te III. İvan, Mikhail Plestcheief'i İstanbul'a gönderdi. Plestcheief'e Rus tüccarlarının ayrıcalıklarını koruması, ama sultanın önünde diz çökmemesi, doğrudan sultanla anlaşması ve [protokoldaki] yerini başka bir elçiye bırakmaması talimatı verilmişti. Ancak o, bu talimatların ötesine geçerek soğuk ve kibirli davrandı, hatta onuruna verilen yemekte hazır bulunmayı bile reddetti. Bayezid, Mengli Giray Han'a yazdığı mektupta uğradığı hakareten yüzünün kızardığını ve hiçbir kölesinin hakir görülmemesi ya da hakaret görmemesi için karşılık olarak bir elçi göndermeye niyeti olmadığını söylüyordu. Ne var ki İvan'a gönderdiği mektupta da talep edilen bütün ayrıcalıkları tanıdığını bildirdi.⁴⁴

Osmanlı dış ilişkilerindeki bu olay, Bayezid'in tedbirliliğinin ve Cem yaşadığı sürece küstahlığa dahi nasıl göz yumduğunun sadece bir başka örneğiydi. Elbette III. İvan'ın Cem'i ele geçirmesi ya da Bayezid'i tahttan uzaklaştırma adına onu doğrudan desteklemesi çok olası değildi, ancak belli ki, Mısır, İtalya ya da Balkanlar'dan saldırıların gelebileceği bir

42 Sadaret makamı ve Polonya arasında ilk anlaşma 1490'da imzalandı ve 1493'te üç yılına uzatıldı (Hammer, IV, 43-44).

43 Age., IV, 40-41; Thuasne, s. 322-325.

44 Hammer, IV, 46-49.

zamanda, çarın diplomatik hakaretlerini bile sineye çekmek siyasi bilgelik olarak görülüyordu.

Mısır Sultanı Kayıtbay 1481 sonbaharında Cem'i ağırladığında ve sonraki yılın baharında Osmanlı topraklarına dönmesine yardım ettiğinde, Bayezid çok doğal olarak bunları düşmanca hareketler olarak görmüştü ama karşılık verebilecek durumda değildi. II. Mehmed'in saltanatı sırasında Mısır ile sadaret makamı arasındaki ilişkiler pek de dostça olmamıştı. Konstantinopolis alındığında iki devletin arasındaki ilişkiler iyiydi, ama küçük olaylar karmaşık sonuçlar doğurdu. Mehmed'in Mekke ve Medine'ye yollar yaptırması ve bunları onarması yasaklanmıştı ve Osmanlı elçileri de hakarete uğruyorlardı. Sınır boyunca önemli ihtilaflar vardı. Osmanlı korumasındaki bir prens yakalanmış ve Mısır'da çarmıha gerilmişti. 1479'da sorunlar arttı; Mısır'ın iç meseleleri ve II. Mehmed'in ölümü araya girmeseydi Dulkadiroğulları arasındaki sorunlar her an bir savaşa sebep olabilirdi.⁴⁵

13. yüzyılda Selçuklu iktidarının çöküşü Anadolu birliğini parçaladığı için, Osmanlı ve Memluk devletleri Güney Anadolu ve Kuzey Suriye'deki aşiretleri şu ya da bu imparatorluğa katmaya çalıştıkları her defasında ciddi bir muhalefetle karşılaştılar. Aynı şekilde sınır beyleri de Osmanlılara karşı Memlukleri kışkırtıyor, gerekli olduğunu düşündüklerinde taraf değiştiriyor ve böylelikle de Kahire ya da İstanbul'dan gelecek bölgeyi merkezileştirici güçlerden sürekli kaçabilmeyi umuyorlardı. Böyle bir durumda sınır olayları kolaylıkla büyük anlaşmazlıklar haline dönüşüveriyordu ve Cem olayı, Osmanlı hükümetinden memnun olmayan her sınır aşireti ya da emirinin meselesi haline gelmişti. Pek çok sınır aşireti, Osmanlı hükümetini zayıflatmak üzere Cem ve Kayıtbay'a katıldılar. Bayezid ve yönetiminin muzaffer olduğu açıkça ortaya çıkınca, Cem'i destekleyen bir dizi emir Kayıtbay'a tabi olmaktan vazgeçti. Mısır sultanı bunlardan biat etmelerini istediğinde de kendilerini Bayezid'in kollarına attılar. İşte bu tür olaylar Mısır ile Osmanlı Devleti arasında savaşa sebep oldu.⁴⁶

Bu sınır beylerinden biri Dulkadir Beyi Alaüddeve'ydi. Alaüddeve'nin, Cem'in ikinci yenilgisinden sonra Kayıtbay'dan bağımsızlığını kazanmak için girişimde bulunduğu anlaşılıyor. 1482 yazında Kayıtbay,

45 Halil Edhem, "Hersekoğlu...", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, V, 203-204; Hammer, IV, 15. Bir aile ya da aşiret içindeki sürekli ihtilaflar, bir tarafın Mısır'dan, diğer tarafın da Osmanlılardan yardım istemesiyle sonuçlanıyordu. Kayıtbay ve II. Mehmed'in aşiret liderliğinde hak iddia eden rakipleri desteklediği Dulkadir aşiretinde durum buydu (age.).

46 Kayıtbay, Bayezid'e babasının ölümü için taziyelerini de göndermemişti.

Alaüddevl'e karşı bir ordu gönderince o da Bayezid'den destek istedi. Alaüddevl'e katılması için bir sancakbeyi gönderildi. Bu kuvvetler Rum-kale'yi ve Ayıntap'ı [Antep] ele geçirdiler, Halep beyini öldürdüler ve esir aldıkları pek çok soyluyu da Bayezid'e gönderdiler. Mısır ordusu neredeyse kuşatılmıştı ama kaçmayı başararak Malatya'ya yöneldi. Osmanlı kuvvetleri bunları takip etti, ama Alaüddevl'e kaçınca bu defa Osmanlı kuvvetleri kuşatılarak yenildi. Bu sırada Karagöz önderliğindeki Karaman aşiretleri de Adana ve Tarsus'u işgal ettiler. Bu bölge, Karagöz'ün Bayezid'in hizmetine girmesiyle Osmanlı topraklarına katıldı.⁴⁷

Bu kayıpları duyan Kayıtbay, Adana ve Tarsus'u geri almak üzere Halep'e göndereceği daha büyük bir ordu hazırladı. Ancak barış isteyen Bayezid Mısır'a bir elçi gönderdi. Önerinin ayrıntıları bilinmiyor, ama sadaret makamı Adana bölgesini geri vermeye isteksizdi ve burasının Karaman aşireti tarafından ele geçirilip Osmanlı sultanına takdim edildiğini söylüyordu. Karamanlıların harekâtı, Varsak aşiretlerinin isyanlarına, Turgud aşiretleri tarafından dağ geçitlerinin kapatılmasına ve bunların Karaman halkına karşı dostça olmayan davranışlarına bağlanıyordu.⁴⁸ Kayıtbay ise Osmanlıların bu toprakları kabul edişini çalınmış bir mülkün kabul edilişi olarak görüyordu ve Bayezid'in Adana'daki egemenliğini tanımayacaktı. 1484'te sadaret makamına bir Mısır elçisi geldi ve bu sırada Kayıtbay, Adana ve Tarsus'u geri aldı.⁴⁹

Savaş 1485'e kadar sadece küçük çatışmalar halinde sürmüştü, ama Bayezid'in o yıl Macaristan, Venedik, Ragusa ve Tuna eyaletleri ile sağladığı barış Doğu seferi için daha geniş kuvvetleri toplayabilmesine ve daha büyük çaplı çatışmalara olanak sağladı. Kayıtbay'ın son hakareti, yabancı bir devlet adamının Bayezid'e getirdiği hediyelerin soyulmasıydı.⁵⁰ Dahası Bayezid, Fransa'daki Cem'in Mısır'daki annesiyle birlikte entrikalar çevirdiğini Venediklilerden öğrenmişti. Bu mektuplar sadaret makamına gelince Bayezid Mısır'dan Cem'in annesini ve ailesini istedi; ama Kayıtbay onları

47 Aşıkpaşazade, s. 225-226; Halil Edhem, V, 205-209. Karagöz'ün ele geçirdiği yerler Hristiyanlar tarafından işgal edilmisti ve böylece bu bölge Karamanlar tarafından İslam adına ele geçirilmiş sayılıyordu (Aşıkpaşazade, s. 225-226).

48 Aşıkpaşazade, s. 227. Bayezid, Kayıtbay'a gönderdiği mektupta, Karaman'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun meşru bir parçası olduğunu ama Karaman'ın fethinin sadaret makamının önerisi üzerine yapılmadığını, Varsak ve Turgud aşiretlerinin düşmanca fiillerinin bir sonucu olduğunu söylüyordu.

49 Giedes, s. 135; Hammer, IV, 13-14.

50 Bu adam Hindistan elçisiydi (Halil Edhem, V, 204; Giese, s. 155). Hammer, IV, 14-15'te, Hindistan elçisinin, hediyelerinin çoğunun çalınmasına rağmen filler, zürafalar, altın ve baharatla geldiğini ve İran elçisinin de Mısırlılar tarafından soyulduğunu ifade eder.

teslim etmeyi reddetti ve ayrıca D'Aubusson'u Cem'i kendisine satmaya ikna etmeye çalıştı.⁵¹ Cem'i başka bir güce teslim etmemeye söz vermiş olan D'Aubusson, Mısırlılar için sözünden dönemezdi.

Bayezid sefere başlamak için Karagöz Paşa'ya Adana ve Tarsus'u geri alması talimatını verdi ve Yakub Paşa'yı da Dulkadiroğlu Alaüddevle'ye yardıma gönderdi; öte yandan Kayıtbay da Turgud ve Varsak beylerine Karaman ülkesine akınlarda bulunmaları için cesaret veriyordu.⁵² Bu arada Bayezid'in yüz elli teknelik bir filo hazırlatması D'Aubusson'u korkuttu, ancak ona da bu hazırlıkların Akdeniz'de kendisine karşı değil, Mısır'a karşı yapıldığı teminatı verildi.⁵³

Adana ve Tarsus alındıktan sonra Karagöz⁵⁴ Paşa Musa ve Ferhad beyleri orada bıraktı ve Gülek Geçidi'ni ele geçirmek için yola koyuldu. Musa ve Ferhad, Cihansu yakınlarında Meseh'e yürüdüler ve orada karşılaştıkları Varsak beylerinin bir kısmını öldürüp bazılarını da yakaladılar ve bu başarıyla Adana'ya geri dönüp zevk ü sefaya daldılar. Onların bu ataletleri Halep'teki Mısırlı önderleri harekete geçirdi. Onlar bir ordu hazırlarken Bayezid'in Adana'ya gönderdiği Anadolu beylerbeyi Ereğli'den öteye gitmedi. Uzbey ve Temmeruz beyler komutasındaki Mısır ordusu kuzeye doğru yürüdü, [Antakya'da] Bakras Dağları'nı geçti, Cihansu üzerinde köprüler kurdu ve toplarını Ayas [Yumurtalık] Kalesi önüne yerleştirdi. Adana'ya yaklaşırlarken Türk birliklerini eğlencenin ortasında⁵⁵ ve direniş gösteremeyecek bir halde yakaladılar. Ferhad ve Musa beyler katledildi, birliklerinin kalanı da esir alınarak Suriye'ye götürüldü.⁵⁶

Tuhaf bir şekilde, Mısırlılar Adana ve Tarsus'u almadılar. Bayezid ise Anadolu Beylerbeyi Hersekoğlu Ahmed Paşa'ya bölgedeki Mısırlıları temizleme ve Osmanlı yenilgisinin intikamını alma talimatı verdi. Karagöz Paşa ve Kiziroğlu Mehmed Bey onun komutası altındaydılar ama bunların ikisi de

51 Mayıs 1485'te Mısır sultanının bir heyeti Rodos'a geldi, ama Avrupa'daki kafa karışıklığı ve Mısır seferinin belirsizliği yüzünden D'Aubusson, Cem'i teslim etmeyi reddetti (Bosio, Dell' istoria della sacra religione di S. Gio Gierosolimitano, II, 492-495, akt. Thuasne, s. 133-135).

52 Aşıkpaşazade, s. 227, 189-190; Hammer, IV, 16-18. Kayıtbay onlara da para ve malzeme yolluyordu.

53 Sanuto, IV, 326. D'Aubusson, sadaret makamının teminatına rağmen kendini çok güvende hissetmedi. Yabancı ülkelerdeki bütün şövalyeleri çağırdı ve adayı savunma durumuna soktu. Venedikliler de vesveseye kapıldılar ve Bayezid'in donanma hazırlıklarını durdurmak için papadan Cem'i İtalya'ya vermesini istediler (Thuasne, s. 129, 133-135, 145).

54 Aşıkpaşazade, s. 189-190, 227; Hammer, IV, 15-18.

55 Ferhad Bey öyle sarhoştı ki, atından düştü (Aşıkpaşazade, s. 127).

56 Age.; Giese, s. 156; Hammer, IV, 18-19. Musa bölgenin sancakbeyiydi ve Ferhad da Bayezid'in eniştesiydi. Bunların yanında Karaman'dan çok sayıda subaşı ve tımarlı sipahi de vardı.

kendini Hersekoğlu'ndan üstün görüyor ve işbirliği yapmıyorlardı.⁵⁷ Adana yakınlarında Mısırlılar ve Hersekoğlu arasında muharebe başlayınca, bu iki gücenik komutan, Trabzonlu Sinan Bey ve Ankaralı Ahmed'le birlikte, tek bir kurşun atmadan geri çekildiler. Hersekoğlu muharebeye bizzat girdi ve iki yüz yeniçeriyle birlikte, kuşatılınca ve yaralı olarak Mısırlıların eline geçinceye kadar da dövuştü.⁵⁸ Bu yenilgi, Osmanlıların o zamana kadarki en büyük bozgunu olarak görülse de, bir sınır savaşının kaybedilmesinden fazlası değildi ve Mısır ordusu da Adana ve Tarsus'tan ileriye gidecek halde değildi.⁵⁹

Hersekoğlu Ahmed Paşa, Uzbey tarafından zincire vurularak Kahire'ye götürüldü. Burada 1486 zaferi onuruna büyük bir kutlama yapıldı. Hersekoğlu'na zorla Kayıtbay'ın ayakları öptürüldü ve bir kâfir muamelesi gördü. Ancak bir yıl tutukluluktan sonra iki imparatorluk arasında bir uzlaşma sağlanması umuduyla serbest bırakıldı ve Bayezid'e gönderildi.⁶⁰

Türk ordusunun bu yenilgisi bir felaket olmamasına rağmen Bayezid ve sadaret makamını orduyu yeniden örgütlemeye teşvik etti. Yeniçeri sayısı artırıldı, bunlar ve diğer birlikler daha etkili silahlarla donatıldı. Topçular güçlendirildi ve sipahilerle piyadeler tek komuta altına alındı. Donanma düzene konuldu, kara kuvvetlerine kolayca yardım edebilmesi için yeni kadirgâlar eklendi ve levant teşkilatı kuruldu.⁶¹

Yeni ordu 1487 baharında Veziriazam Davud Paşa komutasında Boğaz'dan geçerek Anadolu'ya doğru yola çıktı. Davud Paşa'nın emrinde dört bin yeniçeri, Anadolu ordusu ve Rumeli Beylerbeyi Ali Paşa da bulunuyordu. Karaman topraklarında Alaüddevle ve Dulkadir savaşçıları tarafından karşılanan Davud Paşa, Halep'e doğru ilerlerken, Mısır kuvvetlerinin geri çekilmiş olduğunu gördü. Yeniçerilerin hava şartlarından şikâyeti nedeniyle Mısırlıları kovalayabilecek durumda olmayan Davud Paşa Turgud ve Varsak aşiretlerini bir kez daha dize getirmek için harekete geçti. Böyle büyük bir kuvvet karşısında şaşkınlığa düşen Turgudoğlu Meh-

57 Hersekoğlu Ahmed Paşa, Hersek dükünün oğluydu ve Bayezid'in damatlarından biri olarak onun tahta geçmesinde başrolü oynamıştı. Karagöz gibi bir Karamanlının ve Kızıroğlu Mehmed ve Anadolu'dan toplanan askerlerin önderlerinin gözünde Hersekoğlu bir Hristiyan ve sadaret makamındaki kapıkullarının bir temsilcisi olarak görülüyordu. Bunlar, son birkaç on yıldır İstanbul'daki hükümetin bütün otoritesini giderek merkezileştirmişlerdi. Kızıroğlu Mehmed, bu sırada Amasya valisi olan Bayezid'in oğlu Ahmed'in lalasıydı (Gabriel, II, 43, 43n).

58 Aşıkpaşazade, s. 227-228; Giese, s. 156; Halil Edhem, V, 210-211; Hammer, IV, 19.

59 Gritti, s. 20; Halil Edhem, V, 211; Sanuto, IV, 326.

60 Halil Edhem, V, 282; V, 211-213; Aşıkpaşazade, s. 228-230.

61 Gritti, s. 21.

med Halep'e kaçtı ve Varsak beyleri de toptan teslim olarak sultana bağlılık yemini ettiler.⁶² Sefer bu başarıyla sona erdi ve Davud İstanbul'a döndü.

Bütün bu savaşlar sonuç alıcı olmamış, sınır aşiretlerinin etkisizleştirilmesi de sağlanamamıştı. Bu nedenle hem Kayıtbay hem de Bayezid, çatışmayı daha büyük bir enerjiyle ve daha geniş bir kapsamda yinelemek için hazırlıklara giriştiler. Kayıtbay, anlaşmalar yapmak⁶³ ve Hristiyanların ya Cem'i Mısır'a vermesini sağlamak⁶⁴ ya da onu harekât sahnesine daha yakın bir yere getirtmek için İtalya'ya ve Rodos'a elçiler gönderdi. Eğer bu son ihtimal kabul edilirse yer olarak Macaristan, Napoli ve Venedik öneriliyordu. Hatta Kayıtbay, Cem'in Roma'da papaya verilmesine çok daha istekliydi.⁶⁵ Öte yandan Bayezid de bir filo kuruyordu ve Venedik'e, sadaret makamı Mısır'la savaş halindeyken donanmasının Kıbrıs, Magosa'ya demirlemesine izin vermelerini sağlamak için elçiler göndermişti.⁶⁶ Bu talep, Venedik ve Mısır arasında barış olduğu için tabii ki reddedildi. Bu hazırlıkların yanı sıra Suriye sınırı boyunca yeni bir saf değiştirme yaşandı. Dulkadiroğlu Alaüddevle Osmanlılardan kaçtı ve talihini Mısır'a bağladı; kızını Mısır komutanı Uzbeğin oğluna verdi. Bunun üzerine Şam'da Mısırlılar tarafından Alaüddevle'nin rakibi olarak desteklenmekte olan kardeşi Budak da İstanbul'a kaçtı ve Bayezid'e sığındı.⁶⁷

18 Mart 1488'de Vezir Ali Paşa komutasında yeni bir ordu İstanbul'dan ayrıldı. Onunla birlikte Rumeli Beylerbeyi Halil Paşa ve Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa,⁶⁸ yeniçeriler, sipahiler, diğer kapıkulu birlikleri, azaplar, tımarlılar da vardı: ordu yaklaşık altmış bin kişiydi.⁶⁹ Ordu güneye

62 Aşıkpaşazade, s. 229; Giese, s. 156-157; Halil Edhem, V, 213-214; Hammer, IV, 19-20. Belli ki Adana ovasının sıcak yazına alışkın olmayan yeniçeriler, Davud Paşa Bayezid'den geri çekilme emri isteyerek durumu denetim altına almasaydı isyan ederlerdi (Giese, s. 157). Şüphesiz Mısırlılar da böyle büyük bir kuvvetle karşılaşmayı beklemiyorlardı (Halil Edhem, V, 213).

63 Aşıkpaşazade, s. 229; DaLezze, s. 185; Floransa Cumhuriyetinden B. Salvuccio'ya, Floransa, 20 Aralık 1487, akt. Müller, s. 237. Kayıtbay, Cem'in denetimini kendisine vermeye ikna etmek için Floransa'ya ticari bir anlaşma önerdi.

64 Kayıtbay, Fransa'ya Cem için yüz bin duka önermişti (Thuasne, s. 200).

65 Age., s. 176; DaLezze, s. 185.

66 Sanuto, IV, 326; Hammer, IV, 22-23. Gerçekten Venedik de olası bir Türk saldırısına karşı garanti olarak Francesco di Prioli'yi elli kadirgayla Kıbrıs'a göndermişti (Sanuto, IV, 326).

67 Alaüddevle bir oğlunu da rehin olarak Mısır'a göndermişti (Aşıkpaşazade, s. 230-231). Alaüddevle ve Budak arasındaki ihtilaf, II. Mehmed Budak'ı Dulkadiroğullarının başından Alaüddevle lehine uzaklaştırdığında başlamış gibi görünüyor (Halil Edhem, V, 218-219).

68 Sinan Paşa, Hersekoğlu'nun Mısır'daki tutsaklığı sırasında Anadolu beylerbeyi olmuştu (Halil Edhem, V, 282).

69 DaLezze, s. 185-186; Giese, s. 159; Halil Edhem, V, 214. Orduda Dulkadiroğlu Budak, Yahya Paşa,

doğru ilerleyerek Adana ve Tarsus'u alıp bölgedeki mevzileri güçlendirdi. Ele geçirilen Mısırlı komutanlar da zincire vurularak İstanbul'a gönderildi.⁷⁰ Bu arada Hersekoğlu Ahmed Paşa da Adana'daki kara birlikleriyle birlikte hareket etmek üzere seksen teknelik bir filoyla⁷¹ *kapudan* olarak gönderilmişti. Venedik ise Kıbrıs'ı ve Levant'taki çıkarlarını korumak için Francesco di Prioli komutasında kırk kadırgalık bir filo gönderdi. Di Prioli, Osmanlı filosundan iki gün önce Kıbrıs'a yetişti ve Hersekoğlu'nun Magosa'da karaya çıkmasını engelledi.⁷² Osmanlılar Issos Nehri'nde⁷³ karaya çıkmayı ve Mısır ordusunu dağlarla deniz arasındaki dar geçitte sıkıştırmayı amaçlıyorlardı. Bazı birlikler karaya çıktı, Uzbey ovaya doğru savaşılarak çekilmek zorunda kaldı ama İskenderun Körfezi'nde patlayan sert bir fırtına, Hersekoğlu'nun filosunu etkisizleştirdi ve Mısırlıların Issos ve Cihansu'yu geçmesine imkân verdi.⁷⁴

Uzbey ve kırk bin kişilik ordusu⁷⁵ Adana yakınlarında 17 Ağustos 1488'de Osmanlı birlikleriyle karşılaştı. Osmanlı ordusu muharebe alanına Mısırlılardan sonra ulaştı. Mısırlılar, Osmanlıların sayı, tecrübe ve silah üstünlüğünü dengelemek üzere derhal saldırmaya karar verdiler.⁷⁶ Osmanlılar başlangıçta başarılı oldular, ama sağ taraftaki Anadolu ordusu çökünce soldaki Karamanlılar da kaçtılar. Mısırlılar, Ali Paşa'yı, yeniçeri ve sipahileriyle neredeyse kuşatmışlardı, ama akşamüzeri Uzbey, yenildiğini düşünerek geri çekilmeye başladı. Osmanlılar ise zafer için onları takip etmek yerine ordugâhlarına geri döndüler ve yokluklarında buranın talan edilmiş olduğunu gördüler. Bu arada Hersekoğlu da karaya çıkmış ve kaçan Mısırlılara yaklaşmıştı; bunlar, ertesi gün savaş alanına geri döndüler ama Ali Paşa ve birliklerinin Ereğli'ye gitmiş olduklarını gördüler. Uzbey, böyle-

Torhanbeyoğlu Ömer Bey, Musa Bey ve Gedik Ahmed Paşazade de bulunuyordu (Aşıkpaşazade, s. 232).

⁷⁰ Bunlar iki yıl önce serbest bırakılan Hersekoğlu Ahmed'in karşılığı olarak serbest bırakılıp Mısır'a geri gönderildiler (Hammer, IV, 25).

⁷¹ DaLezze, s. 186. Rodos'tan 28 Mayıs 1488'de ayrılmıştı (Thuasne, s. 198).

⁷² Sanuto, IV, 326; DaLezze, s. 186.

⁷³ Pinaros Çayı (bugün Deliçay) –ed.n.

⁷⁴ Age., Giese, s. 180; Halil Edhem, V, 215-216; V, 282; Hammer, IV, 26.

⁷⁵ Memlukların, üç bini Karamanlı ve kalanı da Arap olmak üzere on bin askeri olduğu söyleniyordu (DaLezze, s. 186).

⁷⁶ Age., s. 186-187. DaLezze (s. 186-187), Mısırlıların, Osmanlı ordusu geldiğinde üç gündür muharebe alanında ordugâh halinde olduklarını söyler. Bütün Mısır askerleri, Osmanlı ordusunu görmek için sabırsızlanıyorlardı; zira bunlar ünlü savaş gazileriydiler, savaşta tecrübeliydiler ve Osmanlılar uzun yürüyüşlerinin yorgunluğuyla yerleşirken derhal darbe indirmeleri gerektiğinde ve sabaha kadar bekledikleri takdirde Osmanlıların kolayca kazanacağında mutabıktılar.

ce Adana'yı kuşattı ve 1 Nisan 1489'da, baruthanelerin havaya uçmasından sonra, şehri aldı.⁷⁷ Oradan en önce kaçan Karagöz Paşa 1488 yenilgisinden sorumlu tutuldu ve İstanbul'a çağrılarak öldürüldü.

Tarsus ve Adana Mısırlıların ellerindeyken Bayezid barış yapmak istemiyordu ve 1489'da İstanbul'a gelen Kayıtbay'ın elçisinin önerilerini reddetti.⁷⁸ Ancak Mısır ve Osmanlı Devleti arasındaki askeri meseleler 1489'da görece sakinleşmişti. Cem Roma'ya getirilmişti ve VIII. Innocent, Hristiyan uluslarını Osmanlılara karşı bir Haçlı Seferi için Mısır'la işbirliği yapmaya zorlarken, Bayezid, Mısır'a pek saldırmak istemiyordu.⁷⁹ Ancak Dulkadiroğlu kardeşler Alaüddevle ve Budak arasındaki meselenin çözülmebileceğini hissediyordu. Kahire'de fiyatlar yükselmisti ve Mısır mali sıkıntı içine giriyordu;⁸⁰ Bayezid, belki de bu nedenle, Kayıtbay'ın kendisine tabi Alaüddevle'yi desteklemeye çok da istekli olmayacağını düşünüyordu.

Budak, şehzade Ahmed'in Amasya'daki valisi olan Kızıroğlu Mehmed Bey'le birlikte Alaüddevle'nin üzerine yürüdü ve onun iki oğlunu yakalayıp gözlerine mil çekti. Fakat kendine fazla güvenmek, Osmanlıları bir kez daha dikkatsiz kıldı. Teyakkuz halindeki Alaüddevle, kardeşinin ordusuna saldırarak onu yendi; Budak ve birçok Osmanlı paşası da yakalanıp Mısır'a götürüldü.⁸¹ Alaüddevle ve ordusu, Anadolu'yu öylesine yağmaladı ki, Rumeli'deki Osmanlılar bile endişeye düştüler. Bayezid Anadolu'yu dize getirmek ve Mısırlıları yenmek için bütün kuvvetlerini harekete geçirdi.

Toplanan seferi ordunun karargâhı Beşiktaş'tan Üsküdar'a taşındı, Ali Paşa görevden alınıp yerine Hersekoğlu Ahmed Paşa getirildi. Bayezid

77 Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa daha muharebenin başında öldürüldü, bu da sağ kanadın bozulmasının başlangıcıydı (Giese, s. 160-164). DaLezze (s. 187) Hersekoğlu'nun yaralanıp yakalandığını ve Mısır'a götürüldüğünü yazar; ancak belli ki, Hersekoğlu'nun 1486'daki ya da 1491'deki esaretlerindeki tarih ve olayları karıştırmaktadır. Osmanlı ordugâhının talan edilmesinden Karamanlılar sorumlu tutuldular (Aşıkpaşazade, s. 231-232). Turgud ve Varsak aşiretlerinden bazı unsurlar da Uzbey'i destekliyorlardı ve Adana kuşatmasında ona yardım ettiler (Hammer, IV, 24-28; Halil Edhem, V, 217-218, 272).

78 Giese, s. 161; Halil Edhem, V, 218.

79 DaLezze, s. 189-190; Thuasne, s. 243-244. Ancak Bayezid, Cem'in Roma'da, papanın elinde olmasından memnundu, zira Fransa, Macaristan, Venedik ya da Napoli'nin Osmanlılara tek başlarına saldırabileceğini, ancak papanın bir Hristiyan birliğine ihtiyacı olduğunu kavramıştı. Bu sırada böyle bir birliği kurmak ise neredeyse imkânsızdı (age., s. 214).

80 Halil Edhem, V, 220

81 Aşıkpaşazade, s. 232-233; Giese, s. 160-161; 164-165; Halil Edhem, V, 219-220; Hammer, IV, 28-29. Birlikler çok büyük ölçüde Anadolu'dan toplanan tımarlılar, akıncılar ve Anadolu sancakbeylerinin askerleriydiler. Diğer subaylar arasında Kayseri sancakbeyi Mihailoğlu İskender Bey ve Karaman'ın birinci beyi Mutanzaroğlu Mahmud da vardı.

de sefere bizzat katılmak istiyordu ama İstanbul'daki şiddetli fırtınalar yüzünden bundan caydı.⁸² Hersekoğlu 1490'da, Alaüddevle ve Uzbey'in kuşattığı Kayseri'yi kurtarmak üzere yola çıktı. Savaş alanına çok geç ulaşınca Mısırlılara yenildi ve ikinci defa esir olarak Kahire'ye gönderildi.⁸³ Ancak Anadolu'daki kıtlık Uzbey'i geri çekilmeye zorladı ve Bayezid'i de Mısırlıları Anadolu'dan sürmek için daha geniş bir ordu hazırlamaya sevk etti.⁸⁴ Her iki taraf da barışa hazırdı ve Macaristan kralının ölümü, Anadolu'daki işleri yoluna koymak için sadaret makamına avantaj sağlıyordu.

İspanya'nın saldırdığı Tunus, Bayezid'den yardım istemek için bir elçi gönderdi. Elçi, İstanbul'a giderken iki Müslüman sultan arasında barış sağlama umuduyla Mısır'dan geçti. Böylece bunlar Tunus'un mücadelesini destekleyebileceklerdi. İstanbul'a geldiğinde Bursa Müftüsü Zeyneddin Ali'yle birlikte barışma önerisini teklif ettiler.⁸⁵ Bu arada ilk Mısır elçisi Mamay-el-Haskî İstanbul'da tutuklanmıştı. Onun yerine, Tunus elçisi ve Zeyneddin Ali'yle bir barış anlaşması taslağı kaleme alması için Emir Canbolat gönderildi. Buna göre Adana ve Tarsus ile bir sınır kalesi Mısır'a bırakılıyordu, ama bunlar Mekte ve Medine'ye bağlı dini vakıflar olarak telakki edileceklerdi.⁸⁶ Zeyneddin Ali, bu şehirlerin anahtarlarını Kahire'ye götürdü, Hersekoğlu ve birçok Osmanlı savaş esiri serbest bırakıldı ve anlaşma 1491'de iki tarafça imzalandı.⁸⁷

Hem Osmanlı Devleti, hem de Mısır büyük bir insan ve para kaybına uğramışlardı ve iki taraf da savaş yoluyla diğeri üzerinde kalıcı bir egemenlik kazanamamıştı. Mısır Adana'nın kendisine ait olduğunu kabul ettirmişti ama sınır aşiretlerini uzunca bir dönem için kendi koruması altına almayı başaramamıştı. Osmanlı Devleti açısından ise altı sefer⁸⁸ çok sayıda adama mal olmuştu⁸⁹ ve ilk bakışta görünür tek bir kazanç bile

82 Fırtınalar kötü talih işaretleri olarak görülüyordu ve belki daha da önemlisi, cephaneliğe yıldırım düştü, beş-altı bin kişi öldü ve cephaneliğin çatısı da denize uçtu (Giese, s. 165-166; Aşıkpaşazade, s. 234; Hammer, IV, 31).

83 Aşıkpaşazade, s. 233-234; Dalezze, s. 190; Giese, s. 165-166; Halil Edhem, V, 202, 220-222, 282-283.

84 Giese, s. 166.

85 Halil Edhem, V, 221, 273-274; Hammer, IV, 30; Giese, s. 166. Zeyneddin Ali aynı zamanda Ali Çelebi, (Halil Edhem, V, 274) ve Ali Arabi ya da Molla Arabi olarak da bilinir (Hammer, IV, 30).

86 Şüphesiz bu hüküm, Bayezid'in yüzünü ak çıkarmak üzere düzenlenmişti.

87 Aşıkpaşazade, s. 232; Giese, s. 166; Dalezze, s. 190; Halil Edhem, V, 222, 272-274; V, 282-283; Hammer, IV, 31-32. Bu arada Kayıtbay da Bayezid'e karşı ortak bir birlik oluşturmak amacıyla İtalya'ya heyet göndermişti. Bu girişim başarısız kalınca Mısır sarayının önünde barış için engel kalmadı (Dalezze, s. 189-190).

88 İki 1482; ikincisi 1483; üçüncüsü 1485; dördüncüsü 1487; beşincisi 1488; altıncısı 1490.

89 Kayıpların yüz bin kişi olduğu tahmin ediliyordu (Spandugino, s. 171).

yoktu.⁹⁰ Fakat savaş güneydeki Osmanlıya tabi olmayan, on yıldır sakin ve itaatkâr durumdaki aşiretleri büyük ölçüde zayıflatmıştı. Bayezid, Cem sorunu ve batıdan gelmesi muhtemel Haçlı seferiyle ilgilenmeseydi büyük olasılıkla Mısırlılara karşı daha başarılı olurdu ve belki, Fransa kralı VIII. Charles'a böbürlendiği gibi, Kudüs'ü de alabilirdi.⁹¹ Ancak Osmanlı kuvvetlerinin, Mısırlılara karşı, Avrupalılara karşı olduğu kadar coşkuyla mücadeleye girmedikleri de açıktır. Savaş, Osmanlı askeri için hâlâ köle, ganimet ve toprak edinme ve kâfirlere karşı cihat için bir araç anlamına geliyordu.

Mısır'la savaş sırasında Bayezid, Batıyla ilişkilerinde açık bir siyaset sürdürdü. Savaş tehdidiyle örtülü olsa da bu, her şeye değer bir barıştı. Osmanlı ve İtalyan elçileri İtalya, Fransa ve sadaret makamı arasında gidip geliyorlardı. Bütün bunların arkasında daima, Bayezid'i ve imparatorluğu ufuktaki bir bulut gibi tehdit eden Cem endişesi vardı.

Osmanlılar, Balkanlar'daki 1483 ve 1484 seferlerinde Hersek'i ele geçirmiş, Kotor Körfezi'ndeki Kastelnovo'yu almış, Çernoviç'i topraklarından sürmüş ve Chimera'ya [Himara] akınlara başlamışlardı.⁹² Bu seferler nedeniyle rahatsız olan Venediklileri Aralık 1483'te, Osmanlılarla yapılacak yeni anlaşmaları müzakere etmek, Papa ve Ferrara düküyle birlikte Venedik'e karşı ittifak içinde olan Napoli'ye karşı Bayezid'i kışkırtmak için Giovanni Dario'yu İstanbul'a gönderdiler.⁹³ Ertesi yıl bu konularda uzlaşmaya varıldı ve bu da 1485'te Benedetto Trevisano tarafından onaylandı.⁹⁴

Bu arada Bayezid Mısır'a saldırmak için filo inşa ediyordu ve Venedikliler de bunu Napoli'ye karşı kullanırmak istiyorlardı; ama Mart 1484'te D'Aubusson, eğer bu filo Gelibolu'dan ayrılırsa, başında Cem'in bulunduğu bir Hristiyan prensleri birliğinin saldıracağı tehdidiyle Mosco Perpiano'yu sadaret makamına gönderdi. Bayezid, gemi inşasını durdurmuş ve kadirgaları silahsızlandırmış gibi yaptı ve Nisanda D'Aubusson'a barıştan başka bir şey istemediğini yazdı. Bu nedenle D'Aubusson, Macaristan, Napoli ya da İspanya'nın Cem'i almasına izin vermeyi reddedince Bayezid de –güya– Hz. Yahya'nın sağ elini şövalyelere gönderdi.⁹⁵

90 Bu savaş gerçekte Osmanlıların Arap topraklarındaki fetihlerinin başlangıcıydı ve Mısır'ın ele geçirilmesi yolunda da ilk adımdı (G. W. F. Stripling, *The Ottoman Turks and the Arabs*).

91 Thuasne, s. 217-218.

92 Spandugino, s. 162, 172; DaLezze, s. 185.

93 Thuasne, s. 118n.

94 Albèri, series 3, III, 3. Dario, 1486'ya kadar Venedik sekreteri olarak İstanbul'da kaldı (Sanuto, IV, 326).

95 Besio, II, 477, akt. Thuasne, s. 119-120.

Ancak D'Aubusson siyasi bir fırsatçıydı ve Hristiyanlığın birleşmiş olduğunu ve kendisini destekleyebileceğini düşünseydi, Osmanlı İmparatorluğu'na saldırma şansının üzerine atlardı. 1485'te Papa VIII. Innocent, bir Haçlı Seferi çağrısı yapmış ve Bayezid'in filosuna karşı ortak bir filo önermişti,⁹⁶ ama D'Aubusson, böyle bir plandan yana olsa da Avrupa'nın birleşemediğini ve planlardan bir şey çıkmayacağını kavramıştı. Yine de Şubat 1486'da papa ile bir anlaşma imzaladı ve Cem buna dayanarak İtalya'ya getirilip Papa'nın sorumluluğuna verildi.⁹⁷

1487 itibariyle İtalya'da papanın planının Cem'i İtalya'ya getirerek bir Haçlı seferinin başına geçirmek olduğunu herkes biliyordu. Ancak başının belaya girmesini istemeyen pek çok şehir devleti bu durumu sadaret makamına bildirdi. Venedik bir kez daha kendisinin masum olduğuna Bayezid'i temin etmek için Giovanni Dario'yu gönderdi⁹⁸ ama bir yandan da VIII. Innocent'e şöyle yazıyorlardı: "Kutsal Peder'in ellerindeki Cem, Bayezid'i denetim altında tutmak için harika bir araç olacaktır..."⁹⁹ Bu arada hem Napoli kralı, hem de Osimo Dükü Buccolino Guzzoni, Bayezid'i bu planlardan haberdar etmek ve Venedik'i karalamak için sadaret makamına elçiler gönderdiler.¹⁰⁰

Belli ki bunlar başarılı da oldular, zira bir Osmanlı elçisi, Venedik'in silahlanmasının nedenlerini araştırmak¹⁰¹ ve Osimo dükünün önerilerini soruşturmak için İtalya'ya gönderildi. Guzzoni, Ancona'nın güneybatısındaki Osimo'yu ele geçirmiş, sonra da, İtalya'nın desteğini alamayınca, Osimo adı Osman'ın bir türevi olduğuna göre şehrin sadaret makamına ait olması gerektiğini söyleyerek 1484'te onu Bayezid'e sun-

96 Bu filo toplam 2.220.000 dukaya mal olacaktı. Papa 40.000, Napoli 75.000, Milano 75.000, Floransa 30.000 duka ve İtalya'nın kalanı da uygun oranlarda ödeme yapacaktı — kilise tarafından yasaklanmış olan Venedik hariç (Rinaldi, *Annales Ecclesiastici*, XXX, akt. Thuasne, s. 125-126).

97 Lamansky, *Secrets d'état de Venise*, s. 263-269, akt. Thuasne, s. 139-140.

98 Sanuto, IV, 126. Dario yedi yıl önce de II. Mehmed ile bir barış yapmıştı (Hammer, IV, 21-22).

99 Venedik'in siyaseti açık değildi. Giovanni Dario, Bayezid'e, Cem Fransa'da olmasına rağmen Macaristan kralı ve papanın onu ele geçirmeye çalıştığını söyledi. Ancak Venedik papaya, Cem'in İtalya'ya getirilmesi ve Venedik'in de, Bayezid'i İtalya'ya saldırmaktan caydırmak üzere bu işe mali yardımda bulunmaya istekli olduğu haberini gönderdi. Aynı sırada Fransa'daki Venedik heyetine de Cem'i Fransa'da papadan uzak tutmak için her tür çabayı göstermesi talimatları gitti (Thuasne, s. 152-154).

100 Martorelli, *Memorie storiche dell'antichissima e nobile città d'Osimo*, s. 368-376, akt. Thuasne, s. 150-152. Napoli heyeti İstanbul'a Bayezid'i Venedik'in ve papanın planlarından haberdar etmek ve aynı zamanda Napoli ve Osmanlı Devleti arasındaki barışın onaylanmasını sağlamak üzere gönderildi. Bu arada Napoli papadan, Bayezid'i barışa zorlamak için Cem'i İtalya'ya getirmesini istiyordu (Thuasne, s. 151-156).

101 Sanuto, IV, 326; Hammer, IV, 21-23; Pray, *Annales regum Hungariae*, IV, 199, akt. Thuasne, s. 150. Osmanlı elçisinin Magosa limanını Mısır'a karşı savaşta kullanmayı talep etmesi de bu sırada oldu.

muştı. Bayezid'in gönderdiği heyet ve Osimo'ya ilgisi İtalya'yı harekete geçirdi.¹⁰² Napoli, Floransa ve Papalık, Osimo'yu kuşattılar ve Floransa, Haziran 1488'de Bayezid'in tahta geçmesini kutlamak¹⁰³ ve sadaret makamıyla iyi şartlarda bir ticari anlaşma yapmak¹⁰⁴ üzere Andrea de Medici'yi İstanbul'a gönderdi.

İtalyan sarayları Cem'le görüşmekle meşgulken, Bayezid de donanmasını inşa etmek ve yenilemekle uğraşıyordu. İtalya, İtalyan prenslerinden birinin Türkleri İtalya'yı işgale davet edeceği korkusunu yaşıyordu. Napoli, bu hazırlıkların kendisi için olduğunu zannetti ve sadaret makamına, eğer Bayezid saldırının yönünü papaya ya da Venedik'e çevirirse Cem'i kendisine teslim edeceği haberini verdi.¹⁰⁵ Venedik ise İstanbul'a yeni bir balyos gönderdi¹⁰⁶ ve papa da, Fransa Kralı VIII. Charles'a, ya Cem'i kendisine göndermesi, ya da bizzat gelip Osmanlılara karşı bir Haçlı seferinin başını çekmesi için baskı yaptı. Sonunda Mart 1488'de VIII. Charles, Cem'in ayrılmasına rıza gösterdi ama papanın, Fransa kralının onayı olmadan Cem'i başkalarına teslim etmemesini de şart koştu.¹⁰⁷

102 Osimo, Guzzoni'nin önderliğinde papaya tabiiyetine tamamen son vermişti; ancak İtalya'daki durumunun zayıflığını kavrayan Guzzoni, Bayezid'e gönderdiği 24 Ocak 1484 tarihli bir mektupla Osimo'yu Bayezid'den alacağı bir tımar olarak tutmayı önerdi (Hammer, IV, 22, 373). Osimo'dan gönderilen ilk elçi olan Piero de Cichino Baligiani, Bayezid'den asker ve para yardımı talebinde bulundu ama başarısız oldu. Daha sonra da Angelo Guzzoni gönderildi, Bayezid onu da, Haziran 1487'de eli boş geri çevirdi (Thuasne, s. 150-157, 165).

103 Bayezid 1483'te Floransalıları babasının zamanında olduğu gibi Osmanlılarla ticaret yapmaya davet etmek için İsmail'i göndermişti. Floransa da cevap olarak Antonio Ridolfo'yu göndermeyi planlıyordu, ama bir nedenle Ridolfo, Floransa'dan hiç ayrılmadı (Müller, s. 235).

104 Andrea de'Medici, Floransalıları II. Mehmed'in tanıdığı mülklerin, ayrıcalıkların ve bağışlıkların teyidini alacaktı. Floransa konsolosu idi, Floransalıların kendi aralarındaki ve Floransalılarla İstanbul'da konsolosu olmayan ulusların vatandaşları arasındaki davaları görme ve Floransalıları diğer ulusların vatandaşları arasındaki davalarda kanıt sunma hakkını elde edecekti. Gümrük vergilerinde daha iyi bir düzenlemeyi ve sadece malların Osmanlı topraklarına ilk girişlerinde vergi ödenmesini sağlayacaktı. En önemlisi de Floransa'nın o sıralarda dezavantajlı olduğu ticari düzenlemelerin bir kopyasıyla geri dönecekti (Andrea de'Medici'ye Talimatlar, Floransa, 2 Haziran 1488, age., s. 238-239). İstanbul'daki Floransa kolonisini düzenleyen yasalar da gönderildi ("Capitoli circa il reggimento del Consolo et governo de' mercatanti di Levante, a tempo di Andrea de'Medici ambasciadore al Turco," 15 Aralık 1488, age., s. 313-330). Bu talepler ve yasalar sadaret makamı tarafından da onaylandı ve Floransa'dan gelen ihraç mallarına sadece yüzde iki gümrük vergisi konuldu (Richards, Florentine Merchants in the Age of the Medici, s. 50). Andrea de'Medici'ye, davranışları Osmanlı İmparatorluğunda Floransa'nın adını lekeleyen Floransalıları da kendilerine çekidüzen verme çağrısında bulunması talimatı verilmişti (Heyd, II, 342-343).

105 Illariana, *Historiae de rebus Hispaniae*, XXX, 428, akt. Thuasne, s. 388.

106 Unfre Zustignam, 1488'de Venedik temsilcisi ve balyosu olarak Antonio Furo'nun yerini aldı (Sanuto, IV, 326).

107 Thuasne, s. 186; Hammer, III, 365.

Bu gelişmeler üzerine Bayezid, VIII. Charles'ı, Cem'i Fransa'da tutmaya ikna etmek için bir elçi gönderdi.¹⁰⁸ Bayezid, Cem'in Fransa'dan ayrılmasının engellenmesi karşılığında yakın zamanda Mısır'dan alacağı Kudüs'ü, Kutsal Kabir'i¹⁰⁹ ve imparatorluğu tarayarak bulacağı birçok kutsal emanetin yanında yıllık elli bin duka önerdi. Ve eğer Cem Macaristan, Venedik, Napoli ya da papaya teslim edilirse, Mısır'la barış yaparak Kayıtbay'la birlikte Hristiyanlığa saldıracağı tehdidinde bulundu.¹¹⁰ Ama VIII. Charles, bunların boş sözler ve tehditler olduğunu hissetti ve Cem'i Roma'ya gönderme planlarını değiştirmede.

Cem, Roma'ya 1489'da geldi. İtalya'nın güneşli havasında sağlığı ve morali düzeldi. Cesaretlenen VIII. Innocent, Hristiyanlığın bütün krallarını Osmanlılara karşı birliğe katılmaya davet etti. Mart 1490'da Roma'da Hristiyan prenslerinin bir toplantısında Mısır sultanının elçisi de yer aldı.¹¹¹ Bu toplantıda Haçlı Seferinin ayrıntıları da görüşüldü, ama Macaristan kralının ölümü bütün planları bozdu. Ancak Bayezid gene de bu plana göre hareket etti ve kapıcıbaşı Mustafa'yı VIII. Innocent'e gönderdi. Elçi, kasımda Roma'ya ulaştığında, papaya Bayezid'in Cem'in ikamet giderleriyle ilgili bir anlaşma yapmak istediğini söyledi. Mustafa, D'Aubusson'un anlaşmayı bozduğunu, ama Bayezid'in, Cem'in papanın elinde bulunmasından mutlu olduğunu ve kardeşinin esaretiyle ilgili olarak kendisiyle bir uzlaşmaya varmak istediğini ifade etti. Bayezid, Cem'in masrafları için yıllık ödeme yapmaya söz veriyor ve Cem tutuklu bulunduğu sürece Hristiyanlara saldırmamayı kabul ediyordu.¹¹² VIII. Innocent, şövalyelere Cem için

108 Bayezid 1483'te de Fransa'ya bir elçi göndermişti, ama bir görüşme gerçekleşmeden XI. Louis ölmüştü (Thuasne, s. 110-114).

109 Kudüs'te, Hz. İsa'nın kabrinin bulunduğu ve yeniden dünyaya geri döneceği mekân olduğuna inanılan Kutsal Kabir Kilisesi -ed.n.

110 Thuasne, s. 216-223; Hammer, III, 365.

111 Papa Cem'e, Osmanlılara karşı bir Haçlı Seferinde Avrupa sınırında bulunması için Macaristan'a gönderilebileceğini belirtmişti. Sarığını çıkarmayı ya da diz çökmeyi reddeden Cem, dinini terk etmeyeceği ve Osmanlı töresine göre sınıra ancak ölüsünün götürülebileceği cevabını vermişti (Hammer, III, 366-367; DaLezze, s. 187-189). Mısır heyeti Cem'e karşılık 150-200 bin duka önerdi ve ittifaklarının temeli olarak papaya kutsal yerleri vermeyi de kabul etti. Haçlılar bir filo ve üç ordudan oluşacaktı. Papalık filosu Fransa, İspanya ya da İngiltere kralının yönetiminde olacaktı ve bir dizi kardinal de ona eşlik edecekti; Mora ve Eğriboz'a [Negroponte] saldıracaktı. Birinci ordu, İtalyan devletleri ve papanın sağladığı askerlerden oluşacaktı; ikinci ordu Almanya, Macaristan, Polonya ve Balkanlar'dan; üçüncü ordu da Fransa, İspanya ve İngiltere'den sağlanacaktı. Birinci ve üçüncü ordular İtalya'da, ikincisi ise Viyana'da buluşacaktı. Bu ordularda toplam yirmi bin süvari ve yüz bin piyade bulunacaktı (Thuasne, s. 265-268; Hammer, IV, 67).

112 Mustafa, üç yıllık işe bedeli olarak 120.000 dukayla gelmişti, ama Cem'i bizzat görene kadar

ne kadar ödendiğini öğrendi ve kendisine, Hristiyanlara saldırılmayacak denirken, sadece Rodos, Venedik ve Papalığın kastedildiği de açıklandı.¹¹³

Osmanlılar, Mısır'la 1491'de barışa varılması ve İtalya ile Macaristan'ın birleşmemeleri sayesinde, Cem hâlâ Roma'da ve hayatta olsa bile, Balkanlar'da daha gayretli bir siyaset izleyebiliyor ve St. Jean Şövalyelerine, Venedik'e ve genel olarak da batı Hristiyanlığına karşı daha katı bir tavır takılabiliyordu. Osmanlı askerleri toprak, köle ve ganimet bulunan Avrupa'ya sefer ve akınlar düzenlemek için can atıyordu. Pek çokları için gazi idealleri hâlâ yaşıyordu. Fetih ve akınlar için yegâne meşru istikâmetler ise kuzey ve batıydı. Mısır'la savaş dönemi boyunca Tuna vadisi, Bosna ve Hırvatistan, yukarı ve aşağı Dalmaçya ve Ege ile Adriyatik adaları arasında bazı küçük akınlar vuku bulmuştu. Ancak 1492'de Bayezid, Macaristan'a karşı sefer için bir ordu topladı ve yeni bir filo inşa programına başladı.¹¹⁴ Bu, yukarıda açıklandığı gibi başarısız oldu ve saldırının yönü, donanmayla irtibatlı olarak Arnavutluk, Himara ve Korfu'ya çevrildi. Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında bu tür ilan edilmemiş bir korsanlık savaşı birkaç yıl sürdürüldü. D'Aubusson, Ege'de Osmanlı ticaret gemilerine saldıran korsanlara liman sağlıyordu, Bayezid de, Osmanlı denetimindeki adalarda (çoğunlukla Yunan ya da İtalyan kökenli) Osmanlı korsanlarını koruyor ve cesaretlendiriyordu.¹¹⁵ Yeni Osmanlı donanması, Osmanlı korsanlarına resmi statü sağlar ve yardımda bulunurken Balkanlar'daki orduların faaliyetlerine de destek sunacaktı.

İstanbul'daki Venedik Balyosu Hironimo Marcello, hükûmetine bu gelişmeleri anlatan gizli mektuplar gönderdi ama bunlar ele geçirilince kendisine yol verildi ve Venedik'ten onun yerine kimsenin gönderilmemesi istendi.¹¹⁶ Ancak Venedik, Bayezid'in barışçıl teminatlarına fazla güven

bunu papaya vermeyecekti. Mustafa, İsa'nın böğrünü delen mızrağı ve sirkeyle ıslatıldıktan sonra onun susuzluğunu bastırmış süngeri de getirmişti (Hammer, III, 368; Thuasne, s. 270-283).

113 Thuasne, s. 278, 283. O yıl sadaret makamı ve Venedik bir sınır anlaşması yapmışlardı (Hammer, IV, 32) ama Bayezid, Cem'in üzerinde artık bir etkileri kalmadığını öğrenince şövalyelerle ilişkisini kesmişti (Thuasne, s. 264). Gerçekte Bayezid Cem'in Saint Angelo şatosunda bulunmasından memnundu, çünkü Hristiyan birliğinin neredeyse imkânsız olduğunu kavramıştı (age.).

114 Bkz s. 15.

115 Bir "Türk" korsanı olan Enrichi, Eğriboz subaşı olarak atanmıştı ve oradan da Ege'deki Hristiyan ticaret gemilerine baskınlarda bulunuyor, kârı da Bayezid'le bölüşüyordu. Selanik'ten Venedik'e tahıl taşıyan Ambruoso Contarini, koruma için Enrichi'ye para ödüyordu, ama 1491'de aralarında çıkan anlaşmazlık sonunda Enrichi, Contarini'yi yakaladı ve diri diri yaktı. Daha sonra, 1501'de birkaç Venedikli, Enrichi'yi yakaladılar ve onu Melus Adası'nda yaktılar (Venetik Hükûmetine Mektup, 12 Aralık 1501, Melos, özetleyen Sanuto, IV, 206).

116 Sanuto, IV, 327. Bu mektuplarda Osmanlıların altmış gemilik bir filo kurduğu ve bunların yirmi

göstermedi ve papadan müdahale etmesini istedi. Roma'dan da, eğer bu hazırlıklar durdurulmazsa Osmanlıları Haçlı Seferiyle tehdit eden bir mektup gönderildi¹¹⁷ ama Bayezid kararlılığını korudu ve ordusunu Balkanlar'a, donanmasını da Adriyatik'e gönderdi. Himara, Dalmaçya ve İstirya yakılıp yıkıldı.¹¹⁸ Fakat ordusuyla birlikte olan Bayezid, Nicalo Pisano ve Venedik filosunu [Adriyatik Denizi'nin ağzındaki] Korfu'da bulunca "Bana Venediklilerin Ege Adaları'ndan başka yerde filoları olamayacağı söylendiğine göre, bu filo kime ait?" diye sordu. Kimse ona cevap vermeyince de¹¹⁹ soruşturmaya niyeti olmayan Bayezid, Arnavutluk'u talan etmeye koyuldu.¹²⁰

Osmanlılar sonraki yıl da Hırvatistan'ı yağmalamaya devam ettiler, Venedik ise Osmanlılarla meselelerini düzeltmeye çalıştı. Domenico Trevisano İstanbul'a gönderildi, ama Bayezid yabancı daimi temsilcilerin burada kalmasına izin vermeme kararını değiştirmeyecekti.¹²¹ Dahası Venedik sözünün eri de değildi. Papa VI. Alexander'a bir Haçlı Seferi başlatması için gizlice para yardımı yapıyordu.¹²² Ne var ki İtalya'nın VIII. Charles'ın işgal niyetlerini öğrenmesiyle her şey değişti. Napoli, Venedik ve Papalık, bir Fransız işgalini önleme çabasıyla güçlerini birleştirdiler ve bunun, Osmanlıları kesin olarak İtalya'ya getireceğini düşündüler. Venedik, Fransa'ya yardımı reddetti,¹²³ Napoli, VIII. Charles tarafından saldırıya uğrayacak olursa Bayezid'i çağırmakla tehdit etti; VI. Alexander da sadaret makamına bir elçi göndermeyi kabul etti.¹²⁴

Hem Napoli Kralı Alfonso, hem de VI. Alexander, Bayezid'e elçiler gönderdiler. Alfonso, VIII. Charles'ın kendisine saldırması durumunda¹²⁵

beşinin üç sıra kürekli kadirgalar olduğu ifade ediliyordu. Önce, bu inşa işinin sadece korsanlara karşı olduğu sanılmıştı, ama tasarrufların tam kapsamı anlaşılınca korsanlığa karşı olmak için fazla büyük olduğu düşünüldü. Venedik bu aşamada teyakkuza geçti (Thuasne, s. 297-299). Bayezid, Venedikli tüccarlara Osmanlı topraklarında kalmaktan korkmamalarını ve barışı bozma niyeti olmadığını bildirdi (Heyd, II, 329).

117 Thuasne, s. 302.

118 Sanuto, IV, 326; DaLezze, s. 192. Ordunun 100.000 kişiye ulaştığı söylenir (DaLezze, s. 191).

119 DaLezze, s. 190-192.

120 Bu seferin arifesinde Bayezid bir dervişin suikastından kıl payı kurtuldu (Spandugino, s. 247-248); bu olayın, bundan böyle sultana yaşanacak herkesin silahlarını bırakması geleneğinin de başlangıcı olduğu söylenir (Hammer, IV, 33-34). Aynı değeriendirme I. Murad'a suikast için de yapılır.

121 Sanuto, IV, 327; Heyd, II, 329-330; Thuasne, s. 308-310.

122 Thuasne, s. 314, 316-317.

123 DaLezze, s. 195-196; Thuasne, s. 318-319. Ancak Venedik papa ve Napoli'ye açıkça taraf olmayı da reddetti (Sanuto, La Spedizione di Carlo VIII in Italia, s. 31-32).

124 Charriere, I, 100v; DaLezze, s. 195-196; Sanuto, La Spedizione, s. 33; Thuasne, s. 319-320.

125 Sanuto, La Spedizione, s. 53. Alfonso, Türklerin 1481'de Otranto'da teslim olmasından sonra Türk

Bayezid'den altı bin adam istedi; papa ise mali destek talep etti. Papanın Roma'da 26 Haziran 1494'te verdiği talimatlar üzerine Georgio Buzardo, Bayezid'e, VIII. Charles'ın pek çok Avrupalıyla birlikte Cem'i ele geçirmeye ve onu, Napoli ve Güney İtalya'ya götürmeye geldiğini, buradan da Yunanistan'a geçmeyi ve Osmanlı topraklarını ele geçirmeyi planladıklarını söyleyecekti.¹²⁶ Papanın bu işgal tehdidiyle başa çıkabilmek için paraya ihtiyacı olacaktı ve bu yüzden Buzardo da, Cem'in iase bedelinin erken ödemesi olarak yıllık kırk bin duka talep edecekti. Dahası, papanın Venedik'in maddi desteğine ihtiyacı olacaktı ve Bayezid'den, eğer papaya yardım etmezlerse bunun dostça olmayan bir davranış olarak değerlendirileceğini, çünkü papanın dostlarının Bayezid'in de dostları ve düşmanlarının da Bayezid'in de düşmanları olduğunu Venediklilere söylemesi için derhal bir elçi göndermesi istenecekti. Ayrıca Bayezid, eğer bu talepleri yerine getirmezse papanın başını çektiği bir birleşik Hristiyan saldırısıyla tehdit edilecekti.¹²⁷

Buzardo görevinde son derece başarılı oldu. Geri dönerken, yanında, Bayezid'in yalnızca papanın istediği her şeyi kabul ettiğini değil, VI. Alexander'ın üç yüz bin duka kazanabileceği bazı olanakları da öneren bir mektubu vardı. Bayezid, mektubunda¹²⁸ Cem'in VIII. Charles'ın ellerine geçmesinden endişe ettiğini ifade ediyordu ve hem kendisinin hem de papanın rahatı için, Cem'in bu dünyadaki yorucu yolculuklarından kurtulup ruhunun öbür dünyada huzur bulması gerektiğini ima ediyordu. Eğer bu gerçekleşirse Bayezid, Cem'in cesedi Osmanlı limanlarından birine getirildiğinde papaya yukarda bahsedilen miktarda bir ödeme yapmaya söz veriyordu.¹²⁹ Buzardo, üç Osmanlı elçisiyle birlikte Kasım 1494'te İtalya'ya

ordusunun bazı askerleri Napoli kralının ordusuna katıldığından Osmanlı askerlerinin değerini biliyordu (Thuasne, s. 326-327).

126 Kralın Roma'daki temsilcisi, Andronikos Paleologos'tan Konstantinopolis İmparatoru unvanını almıştı.

127 Buzardo, Bayezid'e, VIII. Charles'ın ordusunun durumunu ve bileşimini de anlattı. Doğal ki Bayezid'e, VIII. Charles'ın Yunanistan'ı geçip İstanbul'a yürüme niyetinde olduğu söylendi. Venedik'e göndereceği heyetine, talep edilen tedbirler yerine getirilene kadar Venedik'te kalma yetkisi vermesi gerektiği de söylendi. Dahası Buzardo, papanın Mısır Sultanından aldığı muhteşem tekliflerden de söz etti ve papanın onları kabul etmeyi nasıl reddettiğini vurguladı. Dahası, Buzardo, Bayezid'in kendi çıkarları gereği büyük bir süratle hareket etmesi gerektiğini de dile getirdi (Pfefferman, *Die Zusammenarbeit der Renaissance-päpste mit den Türken*, s. 108-116; DaLezze, s. 196-199).

128 12 Eylül 1494, İstanbul tarihidir (age., 201). Mektubun özgünlüğüne dair bazı kuşku belirlenmiş olsa da, Sanuto da DaLezze'yle aynı versiyonu verir (La Spedizione, s. 46-47). Thuasne'in bundan kuşku yoktur (s. 338-339).

129 DaLezze, s. 198-201. Bayezid'in mektubu, Cem'in papanın hapishanesindeki hayatının onun için ölüme eş olduğunu belirtiyordu. Böylece, papanın eylemi Cem için hayat anlamına gelecek, papa için

ayak bastı. Bunlardan biri, onları Napoli ve papaya yardıma ikna etmek üzere Venedik'e gitti.¹³⁰ İkincisi, Kral Alfonso'ya Fransa'ya karşı direnişinde sıkı durmasını istemek ve Osmanlıların yardıma yetişeceği sözünü vermek için doğruca Napoli'ye gitti. Üçüncüsü olan Asım Bey ise, papaya Cem'in konaklama bedelini götürüyordu.¹³¹

Ancona yakınlarındaki Sinigaglia'da Buzardo ve Asım Bey, Vali Giuliano della Rovere'nin parayı ve mektupları çalmasıyla şaşkına döndüler. Rovere'nin Venedik'le ittifakı vardı, ama Papalığın kendisine borcu olduğunu söyleyerek çalınan parayı geri vermedi.¹³² VIII. Charles Floransa'da papa ve sultan arasındaki yazışmaları yayınladığına göre muhtemelen Fransa'nın adamıydı. VIII. Charles ta o sırada dünyadaki tüm milletleri Osmanlılara karşı Haçlı Seferine katılmaya çağıran bir mektup yayınlamıştı.¹³³

Öyle görünüyor ki VIII. Charles'ın İtalya'yı işgal etmekteki esas amacı Napoli'nin fethiydi. 1494 başlarında kral öldü ve papa, Alfonso'yu onun halefi olarak tanıdı. Büyük ihtimalle VIII. Charles, papayı izin vermeye zorlamak ve Bayezid'i korkutarak Napoli'ye yardım etmesini engellemek için bir Haçlı Seferinden ve Cem'den söz ediyordu. Belki de VIII. Charles, bütün İtalya'nın desteğini sağlayabilseydi, Adriyatik'in karşısına da geçebilirdi, ama geride düşmanları varken bu riske giremezdi. 1494 sonlarında papayı sindirmeye çalıştı, ama sabrı yetmeyince Roma'ya girdi, VI. Alexander 14 Ocak 1495'te Cem'i ona teslim etmek zorunda kaldı. Anlaşma şartlarına göre papa yüz bin duka karşılığında, Cem'i altı aylığına ödünç vermeye razı olmuştu; ama Cem'in sadece Osmanlıların İtalya'ya çıkartma yapmasını engellemek için kullanılmasını şart koşuyordu.¹³⁴ Cem'i yanına alan VIII. Charles, daha çok Bayezid'i dehşete düşürmek için güneye doğru yürüdü. Bu sırada Baye-

kârlı ve rahatlatıcı olacak ve Bayezid'e de büyük memnuniyet verecekti. Burada Bayezid'in Cem'in cesedi Osmanlılara teslim edilene kadar parayı tutacak üçüncü bir tarafa 300.000 dukayı tevdi edebileceği de söyleniyordu. Papanın bu parayla oğullarına önemli miktarda toprak alabileceğine de işaret ediliyordu.

130 Age., s. 212

131 Age., s. 201-202, 205-206; Thuasne, 334-340; Hammer, III, 370-371.

132 DaLezze, s. 201-202; Sanuto, La Spezione, s. 124-126. Venedik çalınan parayı alıp Bayezid'e geri vermesi için temsilci olarak Sagudino'yu gönderdi (Thuasne, s. 334-340).

133 VIII. Charles'dan VI. Alexander'a, Lyon, 14 Mart 1494, Pélécier (ed.), *Lettres de Charles VIII, roi de France, publiées d'après les originaux pour la société de l'histoire de France* içinde, IV, 28-30; DaLezze, s. 206. VIII. Charles, Napoli'nin Haçlı ordusunun hareket noktası olacağını belirtiyordu (Thuasne, s. 319). İmparator Maximilian Haçlı Seferi önündeki engelleri temizlemek için İtalya'ya barış getirmeye çalıştı, böylelikle muhtemelen Bayezid'i Macaristan'daki etkinliğinden çekilmeye zorlayacak ve böylece imparatorluğu üzerindeki baskıyı dindirecekti (Age., s. 322-325).

134 DaLezze, s. 208-210; Thuasne, s. 349-351; Hammer, III, 370.

zid bütün korsan kaptanlarını İstanbul'a çağırması, donanmayı onarmak ve yenilemek için de aceleyle zanaatçıları toplamıştı.¹³⁵ Ama Cem hastalandı ve 25 Şubat 1495'te Capua'da öldü.¹³⁶ VIII. Charles, bir Haçlı Seferi düşüncesinden vazgeçmemiş gibi görünmeye çalışsa da, Bayezid İtalya'daki siyasi durumdan gayet yakından haberdardı,¹³⁷ filosunu bozdu ve hazırlıklarını durdurdu.¹³⁸ Kendisine karşı bir Haçlı Seferinin kısa sürede gerçekleşmeyeceğini kavramıştı, dahası bunun gerçekleşeceğinden bile şüpheliydi.

Nisan 1495'te, Sagudino bu haberle Venedik'ten İstanbul'a gelince, Bayezid, dindar karakteri bütün sevinç ifadelerini gölgelese bile, Cem'in ölümünü öğrenerek rahatladı. Pazar yerleri üç günlüğüne kapatıldı, Cem'in ruhuna dualar edildi, Edirne ve İstanbul'daki yoksullara sadakalar dağıtıldı. Bayezid, Cem'in Müslüman topraklarında gömülebilmesi için cenazeyi almak üzere Napoli'ye elçiler gönderdi.¹³⁹ Elçiler Şubat 1496'da Napoli'ye geldiler. Ama cenaze için beş bin duka istendi ve hapsedilen elçilerden de bir daha hiç haber alınamadı.¹⁴⁰ Fransa, Napoli ve papa, Cem'in ölmesi durumunda söz verilen parayı almaya çalışıyorlardı ve bedeni de para gelece kadar orada tutulacaktı.¹⁴¹ 1498'de VIII. Charles öldü ve Napoli, Cem'in bedenini Osmanlılara göndermek için görüşmeleri tekrar başlattı. Ancak Bayezid sabırsızdı ve Ocak 1499'da, eğer naaş sekiz gün içinde elçisinin ellerine teslim edilmezse, Napoli krallığının üzerine çökmekle tehdit etti.¹⁴² Nisanda naaş Avlonya'ya taşındı,¹⁴³ Ağustos 1499'da da Gelibolu ve Bursa'ya

135 DaLezze, s. 214; Thuasne, s. 362; Sanuto, La Spezione, s. 221-222.

136 Sanuto, La Spezione, s. 243-244. Cem'in ölüm nedeni sıkça tartışılmıştır. Bu çağda her tür ani ölüm çoğunlukla zehirlenmeye bağlanıyordu ve Bayezid'in VI. Alexander'a mektubu da, özellikle VI. Alexander Bayezid'den 300.000 duka sağlamaya çalıştığı için, kolaylıkla da bu düşünceye götürülebilir. Ancak Cem, 12 Şubat'ta papadan hastayken alınmış ve 25 Şubat 1495'e kadar da ölmedi (DaLezze, b. 213). Dahası, hastalık, yanında bulunanlarca tarif edildiğine göre, zatürre ya da yılcıncı hasatlığı sonucu olan doğal bir ölüm gibi görünüyordu (Thuasne, s. 364-367).

137 VIII. Charles'tan VI. Alexander'a, Chieri, 21 Ağustos 1495, Pélicier içinde, IV, 264-269. VIII. Charles ayrıca demirci ve kalafatçıların Napoli'ye gelmesini emretti ve D'Aubusson'u da bir filo donatması için cesaretlendirdi (Thuasne, s. 376).

138 DaLezze, s. 214-215, 219.

139 Thuasne, s. 377-380; DaLezze, s. 215.

140 Sanuto, I, 56. Beş bin duka VIII. Charles içindi (Venedik Konsülü Vingiadori'den Venedik Hükümetine, Napoli, 26 Mart 1496, özetleyen Sanuto, I, 94). Cem'in naaşı kurşun bir sandukadaydı (age., I, 394).

141 Venedik Konsolosu Lunardo Anselini'den Venedik Hükümetine, Napoli, Aralık 1496, özetleyen Sanuto, I, 436. Bayezid ise parayı vermek yerine kadırgalar dolusu Fransız forsayı serbest bırakmayı teklif etti (age., I, 394).

142 Jacomo Lion'dan Venedik Hükümetine, Brindisi, 8 Ocak 1499, özetleyen Sanuto, II, 436. Bayezid daha önce de Cem'in cesedini almak için çeşitli araçlar ve kanallar kullanmıştı (age., I, 1007).

143 Venedik Heyetinden Venedik Hükümetine, Napoli, 20 Nisan 1499, özetleyen Sanuto, II, 660.

ulaştırıldı. Cem'in kemikleri burada Sultan II. Murad türbesinde toprağa verildi.¹⁴⁴

Osmanlı tarihinde ve Bayezid'in hayatında önemli bir dönemi noktalayan Cem'in ölümü, Osmanlı dış ilişkilerinde de bir dönemin sonuna işaret eder. Bayezid on dört yıl boyunca, tebaasının kendisine karşı dönebileceği ve Cem'in dönmesini isteyebilecekleri düşüncesi ve bazı dış düşmanlarının Cem'i tutup onu bir ordunun başına koyarak Osmanlı İmparatorluğu'na başarılı bir saldırı yapabileceği korkusuyla, saldırgan ve pozitif bir dış politika oluşturmaktan kaçınmıştı. Büyüyen Osmanlı İmparatorluğu'nu bölmek ya da zayıflatmak için Cem'i desteklemeye istekli olan Mısır ile Varsak gibi Osmanlılara düşman sınır aşiretleri yüzünden Bayezid, sarayındaki çok sayıda yayılma taraftarının savaşçı karakterlerini mümkün olduğunca kontrol altında tutmak ve askerlerinin savaş ruhunu da bastırmak zorunda kalmıştı. Bunların Balkanlar'da, İtalya'da ya da Akdeniz'de serbestçe hâkim olma arzularına izin verilseydi, bir ya da daha fazla Hıristiyan ulusu, Bayezid'i yenmek ve Cem'i de zayıf düşmüş Osmanlı İmparatorluğu tahtına çıkarmak için Mısır ve Güney Anadolu'daki aşiretlerle birleşebilirlerdi. Avrupa'daki gazalar ve denizlerdeki korsanlıklar en düşük düzeye düşürüldü ve resmi seferler de fiilen durduruldu. Rodos'taki St Jean Şövalyelerinin, İspanya'nın, Fransa'nın, Venedik'in, Floransa'nın, Papa'nın, Napoli'nin, Kutsal Roma imparatorunun, Macaristan'ın ve Polonya'nın eylemleri dikkatle gözlemlenmeliydi; zira sadaret makamı, bunların herhangi biriyle her tür görüşmede genel olarak elverişsiz bir konumda bulunuyordu. Avrupa devletlerinin aralarındaki farklılıkları halledip Osmanlılara karşı birleşik bir saldırıya girişme ihtimallerinin hiç görülmediği söylenebilirse de, Bayezid ve sarayı bu potansiyel düşmanlarının iki ya da daha fazlasından gelebilecek ani bir saldırıyı savuşturmak için ciddi bir diplomatik hassasiyet gösteriyordu. Cem'in bu tablodan çıkmasıyla, Bayezid ve görevlileri, komşularını ve düşmanlarını artık daha açıkça tehdit edebilirlerdi. Osmanlılar artık hiçbir sınırlama olmaksızın savaşa girişebilirlerdi ve sonraki yıllarda sadaret makamının dış siyasetinde köklü bir değişiklik kaçınılmazdı.

¹⁴⁴ Hammer, III, 373; Thuasne, s. 384-387.

SAVAŞA DOĞRU, 1496-1499

Cem'in 1495'teki ölümü koşulları tersine çevirdi ve Avrupa'yı, özellikle de İtalya'yı savunma durumuna soktu. Hemen gözle görülür hale gelmesine de bu değişikliğin giderek kuvvetlendiği fark ediliyordu ve dahası tarih, II. Mehmed'in ölümüyle geçici olarak çıktığı rotasına geri dönüyordu. Üstelik, tahtının güvende olduğunu hisseden Bayezid de, hükümet işlerinin daha büyük bir bölümünü hiç de kendisi kadar barışçıl olmayan görevlilere bıraktı.

Beş yılı aşkın bir zamandır büyük bir sefer yapılmamıştı ve askerlerin huzursuzluğu artıyordu. Sekiz bin yeniçeri özellikle bu durumdaydı.¹ 1496 yazında İstanbul'da yeniçerilerle kapıkulu sipahileri arasında bir çatışma çıktı. Resmi görevlilerin bir kısmı bile yeniçeriler tarafından soyulduğu halde ne Bayezid ne de görevliler çatışmaya müdahaleye cesaret edemediler. Sonunda isyan bastırıldı ve birkaç kıskırtıcı bunun bedelini hayatlarıyla ödedi² ama profesyonel askerlerin uzun süren ataletinin imparatorluk içinde barış ve huzura yol açmadığını, durum gösteriyordu. Bunun Bayezid ve vezirler tarafından ne derece kavrandığı bilinmiyor, ama kuşkusuz bu gergin durum akınların ve küçük seferlerin Balkanlar'da yeniden başlamasında etkili oldu. Cem'in ölümüyle birlikte Osmanlı askerlerini denetlemek, ganimet ve köle seferleri düzenlemekten alıkoymak artık mümkün değildi.

Venedikliler Osmanlılardaki değişikliği isyandan önce hissettiler ve Mayıs 1496'da, Alvise Sagudino'yu³ Bayezid'e Venedik'in barışçıl duygularını ve sadaret makamıyla dostça ilişkilerin sürdürülmesi niyetini iletmek

1 1496'da Bayezid'in silahlı kuvvetlerinin Anadolu'da 34 ve Rumeli'de 28 sancakbeyi ve bunların komutasında 32.000 asker in yanı sıra 8.000 yeniçeri ve 115.000 de diğer kuvvetleri kapsadığı tahmin ediliyordu. Ayrıca filosunda da 250 gemi vardı ve bunlar 100 kadirga, 50 fusta, 50 brik ve 10 da büyük teknedan oluşuyordu (Alvise Sagudino'nun Venedik Hükümetine Raporu, Venedik, 2 Aralık 1496, özetleyen Sanuto, I, 398-399).

2 Önce Bedesten'de başlayan isyan dört gün sürmüş gibi görünüyor (age., I, 399); Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, tarihsiz, özetleyen age., I, 359.

3 Sagudino hem Türkçe hem de Yunanca bildiği için gönderildi (Sanuto, I, 402).

için İstanbul'a gönderdiler.⁴ Eğer Sagudino Bayezid'i balyosluğu yeniden tesis etmeye razı edemezse, sadaret makamını bir Venedik elçisi kabul etmeye ikna edecekti.⁵ Bayezid İtalya ve Fransa'nın meselelerine ilgi gösterdi belki de Osmanlı elçi ve casuslarının raporlarını kontrol etmek için birçok soru da sordu, ama kalıcı bir Venedik balyosu talebine rıza göstermedi. Sagudino böyle bir görevlinin sadaret makamını batıdaki gelişmelerden daha iyi haberdar edebileceğinde ısrar etti, ama Bayezid, balyoslar Osmanlı Devleti'nde resmen casus olarak kabul edildiklerinden daha önce çıkardığı fermanı iptal etmedi.⁶

Sagudino'nun ziyaretinin resmi diplomatik ilişkilerden başka bir dizi nedeni daha vardı. Osmanlı limanlarını İtalyan buğday tüccarlarına kapatmıştı; çünkü ülkede buğday kıtlığı vardı ve bu ambargo, o zamana kadar Selanik, Eğriboz ve Karadeniz limanlarından gelen tahıla büyük ölçüde bağımlı olan Venediklileri etkilemişti.⁷ Yılın sonlarında Andrea Gritti⁸ bu sınırlamaları kaldırmayı başardı ve Venedik'te un fiyatları düştü.⁹

Sagudino heyetinin çok önemli diğer görevleri arasında Osmanlı tersanelerindeki gemi inşaat faaliyetlerini soruşturmak ve İtalyanların Venedik'e karşı sinsi propagandasını azaltmak ta yer alıyordu. Osmanlılar bir donanma inşa ediyorlardı ve Sagudino, Osmanlıların yüz çekirme, çok sayıda kadirga ve her biri üç yüz elli ve beş yüz tonluk iki büyük barçayı da¹⁰ kapsayan iki yüz elliden fazla gemiden oluşan bir filoya sahip olduğunu öğrendi.¹¹ Sadaret makamı, bu programın Ege'yi istila eden çok sayıda korsana karşı olduğunu ve onları yok etmek için bir girişimde bulunulmasının

4 Age., I, 137.

5 Age., I, 402.

6 Sagudino Bayezid'in elini öpmek istedi ama o bunu reddetti. Venedik dogesinden aldığı son mektuptan bu yana uzun zaman geçtiğini ve haberlerle dolu bir mektup almaktan memnun olacağını, böylelikle casuslarının raporlarını da denetleyebileceğini ifade etti (Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 3 Temmuz 1496, özetleyen age., I, 323).

7 Sanuto, I, 326, 459. Venedik tüccarları Selanik'ten yüklü de taşıyorlardı, zira bu sırada 20.000 dükalık yünü bu limandan alan bir Venedik gemisi denizde kaybolmuştu (age., I, 514).

8 Gritti bu sırada sadaret makamında önemli etkisi olan bir tüccardı.

9 Sanuto, I, 508, 552.

10 15. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlanan, pruvası bir ticaret gemisinden daha alçak, daha dar ve daha düz olan yuvarlak bir gemi (F. C. Lane, *Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance*, s. 50).

11 Altı yüz ve sekiz yüz botte (Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 3 Temmuz 1496, özetleyen Sanuto, I, 323). Bir botte yaklaşık bir tonun altıda birine eşitti (Lane, 246).

da doğru olduğunu açıkladı.¹² Ama Venedikliler, belki de haklı olarak inşa edilen gemi sayısının belirtilen ihtiyacın ötesinde olduğunu düşündüler. Bayezid'in, VIII. Charles'ın İtalya'ya dönme olasılığına karşı hazırlıklı olmak istediği de belirtilmişti.¹³

Diğer İtalyan devletleri de Venedik'in niyetlerinden ve Fransa'yla dostluğundan tedirgindiler. Fransızların İtalya'ya karşı bir başka sefere girişmesi durumunda, Osmanlıları yardıma çağırma ve Venedik'e saldırma istiyorlardı. Papa,¹⁴ Napoli kralı,¹⁵ Milano¹⁶ ve Ferrara dukeleri¹⁷ Venedik'i karalamak ve Bayezid'in bu devlete karşı yardım ve desteğini temin etmek için Osmanlı Devleti'ne elçiler gönderdiler. Sagudino ise, Venedik'in Türkiye'ye dostça yaklaştığına ve diğer elçilerin raporlarının yanlış olduğuna Bayezid'i inandırmaya çalışıyordu. Başarılı olduğunu düşündü,¹⁸ ama sonraki gelişmeler böyle olmadığını gösterdi.

1496 yazı sonlarında Osmanlı Devleti ile Venedik arasında Karadağ [Montenegro] bölgesinde ve Kotor Körfezi'nde sorunlar çıktı. Osmanlı kuvvetleri sahneye çıktı ve yerel efendi Györgi Çernoviç'i¹⁹ uzaklaştırdılar; o da ailesi ve mallarıyla doğruca Venedik'e kaçtı.²⁰ Venedikliler Kotor'a bitişik bazı bazı topraklar-

12 Belli ki bu girişim Hristiyan korsanları yok edip onları ve isteyen diğer Hristiyanları Osmanlı donanması ve Müslüman korsanları içinde eritmeyi amaçlıyordu. Bayezid, Kemal adlı bir korsanı getirtmek için kuvvet gönderdi ve o da İstanbul'a geldiğinde büyük onur verilerek Osmanlı donanmasının bir bölümünün komutasına getirildi (Sanuto, I, 10, 83, 135-136; Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 14 Nisan 1496, özetleyen age., I, 204-205; Hironimo Barbarigo'dan kardeşine, Korfı, 15 Ekim 1496, özetleyen age., I, 387; Alvise Sagudino'nun Venedik Hükümetine Mektubu, Venedik, 2 Aralık 1496, özetleyen age., I, 399).

13 Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 18 Temmuz 1296, age. I 295'te özetlenmiştir. 14 Buzarda İstanbul'a tekrar gönderildi ve Bayezid tarafından onurlandırıldı (Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 26 Ocak 1496, özetleyen age., I, 84; I, 136-137).

15 Age., I, 137.

16 Elçi Angelo da Lavello Bayezid'e ulaşamadı ama Bayezid'in damadı olan Bosna sancakbeyiyle birbirlerine karşılıklı hediyeler gönderdiler (age., I, 371).

17 Age., I, 417.

18 Alvise Sagudino'nun Raporu, Venedik, 2 Aralık 1496, özetleyen age., I, 399.

19 Bu olayın kaynağıyla ilgili iki açıklama var. İlki, Osmanlı tarafına geçen Stefan Çernoviç'in İstanbul'dan gelerek kardeşi Györgi'yi aile topraklarından uzaklaştırdığı şeklinde (Piero Lion'dan Venedik Hükümetine, Kotor, 27 Kasım 1496, özetleyen age., I, 421). Diğer iddiaya göre de, sadaret makamının adamı olmuş bölgenin bir yerlisi, babasına para gönderdi. Bunun üzerine o da Györgi Çernoviç'in önüne geldi ve köyünün ağası yapılmayı talep etti. Çernoviç, adamı paramparça ettirdi; bu eylem de, Osmanlıların, Bayezid'in adamlarından birinin babasını öldürttüğü için Çernoviç'i cezalandırmak üzere birlik göndermesine yol açtı (DaLezze, s. 220).

20 DaLezze, s. 219-220; Sanuto, I, 402. Aşağı yukarı bu sırada Osmanlılar da Dalmaçya sahilinde Trau [Trogir] bölgesine akınlar yapıyorlardı (age., I, 417).

da da yargılama yetkisi talep ediyorlardı ve meseleyi barışçıl bir şekilde çözmek için Sagudino Ocak 1497'de tekrar sadaret makamına gönderildi. Sagudino'ya, bu bölgede yetkilendirilmiş olan İşkodra Sancakbeyi Firuz Bey'e gitmesi görevi verilmişti, ama eğer Sagudino burada tatmin olmazsa İstanbul'a gidecekti.²¹

Sagudino'nun, Mayıs 1497'de İstanbul'da olmasından, Firuz Bey'in onunla tatmin edici bir anlaşma yapamadığı anlaşılır. Bayezid, Venedik ve Fransa'nın ittifak kurduklarını öğrendiği ve kendisine karşı birleşebileceklerinden korktuğu için, elçi soğuk bir şekilde kabul edildi.²² Milano, Ferrara, Mantova ve Floransa'nın sadaret makamındaki elçileri, kendileriyle birlikte Venedik'e saldırımları durumunda Osmanlılara yıllık elli bin duka öneriyorlardı.²³ Bundan da ötesi, Bayezid Venediklilerin Macarları ve Lehleri Osmanlılara karşı savaşlarında finanse ettiğini ileri sürdü.²⁴ Bayezid ve vezirleri de, Sagudino'yu kandırıp onu, Venedik'e karşı barışçıl niyetler taşıdıklarına inandırmaya çalışıyorlardı. Eğer İstanbul'daki Venedikli tüccarlar akıllı olmasalar ve Sagudino'ya gerçekte kendisine çok az ilgi gösterildiğini anlatmasalardı,²⁵ başarılı olabilir ve Venedik'i kandırabilirlerdi.

Kotor bölgesindeki Venedik etkisi azaldı ve Karadağ sakinleri de, ardı kesilmeyen akınlardansa, Osmanlı egemenliğini isteyerek kabul ettiler. Firuz Bey, Çernoviç'in topraklarını işgal etmek için görevliler ve birlikler gönderdi ve buna karşı hiçbir direnme görülmedi.²⁶ Haziran 1497'de Marchio Trevisano birkaç kadirayla Kotor'a ulaştı ve bir hasar bildiriminde bulunmadı. Firuz Bey'le yazışmalarda ikisi de kendi hükümetlerinin barışçıl niyetler taşıdıklarına yemin ettiler. Venedik'ten Kotor'un teslim edilmesi istendi ama Trevisano, kendi tezini hem II. Mehmed'in, hem de Bayezid'in onayladığı anlaşmalara ilıştırılan haritalara dayandırıyor ve sahil bölgesinin Venedik'e ait olduğunda ısrar ediyordu.²⁷ Ancak İstanbul'daki Sagudino, vezirleri el konulan toprakların

21 DaLezze, s. 220; Sanuto, I, 402, 425, 428, 454.

22 Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 4 Mayıs 1497, özetleyen Sanuto, I, 640; Sagudino, İstanbul, 17 Eylül 1497, özetleyen age., I, 809.

23 Hammer, IV, 51; Sagudino, İstanbul, Ekim 1497, özetleyen Sanuto, I, 846.

24 Sagudino'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 17 Eylül 1497, özetleyen age., I, 809.

25 Age., I, 644.

26 DaLezze, s. 220; Sanuto, I, 643-644, 702.

27 Albèri, dizi 3, III, 3; Firuz Bey'den Marchio Trevisano'ya, İşkodra, 24 Haziran 1497'de teslim alınmış ve Marchio Trevisano'dan Firuz Bey'e, Kotor, 24 Haziran 1487, alıntılan Sanuto, I, 678-680.

geri verilmesine ikna etmeyi başaramadı.²⁸ Sorunlar olduğu gibi bırakıldı ve Venedik ve sadaret makamı arasında bir belirsizlik durumu ortaya çıktı; bunun, iki yıl sonra iki devleti savaşa götüren olayların ilki olduğu ileri sürülmüştür.²⁹

Ege Denizi ve adaları, en eski zamanlardan buharlı gemilerin başlangıcına kadar her tür korsan için zengin bir av sahasıydı. Bayezid'in saltanatı sırasında korsanlık son derece yaygındı ve Müslümanlar gibi Hristiyanlar da, kendi inançlarından korsanları karşı tarafın gemilerine saldırmaya özendiriyorlardı. Rodos ve Kıbrıs, Hristiyan korsanların çoğunun üssü durumundaydı ve Osmanlıların Yunan anakarasıyla Çanakkale Boğazı arasındaki tahıl ticareti, bunun acısını şiddetle çekiyordu. Sadaret makamı buna karşı koymak ve bazı Osmanlı görevlilerine kişisel kazanç sağlamak için, Müslüman korsanları cesaretlendiriyordu. Kemal, Karahasan, Enrichi, Barbeta ve Karafa gibi bazı isimler bütün Hristiyan tüccar ve denizcilerinin korkulu rüyasıydı; hiç kimse, bir sonraki burnun arkasında kimin pusuda beklediğini söyleyemezdi. Bunlardan biri tarafından ele geçirilmek gemilerin ve malların kaybı ve teknedeki adamların da ölümü ya da köleliği demektir. Ama Müslüman gemileri de Hristiyanlardan aynı şekilde korkuyorlardı. Örneğin, Sagudino'yu sadaret makamına taşıyan gemi Ege'de iki Osmanlı gemisini ele geçirmiş ve birini içindekilerle birlikte batırmıştı.³⁰ Bu tür olaylar iki tarafta da olumlu duyguların doğmasına engel oluyordu; 1496 ve 1497'de bu tip olayların hızla artışı Venedik ile Osmanlı Devleti arasındaki açık düşmanlıkların hiç de zamansız olmadığını gösterir.

Sadaret makamının bu gelişmeleri özendirdiği tartışma götürmez.³¹ Haziran 1497'de kutsal topraklara altın ve hacı taşıyan Venedik kadirgası *Sappho*, Cerigo [Kitera/Çuha Adası] açıklarında Enrichi ve Barbeta'yla karşılaştı. Başa baş biten bir muharebe olmasına ve Osmanlıların gemiyi bir Fransız kadirgası sanarak³² hata etmiş olduklarını ileri sürmüş olmalarına rağmen,

28 Age., I, 702, 823.

29 Bu sıralarda bunun savaşa götürmeyeceği kanısı hâkim olsa da (age., I, 643) daha sonraki görüşler bunun 1499'daki savaşa götüren önemli bir olay olduğu şeklindedir (Hammer, IV, 42).

30 Sanuto, I, 810.

31 Bu korsanların her biri barış dönemlerinde arada bir Osmanlı donanmasında kaptan ya da takım komutanı olarak görev yapıyorlardı ve savaş zamanında da hepsi birden göreve çağırılıyorlardı.

32 *Sappho*'nun kaptanı Alvise Zorzi, önce Osmanlıların kendilerine saldırdıklarını açıkladı (Alvise Zorzi'den Hironimo Zorzi'ye, Kandiye, 10 Temmuz 1497, özetleyen Sanuto, I, 728-732), ama belli ki Enrichi Bayezid'e, Osmanlıların dostluk işaretine Zorzi'nin karşılık vermeyi reddettiğini ve ilkin onun ateş açtığını anlatmıştı (Gritti, s. 22).

Enrichi İstanbul'a döndüğünde onurlandırıldı. Vezirler Venedik'e bu tür olayların sadaret makamı tarafından istenmediğini ya da planlanmadığını bildirdiler.³³ Rodos Şövalyelerinin Osmanlılara karşı savaşmak için Fransa'dan toplar getirmesi,³⁴ üç bin gemici ve demircinin İstanbul'da toplanması ve bin sekiz yüz tonluk bir geminin inşa halinde olması,³⁵ Müslüman ve Hristiyanlar arasında açık bir savaşın fazla uzak olmadığını gösteriyordu. Diğer yandan Venedik'e de Osmanlıların kendilerine saldırmayı planlamadığına dair çok sayıda teminat verilmişti; donanma çok az büyütüldüğüne ve Levant yolundaki en önemli uğrak limanlarından Modon'u³⁶ güçlendirecek hiçbir hareket yapılmadığına göre belli ki onlar da bunların doğruluğuna inanıyordu.

Venedik'in Osmanlı silahlanmasına görece ilgisizliği, belki de Osmanlı Devleti'nin bu sırada Lehistan ve Macaristan'la bir savaşa girmek üzere olmasına bağlanabilir. 1496'da Lehistan Kralı Albert³⁷ Moldavya'yı [Boğdan] işgal etmiş ve o yılın baharında da Macarlar sınırındaki bazı Osmanlı garnizonlarına saldırmış ve ele geçirmişlerdi. İstanbul'da, Macaristan Kralı Vladislav'ın Tuna üzerindeki Kili'ye saldırmayı planladığı öğrenilmişti.³⁸ Bu saldırıyı püskürtmek için öyle yoğun hazırlıklar yapıyordu ki, kral, İstanbul'a Macaristan ve Lehistan krallıklarıyla sadaret makamı arasında bir anlaşma sağlamak için bir elçi gönderdi. Bu girişim başarısız oldu,³⁹ çünkü Bayezid, Leh akınları altında inleyen⁴⁰ Boğdan üzerinde Macar egemenliğini kabul etmiyordu. Ertesi yıl, 1497'de Boğdan, Macaristan, Lehistan ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı⁴¹

33 Andrea Gritti'den Andrea Gabrieli'ye, Pera, 17 Ocak 1498, özetleyen Sanuto, I, 916.

34 Age., I, 463.

35 Age., I, 552, 644, 846, 897; Giovanni di Tabia'dan Piero Dolfin'e, Sakız, 15 Aralık 1497, özetleyen age., I, 909.

36 Marchio Trevisano'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 10 Şubat 1497, özetleyen Sanuto, I, 295.

37 Macaristan Kralı Vladislav'ın küçük kardeşi olan Lehistan Kralı Albert [Yagellon], Kral Kazimir'in II. Bayezid'le 1490'da vardığı bir anlaşmayı üç yıllık bir dönem için yenilemişti (Hammer, IV, 43-44).

38 Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 18 Temmuz 1497, özetleyen Sanuto, I, 295.

39 Mektup, İstanbul, 20 Ocak 1497, özetleyen age., I, 552; Pray, Annales regum Hungariae, IV, 309, akt. Hammer, IV, 51.

40 Pray, Annales regum Hungariae, IV, 274, akt. Hammer, IV, 44.

41 Böyle bir birlik, Venedik'in ve bütün İtalya'nın işine geliyordu; zira bunun Bayezid'in zihnini kendilerinden uzaklaştıracağına inanıyorlardı (Sagudino'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 3 Ağustos 1497, özetleyen Sanuto, I, 740). 1497 yazında Bayezid, İmparator Maximilian'a, belki de onun üzerinden Lehistan'la bir barış görüşmesi umuduyla bir elçi gönderdi (age., I, 641, 699-700, 736). Eğer bu doğrusa bile bunun hiçbir etkisi olmamıştı. Çünkü Maximilian kısa süre sonra Milano dükü yoluyla Venedik de dahil bütün batı prenslerine Osmanlılara saldırmayı önerdi (age., I, 847).

bir birlik oluşturdıkları rapor edildi; ama bu doğruysa bile, Lehistan dışında hiçbirli birlik şartlarına sadık değildi.

Macarlar Bosna'daki Osmanlılar tarafından öyle taciz ediliyorlardı ki Lehistan'a destekleri etkisiz kalıyordu⁴² ve Karaboğdan, Osmanlılar tarafından yer almanın kendisi için daha avantajlı olduğunu anlamıştı.⁴³ Lehlerin 1497'de Kili ve Akkerman'a gelmeleriyle Bayezid bir Leh seferi için hazırlık olarak Rumeli sancakbeylerini birlikleriyle birlikte Edirne'de toplanmaya çağırıldı. Yeniçeriler, sipahiler, azaplar ve tımarlılarla seksen bin kişilik bir ordu, Kili ve Akkerman'ı yüz bin kişilik müttefik ordusundan⁴⁴ korumak için Silistreli Ali Paşa komutasında yola çıktı. Türkler birkaç defa bozguna uğradılar ve birçoğu öldürüldü, ama Hristiyan birliği de ezici bir zafer kazanamamıştı.⁴⁵

Ancak Osmanlılar inatçıydılar. Bayezid, bir anlaşmaya varmak ve böylece onu düşman saflarından ayırmak için Vladislav'a bir elçi gönderdi. Lehistan Kralı Albert doğal olarak kardeşini ittifakta tutmaya çalıştı, ama bu arada Osmanlı Devleti ile Macaristan arasında bir anlaşma imzalanmıştı.⁴⁶ Bayezid ayrıca Venedik'e de dogeyi Tuna'daki Osmanlı başarıları hakkında bilgilendirmek ve onu silahlarının gücüyle etkilemek için bir elçi gönderdi.⁴⁷ Ama Leh ordusunun 1497-1498 kışında Boğdan'da kalması nedeniyle, sadaret makamının durumunu güçlendirmek için mümkün olan her türlü aracı kullanması gerekiyordu. Tacirlerin İstanbul'dan gemiyle buğday taşımaları yasaklandı,⁴⁸ donanmadaki çalışma hızlandı ve bütün birlikler bir sonraki baharda büyük bir sefer için hazırlığa koyuldular.

42 Age., I, 674, Sebastiano Zantani'den Venedik Hükümetine, Gradisca, 6 Temmuz 1497, özetleyen age., I, 686.

43 Karaboğdan, paşa ilan edildi ve bir yeniçeri ağası oldu (Hammer, IV, 46).

44 Sanuto, I, 800; Giovanni di Tabia'dan Piero Dolfin'e, Sakız, 25 Haziran 1497, özetleyen age., I, 756-757.

45 Sagudino'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 17 Eylül 1497, özetleyen age., I, 809.

46 Age., I, 800, 819, 846.

47 Age., I, 845.

48 Osmanlı İmparatorluğu'nda ve genel olarak da doğuda bir tahıl kıtlığı vardı (age., I, 752). Yılın sonuna doğru Venedik ve Yunan limanları arasındaki buğday ticaretine, hasat iyi olduğu için izin verildi, ama Leh savaşı yüzünden kimseye İstanbul'dan buğday yükleme izni verilmiyordu (Francesco Nani'den Venedik Hükümetine, Korfu, Eylül 1497, özetleyen age., I, 799-801).

Ali Paşa 1498'de altmış bin kişilik bir kuvvetle Tuna'yı geçti⁴⁹ ama bu sefer, sadece büyükçe bir akındı. Paşa on binden fazla esirle geri döndü ve Eylül'de, daha başarılı olacak daha geniş bir orduyla tekrar gönderildi.⁵⁰ Bunlar sallarla yapılmış bir köprüden Dinyester'i geçtiler, nehre uzak geniş bir alanı yağmalayıp birçok kaleyi de aldılar. Leh ordusu ağır bir bozguna uğradı,⁵¹ Kral Albert de Venedik ve Macaristan'dan yardım istedi; ancak her ikisi de bu talebi reddetti.⁵² Sadaret makamındaki Macar elçileri Vladislav'ın Albert'le anlaşma içinde olmadığını ve Macaristan'ın Osmanlılarla barış istediğini açıkladılar.⁵³ Boğdanlı Karaboğdan'ın Lehistan karşısında zayıf bir müttefik olduğu anlaşıldı, ama gerçekte, Bayezid, Lehlere karşı sadık hizmetinden dolayı onu ödüllendirmişti. Kışın gelmesi ve Osmanlı ordugâhındaki yiyecek sıkıntısı nedeniyle Lehlere karşı başka sefer yapılmadı ve Ali Paşa, Osmanlı birliklerinin dağıtıldığı Kili'ye döndü.⁵⁴

1499 başlarında Bayezid ve Vladislav arasında bir ateşkes düzenlenmesi amacıyla mesaj alışverişi yapıldı. Macaristan soyluları Vladislav'ın bir Türk savaşı için onları vergilendirme ve sonra da bu geliri bu amaçla kullanmama siyasetinden rahatsızdılar.⁵⁵ Öte yandan Bayezid de Venedik'le savaşa hazırlanıyordu ve Macaristan'ın Venedik'e katılmasını arzu etmiyordu. Temmuz'da Bayezid'le Maximilian, Albert ve Vladislav arasında Maximilian'ın teşvikiyle⁵⁶ bir ateşkes imzalandı.⁵⁷ Sadaret makamının Macaristan'a gönderdiği hediyeler sekiz deve yüküydü. Vladislav da Bayezid'e değerli hediyeler gönderdi.⁵⁸ Osmanlı birliklerine Macaristan ve

49 Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 5 Mayıs 1498, özetleyen age., I, 994; Hammer, IV, 44.

50 Andrea Gritti'den Zaccaria di Freschi'ye, İstanbul, 25 Eylül 1498, özetleyen age., II, 137; Antonio Moro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 1 kısım 1498, özetleyen age., II, 169.

51 Bernardo Zustignam'dan Antonio Moro'ya, Pera, 8 Kasım 1498, özetleyen Sanuto, II, 291-292; Piero Molipiero'dan Venedik Hükümetine, Vēja, 25 Ocak, 31 Ocak-2 Şubat 1499, özetleyen age., II, 394, 420-421; Hammer, IV, 44-46.

52 Piero Boldu'dan Venedik Hükümetine, Arbe, 1 Şubat 1499, özetleyen Sanuto, II, 422.

53 Andrea Gritti'den Zaccaria di Freschi'ye, İstanbul, 25 Eylül 1498, özetleyen age., II, 137.

54 Kirk bin Osmanlı askerinin burada sığıntıdan öldüğü söylenir (Hammer, IV, 45-46; Sanuto, IV, 327).

55 Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, Kotor, 9 Haziran 1499, özetleyen Sanuto, II, 849.

56 1497'de Maximilian'ı bir Osmanlı elçisi ziyaret etmişti (Zorzi Pisani'den Venedik Hükümetine, Imps, 19 Temmuz 1497, özetleyen age., I, 699-700, I, 736).

57 Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, Ceradisca, 18 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 939-940.

58 Age., II, 1639; III, 77; Nicolo, Gondola'dan Venedik Hükümetine, Ragusa, 7-13 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1154.

Lehistan'a yönelen bütün saldırıları durdurma emri verildi. Ateşkes imzalandıktan sonra bile sınır boyunca küçük ihlaller ve akınlar görüldü,⁵⁹ ama bunlar resmi değildi ve genel olarak, müttefiklerle Osmanlılar arasında barış hâkim durumdaydı.

1499 yazında Rus Çarı III. İvan da Osmanlılarla iyi ilişkileri yeniden tesis etmek için sadaret makamına Elçi Alexis Golokvastof'u gönderdi. Golokvastof, Tatar hanlarının idaresinde sadaret makamına tabi olan Kırım'la ticari ilişkileri geliştirme düşüncesiyle ve çarın, Osmanlıların Lehistan'a son hücumları yüzünden dostluk düşüncelerini ifade etmek için, Bayezid'i ve Kefe valisi olan oğlu Şehzade Mahmud'u ziyaret etti. Golokvastof, yedi yıl önceki Plesttcheieft'ın daha iyi niyetli olarak kabul edildi ve Bayezid'le yapılmış bir ticari anlaşmayla geri döndü.⁶⁰

Cem'in ölümünü takip eden bu yıllar boyunca sadaret makamının siyasi ilgi alanları sadece kuzey ve batıyla sınırlı değildi. 1489'da İstanbul'da büyük bir kutlamada Bayezid üç kızını da büyük mevkilerdeki kişilerle evlendirdi. Damatlarından biri İranlıydı: Uğurlu Mehmed'in oğlu, Uzun Hasan'ın torunu [Göde] Ahmed Mirza.⁶¹ 1496'da İran şahı öldü, Ocak 1497'de de bir grup İranlı soylu Ahmed Mirza'yı hükümdarları olmaya davet etmek için İstanbul'a geldi.⁶² Ahmed kabul etti, İran'a döndü ve tahta geçti, ama ülkesinin tamamı onu kabul etmedi.⁶³ 1498'de Bayezid, muhalif İran soylularıyla savaşan⁶⁴ damadına yardım etmek için bir ordu hazırladı. Ama İran uzaktı ve bu sırada sadaret makamının esas ilgi alanı da Avrupa'ydı. Ahmed Mirza'ya Venedik'le sorunlar yüzünden pek az destek verildi; o da kısa süre sonra yıkılıp, yerini İsmail'e terk etti. İsmail ise 1499'da

59 Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 5 Aralık 1499, özetleyen age., III, 129-130. Osmanlı beylerinin ve garnizonlarının Balkanlardaki küçük ve örgütsüz akınlarının önünü almak imkânsızdı; bununla birlikte İskender Paşa'nın önderlik ettiği Macaristan akını kabul edilemezdi.

60 Hammer, IV, 49.

61 Aşıkpaşazade, s. 233; Giese, "Die altosmanischen anonymen Chroniken," *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes* içinde, XVII, No. 1, 161.

62 Mektup, İstanbul, 20 Ocak 1497, özetleyen Sanuto, I, 552; Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 4 Mayıs 1497, özetleyen age., I, 644.

63 Age., I, 844-845.

64 Francesco Nani'den Venedik Hükümetine, Mart 1498, özetleyen age., I, 922. Ahmed Mirza'yı İran beylerinin çoğunluğundan mezhep farklılıkları da ayırıyordu.

Tebriz bölgesine saldırdı.⁶⁵ Bu, gelecek bölümde ele alınacak olan daha büyük bir olayın da başlangıcıydı, ama bunun önemi, Venedik çıkarlarının, İran'la Venedik arasında bir ittifak önerecek kadar yükselmesinde yatar.

Bu sırada Mısır ve İtalya arasındaki ticaret, İtalyanlar için olduğu gibi Mısırlılar için de başlıca gelir kaynaklarından biriydi ve Mısır sultanı da Osmanlı Devleti ile Venedik arasında büyüyen düşmanlığa karşı memnuniyetsizliğini gösteriyordu. Mayıs 1498'de Kemal [Reis] Mekke yolunda bir grup hacıya eşlik etmek üzere Mısır'dayken, Mısır sultanı ondan İtalyan ya da Rodoslulara zarar vermemesini diledi.⁶⁶ Ancak o yılın sonlarında Mısır sultanı öldürüldü⁶⁷ ve sadaret makamı, Alaüddeve'ye saldırmak ve Mısır hâkimiyetine isyan eden Şam'daki Karta Bey'e yardım etmek için⁶⁸ bunun uygun bir an olduğunu düşündü. Bayezid'in oğullarından birinin komutasındaki on beş bin askerlik bir kuvvet, Adana ve Tarsus'u fethetmek üzere Silifke'de toplandı.⁶⁹ Kara ordusunu desteklemek üzere donanma da harekete geçti.⁷⁰ Ama Venedik'le savaşın kopması üzerine yeni Mısır sultanına hediyeler gönderildi ve Bayezid'in bir kız kardeşinin de aralarında olduğu bir elçilik heyeti Şam'a gönderildi.⁷¹

Sadaret makamında 1492'den beri Venedik temsilcisi bulunmuyordu, ama İstanbul'daki en zengin Venedikli tüccar olan Andrea Gritti, Türkiye'deki gelişmeler hakkında hükümetini gayet iyi bilgilendiriyordu. Ocak 1498'de vezirlerin Venedik'le barışa istekli olmadıklarını, büyük bir filo hazırladıklarını ve Bayezid'in de savaşa ikna edildiğini ve bir savaş sür-

65 E. D. Ross, "The Early Years of Shah İsmâ'il, Founder of the Safavi Dynasty," *Journal of the Royal Asiatic Society*, n.s., XXVIII, 297-300; DaLezze, s. 268.

66 Ama Kemal'in bir Portekiz gemisini ele geçirip mürettebatını kazığa geçirmesine de itiraz edilmedi (Alvise Arimomdo'ya Mektup, İskenderiye, 4 Haziran 1498, özetleyen Sanuto, I, 1032-1033).

67 Alvise Mora'dan Venedik Hükümetine, İskenderiye, 26 kasım 1498, özetleyen age., II, 311; Andrea Gritti'den Zaccaria di Freschi'ye, Pera, 11 Aralık 1498, özetleyen age., II, 507.

68 Age.; Antonio Moro'dan Venedik Hükümetine, Korfı, 10 Aralık 1498, özetleyen age., II, 291.

69 Nicolo da cha da Pesaro'dan Venedik hükümetine, Modon, 14 ve 30 Nisan 1499, özetleyen age., II, 684-685, 783; Piero di Mussi'den Kıbrıs valisine, Rodos, 9 Nisan 1499, özetleyen age., II, 784.

70 Age., D'Aubusson'dan Andrea di Martini'ye, Rodos, 5 Nisan 1499, özetleyen age., II, 670).

71 Bortolo Sanuto'dan Kıbrıs valisine, Şam, 8 Nisan 1499, özetleyen age., II, 784; Beneto Sanuto'dan Venedik Hükümetine, Şam, 15 Nisan 1499, özetleyen age., II, 1040. Bir grup üst düzey Türk'ün Mekke yolunda Araplar tarafından öldürülmesi bile sadaret makamının barış arama kararını değiştirmemiş görünüyor (Hironimo Tiepolo'dan Venedik Hükümetine, İskenderiye, 1 Haziran 1499, özetleyen age., II, 1043). Bu elçiliğin bir başka amacı da ölen Mısır sultanının Cem'in kızı olan dul eşini istemekti (Thuasne, s. 388).

dürmek için gerekli araçlara sahip bulunduğunu yazdı.⁷² 1498 yazı boyunca Osmanlı donanma faaliyetleri büyük bir hız kazandı ve Adriyatik'teki Avlonya ve Butrinto limanları gemiler inşa eden ve cephane hazırlayan amelelerle doldu.⁷³ İmparatorluğun bütün bölgelerine zift, çadır bezi, bez ve kadirgelerde kürek çekecek adam toplamak üzere⁷⁴ elçiler gönderildi. Kötü şöhretli korsanlar sadaret makamı tarafından gemi kaptanlıklarına getirildiler.⁷⁵ Ege'deki ticaret günden güne daha tehlikeli oluyordu, çünkü Osmanlı, Rodoslu, Venedikli, Cenovalı ve Portekizli korsanlar için bütün sınırlamalar kaldırılmıştı ve bunlar da olanca güçleriyle bu fırsattan istifade ediyorlardı.

Batının Hristiyan ulusları, Osmanlı Devleti'nin kendilerine bir saldırı planladığını biliyorlardı ama bu saldırının tam olarak nereye yapılacağını ancak tahmin edebiliyorlardı. Rodos Şövalyeleri diğer pek çoklarıyla birlikte Osmanlı filosunun kendi üzerlerine geleceğine inanıyordu ve büyük üstat bunun yönünü değiştirmeye, ama öte yandan bütün hazırlıklarını da tamamlamaya çalışıyordu. Ekim 1498'de sorunları dostluk içinde çözmek için Bayezid'e bir heyet gönderdi, ama bu heyet huzura kabul edilmedi.⁷⁶ Bunun üzerine Rodos, Fransa ve Venedik'e top ve cephane siparişi verdi ve bütün şövalye kardeşlerini Mart ayında Rodos'ta bulunmaya çağıran kuryeler gönderdi.⁷⁷

Güney İtalya'daki Puglia halkı Otranto'da 1480'deki Osmanlı işgalinin tekrarlanmasından korkuyordu. Bir filo oluşturmakta olan Avlonya

72 Andrea Gritti'den Andrea Gabrieli'ye, Pera, 17 Ocak 1498, özetleyen Sanuto, I, 916-917. Bayezid'in bu sıradaki yıllık gelirinin 2.400.000 duka olduğu tahmin ediliyordu ve hazinede de 3.000.000 duka olduğu söyleniyordu (Alvise Sagudino'ya Rapor, Venedik, 2 Aralık 1496, özetleyen age., I, 398-399).

73 Antonio Maro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 27 Kasım 1498, özetleyen age., II, 233; Vido Dieo'dan Venedik Hükümetine, Durazza, 11-16 Kasım 1498, özetleyen age., II, 248, 256.

74 Yirmi dört bin kürekçinin yanı sıra on beş bin de azab yazıldı (Andrea Gritti'den Zaccaria di Freschi'ye, Pera, 11 Aralık 1498, özetleyen age., II, 506-507).

75 Giovanni di Tabia'dan Piero Dolfin'e, Sakız, 5 Nisan 1498, özetleyen age., I, 977-978.

76 Giovanni di Tabia'dan Piero Dolfin'e, Sakız, 15 Aralık 1497, özetleyen age., I, 909; Nicolo Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Modon, 17 Ekim 1498, özetleyen age., II, 147; Antonio Maro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 27 Kasım 1498, özetleyen age., II, 233; Francesco Bragadin ve Scipione Bon'dan Venedik Hükümetine, Anabolu, 14 Aralık 1498, özetleyen age., II, 386. Rodos heyeti Osmanlıların ele geçirmiş olduğu bir tekneyi geri almayı da umut ediyordu (Mektup, Modon, 22 Ekim 1498, özetleyen age., II, 128).

77 D'Aubusson'dan Venedik Hükümetine, Rodos, 7 Ekim 1498, özetleyen age., II, 154; Nicolo Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Modon, 26 Kasım 1498, özetleyen age., II, 379.

sancakbeyi Mustafa Eylül 1498'de Puglia'ya baskın yapmak için izin istemek üzere İstanbul'a gitti. Sadaret makamının Otranto üzerinde hak iddialarıyla birleşen bu olaylar, güney İtalya sakinlerini ve oradaki Venedikli temsilcileri korkutuyordu.⁷⁸ Belki de bu Venedikliler daha telaşlıydılar, çünkü Taranto, Osmanlı Devleti ve Napoli arasında bir tercih yapmak zorunda kalsa, belli ki Osmanlıları tercih ederdi.⁷⁹

Ancak bir bütün olarak Venedik'in korkmak için her tür nedeni vardı. Cumhuriyet, Dalmaçya sahilini, İyonya Adalarını, Girit'i, Kıbrıs'ı, bir grup Ege adasını ve de aralarında Lepanto [İnebahtı], Modon, Koron ve Nafplion'un [Anadolu] da bulunduğu Yunanistan'daki pek çok şehri kontrol ediyordu. Yönettiği bu yaygın bölgeler içinde Osmanlıların hem ordu hem de donanmasının kolaylıkla girebileceği çok sayıda hassas nokta vardı. İstanbul, Sakız ve Korfu'dan arka arkaya gelen Osmanlı faaliyetleriyle ilgili raporlar Venedik hükümetini donanmasını hazırlamaya ve garnizonlarına erzak göndermeye sevk ediyordu ama açıkça gücüne güveniyordu ve hazırlıklara da gönülsüzce girmişti.⁸⁰

1498 yılı boyunca Osmanlılar en çok Venedik ileri karakollarından endişe ediyorlardı. Balyos ve valiler ile Korfu ve Dalmaçya'da üslenen kaptanlar, Korfu, Lepanto, Parga ve Durazzo ile Adriyatik'te Venedik'e ait başka pek çok yeri almaya hazırlanan çeşitli sancakbeylerinin çalışmalarından söz eden raporlar gönderiyorlardı.⁸¹ Bayezid, Avlonya'daki Mustafa'ya,⁸² Arnavutluk, Dalmaçya ve Adriyatik'teki operasyonlar için bir filo ve

78 Nicolò Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Modon, Ağustos 1498, özetleyen age., I, 1090; Andrea Gritti'den Zaccaria di Freschi'ye, İstanbul, 25 Eylül 1498, özetleyen age., II, 136-137; Antonio Moro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 27 Kasım 1498, özetleyen age., II, 233; II, 257; Piero Sanuto'dan Venedik Hükümetine, Lepanto, 1 Aralık 1498, özetleyen age., II, 289.

79 Bernardino di Ambrosio'dan Venedik Hükümetine, Napoli, 12 Ekim 1496, özetleyen age., I, 367.
80 Vido Diedo'dan Venedik Hükümetine, Durazzo, 16 Kasım 1498, özetleyen age., II, 248; Antonio Maro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 10 Aralık 1498 ve 7 Ocak 1499, özetleyen age., II, 291, 382; Piero Sanuto'dan Venedik Hükümetine, Lepanto, 18 Kasım 1498, özetleyen age., II, 293-294; Francesco Bragadin ve Scipione Bon'dan Venedik Hükümetine, Anabolu, 14 Aralık 1498, özetleyen age., II, 386; Andrea Gritti'den Saceria di Freschi'ye, Pera, 11 Aralık 1498, özetleyen age., II, 507.

81 Antonio Maro'dan Venedik Hükümetine, 27 Kasım-2 Aralık 1498, özetleyen age., II, 233-234; Vido Diedo'dan Venedik Hükümetine, Durazzo, 16 Kasım 1498, özetleyen age., II, 233-234; Piero Sanuto'dan Venedik Hükümetine, Lepanto, 1 Aralık 1498, özetleyen age., II, 289-290.

82 Antonio Maro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 1 Kasım 1498, özetleyen age., II, 169; Vido Diedo'dan Venedik Hükümetine, Durazzo, 16 Kasım 1498, özetleyen age., II, 248.

donanma üssü hazırlamak üzere üç bin yeniçeri, iki bin azap askeri, beş bin sipahi ve üç bin amele tahsis etmişti. Korfu'daki Venedik balyosu, bir saldırı ya da kuşatmanın üstesinden gelmeye yetecek kadar erzak ve araca sahip olmadığını yazıyordu; ama Venedikliler bu pozisyonları güçlendirecek bir adım atmadılar.⁸³ San Marco'ya Korfu'dan daha yakın olan Spalato ve Sibenico halkı bile Venedik'e, İskender Paşa komutasındaki Osmanlıların topraklarına akınlar yaptıkları ve sığırlarını çalarak insanlarını esir aldıklarından şikâyet ediyorlardı.⁸⁴ Narenta Osmanlılara teslim olurken,⁸⁵ Spalato ve Sibenico gibi Kotor ve Dulzigno da Venedik'ten daha fazla koruma talep ediyorlardı.

Venedik'in kendi durumuna bu kadar güvenmesinin nedenini anlamak zordur, ama bu belki de Fransa'yla ittifak görüşmeleri yapılıyor olması ve Osmanlıların da XII. Louis'den, VIII. Charles kadar çok korktukları olgusuyla açıklanabilir.⁸⁶ XII. Louis, Milano üzerinde miras nedeniyle hak iddia ediyor ve Lodovico Sforza'yı tecrit etmek için Venedik'le ittifak arıyordu. Venedik Fransızları Milano'da görmeye epeyce istekliydi ama XII. Louis, anlaşmayı imzalamadan önce, Osmanlı Devleti'ni potansiyel bir düşman olarak tanımayı ve Venedik'e bir Osmanlı saldırısı durumunda yardım göndermeyi ve Milano'ya karşı savaş ilanı zorunluluğundan kurtarmayı kabul etmeliydi.⁸⁷ XII. Louis, Rodos'u da ittifaka katmayı arzu ediyordu, ama Venedikliler bunun Osmanlı Devleti'ni kesin olarak çatışmaya çekeceğini açıkladılar.⁸⁸ Venedik sadaret makamını, eğer mümkünse, tarafsız tutmak istiyordu. Ama Milano dükü de, Venedik ve Fransa düklüğünü bölüşürken boş durmuyordu. XII. Louis'in İtalya'yı işgaline karşı çıkan papa, Floransa ve Napoli, Milano'yla birlikte Fransa'ya karşı çıkarak Bayezid'e katıldılar; zaten Bayezid de bu zamana kadar İtalya meselelerine hep ilgi duymuştu.

83 Age., II, 235; Antonio Moro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 27 Kasım-2 Aralık 1498, özetleyen age., II, 233-234.

84 Arsunı Diedo'dan Venedik Hükümetine, Sibenico ve Marino Moro'dan Venedik Hükümetine, Spalato, Ekim 1498, özetleyen age., II, 104; Andrea Gritti'den Zaccaria di Freschi'ye, Pera, 11 Aralık 1498, özetleyen age., II, 507.

85 Alvise Barbarigo'dan Venedik Hükümetine, Liesna, 2 Ekim 1498, özetleyen age., II, 30.

86 Venedik bu sırada, Portekizlilerin Ümit Burnu'nu dolaşmalarının ilk sarsıcı etkilerini de yaşıyordu.

87 Sanuto, II, 124, 144, 336.

88 Age., II, 123.

Bunlar Osmanlıları Venediklilere saldırmaya cesaretlendirmek amacıyla, Venedik'in Fransızları tekrar İtalya'ya çağırdığından şikâyet ederek ve XII. Louis'nin İtalya'yı işgal ettikten sonra Yunanistan'ı geçmeyi ve donanmasının yardımıyla Osmanlı Devleti'ne saldırmayı planladığını anlatarak⁸⁹ sadaret makamına elçiler gönderdiler.⁹⁰

Papa, Floransa ve Milano Bayezid'le iyi ilişkiler içindeydiler, ancak sadaret makamı, özellikle Cem'in naaşının kendilerine gönderilmesi sırasında yaşananlardan dolayı Napoli'ye pek de iyi gözle bakmıyordu. Napoli Kralı Federico bu meseleyi çözmek ve iyi ilişkiler kurmak üzere Tomaso Paleologo Asani'yi bir anlaşmaya varmak üzere sadaret makamına yolladı. Anlaşma 15 Temmuz 1498'de tamamlandı ve on gün sonra da imzalandı.⁹¹ Genel olarak Napoli'ye imtiyazlar tanıyan anlaşma,⁹² iki hükümdarın hayatları boyunca devam edecekti ve Cem'in naaşı gönderilene kadar da Bayezid tarafından onaylanmayacaktı. Anlaşmanın ticarî maddelerinin yanı sıra,⁹³ sadaret makamı Napoli uyruklarına adil davranmaya, Napoli idaresindeki topraklardan köle almamaya ve Napoli vatandaşlarına zarar veren herkesi cezalandırmaya yemin ediyordu ve Kral Federico'dan da Osmanlılara aynı şekilde davranmasını yeminle istiyordu. Anlaşma, yayınlandığı haliyle Napoli'ye, düşmanlarına karşı herhangi bir destekten bahsetmiyor, iki taraf arasındaki dostluğu vurguluyordu; ama Fransa-Venedik ittifakıyla ve İtalya'nın Fransızlarca işgaliyle ilgili ortak bir anlayışa ulaşılmış olması da ihtimal dışı değildi.

89 Age., I, 1090; II, 124; Mektuplar, İstanbul, 5-15 Eylül 1498, özetleyen age., II, 101; Anolfi Kontundan Salerno Lorduna, Aralık 1498, özetleyen age., II, 366.

90 Milano temsilcisinin yetenekli bir diplomat olduğu ve birçok paşayı satın aldığı da not edilmişti (Gritti, s. 220, 23; Sanuto, I, 1096; DaLezze, s. 221).

91 17 Temmuz 1498 (Bayezid ve Kral Federico Arasındaki Barış, İstanbul, 17 Temmuz 1498, özetleyen Sanuto, II, 1020-1023), ama von Hammer (IV, 52) Sanuto'nun hata yaptığını ve anlaşmanın 15'inde yapıldığını söyler.

92 Bayezid ile Federico arasında barış, İstanbul, 17 Temmuz 1498, özetleyen Sanuto, II, 1020-1023.

93 "... majestelerinin [Federico] bütün tacirleri, uyrukları ve vasalları kendi adamları, gemileri ve her çeşit mallarıyla, karada ve denizde ve sultanın bütün limanları, sahilleri, şehirleri, adaları, eyaletleri ve kendi hükmü altındaki her yerde, kendi vassallarının adamları ve mallarıyla bütün zarar, ziyan ve hakaretlerden emin ve ari olduğu şekilde, kendi mülklerinde olduğundan başka suretle olmaksızın, ticari eşya ve mallar için alınmış vergiler ödeyerek, güvenli, serbest ve emin şekilde bir ülkeden diğerine kara ve deniz yoluyla taşıyabilir, ticaret ve işlerini sürdürebilirler. Ve benzer şekilde, Kral Federico da kendi krallığının her yerinde, karada ve denizde, yukarıdaki maddede yazılı olanların aynısını yapmaya söz ve talimat verir."

Ancak Bayezid Venedik'i XII. Louis ile ittifakı nedeniyle çok şiddetle azarlamayı da istemiyordu; böylece 1498 yazında güçlükleri yumuşatmak ve Fransa ve Venedik arasındaki ilişkileri soruşturmak için Venedik'e bir elçi gönderildi. Antivari'deki küçük rahatsızlıklar düzeltildi⁹⁴ ve bazı köleler geri verildi,⁹⁵ ama Bayezid'in, Fransızların ve Venediklilerin niyetleri hakkında ne öğrendiği bilinmiyor. Belki de çok şey keşfetti; zira gizli diploma-siyi gizli tutmak her zaman çok zordur ve savunma hazırlıklarının eksikliği de genel olarak ortadaydı.

Bu ziyarete cevap olması, Zante'nin [Zakintos, Zaklise] haracını taşıması, Bayezid'le anlaşmanın yenilenmesi, iki ulus arasındaki bütün sorunların çözülmesi ve sadaret makamının Venedik'in dostluğuna inan-dırılması için, Venedik Kasım 1498'de Andrea Zanchani'yi İstanbul'a göndermeye karar verdi. Kendisine verilen talimatlarda⁹⁶ İtalya hakkında sorulacak sorulara karşılık savaşın Piza, Milano, Floransa ve Kutsal Roma imparatoru nedeniyle çıktığını ve kendi hükümetinin Fransa'yla bu neden-le ittifak yaptığını söylemesi isteniyordu. Dahası, Osmanlı sancakbeylerinin Trau, Spalato ve Sibenico'da neden olduğu zararlardan şikâyet edecek, Kefalonya ve Kotor civarındaki sahil bölgesi için üçer bin duka önerecek ve İstanbul'da daimi bir balyos bulundurulması için izin isteyecekti. Zanchani İstanbul'a Şubat 1499'da ulaştı ve iyi kabul gördü, ama Venedik'le görüş-meleri geciktirmek isteyen sadaret makamı, Macaristan görüşmeleriyle meşgul olduğu gerekçesiyle onunla yapılacak görüşmeleri erteledi.⁹⁷

4 Mart 1499'da Zanchani Bayezid tarafından resmen kabul edildi. İtimatnameler sunulduktan sonra Bayezid İtalya ve Venedik'teki gelişmeleri sordu; Zanchani de hükümetinin kendileriyle barış istediğini, ama bunun Bayezid'e bağlı olduğunu söyledi. Gözlerini vezirlerine çeviren Bayezid gülümsedi ve kendisinin de daima Venedik için aynı şeyi umut ettiğini söy-

94 Türk temsilcisi Mora Paşası Faïd'in bir çavuşuydu ve Venedik'te iblis olarak görülüyordu (Sanuto, I, 1095-1096).

95 Venedik beş Türk'ün asılacağını söylüyordu ama Venediklilerin Faïd Paşa'ya saygısı yüzünden serbest bırakılacaklardı. Diğerleri ise bulunurlarsa serbest kalacaklardı (age., II, 426-427).

96 Bu talimatlardaki bir başka nokta da sınıra yakın yerlerdeki sancakbeylerinin akınlarının durdurul-ması teminatının alınmasıydı (age., II, 139-140).

97 Andrea Zanchani'den Venedik Hükûmetine, İstanbul, 2 Mart 1499, özetleyen age., II, 598-599; DaLezze, s. 221. İki Macar elçisi İstanbul'a 20 Şubat 1499'da ulaşmışlardı (Sanuto, II, 703-704).

ledi.⁹⁸ Bu, huzura kabulü bitirdi, vezirler⁹⁹ ayın 10'unda görevlerini öğrenmek ve tartışmak için Zanchani'yi çağırdılar.¹⁰⁰ Hersekoğlu, Kotor sınırında ortaya çıkan sorunlardan şikâyet etti, İbrahim de bu şehrin hukuken sultana ait olduğunu belirtti; ama Bayezid'e danıştıktan sonra bu sorunun İşkodra Sancakbeyi Firuz ve Venedik tarafından atanacak biri tarafından çözülmesinde anlaştılar. Vezirler, adanın yıllık gelirinin on iki bin duka olduğunu ve Venediklilerin Zakintos'u anlaşma maddelerini ihlal ederek istihkâm etmekte olduklarını ifade ederek, Kefalonya için önerilen üç bin dukayı reddettiler. İhtiyaç duyulduğu gerekçesiyle, el konulan Venedik gemilerini iade etmeyi reddettiler ama bunların Osmanlı filosu tamamlandıktan sonra geri verileceğini söylediler. Zanchani'nin İstanbul'da bir balyos bulundurma talebine cevaben de vezirler, Bayezid'in ülkedeki Venedikli tacirlerden birini aralarından seçmelerini istediğini, kendisinin bu tercihi onaylayacağını, ama Venedik'ten asla bir balyos arzu etmediğini söylediler. Vezirler de kendi paylarına Fransa ve Kutsal Roma İmparatorluğuyla ilgileniyorlar ve bunlardan hangisinin daha soylu ve daha güçlü olduğunu araştırıyorlardı. Zanchani, asalet itibariyle bunların birbirine eşit olduklarını ama XII. Louis'nin Maximilian'dan daha güçlü olduğu cevabını verdi. Sonuç olarak¹⁰¹ vezirler Zanchani'ye Bayezid'in, eğer Venedik de istiyorsa, barış istediğini ve sultanın yazılı bir anlaşma arzu ettiğini söylediler, ama Zanchani, Türkçe yazılmış bir anlaşmayı alamazdı ve Gritti ona, Latince yazılmış bir anlaşmanın da sadaret makamı tarafından geçerli kabul edilmediğini bildirmişti.

Mart'ın on ikisinde Zanchani tekrar sultanın huzuruna çağrıldı, burada Bayezid tarafından dogeye hediyeler verildikten sonra, huzurdan

98 Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, 4 Mart 1499, özetleyen age., II, 599-600.

99 Veziriazam İbrahim Paşa, Bayezid'in eski hocalarından biriydi ve babadan oğula Osmanlı vezirlerinin beşinci kuşağındandı; 46 yaşındaki Hersekoğlu Ahmed Paşa eski Hersek dükünün oğluydu, küstah, cana yakın. ve Venedik'in dostuydu; ve Yakub Paşa de kibirli bir hadımdı. Zahchani o sırada İstanbul'da bulunan Rumeli Beylerbeyi Mustafa Paşa'yla da görüştü (age., II, 599-600; II, 696, 699; Hammer, IV, 59.).

100 Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, İstanbul, 10 ve 12 Mart 1499, özetleyen Sanuto, II, 610-612; Andrea Zanchani'nin Raporu, Venedik, 10 Mayıs 1499, özetleyen age., II, 699-702.

101 Zanchani vezirleri Fransa'yla ittifak konusunda da bilgilendirdi, Dalmaçya'daki akınlardan şikâyet etti ve 2.000 duka borcu yüzünden tutulan Venedikli tüccar Zuan di Clovatazi'nin serbest bırakılmasını talep etti. Vezirler Venedik'in korsanları koruduğunu da iddia ettiler ve Bosna'daki Iskender Paşa'nın Alvise Sagudino'nun Kotor göreviyle hakarete uğramış olduğunu belirttiler (age.).

ayrılmasına izin verildi, Osmanlı topraklarını terk etmesi emredildi ve yolda Osmanlıların gemi yapımını soruşturmaması talimatı verildi.¹⁰² Latince yazılmış bir anlaşma imzalandı,¹⁰³ ama bu muhtemelen, Venediklilerin, sadaret makamının niyetlerine dair korkularını dağıtma umuduyla yapıldı. Zanchani İstanbul'u aceleyle terk etti ve Mayıs'ta Venedik'e ulaştı, ama olaylar bu sırada öyle bir hale gelmişti ki, barış neredeyse imkânsızdı.

Zanchani'nin İstanbul ziyaretiyle eş zamanlı olarak İşkodra Sancakbeyi Firuz Bey'in bir elçisi de görünüşte Kotor bölgesindeki hasarı tayin ve tespit için Venedik'teydi. Firuz Bey bir Osmanlı tüccarının Dulzigno yakınlarında soyulduğundan, Venediklilerin Antivari yakınlarında bazı Osmanlıları öldürdüğünden, Kotor yurttaşlarının Karadağ'a akınlar yaptıklarından ve bu olayların hiçbirinde Venediklilerin saldırganları cezalandırmadığından şikâyetçiydi. Dahası elçi tatmin edici bir cevapla geri dönmek istiyordu.¹⁰⁴ Ancak Venedikliler onun İtalya'ya casusluk için geldiğini¹⁰⁵ düşünüyorlardı ve eğer bu doğruysa, elçi pek çok fırsat yakalamış olmalıydı, zira şehre ulaştığında Venedik ve Fransa arasındaki birlik resmen kutlanıyordu.¹⁰⁶ Firuz Bey'i yatıştırmak için Alvise Sagudino elçiye İşkodra'ya kadar eşlik etmekle görevlendirildi,¹⁰⁷ sonra da Bosna Sancakbeyi İskender Paşa'yla görüşmek için Saraybosna'ya gidecekti.¹⁰⁸

Sadaret makamına bir elçi gönderen yalnız Venedik değildi, ama diğerleri İstanbul'a farklı nedenlerle geldiler. 1498'de sadaret makamı, Cem'in naaşının gönderilmesi şartıyla Napoli kralıyla bir anlaşma yapmıştı, ama naaş gelmedi. Bayezid sabırsızlanıyordu. Ocak 1499'da, eğer naaş sekiz gün içinde teslim edilmezse, donanmasını Napoli'ye göndermekle

102 Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, İstanbul, 12 Mart 1499, özetleyen age., II, 611-612.

103 Hammer, IV, 53n. Osmanlılar Bayezid'in bir anlaşma imzalamadığını iddia ediyorlardı (Marco Saracho'nun Raporu, Venedik, 4 Ekim 1499, özetleyen Sanuto, III, 14).

104 Sanuto, II, 519.

105 Francesco Querini'den Venedik Hükümetine, Kotor, 11-12 Şubat 1499, özetleyen age., II, 504.

106 Age., II, 549. Bles'te 9 Şubat 1499'da imzalanan bu anlaşmada, Osmanlıların Venedik, Ege Adaları, Rodos ya da İtalya'ya donanmasını göndermesi halinde Venedik'in Milano'ya savaş ilan etmeyeceği belirtiliyordu. Ancak Milano'ya karşı savaş başladığında Osmanlı Devleti donanmasını göndermiş değilse, Venedik savaşın sonuna kadar –Osmanlılar bu arada donanmalarını göndermiş olsa bile– ordu ve donanmasını Milano'ya karşı kullanmak zorunda olacaktı (XII. Louis ve Venedik Arasındaki Birlik Maddeleri, Bles, 9 Şubat 1499, özetleyen age., II, 524).

107 Sagudino Firuz Bey'e iki cins köpek götürdü, paşa da bunları kabul etti (age., II, 661).

108 Age., II, 538, 605.

tehdit etti.¹⁰⁹ Napoli Osmanlıların Venedik'e saldırmasını istemiş olsa da Kral Federico tedbir almaya çalıştı ve Venediklilerden, eğer Bayezid filosunu Otranto ya da Brindisi'ye gönderirse ne yardımda bulunacaklarını sordu.¹¹⁰ Federico'nun hilekâr şöhreti yüzünden Venedik görüş belirtmedi. Daha sonra, Mayıs 1499'da, sadaret makamı Napoli'yle olan anlaşmayı onayladıktan ve Venedik ile Osmanlı Devleti arasında bir savaş kaçınılmaz hale geldikten sonra, Federico kaynaklarının yetersizliği nedeniyle Venedik'e yardım edemeyeceğini belirterek başka bir ülkeyi korumak için filosunu gönderemeyeceğini söyledi.¹¹¹

Floransalılar Osmanlı topraklarındaki ticaretlerini, Venedikliler öfkeliendirecek kadar artırmışlardı¹¹² ve Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki bir savaş da neticede onların yararına olacaktı. Floransa'nın İstanbul'daki *emino*'su vezirleri bunun için kışkırtmaya devam etti ve Şubat 1499'da Geri Risaliti, 1488 anlaşması ve imtiyazlarını yenilemeye ve Floransalı tüccarların Osmanlı topraklarındaki ticaretlerini Venediklilerin engellemesini protesto etmek için gönderildi.¹¹³ Risaliti iyi kabul gördü,¹¹⁴ çünkü Floransa'nın, imparatorluk içindeki Floransalı tüccarlara yardım eden ve sürekli dostluk gösteren sadaret makamıyla arası iyiydi.

Napoli ve Floransa'ya ek olarak sadaret makamında papa¹¹⁵ ile Ferrara ve Mantova düklerinin temsilcileri de bulunuyordu.¹¹⁶ Bu son ikisi

109 Jacomo Lion'dan Venedik Hükümetine, Brindisi, 6 Ocak 1499, özetleyen age., II, 436.

110 Age., II, 430.

111 "Nui femo azmata per conservation di li lochi nostri, licet havemo bone paxe col Turcho a hora confirmate, e non semo por defender el paese d'altri" (age., II, 736).

112 Lorenzo de'Medici'nin 1492'de ölümünden ve sonraki karışıklıklardan sonra pek çok Floransalı iş ilişkileri için İstanbul, Bursa ve Edirne'ye gitti (Richards, Florentine Merchants in the Age of the Medici, s. 50).

113 Ayrıca, Risaliti, son zamanlarda Floransa'daki siyasi belirsizliklerin sadaret makamına elçilik heyeti gönderilmesine engel olduğunu ama bütün bu dönem boyunca Floransa'nın Osmanlılara sevgisini aynen koruduğunu vurgulayacaktı. Dahası Risaliti, Bayezid'in imparatorluğundaki Floransalı tüccarlara gösterdiği teveccühlerden dolayı şehrin minnetini de ifade edecekti (Geri Risaliti'ye talimatlar, Floransa, 18 Şubat 1499, Müller, s. 243-244, 337-338).

114 Heyd, II, 343.

115 Papa, elçisinin sadaret makamını Venedik ya da Hristiyanlığa savaş açması için etkilemeye çalışmış olduğunu reddetti (Sanuto, II, 686, 776, 932, 967), ama Milano dükünün faaliyetlerini soruşturmaya Ambruoso Buzardo'nun gönderilmiş olduğunu kabul etti (age., II, 1088).

116 Piero Nadal'dan Venedik Hükümetine, Dulzigno, 25-26 Haziran 1499, özetleyen age., II, 900; Giovanni Dolze'den Venedik Hükümetine, Turin, 16 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 933.

Bayezid'i Venedik'e saldırmaya teşvik ediyorlardı, ama Venedik'in baş düşmanı Milano düküydü ve o da Andrea Gritti'ye göre, Bayezid'i Venedik'e savaş ilan etmeye ikna etti.¹¹⁷ Lodovico Sforza, İtalya'yı Osmanlılara karşı birleştirmek istediğini Venedik'e defalarca tekrar ederken,¹¹⁸ sadaret makamına da Venediklilerin Fransa'yı İtalya'ya çağırıldığını ve dahası XII. Louis'in İtalya'yı fethettikten sonra Yunanistan'a da geçmeyi planladığını rapor ediyordu.¹¹⁹ Dahası, Sforza Ağustos 1499'da, Bayezid, Maximilian ve kendisinin Venedik'e karşı birlik içinde olduklarını, çünkü Venedik'in Fransa'yı davet ettiğini kabul etti ve kendisinin Osmanlı saldırısına sebep olduğunu inkâr etmedi.¹²⁰

Osmanlı filosu 30 Haziran 1499'da boğazlardan ayrılarak Tenedos'a [Bozcaada] doğru yola çıktı. Burada emirlerin mühürlerini çözüp hedeflerine doğru ilerleyeceklerdi.¹²¹ Kış ve bahar ayları boyunca Rodos hedef olarak tayin edilmişti, ama sadaret makamı, büyük üstatla bu ihtimali ortadan kaldıran bir anlaşma imzaladı.¹²² Pek çok insanın şüphesi kısa sürede gerçekleşti; donanmanın Korfu ve Yunanistan anakarasındaki Venedik mevzilerine yönlendirildiği haberleri gelmeye başladı.¹²³ Böylece, Venedik için tam bir felaketle sonuçlanan, Venedik'in, özellikle Levant'taki, gücünde keskin bir çöküşü simgeleyen ve bundan böyle Osmanlıların bir deniz gücü de olduğunu bütün Akdeniz ülkelerine gösteren savaş başladı.

İstirya'dan Rodos'a kadarki hat boyunca çok sayıda sınır olayı ve Venedik'in Fransa'yla yaptığı ittifak, Venedik ile Osmanlılar arasındaki savaşın birinci dereceden sebepleri idi. Venedik, Kotor bölgesinden kaçan Györgi Çernoviç'e koruma ve sığınma tanıdı, bunun üzerine Osmanlılar da,

117 Gritti, s. 22.

118 Marco Lippomano'dan Venedik Hükümetine, Milan, 16 Mayıs 1499, özetleyen Sanuto, II, 737; Lodovico Sforza'dan Marco Lippomano'ya, Milan, 19 temmuz 1499, özetleyen age., II, 1004.

119 Gritti, s. 22-23; DaLezze, s. 221; Sanuto, III, 12.

120 Marco Lippomano'nun Raporu, Venedik, 8 Ağustos 1499, özetleyen Sanuto, II, 1032-1033.

121 Antonio Moro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 2 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 939; Bartolo Coresi'den Simone Guoro'ya, Sakız, 29 Haziran 1499, özetleyen age., II, 1013.

122 Piero Nadal'dan Venedik Hükümetine, Dulzigno, 3-26 Şubat 1499, özetleyen age., II, 567; Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, İstanbul, 2 Mart 1499, özetleyen age., II, 599; Mektup, Korfu, 1 Nisan 1499, özetleyen age., II, 610; Andrea Zanchani'nin Raporu, Venedik, 10 Mayıs 1499, özetleyen age., II, 700; II, 696.

123 Vola Lendari'nin Yeminli İfadesi, Korfu, tarihsiz, özetleyen age., II, 939.

Venedik'in bu katile, sınır sancaklarını güvenceye almak ve huzura kavuşturmakta kararlı olan Bayezid'in dostluğundan daha çok önem verdiğini belirttiler.¹²⁴ Dalmaçya sahili boyunca sık sık yapılan akınlar Venediklilerin sinirlerini öyle gerdi ki, 1499 baharında bir grup Venedikli paralı askerin Anabolu yakınlarında beş yüz Osmanlı tebaasını pusuya düşürüp katletmesi gibi feveran durumları ortaya çıktı. Venediklilerin bu zafer nedeniyle coşkuya kapıldıklarını öğrenen Bayezid çok öfkelenildi.¹²⁵ Sadaret makamı da Venedik ve Osmanlı gemilerinin karşı karşıya gelişlerinden çok rahatsızdı ve sık sık *Sappho* olayına atıfta bulunuyor, Venedikli kaptanın dostluk işareti vermek yerine Enrichi'ye toplarını ateşlediğini iddia ediyordu.¹²⁶

Ancak görülüyor ki Fransa ve Venedik'in kurduğu ittifak, Osmanlıları savaşa götürmekte çeşitli sınır rahatsızlıklarından daha önemli bir unsurdu. Sadaret makamı, Milano dükü ve Maximilian'ın Napoli, Floransa, Bologna, Mantova ve Ferrara ile birlikte Mayıs 1499'da Venedik'le ilişkilerine son verip Venedik, Fransa ve papayla savaşmak için bir birlik kuracaklarına inanmaya başlamıştı. Bayezid bu birliğe yardım etmeye söz verdi, ama daha sonra İtalyan devletlerinin Venedik'e saldırmadıklarını görünce, Milano elçisinin kafasını kestirdi ve donanmayı geri çağırarak istedi. Ancak Veziriazam İbrahim Paşa onu Korfu'yu ve Mora'daki Venedik istihkâmlarını ele geçirme planlarını uygulamaya devam etmesi için ikna etti.¹²⁷

Bu hususlar o sırada savaşın nedenleri olarak görülmüş olsalar da, Osmanlılar ile Venedik arasındaki temel farklılıkların ifadesinden başka bir şey değillerdi ve bu o çağda savaşla sonuçlanırdı. Osmanlı İmparatorluğu en sağlam dönemindeydi ve neredeyse her yönde genişlemeye hazır ve muktedir; Venedik Cumhuriyeti ise çürüyordu ve yaşlanmıştı, karada ve denizde kırılıyordu. Osmanlı gazileri ve sancakbeyleri Yunanistan ve Dalmaçya'daki Venedik şehir ve kasabalarını yağmalamaktan kendilerini alamıyorlardı ve sadaret makamı da savaşçıları denetim altında tutamazdı. Venedikliler Levant ticaret yolu boyunca bir miktar adaya ve pek çok

124 Bkz. s. 61 vd. Gritti, s. 21-22; Sanuto, II, 519; III, 12.

125 Gritti, s. 22; Halil Paşa'dan Francesco Bragadin'e, Korint, 28 Haziran 1499, özetleyen Sanuto, II, 981-982.

126 Bkz. s. 63-64 vd. Gritti, s. 22.

127 Gritti, s. 22-23; DaLezze, s. 221; Sanuto, II, 12-13.

müstahkem mevkiye sahiptiler. Venediklilerin, gaziler ve Osmanlı beyleriyle karşılaşmak üzere harekete geçmesinin sebepleri ile Osmanlıları batı Balkanlar'da ve Ege Denizi'nde serbest hareket etmekten alıkoyan sebepler de bu yerlerdi. Bütün bu etkenlere ek olarak temel dini ve kültürel farklılıklar da vardı. Bir deniz gücü olduğu için Osmanlılara en son boyun eğecek olan Venedik'ti ve Venedik kadırgaları istedikleri zaman serbestçe yağmaya girişip, bir Venedik kalesinin toprakları altında sığınacak bir Venedik limanı buldukları sürece, Osmanlı sultanı doğu Akdeniz'in tek hâkimi olamazdı.

VENEDİK'LE SAVAŞ, 1499-1503

Haziran 1499'da Korfu'ya ve İyon Denizi'ne yelken açan filonun tam büyüklüğü ve gücü bilinmiyor, ama yüz-yüz elli gemiden dört yüz gemiye kadar değişen sayıda tahminler kayda geçmiştir. Mart ayında Gelibolu ve İstanbul'da olan bir Venedik casusu, aralarında yetmiş sekiz mutat kadirga, yirmi beş uzun kadirga ve her biri bin sekiz yüz tonluk iki büyük yeni geminin de bulunduğu (ki bunlar aynı zamanda dünyadaki en büyük gemilerdi) farklı türlerden yüz elli sekiz tekneden söz ediyordu.¹ Bu gemilere ek olarak Karadeniz ile İzmit, Selanik, Eğriboz ve Avlonya'da² herhalde sayıları hep birlikte iki yüz elliyi bulan başka gemiler de vardı.³ Hristiyanların savaş zamanında sadık olmayabileceklerinden korkulduğundan, on beş bin azap kürekçi olarak görevlendirilmişti; donanma ayrılmadan önce, mürettebatı tamamlamak amacıyla bin beş yüz kürekçi bulunana kadar İstanbul'un kapıları üç günlüğüne kapatıldı.⁴

Bayezid, Venediklileri şaşırtmak ve Rodos'tan gelecek bir saldırıyı savuşturmak için biri Rumeli'nde İpsala'da, diğeri de Anadolu'da Bursa yakınlarında iki ordu toplamıştı.⁵ Bununla birlikte Anadolu ordusu Mayıs

1 İstanbul'da 24 yeni ve 32 eski kadirga, 14 nakliye gemisi, hafif kadirgalara benzeyen 16 mavna, her biri 10-14 oturaklı yeni 12 uzun kadirga, her biri 1.800 tonluk 2 yeni büyük gemi, 6 eski büyük gemi, 3 uzun hafif kadirga, 11 de düşmandan ele geçirilmiş ticaret gemisi; Gelibolu'da 18'i yeni kadirga, inşa halinde 4 kadirga, 4 mavna, her biri 14-18 oturaklı 4 yeni ve 9 tamamlanmamış uzun kadirga vardı (Sanuto, II, 568-569).

2 Mektup, Korfu, 13 Mart 1499, özetleyen age., II, 596; Francesco Bragadin'den Venedik Hükümetine, Anabolu, 14 Şubat 1499, özetleyen age., II, 597; Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, İstanbul, 2 Mart 1499, özetleyen age., II, 599.

3 Bayezid filoyla bizzat ilgileniyordu ve inşa işlerini izlemek için İstanbul'daki tersaneleri de ziyaret etmişti (age., II, 599).

4 Piero Nadal'dan Venedik Hükümetine, Dulzigno, 3-26 Şubat 1499, özetleyen age., II, 567; Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, İstanbul, 2 Mart 1499, özetleyen age., II, 599; Bartolo Carelli'den Simone Guoro'ya, Sakız, 29 Haziran 1499, özetleyen age., II, 1013; Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches in Europa, III, 282. Osmanlı donanmasındaki gemicilerin üçte birinin Yahudi olduğu da söylenir (Marco Saracho'dan Venedik Hükümetine, İnebahtı, 26 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1065).

5 Age., II, 888; Zorzi Tarona'dan Francesco Tarona'ya, İnebahtı, 28 Mayıs 1499, özetleyen age., II, 867.

ayında Gelibolu'nun karşısında Boğaz'da ordugâh kurdu ve Avrupa'ya nakledilmeyi beklemeye koyuldu. Bayezid sefere katılmaya kararlıydı, Rumeli ve Anadolu beylerbeyleri Selanik yakınlarında ordugâh kurarlarken, o da bir orduyla Plovdiv [Filibe], Samakov, Üsküp, Manastır ve İnebahtı'ya gitti.⁶ Orduda, Bayezid'in komutasında üç tümene ayrılmış altmış-yetmiş bin kadar adam vardı; Anadolu ordusu Korfu'nun karşı sahilinde yoğunlaşacaktı ve Mustafa Paşa da Rumeli ordusuyla Mora ve İnebahtı'ya saldırarak, donanmayla da birlikte hareket edecekti.⁷

Osmanlılar, sahil şehirleri olan Anabolu [Nafplion], Koron, Modon ve Navarino [Navarin, Anavarin] dışında Mora'nın büyük bölümünü kısa sürede işgal ettiler. Moralılar zaten denizden uzak yaşıyorlardı; Mora'daki her beş evden iki kile buğday, iki kile arpa, dört hayvan ve diğer erzakları aldılar.⁸ İstanbul'daki Venedikli tüccarlar da aynı zamanda tutuklandı ve mallarına el konuldu.⁹ Osmanlılarla Venedikliler arasındaki bu müsaderele ve Mora'nın işgaline paralel olarak ciddi bir gerilim ortaya çıktı ama bir muharebe de olmadı.¹⁰ Daha önce de Mora'da, Anabolu¹¹ yakınlarında bir ihtilaf olmuştu, Mora'nın işgali kısmen –Osmanlıların pusu dediği– bu olayın intikamını almak ve Arnavut köylülerini Mora'da Türkleri yağmalamaya kıskırttıkları için Venediklileri cezalandırmaktı.¹²

Daha nisan başlarında İstanbul'da donanmanın Korfu'ya hareket ettiği söylentileri dolaşıyordu ve Arnavutluk'ta nehirlerin üzerine kara kuv-

6 Francesco Querini'den Venedik Hükümetine, İnebahtı, 24 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1019; Marco Saracho'dan Venedik Hükümetine, İnebahtı, 26 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1065; Martin Albanese'den Venedik Hükümetine, Dıraç, 24 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1066.

7 Francesco Querini'den Venedik Hükümetine, Kotor, 16 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1072; Marco Saracho'dan Venedik Hükümetine, İnebahtı, 24 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1073.

8 Nicolò Marcello'dan Alvise Emo'ya, Modon, 13 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1057.

9 Giovanni di Tabia'dan Piero Dolfin'e, Sakız, 8 Ağustos 1499, özetleyen age., III, 15; DaLezze, s. 222-223. İstanbul'daki Venedikli zanaatçı ve işçiler bir gemiye doldurulup Venedik'e gönderildi; tüccarlar ise Karadeniz ağzındaki "Castel Nuovo"da hapse atıldılar (Giovanni di Tabia'dan Piero Dolfin'e, Sakız, 1 Kasım 1499, özetleyen age., III, 131).

10 Gabriel Venier ve Fantin Zarzi'den Venedik Hükümetine, Modon, 22 Ocak 1500, özetleyen age., II, 577; Francesco Bragadin ve Alvise Bon'dan Venedik Hükümetine, Anabolu, 14 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1287.

11 Gritti, s. 22.

12 Halil Paşa'dan Francesco Bragadin'e, 21 Haziran 1499 ve Mehmed Bey'den Francesco Bragadin'e, Korint, 28 Haziran 1499, özetleyen Sanuto, II, 980-982.

vetlerini birbirleriyle irtibatlandırmak için köprüler yapıyordu¹³ ama Kaptan Davud Paşa komutasındaki donanma Eğriboz ve Anabolu'yu geçtikten sonra, Modon açıklarındaki Sapienza Adası'nda yaklaşık bir ay rüzgârsızlıktan çakılı kaldı.¹⁴ Gecikme Bayezid'i ve planlarını büyük ölçüde altüst etti. Divanı topladı; Mora Sancakbeyi Faid'i de çağırdı, Kemal Reis, Enrichi ve donanmanın diğer kaptanlarının hırsız olduklarını¹⁵ ve onların yerine üç ya da dört sancakbeyi gönderseydi daha iyi olacağını ima etti; ancak Veziriazam İbrahim Paşa orduyu İnebahtı'ya göndermeyi önerdi ve bu yol takip edildi.¹⁶

Osmanlı donanmasının Adriyatik'te ve İyon denizlerinde ortaya çıkacağının öngörülmesiyle, Venedikliler Antonio Grimani'yi Osmanlı donanmasını gözlemek ve Venedik'in varlıklarını korumak için Korfu ya da Modon'da bir filo toplamakla görevlendirdi.¹⁷ Temmuzda Korfu'daki Venedik filosu yüz gemiyi aşmıştı ve sayısal olarak Osmanlılar üstün olsalar da Venediklilerin kadirge ve kalyonları daha büyüktü.¹⁸ Ayrıca Türk donanması çok kötü teçhiz edilmişti ve mürettebata büyük zarar veren bir veba salgını patlak vermişti.¹⁹

Fransa ve Venedik arasındaki anlaşmaya göre XII. Louis, Osmanlıların saldırması durumunda müttefikine yardım etmeye söz vermişti, ama bunu yerine getirmekten kaçınıyordu.²⁰ Nihayet Venedik'e yardım göndermeye söz verdi;²¹ onu Milano'ya saldırmaktan azat etti ve kendi donanmasını da Venedik donanmasına katılmak üzere Levant'a doğru gönderdi.²²

13 Nicolò Gondola'dan Venedik Hükümetine, Dubrovnik, 10 Nisan 1499, özetleyen age., II, 625; Bertolo Calbo'dan Venedik Hükümetine, Puola, Nisan 1499, özetleyen age., II, 690.

14 Antonio Grinani'den Venedik Hükümetine, Modon, 9 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 979; Nicolò Auroma'nin İfadesi, Korfu, 4 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1128; Hammer, IV, 55.

15 Kaptanların çoğu eski korsanlardı.

16 Andrea Signanti'nin Yeminli İfadesi, Korfu, 7 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1128.

17 Age., II, 662.

18 Spandugino, s. 173; Mektup, Korfu, 29 Temmuz 1499, özetleyen Sanuto, II, 1045-1046.

19 Sanuto, II, 1045-1046; Augustin Malipiero'dan Venedik Hükümetine, Kotor, 14 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1155.

20 Antonio Loredano'dan Venedik Hükümetine, Angiers, 9 Şubat 1499, özetleyen age., II, 454; Antonio Loredano'dan Venedik Hükümetine, Bles, 11-26 Nisan 1499, özetleyen age., II, 678-679.

21 Antonio Loredano'dan Venedik Hükümetine, Lyon, 11-23 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 931; XII. Louis'den Venedik hükümetine, Lyon, 20 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 1015.

22 Antonio Loredano'dan Venedik Hükümetine, Bles, 26 Nisan 1499, özetleyen age., II, 679; Hiro-nimo Cesoto'dan Venedik Hükümetine, sayfa yok, 21 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1235.

Osmanlı filosu Portolongo'ya demirlemişti.²³ Komutanlar Davud ve Kemal buradan ayrılmaya üç kez teşebbüs ettiler, ama her defasında da Venediklilerin korkusundan geri döndüler.²⁴ Osmanlılar Venedik filosunun Modon'da olduğunu öğrenince Mora'nın batı sahili boyunca ağır ağır kuzeye doğru yelken açtılar. Venedikliler onları takip etti ve 8 Ağustos'ta Andrea Loredano tarafından takviye edildiler; ancak Venedik komutanı Antonio Grimani tereddütlüydü. İki filo üç gün boyunca Navarin çevresinde manevralar yaptılar; on ikisinde karşılaşmalarında ise bu Venedik için bir felaket oldu.²⁵ Osmanlıların iki yüz kırk bir, Venediklilerin ise yüz yirmi üç gemisi vardı; ama onlar büyük gemilerinin sayısı bakımından daha güçlüydü. Grimani bir denizci değildi;²⁶ daha önce verdiği emirleri son anda tersyüz etti. Grimani ve parlak bir komutan olan Loredano birbirlerine karşı pek dostluk hissetmiyorlardı ve Loredano saldırıya giriştiğinde de Grimani geride kalarak çatışmaya katılmadı. Osmanlıların büyük gemilerinden birine komuta eden Burak, filodan ayrıldı; Loredano ve Alban d'Armer de ona saldırdılar. Ancak bunlar, Burak durumunun umutsuz olduğunu görüp gemisini ateşe verince birbirlerine kilitlendi ve her üç gemi de alevler içinde kaldı. Yanan gemilerin dehşet içinde bıraktığı Venedikliler çatışmayı bırakıp açlılara yelken açtılar.

Osmanlılar ertesi gün Mora'nın batı sahillerinde sahip oldukları yerleri terk ettiler. Venedikliler de Fransız filosunun ulaşmış olduğu Zakintos Adası'na doğru yelken açtılar. Osmanlıların hedefi Korint Körfezi ve İnebahtı'ydı, bu nedenle Venedikliler yirmi dört Fransız gemisiyle geçidi kapatmak için Ternese Kalesi'nde toplandılar. Osmanlı donanması 22 Ağustos'ta oraya ulaştı ve sonraki üç günde sırasıyla Belvedere [Pontikokastron], Chiarenza ve Pappas Burnu'nda çatışmalar meydana geldi. Osmanlılar bu mevkilerde başarılı olmakla kalmadılar, Venedikliler Chi-

23 Bu, Mora'nın batı tarafındaki yarımada'nın güney ucunda Modon ve Koron arasında ve Sapienza Adası tarafından korunan burun olmalıdır.

24 Marco Saracho'nun Yeminli İfadesi, Venedik, 4 Ekim 1499, özetleyen age., III, 3.

25 Hironimo Cesoto'dan Venedik Hükümetine, s.y., 21 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1233; Alvise Marzello'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, 16 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1257; II, 1290-1291; Giovanni Foscari'den Piero Dolfin'e, Modon, 2 Eylül 1499, özetleyen age., III, 16; Spandugino, s. 13; DaLezze, s. 225-229; W. Miller, The latins in the Levant, s. 493.

26 Grimani zengin bir Venedikli ailedendi ve mevkiini herhangi bir denizcilik yeteneğinden çok siyasete borçluydu. Venedikli denizciler ondan hoşlanıyorlar ve bir tüccar olmakla denizci olmanın farklı şeyler olduğunu söylüyorlardı (DaLezze, s. 228).

arenza'daki birkaç Fransız gemisinin yardımına yetişemeyince düşmanlarının arası da açıldı. 26'sında Fransızlar Kefalonya'ya saldırmaya gittiler, sonraki gün de Venedikliler Zakintos'a doğru yelken açarak Osmanlıların Korint Körfezi'ne girmesine izin verdiler.²⁷

İki filo çatışırken; Bayezid ve Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu da İnebahtı'yı kuşatıyordu. İnebahtı'daki Venedikli Kaptan Giovanni Maro'nun az sayıda topu vardı ama donanması yenilene kadar dayanmayı başardı. Bütün takviye umutları sönünce de, yağmalanmasını önlemek için²⁸ 28 Ağustos 1499'da²⁹ şehri teslim etti. İnebahtı'nın zaptı Mora halkını dehşete düşürdü. Osmanlılar Korint Körfezi girişinin her iki tarafında birer kale inşa etmeye başladığında³⁰ Venedikliler Levant'taki ticaretlerinin çok büyük bir tehlike altına girdiğini kavradılar. İntikamlarını da Grimani'yi zincire vurup Venedik'e getirerek ve sürgüne göndererek almaya çalıştılar.³¹

İnebahtı alındıktan sonra Bayezid Edirne'ye döndü. 1499 seferi sona yaklaşmıştı. Filo Korint Körfezi'nde kaldı, ordunun ana kışlık karargâhı da Selanik yakınlarında, Vardar'daydı. Osmanlı saldırılarının merkezi Yunanistan'daydı, ama İskender Paşa Dalmaçya sahili boyunca Venedik mülklerine karşı gazalar yürütüyordu. Bunlar, savaşın ana alanının dışında kalmalarına ve kalıcı önemde pek az şey kazanılmasına rağmen, Venedik'in kaynaklarını ve dikkatini üzerine çekiyordu. Sadaret makamı, ister yetersizlik isterse ilgisizlik nedeniyle olsun, barış zamanında bile Bosna beylerinin Venedik sahil şehirlerine akınlarını önlememişti. Zara [Zadar], Trau [Trogir], Sibenico [Şibenik], Spalato [Solin], Budua [Budva], Antivari [Bar], Dulzigno [Ulcinj], Ülgün] ve Durazzo [Dıraç] bu akınların sürekli hedefiydi.³² Bu yerlerdeki

27 Sanuto, II, 1250; Hironimo Cesoto'dan Venedik Hükümetine, s.y., 21 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1239; Antonio Grimani'den Venedik Hükümetine, Cao dil Papa, 25-29 Ağustos 1499, özetleyen age., II, 1286-1287; Spanduguino, s. 173; DaLezze, s. 229-230.

28 Akınla alınan bir şehir genel olarak üç günlüğüne askerlere verildi.

29 DaLezze, s. 231; Antonio Maro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 1 Eylül 1499, özetleyen Sanuto, II, 1287; Antonio Grimani'den Venedik hükümetine, Zakintos, 8 Eylül 1499, özetleyen age., II, 1339; Marco Saracho'nun Raporu, Venedik, 4 Ekim 1499, özetleyen age., III, 12.

30 Sanuto, III, 38-39.

31 DaLezze, s. 231. Grimani yirmi küsur yıl sonra Venedik dogesi oldu.

32 Andrea Zanchani'den Venedik Hükümetine, Şibenik, 9-13 Ocak 1499, özetleyen Sanuto, II, 376; Mektup, Şibenik, 14 Şubat 1499, özetleyen age., II, 645; Vido Diedo'dan Venedik Hükümetine, Dıraç, 13 Haziran 1499, özetleyen age., II, 861-862.

Venedik kaptanları da saldırıya geçmek ya da görevlerini uygun bir şekilde yerine getirmek için yeterince donatılmamışlardı. 1499 yazı onlar için özellikle acı oldu. Bayezid, Venedik kuvvetlerini bölmek, Bosna'ya yönelik bir saldırıyı önlemek ve savaşı Rialto yakınlarına taşımak için İskender Paşa'ya birliklerini Saraybosna'dan Friuli ve Carinthia'ya [Karintiya] götürmesi talimatı verdi.³³ Haziranda Osmanlılar Trieste ve Ljubljana [Lubliana] arasındaydı³⁴ ve İskender Paşa İnebahtı'dan aldığı takviyelerle eylülde Isonzo Nehri çevresini yakıp yıktı ve Tagliamento'nun karşısına da bir sipahi kuvveti gönderdi.³⁵ Venedikliler dehşete düştüler ve Venedik'in saldırıya uğrayacağını ya da Osmanlıların Milano kuvvetleriyle birleşmeyi planladıklarını düşündüler. Ama kışın yaklaşmasıyla İskender Paşa adamlarını çekip Bosna'ya geri döndü.

Venedik, Osmanlı saldırısı başlamadan önce bile barışı sağlamak için Sagudino'yu Bayezid'e göndermeyi düşünüyordu.³⁶ İnebahtı'nın kaybedilmesinden sonra sadaret makamıyla barış yapmak için daha şiddetli bir istek vardı.³⁷ Sonunda Alvise Manenti İstanbul'a gönderildi, ama barış yapılacağından emin olmayan Venedik Macaristan'dan para karşılığında yardım aramaya ve papayı da kâfirlere karşı genel bir haçlı seferi örgütlemeye zorlamaya başladı.³⁸ Endişelenmeleri sebepsiz de değildi, zira Fransız filosu Venediklileri terk etmişti ve Osmanlılar da İnebahtı,

33 Victorio Bragadin'den Venedik Hükümetine, Şibenik, 1 Temmuz 1499, özetleyen age., II, 898-899.

34 Alvise Mula'dan Venedik Hükümetine, Caodistria, 2 Haziran 1499, özetleyen age., II, 785.

35 Domenego Bolani'den Venedik Hükümetine, Udine, 4 Ekim 1499, özetleyen age., III, 19; Alvise Loredano'dan Venedik Hükümetine, Isonzo, 4 Ekim 1499, özetleyen age., III, 20; Dalezze, s. 232; Spanduguino, s. 172-173.

36 Venedik Senatosunda Sagudino'nun Nicolo Arduin ya da Antonio Arduin'le birlikte İstanbul'a gönderilmesi önerilmişti (Sanuto, II, 913, 951). Daha sonra Korfu'dan, Bayezid'in eğer bir heyet gönderilirse barışı onaylayacağı söylentileri geldi. Senato da tekrar Sagudino ya da Antonio Arduin'i göndermeyi düşünmeye başladı (age., II, 1005, 1009).

37 Senato 28 Eylül 1499'da İstanbul'a bir heyet gönderme önerisini reddetti (age., II, 1375).

38 Age., II, 1374-1375; Venedik Hükümetinden Vladislav'a, Venedik, 29 Eylül 1499, özetleyen age., II, 1376-1377; Mektup, Roma, 18 Eylül 1499, özetleyen age., II, 1344; Alexander VI'nın Fermanı, 18 Eylül 1499, özetleyen age., II, 1348-1351; Dalezze, s. 240. Papa bir Jübile bullası [Musevilik ve Hristiyanlıkta Jübile kavramı günahların bağışlanacağı özel bir yıla ilişkindir. İncil'de Jübile yılının her elli yılda bir kez ortaya çıktığı belirtilir ve bu yılda köleler ve mahkûmlar özgür bırakılır, borçlar affedilir ve Tanrı'nın bağışlayıcılığının açığa çıktığına inanılır] çıkarmış olsa da, Venedikliler İmparatora ve Fransa Kralına, Papa II. Urban zamanındaki kadar büyük bir Haçlı ordusu için ricalar da gönderiyorlardı. Özellikle de Osmanlılara karşı savaşmak için 300.000 Hristiyan askeri istiyorlardı (Sanuto, II, 1374-1375).

Avlonya ve Gelibolu ile Karadeniz’de büyük bir gayretle yeni bir donanma hazırlıyorlardı.³⁹

Alvise Manenti, Tornese Kalesi’ne gitti. Burada onu Faid Paşa karşıladı ve Patras’a kadar ona eşlik etti. Monetti Mora Sancakbeyi Ali ile birlikte buradan Edirne’ye hareket etti. Monenti 22 Şubat 1500’de vezirler Mesih,⁴⁰ Hersekoğlu Ahmed ve Yakub Paşalarla ve Rumeli Beylerbeyi Mustafa Paşa ile görüştü. Onlara Venedik’in dört şey istediğini söyledi: İnebahtı, tutukluların serbest bırakılması, İstanbul’daki tüccarlardan alınan malların iadesi ve barışın tekrar teyit edilmesi. Vezirler için bunlar, silahla alındıkları düşünülecek olursa öfkeliendirici talepler olduğu için İnebahtı’nın iadesinin tartışılmayacağını söylediler. Vezirler Bayezid’e danıştıktan iki gün sonra sultanın Osmanlı-Venedik sınırının denizden geçmesini dilediğini söylediler; bu da, Anabolu, Monemvasia [Menekşe, Menavişe], Koron ve Modon’un Osmanlılara bırakılacağı anlamına geliyordu. Ayrıca Bayezid on bin dükalık yıllık haraç talep ediyordu. Monenti bu isteklere dayanan bir anlaşmanın kendi yetkisi dahilinde olmadığı cevabını verdi, ama Bayezid, bir cevap almak için Venedik’e bir ulak göndermesini söyledi.⁴¹

Alexio adındaki bu görevli Nisan’da Venedik’e ulaştı ve senato önüne çıktı. Senato da cevabı erteledi. Nihayet Alexio’nun eline, sadaret makamının taleplerini reddeden bir mektup tutuşturuldu. Venedik Bayezid’e, Alexio’yla birlikte dönecek başka bir elçi göndermekten de kaçındı.⁴² Bu eylem, Venediklilerin savaşı sürdürmek için kendilerini hazır hissettiklerini gösteriyordu.

Bayezid’in bu görüşmelere pek az inanç duyduğu belliydi, zira bu sırada daha büyük bir donanma inşasına devam ediyordu. Kış ve bahar ayları boyunca imparatorluğun farklı limanlarında gemi yapımına devam edildi. Demirciler, fişiciler ve kalafatçılar, yazın Venedikliler ve Fransızlarla

39 Age., II, 133; Donato Carazolo’dan Venedik Hükümetine, Dulzigno, 4-5 Eylül 1499, özetleyen age., III, 55; Marchio Trevisano’dan Venedik Hükümetine, San Nicolo de Civita, 23 Kasım 1499, özetleyen age., III, 64; Giovanni di Tabia’dan Piero Dolfin’e, Sakız, 15 Ekim-5 Aralık 1499, özetleyen age., III, 127-130.

40 İbrahim Paşa’nın ölümü üzerine, daha önceden de vezir olan Mesih Paşa divanın yönetimine getirilmişti (age., III, 128, 131, 182).

41 Age., III, 118, 125, 127, 177; Alvise Monenti’nin Raporu, Venedik, 1 Nisan 1500, özetleyen age., III, 179-181, 190-193.

42 Age., III, 193-194. Alexio Yunanca ve Latince biliyordu.

karşılaşacak donanmayı hazırlamak üzere iki yüz bin dukadan fazla parayla İnebahtı'ya, Avlonya'ya ve Arta Körfezi'ndeki Preveze'ye gönderildi. Çeşitli midyeler, ahşap kurtları ve yaş kerestelerin deforme olması donanmadaki pek çok gemiye hasar vermişti⁴³ ve Bayezid de, geçen senekinden daha büyük ve daha güçlü bir donanmaya sahip olmaya kararlıydı. Kalyonlar Venedik, kadırgalar Fransız modelinde yapılıyordu;⁴⁴ gemiler tamamlanınca birkaç tanesi yaş keresteleri şişsin diye batırıldı.⁴⁵ Haziran itibariyle, İnebahtı'da otuz dört,⁴⁶ Preveze'de yirmi altı,⁴⁷ ve Avlonya'da⁴⁸ otuz kalyon tamamlanmıştı; Gelibolu ve Karadeniz'dekilerle birlikte donanmanın mevcudu yeniden yaklaşık iki yüz elli gemiyi bulmuştu. İnşa ve denize indirmede birçok gecikmeler oldu,⁴⁹ ama Temmuz itibariyle donanma İnebahtı'dan ayrıldı, Preveze'deki gemilerle birleşti ve Modon'a doğru yelken açtı.⁵⁰

Buna karşılık Venedikliler Zakintos'ta Beneto Pesaro komutasında yetmiş gemilik bir donanma topladılar⁵¹ ama donanmaları kötü durumdaydı ve Osmanlılar da bunu biliyorlardı. Baharda iki defa yeni düzenlemeler yapılmıştı; XII. Louis, Fransız filosunu silahlandırması için Ravenstein'i Cenova'ya göndermişti ve İspanya da kendi filosunu göndermeye söz

43 Alvisé Manenti'nin Raporu, Venedik, 1 nisan 1500, özetleyen age., III, 180-182.

44 Marchio Trevisano'ya Mektup, Sakız, 12 Ocak 1500, özetleyen age., III, 182.

45 Andrea Michiel'den Venedik Hükümetine, Medoni, 5 Nisan 1500, özetleyen age., III, 279.

46 Nisan'da her altı günde bir gemi denize indiriliyordu (Michali Verthialati'nin yeminli ifadesi, Korfu, 8 Mayıs 1500, özetleyen age., III, 336).

47 Mathias'ın Yeminli İfadesi, Korfu, 16 Haziran 1500, özetleyen age., III, 443. Preveze'ye, bütün gemilerin haziran sonunda bitmesi gerektiği, yoksa görevli subayın kazığa oturtulacağı talimatı gelmişti (Piero Lion'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 17 Haziran 1500, özetleyen age., III, 450).

48 Giovanni Paolo Gradenigo'dan Venedik Hükümetine, Kotor, 1 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 450. Gemilerin omurgaları, Avlonya'nın birkaç kilometre kuzeyindeki Vojussa deresine yatırılıyordu ve buradan da Avlonya'ya getirilip tamamlanırlardı (age., III, 276).

49 Venedikliler, Avlonya filosu geçirilemesin diye denize kayalar dökmüşlerdi. Mustafa Bey'e idam tehdidiyle filoyu denize çıkartması talimatı verildi ve sonra da ölümü simgeleyen kara bir kaftan gönderildi. Ama sadaret makamının adamları suyun derinliğini ölçmek için geldiler. Mustafa Bey'in hayran da, Bayezid'in damadı olduğu için bağışlandı (Vido Diedo'dan Venedik Hükümetine, Dıraç, 16 Haziran 1500, özetleyen age., III, 467; Domingo Dolfin'den Venedik Hükümetine, Dıraç ve Vajussa, 15 Ağustos-17 Eylül 1500, özetleyen age., III, 679, 731, 875).

50 Marchio Trevisano'dan Venedik Hükümetine, Anti Pasu, 8-9 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 526; Mektup, Napoli, 29 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 593.

51 Antonio Grimani'nin yerine getirilen Marchio Trevisano 17 Temmuz 1500'de öldü ve onun görevine Pesaro atandı (Zorzo Negro'dan Venedik Hükümetine, Guardini, 18 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 583; III, 553).

vermişti. Ama ikisi de yardıma gelmediler.⁵² Venedik donanması Osmanlılarınkine denk olmasa da, Venedik'in Venedik ile Levant arasındaki en önemli ve Yunanistan'daki en değerli limanını korumak için Temmuz'da Modon'a doğru yola çıktı.

XII. Louis 1499'da Milano'yu ele geçiremedi ve Venedik'i Osmanlılarla savaştan kurtaramadı. Nisan 1500'de aralarındaki sorunlarda arabuluculuk yapmak için Bayezid'e iki elçi gönderdi. Bunlar Edirne'de sultanın huzuruna çıktılar. Bayezid Venedik'le barış istediğini söyledi ve Venedik'in kendisine toprak sözü verdiğini açıkladı; bunu almadan barış yapmayacaktı.⁵³ Fransız heyetinin başarılı olması imkânsızdı, çünkü ne Venedik ne de sadaret makamı, geri adım atmaya veya taviz vermeye hazır değildi. Sonunda Bayezid, Fransa'nın ve bir dizi gerçek ve hayali müttefikinin savaş tehditleri karşısında saldırıya geçmeden önce altmış gün bekleyeceğini söyledi. Venedik bu süre içinde barış yapabilecekti. Ancak Bayezid hâlâ Modon, Koron ve Anabolu'yu talep ediyordu, barış istediğini ve bunu da Manetti'nin sadarete önerdiğini iddia ettiği bu şehirlerin verilmesi koşulluyla yapacaktı.⁵⁴

1500 baharı boyunca Venedik olanca gücüyle başka müttefikler arıyordu. Macaristan'daki hem Fransız hem de Venedik elçileri, kralın

52 Age., III, 119, 312; Benedetto Trevisano'dan Venedik Hükümetine, Lyon, 6 Mayıs 1500, özetleyen age., III, 318. Donanmadakiler barut ve top mermisi kıtlığından ve kendilerine gönderilen peksimetlerin çok kötü cinsten olup hastalıklara neden olduğundan yakınıyorlardı (Hironimo Pirani'den Venedik Hükümetine, Nota, 31 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 641; Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, 21 Ağustos 1500, özetleyen age., III, 772).

53 D'Auton, Chroniques de XII. Louis, I, 294; Sanuto, III, 337-338, 373, 374, 448, 489, 526, 596. İki temsilci ya da haberci Rodos'a gitti ve burada Rodos temsilcisiyle buluştu. Rodos'tan da Anadolu'ya geçtiler ve Edirne'ye gittiler. Orada 7 Nisan 1500'de vezirler tarafından kabul edildiler. Temsilciler onlarla konuşmayı reddedip Bayezid'in huzuruna çıkmayı talep ettiler. XII. Louis'ten Bayezid'e hangi hediyeleri getirdikleri sorulduğunda kendi krallarının hediye vermeye alışkın olmadığını ifade ettiler. Onlara, Bayezid'in huzurunda tükürmemeleri söylendiyse de, tükürmek istedikleri takdirde tükürecekleri cevabını verdiler. Nihayet Bayezid'in otağına götürüldüler. Bu, diğerlerinden uzaktaydı ve kırmızı kumaşla kaplıydı. Bayezid ayağa kalktı, onların ellerini tuttu ve Fransa kralını bir kardeşi olarak tanımladı. Onlar da Bayezid'in elini öptüler (age., III, 549-550, 558-559).

54 İki Fransız elçisi Bayezid'e Venedik'le barışın nasıl bozulduğunu sordular ve eğer Venedik'le barış yapmak istemiyorsa Fransa ve müttefiklerinin ona saldıracığını bildirdiler. Bayezid bu müttefiklerin kimler olduğunu sorunca Papa, İspanya'nın kral ve kraliçesi, Portekiz kralı, İngiltere, İskoçya, Macaristan, Rusya ve Fransa'nın bütün müttefikleri cevabını verdiler. Bayezid kendi şartlarını 14 Nisan 1500'de İpsala'da yazılmış bir mektupla XII. Louis'ye bildirdi (Sanuto, III, 558-560, 563).

Osmanlılarla ilişkilerini koparmasını istiyorlardı ve Venedik, teşvik olarak, yıllık yetmiş bir duka nakit vermeyi öneriyordu;⁵⁵ ama Bayezid'in Buda'daki elçisi, eğer ateşkes yenilenmezse Macaristan'a saldırımları için Kırım Tatarlarını ve Boğdanlıları çağırarak tehdit etti.⁵⁶ Kral birkaç ay boyunca iki siyaset arasında yalpaladı ve hatta Bayezid ile Venedik arasında barışı sağlama umuduyla Edirne'ye iki heyet gönderdi.⁵⁷ Ancak Venedik para yardımını seksen bine ve sonra, Temmuz'da da yüz bin dukaya yükseltince Osmanlı heyetini başından savdı,⁵⁸ ne ki bu sırada ilişkilerde tam bir kopma da olmadı. Bununla birlikte sınır boyundaki karışıklıklar ateşkesi bozdu, Bayezid de Semendire yakınlarında saldırıya geçen Macarlara karşı büyük bir kuvvetle sekiz sancakbeyini gönderdi.⁵⁹ Polonya kralı da Macaristan'a katılmaya niyetliydi, ama Venedik'in vaat ettiği paranın bir bölümünü de istiyordu. Aslında meseleyle özel olarak ilgilenmiyordu ve Osmanlılarla bir anlaşma imzalamayı da eşit ölçüde istiyordu.⁶⁰ Osmanlı Devleti'ne dair siyaseti, Macaristan'a yönelik siyasetine büyük ölçüde bağlıydı. .

Roma'da Venedik temsilcisi, Jübile bullası ilan etmesi, çeşitli hükümetlere onda bir oranında bir kilise vergisi salması ve Osmanlılara karşı savaşta ya da Haçlı Seferinde bu paranın kullanılabilmesi için papayı sıkıştırıyordu. Nisanda papa, bunu Fransa, Almanya ve Macaristan'ı göz önünde tutarak kabul etti;⁶¹ ama önemli bir miktar toplansa da, kilise bürokrasisi vergiden hoşnut değildi ve mümkün olduğunca buna karşı çıkıyordu. Papa IV. Alexander, Eflak ve Boğdanlılara da bir mektup yazarak onlardan Osmanlılara saldırımlarını istedi, başka bir zamanda da, bu kaynaktan

55 Age., III, 201; Sebastiano Zuzignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 16-17 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 566. Ancak Fransızlar, Macaristan eğer papa, imparator, Fransa ve Venedik'le bir birliğe katılmazsa ona önecek hiçbir şeyi olmadığını da belirtti (Buda, 16 Mayıs 1500, özetleyen age., III, 356).

56 Sebastiano Zuzignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 18-20 Mayıs 1500, özetleyen age., III, 288. Bu sırada İspanya, Napoli, imparator ve Polonya'nın özel temsilcileri de Macar sarayındaydılar (Buda, 16 Mayıs 1500, özetleyen age., III, 356).

57 Macar temsilcisi, Osmanlı askerleri herhangi bir Hristiyanı en ufak bir saldırı gerçekleştirecek olursa sadaret makamına savaş açacaklarını açıkladı (age., III, 373, 460).

58 Sebastiano Zuzignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 16-17 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 566.

59 Demengo'nun Yeminli İfadesi, Korfu, 29 Nisan 1500, özetleyen age., III, 333; Giovanni Paulo Gradenigo'dan Venedik Hükümetine, Kotor, 1 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 457-458.

60 Sebastiano Zuzignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 5-6 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 512; Octaviano de Gucci'den Venedik Hükümetine, Cracow, 29 Haziran 1500, özetleyen age., III, 548.

61 Polo Capelo'dan Venedik Hükümetine, Roma, 9 Nisan-6-7 Mayıs 1500, özetleyen age., III, 217, 309.

Venedik'e pek az yardım gelse de, Osmanlılara karşı bir Haçlı Seferinin başına geçeceğini açıkladı.⁶² Gerçekte Venedik, müttefiklerinin hiçbirinden fazla bir yardım alamamıştı.

Öte yandan Prospero Colonna⁶³ ile İtalyan şehirleri Milano, Ferrara, Floransa, Mantova ve Napoli de, Bayezid'i Venedik'e saldırısını yumuşatmaya ikna etmek ve desteklerini sunmak için sadaret makamına temsilciler gönderdiler. Osmanlılar bunların dostluklarını sürdürmeye istekliydi ve o yıl, Floransa'yla resmen bir anlaşma imzalayarak, İstanbul'daki konsülünü Floransa'nın Osmanlı topraklarındaki işlerinin *emino*'su, ya da idarecisi olarak resmen kabul etti.⁶⁴ Bayezid, düşmanlarına karşı yardım etmek için Napoli kralına yirmi beş bin asker göndermeyi önerdi; ama karşılığında da Taranto'yu istedi.⁶⁵ Bu nedenle kral asla yardım istemedi, ama Osmanlılara karşı dostça davranıyordu.

Milano 11 Nisan 1500'de Fransızların eline geçti; bunun haberi de sadaret makamına hızla ulaştı. Bayezid'in barış önerisiyle ilgili cevaplarını almak için Fransa'ya ve Venedik'e gönderdiği elçiler de ret cevabı alarak İstanbul'a geri döndüler.⁶⁶ Altmış gün tamamlanınca da ordular Mora üzerinden Modon'a doğru yürümeye başladılar.

Bayezid zaten Venedik'in taleplerini kabul edeceğine fazla bel bağlamamıştı. Vardar'daki ordugâh büyütülmüş, Mora'da yollar yapılmıştı ve deve kervanları İstanbul'dan top, barut ve savaş teçhizatı getiriyordu.⁶⁷ Haziran itibariyle, bazı askerler sefer için pek coşku göstermese de her şey hazırdı.⁶⁸

62 Age., III, 398, 567, 635, 702.

63 Prospero Colonna (1452-1523), Papalığın ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun hizmetindeki İtalyan paralı asker şefi –ed.n.

64 Floransa Cumhuriyeti'nden Bayezid'e, Floransa, 23 Mayıs 1500, Müller içinde, s. 245-246; Heyd, II, 344-345. Andrea Carnesecchi Floransa'nın Türkiye'deki adli işlerini görmek üzere *emino* olarak İstanbul'a gönderildi.

65 Sanuto, III, 119-120, 143, 252, 275, 291, 326, 357, 373, 383, 403, 413, 417, 419, 473.

66 Heyetler bunun Bayezid için fark etmeyeceğini çünkü onun Fransa kralından korkmadığını da söylediler (age., III, 646).

67 Age., III, 471; Nicolò Marcello'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, 12 Haziran 1500, özetleyen age., III, 444.

68 İnebahtı'da yağma yapmalarına izin verilmeyen yeniçeriler savaşa doymuşlardı. Venedikliler tarafından öldürülmek istemediklerini ve İstanbul'a geri dönmeyi tercih ettiklerini söylediler. Bunları memnun etmek için büyük bir şenlik düzenlendi ama bu onları tamamen sakinleştirmede (Jacomo Vevier'den Venedik Hükümetine, Canal de Viscardo, 22-23 Haziran 1500, özetleyen age., III, 481; Marco Antonio Contarini'nin Yeminli İfadesi, Korfu, 25 Haziran 1500, özetleyen age., III, 500).

Ana ordugâh Leondari'ye [Veligosti] kuruldu ve Mora sancakbeyi de donanmayı karşılayıp Modon'a kadar karadan eşlik etmesi için Tornese Kalesi'ne gönderildi.⁶⁹

Osmanlı donanması, Modon'u korumak istiyorlarsa Osmanlıların durdurulması gerektiğini kavramış olan Venediklilerle Navarin yakınlarında karşılaştı. Osmanlıların gemi, adam ve cephane fazlası vardı ve iki donanma 24 Temmuz'da karşılaştıklarında Venedikliler onları durduramadı.⁷⁰ Böylece Osmanlı donanması Modon'u kuşattı. Yılın başlarında şehir saldırıya uğramış, ama Trevisano buranın güvenli olduğunu düşünerek uzun bir kuşatmaya dayanmak için gereken tedariki sağlamamıştı. Dahası Modon komutanı da enerjik değildi ve Venedik'ten çok az destek aldığı için durumunun umutsuz olduğunu hissediyordu. Temmuz ayı boyunca orduya bizzat komuta eden Bayezid, Modon'u topa tuttu.⁷¹ Ancak Osmanlıların cesareti de kırılmaya başlamıştı ve 9 Ağustos'ta beş Venedik gemisi kuşatmayı yarıp şehre girdiğinde, kuşatmayı kaldırmaya hazırıldılar. Şehrin yerlileri ve askeri yetkililer öyle mutlu ve gemileri boşaltmak için öyle istekliydiler ki, neredeyse surları boşalttılar. Bunu gören Osmanlı birlikleri surlara saldırdılar ve şehre girmek için kendilerine bir yol açtılar. 10 Ağustos'ta şehrin surlarında Osmanlı sancağı dalgalanıyordu ve Venedik Levant ticaretinin en önemli anahtarı ebediyen kaybedilmişti.⁷²

Modon'un düşmesi üzerine Mora Sancakbeyi Ali Paşa, esir alınmış birkaç Venedikliyle birlikte Koron'a gitti ve şehrin teslim olmasını istedi. Şehrin Rum sakinleri efendilerini devirdiler ve Koron 15 Ağustos'ta teslim oldu.⁷³

69 Marco Orio'dan Venedik Hükûmetine, Viscardo, 22 Haziran 1500, özetleyen age., III, 501.

70 Hironimo Contarini'den Venedik Hükûmetine, Prodano, 25 Temmuz 1500, özetleyen age., 610-612. Bu sırada ele geçirilen gemilerden birinin lostromosu olan Andrea de Re Türkiye'ye götürüldü ve birkaç yıl, sultanın gemilerini tasarlayıp inşa etti (DaLezze, s. 251; Beneto Pesaro'dan Venedik Hükûmetine, Korfu, 19 Şubat 1501, özetleyen Sanuto, III, 1521).

71 Bu sırada yüksek ateşle hasta yatıyordu (Sanuto, III, 750).

72 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükûmetine, Zakintos, 13-15 Ağustos 1500, özetleyen age., III, 690-695, 717; Bayezid'den Vladislav'a, Modon, 10 Ağustos 1500, özetleyen age., III, 797-798; Spandugino, s. 173-174; DaLezze, s. 241-260. Bu son değerlendirme Modon'da üçüncü komuta kademesinde olan ve bir fidye ödeyebilecek durumda olduğu için Osmanlılar tarafından hayahı bağışlanan Andreas Balastro tarafından yazılmıştı.

73 DaLezze, s. 260-261; Jacomo Venier'den Venedik Hükûmetine, Zakintos, 18 Ağustos 1500, özetleyen Sanuto, III, 726-727; Pollo Contorini'nin Yeminli İfadesi, Vatica, 2 Eylül 1500, özetleyen age., III, 901-902.

Bir başka Osmanlı kuvveti de Navarin'e gönderildi. Buradaki Venedikli komutan önce teslim olmadı. Ama Modon'un düştüğüne inanınca direnmeyi bıraktı ve Koron'un yaptığı gibi teslim oldu.⁷⁴ Osmanlı ordusu daha sonra Anabolu'ya yürüdü. Ama kentin Venedikli komutanı kararlı davrandı ve teslim olmayı reddetti.⁷⁵ Bayezid, şehrin alınmasını bir paşaya bırakarak Edirne'ye döndü. Ama bu paşa başarısız oldu. Sonbahar gelirken Mora seferi de sona ermek üzereydi. Ama Osmanlı kuvvetleri Anabolu'yu huzursuz etmek ve Mora'yı diz çökmüş durumda tutmak için Argos'a [Arhos] çadır kurdular. Monemvasia [Menekşe] ve Anabolu, Mora'da Venediklilerin ellerinde kalan son iki şehirdi.⁷⁶

Yunanistan'daki sefer sırasında Osmanlılar, Ragusa [Dubrovnik] şehri dışında Arnavutluk'u ve Dalmaçya sahilini de yakıp yıktılar. Arnavutluk'taki Dıraç çevresinde yoğunlaşan akınları Firuz Bey yönetiyordu. Buranın yerlileri Venedik tarafından çok az korunuyordu⁷⁷ ve Osmanlılar daha büyük bir kuvvetle gelmiş olsa belki de teslim olurlardı. Dalmaçya'da 1499 akınları Solin, Şibenik, Kotor, Zadar, Mona ve Trogir'de tekrarlandı.⁷⁸ İskender Paşa'nın Friuli'ye bir sefer planlamakta olduğu raporları da Venedik'e devamlı geliyordu. Dubrovnik'e saldırılmadı, çünkü şehir Venedik'e düşmandı ve Bayezid'e bakır, kenevir, çelik ve İtalya'dan satın alınan savaş araçları sağlıyordu.⁷⁹

Macarlar da kuzeyden bastırdıkları için, Bayezid Mora'dan Edirne'ye aceleyle dönmüştü. Osmanlı kuvvetleri Semendire ve Vidin'de bozguna uğramışlardı ve Bayezid, hâlâ Buda'da bir elçi bulunuyor olsa da, Macaristan, Polonya, Rusya ve Eflak'ın saldırıya hazırlandıklarını kavramıştı. Niha-

74 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, 15 Ağustos 1500, özetleyen Sanuto, III, 718-719; III, 1056.

75 Andrea de Riva'dan Venedik Hükümetine, Movemvasia, 17 Eylül 1500, özetleyen age., III, 1017.

76 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, 22 Ağustos 1500, özetleyen age., III, 774; Nicolo Marzello'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 8-11 Eylül 1500, özetleyen age., III, 895; Pollo Contarini'nin Yeminli İfadesi, Vatica, 2 Eylül 1500, özetleyen age., III, 901-902.

77 Piero Liom'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 4 Eylül 1500, özetleyen age., 812; Vido Diedo'dan Venedik Hükümetine, Dıraç, 11 Eylül-1 Ekim 1500, özetleyen age., III, 538-539; DaLezze, s. 262.

78 Victorio Bragadin'den Venedik Hükümetine, Şibenik, 4 Nisan 1500, özetleyen age., III, 218; Francesco Venier'den Venedik Hükümetine, Zadar, 18 Temmuz 1500, özetleyen age., III, 538-539; DaLezze, s. 262.

79 Ancona yakınlarında kurulan Recanati fuarı en büyük pazarlardan biriydi (Hironimo Zorzi'den Kardeşine, Dubrovnik, 17 Ekim 1500, özetleyen Sanuto, III, 1060).

yet Ağustos 1500'de iki Macar temsilcisi Macaristan'ın savaş ilan ettiği haberini sadaret makamına getirdi. Bayezid, ateşkesin altı ay daha süresi olduğu, ama Macar kralı bunu istiyorsa şimdi savaş ilan edeceği cevabını verdi.⁸⁰ Avrupa'daki bütün sancakbeylerine ve tımarlılara bir Macar saldırısına hazır olmaları için ulaklar gönderildi, yeniçeriler de Avlonya'dan çağrıldılar. Ama Osmanlılar Semendire yakınlarında yenildiler ve pek çok subayları da esir düştü.⁸¹ Kış yüzünden ciddi çarpışmalar olmasa bile Osmanlı orduları birçok köprü inşa ettiler ve yeni bir bahar seferi hazırlıklarına girdiler.

Modon ve Koron'un kaybı üzerine Venedik, çabalarını iki katına çıkardı. On iki yeni vergi çıkardı⁸² ve Osmanlılardan korumak için Korfu, Kotor ve Brindisi'ye her çeşit malzeme gönderildi.⁸³ Korfu'daki komutan sadece adayı tahkim etmekle yetinmiyor, Korfu halkının Osmanlılarla ticaretini de engellemeye çalışıyordu.⁸⁴ Venedik ayrıca, onları Osmanlılarla savaşa ikna etmek için İspanya, Portekiz, Fransa, İngiltere, Almanya ve papaya da heyetler gönderdi. İspanya, Fransa ve Portekiz donanmalarını göndermeye söz verdiler. Fransa ve Macaristan, Osmanlı Devleti'ni ortak düşmanlarından biri olarak kabul eden bir birlik kurdular. Herkesten de Osmanlılarla ilişkilerini kesmelerini istediler. Sonuçta Osmanlılarla Fransa arasında yalpalayan Maximilian, Bayezid'le yaptığı savaştan dolayı kendisine saldırmayacağını Venedik'e bildirdi.⁸⁵

80 Constantin de Michali'nin Yeminli İfadesi, Zia, 12 Eylül 1500, özetleyen age., III, 950-951; Hironimo Zorzi'den Kardeşine, Dubrovnik, 17 Ekim 1500, özetleyen age., III, 1060.

81 Age., III, 1216; Mektup, Kotor, 16 Kasım 1500, özetleyen age., III, 1239; Piero Querini'den Venedik Hükümetine, Godistria, tarihsiz, özetleyen age., III, 1318; Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 19 Şubat 1501, özetleyen age., III, 1521. Bayezid, Rusya ve Polonya'ya saldıran Kırım Tatarları'ndan da yardım alıyordu (Mektup, Cracow, 9 Eylül 1500, özetleyen age., III, 883).

82 Age., III, 1003.

83 Age., III, 773. Marchio Trevisano 1500 yılı boyunca Venedik'ten tedarik isteyip durdu. Mektupları acil durum çağrısıyla bitiyordu: "dimanda danari amare Dei" ya da "Dimanda monitiom, amare Dei, e danari" (Venedik Hükümetine Mektuplar, Korfu, 16 Nisan-2 Mayıs 1500, özetleyen age., III, 280-281, 334).

84 Korfulular Osmanlılara silah satıyorlardı ve Napolililer ve Puglia'daki Venedikli tüccarlar arasında her türlü mal taşımacılığında aktiflerdi (age., III, 253; Francesco Florian'dan Venedik Hükümetine, Morsina, 8 Eylül 1500, özetleyen age., III, 863; Alvise Contarini'den Venedik Hükümetine, Otranto, 6 Ekim 1500, özetleyen age., III, 998; Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Denata, 29 Ocak 1501, özetleyen age., III, 1415).

85 DaLezze, s. 263-265; Sanuto, III, 987; Mektup, Bles, 4 Ekim 1500, özetleyen age., III, 913-914; Polo Capelo'dan Venedik Hükümetine, Roma, 9 Eylül-17 Ekim 1500, özetleyen age., III, 781, 954; Francesco Fescari'den Venedik Hükümetine, Bles, 26 Aralık 1500, özetleyen age., III, 1286.

İspanyol filosunun 1500 yazında Sicilya açıklarına ulaşması Napoli Kralı Federico'yu zor bir duruma soktu. Kralın çıkarları Osmanlılarla örtüşüyordu, ama İspanyollara da direnemezdi. Bayezid Napoli'ye, bir İspanyol saldırısı durumunda yardım sözü vermek için elçi gönderdi. Federico akıllıca bir yol seçip tarafsız kaldı ve savaşı iki tarafı da memnun etmeye çalıştı. Bu arada Bayezid de, eğer Napoli'ye herhangi bir zarar verirse Rodos'a saldıracağını söyleyerek Fransa'yı uyardı.⁸⁶

Venedik müttefikler kazanmak ve prestijini yükseltmek için 1500 sonlarında saldırıya geçti. Türk donanması, Anabolu teslim olmayı reddettikten sonra Gelibolu'ya döndü ve denizleri filen Venedik'e terk etti.⁸⁷ Venedikli denizciler seferden fazla bir çıkarları olmadığını düşünüyorlardı, onları memnun etmek için donanma Midilli'ye gitti ve gemicilere sahilin üç kilometre içine kadar talan izni verildi.⁸⁸ Bunun arkasından da Anadolu sahilindeki bazı yerlere akınlar yaptılar ve sonra da Zakintos'a döndüler. Planları Modon'u ekimde geri almaktı, ama İspanyol kaptan bu düşüncenin uygulanamayacağını söyleyince,⁸⁹ saldırı için Kefalonya seçildi.

Venedikliler 1500 başlarında Kefalonya'yı almak için gelmişler ama başarılı olamamışlardı. Ada, kerestesi yüzünden değerliydi ve buradan Santa Maura Adası [Aya Mavra, Levkas] ve Preveze'ye bir saldırı yapılabilirdi. Ekim sonlarında Venedik ve İspanya birleşik filosu ortaya çıktı ve adayı topa tutmaya başladı. İspanyol komutan Fernando Consalvo adadakilerden teslim olmalarını isteme taraftarıydı,⁹⁰ ama Venedikliler burayı silah zoruyla ele geçirmek istiyorlardı. Osmanlılar, bütün kasım ayı ve aralıkın büyük bölümü boyunca, 24 Aralık 1500'e kadar direndiler. O gün adadaki ana

86 Vido Diedo'dan Venedik Hükümetine, Dıraç, 29 Kasım 1500, özetleyen Sanuto, III, 1197; Francesco Maresini'den Venedik Hükümetine, Napoli, 12 Aralık 1500, özetleyen age., III, 1229; Giovanni Badoer'den Venedik Hükümetine, Napoli, 17 Aralık 1500, özetleyen age., III, 1252; Giacomo Barbaro'ya Mektup, s.y., tarihsiz, özetleyen age., III, 1258. Venedik Bayezid'in tehdidini duyduğunda Fransa'dan, Rodos'u Venedik tarafına çekmek için Napoli'ye saldırmasını istedi (Francesco Fescari'den Venedik Hükümetine, Chiamon, 1 Ocak 1501, özetleyen age., III, 1297).

87 Piero Sagredo'ya Mektup, Cao Schilo, 24 Eylül 1500, özetleyen age., III, 973.

88 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Legina, 30 Eylül 1500, özetleyen age., III, 990-991.

89 Modon'u alma emirleri, Zakintos, 30 Ekim 1500, özetleyen age., III, 1108-1109; Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Kefalonya, 5 Kasım 1500, özetleyen age., III, 1127.

90 Hironimo Pisani'den Venedik Hükümetine, Kefalonya, 2 Kasım 1500, özetleyen age., III, 1106.

kale ele geçirildi ve Türkler de teslim oldu.⁹¹ Bayezid, Macar, Leh, Boğdan ve Rus askeri hazırlıkları ve Anadolu'da kaynayan isyan yüzünden Venedik savaşındaki kurtulmak istediği için Venedik'e barış teklif etti. Ancak hiçbir fethini geri vermeye niyetli değildi ve diğer güçler Venedik'in yardımına gelmekte olduklarından Venedik de barış için uygun zaman olmadığını düşünüyordu. Ocak 1501'de Valerio Marzello İstanbul'da serbest bırakıldı. Mesih Paşa ona barış, savaştan daha kârlı olduğu için sadaret makamının savaş istemediğini bildirdi. Bayezid'in, eğer barış olmazsa beş yüz kalyonla Venedik'e geleceğini de sözlerine ekledi. Hersekoğlu Ahmed de Marzello'ya Venedik'in Avlonya'daki Mustafa Bey yoluyla barışa yanaşmasını söyledi ve Bayezid'in Anabolu'yla tatmin olacağını, Modon ve Koron'un da –Venedik Milano tarafından tazmin edilmiş olduğu için– geri verilmeyeceğini açıkladı.⁹²

Bayezid bu önerisine cevap alamayınca donanma programına devam etti. 1500 sonbaharında Avlonya, Preveze, Gelibolu, İzmit ve İstanbul'da hafif kalyonlar yapılması emirleri verildi. Ele geçirilen bir Venedik kalyonunu çok beğenen Bayezid, elli adet benzerinin yapılması için kalyonu Karadeniz kıyısındaki Sinop'a gönderdi.⁹³ Aralarında yüz hafif ve elli de ağır kalyon bulunan dört yüz gemilik bir donanmanın kışın bitirilmesi planlanıyor⁹⁴ ve bu yüzden çalışma geceleri meşale ışığında da sürdürülüyordu.⁹⁵ Artık büyük kalyonlar yapılmayacaktı; çünkü kadirgaların idaresi daha kolay ve daha pratikti.⁹⁶

Finansmanı ciddi bir sorun olsa da Venedik, kendi filosunu ihmal etmiyordu. Ocak 1501'de bütün Venedik mülklerine, Nisan'da ödenmesi gereken yüzde 10'luk özel bir vergi konuldu. Bu para donanmaya gide-

91 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Kefalonya, 24 Aralık 1500, özetleyen age., III, 1272-1273; Spanduguino, s. 174. Bu arada Venedikliler 3 Aralık 1500'de Navarin'i de aldı (Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Kefalonya, 6 Aralık 1500, özetleyen Sanuto, III, 1217).

92 Sanuto, III, 1555.

93 Francesco Moresini'den Venedik Hükümetine, Napoli, 31 Ekim 1500, özetleyen age., III, 1049; Mathio Perozin'in Raporu, Korfu, 30 Kasım 1500, özetleyen age., III, 1223. Preveze'deki Osmanlı kadirgaları çift sıra meşe kerestesinden yapılıyordu ve Venedik kadirgalarından 60 cm daha geniş, 1.8 m daha uzundular (age., IV, 9-10).

94 Lazaro Padoano'nun Yeminli İfadesi, Trani, 3 Ocak 1501, özetleyen age., III, 1348-1349.

95 Antonio Moro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 6 Şubat 1501, özetleyen age., III, 1548; III, 1556.

96 Bento Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 6 Mart 1501, özetleyen age., III, 1593.

cekti, ama bu bile yetersiz kaliyordu, nitekim Mart ayında adam eksikligi nedeniyle Korfu'daki birkaç kadirga kullanilamiyordu.⁹⁷ Fransa yardima cagrilinca XII. Louis, Cenova Valisi Rovenstein'i donanmasini Osmanlilara karşi hazirlaması ve yönetmesi için görevlendirdi.⁹⁸ Donanmanın nihai hedefi İstanbul'du.

Ayrıca Venedik, Fransa, İspanya ve sadaret makamı donanmalarının desteğini almak için Macaristan ve papayla sınırları belli bir birlik kurmaya yöneldi. Zorzi Pisani Ocak'ta Buda'ya gönderildi. Şubat'ta da anlaşma maddeleri tamamlandı. Ne var ki birliğin organizasyonu mayısa kadar duyurulmadı. O zaman bile papa, bunu tamamen kabul etmemişti. Maddeler, Osmanlı Devleti'yle savaşın sonuna kadar ittifakın devam edeceğini ve kim senin ayrı barış yapmayacağını belirtiyordu.⁹⁹ Kral Vladislav'ın ordusunu Osmanlılara karşı hazır tutabilmesi için papa ve Venedik Macaristan'a yıllık olarak sırasıyla elli bin ve yüz bin duka vereceklerdi; ama eğer Osmanlılar, Friuli ya da Dalmaçya'yı işgal ederlerse, kral Venedik'e orada yardım edecek ti. Polonya ise Macaristan'la birlikte birliğe girmeye söz vermişti ve paranın bir kısmını da o alacaktı; ancak Polonya'nın, eğer Kırım Tatarları saldırarak olursa Macaristan'a yardım etmesinin beklenmeyeceği de kabul edilmişti; tabii böyle bir şey olursa da Macaristan'a yapılacak para yardımından bir talepte bulunamayacaktı. Papa anlaşmayı hiç imzalamadı, ama yirmi madde içinden Macaristan'a para yardımını da öngören sekizini kabul etti.¹⁰⁰

Bahar geldiğinde, Osmanlı donanmasının esas kolu, Venedikli lerin beklediği gibi, boğazlardan ayrılmadı. Küçük birlikler Yunanistan sahili boyunca manevralar yapsalar da sadaret makamı, Macar ordusunun hareketleri, Portekiz, İspanyol ve Fransız donanmalarının gelmekte oluşu, Anadolu ve İran'ı tehdit eden tehlikeler yüzünden savaşı batı yönünde ilerletmedi. Mora'da Osmanlı birlikleri Anabolu ve Menekşe garnizonlarını rahatsız ediyorlardı. 20 Mayıs 1501'de Kemal Reis on saat içinde Navarin'i

97 Age., III, 1585.

98 Francesco Fescari'den Venedik Hükümetine, Bles ve Lochiers, 16-18 Ocak ve 26 Şubat 1501, özetleyen age., III, 1372, 1535.

99 Zorzi Pisani'den Venedik Hükümetine, Buda, 13 Şubat-2 Mart 1501, özetleyen age., III, 1535-2537; Vladislav ve Venedik Arasındaki Birlik, özetleyen age., III, 15357-1538. Osmanlılardan alınacak topraklar onu kaybedene, eğer hiçbiri de kaybetmemişse onu fethedene bırakılacaktı.

100 Mektup, Roma, 22 Mart 1501, özetleyen age., III, 1605-1606.

ele geçirdi.¹⁰¹ Arnautluk'ta Venedik, halka önderlik yapması için İskender Bey'in¹⁰² oğlunu göndermişti ama, Firuz Bey ülkenin yerlilerini denetimi altında tutuyordu ve Temmuz 1501'de de, Venedik şehrin ihtiyaçlarını sağlayamadığından Dıraç'ı almayı başardı.¹⁰³ Dalmaçya sahillerindeki şehirler Zadar, Trogir, Şibenik ve Solin de, iki yıl önce yaz aylarında olduğu gibi Türk akınlarının hedefiydiler. Vladislav'ın kendisine yapılan para yardımını harcamaya isteksizliğinden ve İran'da Şah İsmail'in iktidara geçmesi ile Karaman aşireti ayaklanmasının Bayezid'in dikkatini başka bir yöne çevirmesi nedeniyle Macaristan'la savaş artık daha az önemliydi.

Osmanlılarla Venedik arasındaki gerçek savaş bitmişti. Geriye kalan, sadece barış imzalanana kadar sürecektir olan akınlardı. Haziran 1501'de Bayezid'in en korkusuz kaptanı Kemal, on bir gemisiyle Modon'dan ayrıldı. Venedikliler onu böylece gözden kaybettiler, ta ki Tunus yakınlarındaki Kelibia'da tekrar görünene kadar. Oradan da Balear Adaları'na, Elbe yakınlarındaki Pianosa'ya ve Sardinya'ya gitti, sonra da, binden fazla köleyle Ege Adaları'na geri döndü.¹⁰⁴ Ancak bu seferin sonuçları çok da önemli olmadı.

Napoli Kralı Federico sadaret makamıyla ortaklaşa giriştiği sürekli entrikalar yüzünden Avrupa'nın Hristiyan kuvvetlerini öfkelenmişti. Kral, [Hristiyan dünyasını] Osmanlıları İtalya'ya davet etmekle tehdit etmiş ve İspanya ya da Fransa tarafından saldırıya uğrayacak olursa Taranto'yu onlara vermeyi önermişti.¹⁰⁵ Osmanlı orduları Macaristan ve Anadolu'da oldukları için Fransa ve İspanya Napoli'ye saldırma fırsatını değerlendirdiler ve Haziran 1501'de Federico'nun krallığını paylaştılar, Fransızlar da Ağustos'ta Napoli'ye girdiler.¹⁰⁶ Osmanlı birlikleri Epir'de toplanmıştı, ama düşman filolarının varlığı yüzünden karşıya geçemedi.

101 Piero Liom'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 26 Mayıs 1501, özetleyen age., IV, 47-48.

102 İskender Bey (Gergi Kastrioti-Skenderbeu, Skanderbeg, 1405?-1468, Lezha) Arnautların ulusal kahramanı. Babası onu Osmanlı sarayına rehin olarak göndermişti. Edirne'de II. Murad'ın hizmetinde çoğlanı eğitimi gören Gergi Müslüman olup İskender adını aldı, önemli askeri hizmetlerde bulundu. 1443'te kaçarak, 1468'deki ölümüne kadar Osmanlı Devleti'nin Arnautluk'ta yerleşmesine karşı mücadele etti -ed.n.

103 Antonio Born'dan Venedik Hükümetine, Alessio, 7 Mayıs 1501, özetleyen age., III, 1637-1638; IV, 91.

104 Mektup, Cenova, 20 Temmuz 1501, özetleyen age., IV, 71; Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Avlonya, 23 Haziran 1501, özetleyen age., IV, 74; Hironimo Bragadin'den Venedik Hükümetine, Otranto, 15 Ağustos 1501, özetleyen age., IV, 106.

105 Age., IV, 39-40.

106 Age., IV, 97.

Osmanlıların Napoli'nin yardımına gelmelerini önlemek ve dikkatlerini İstanbul yakınlarına çekmek için Fransız filosu Venediklilerin yardımıyla Eylül'de Anadolu sahillerini ve Ege Adaları'nı yağmalamak için yola çıktı. 17 Ekim'de Midilli'ye geldiler ve adanın çoğunu yakıp yıktılar. Beneto Pesaro kalenin alınması için uyardı ama Ravenstein geri çekildi ve D'Aubusson'un gemileri de yardım etmek için zamanında yetişemedi.¹⁰⁷ Bayezid'in oğlu Korkud dört yüz yeniçeriye adaya çıkardı, Hristiyanlar da adayı terk etti.¹⁰⁸ Bir fırtına onları ayırınca Fransızların korkaklığı Venediklileri öyle öfkeliendirdi ki, bir daha onlarla birlik oluşturmaya kalkışmadılar.¹⁰⁹

1501-1502 kışı sırasında Osmanlı filosu onarıldı ve Karadeniz sahilinde kırk yeni kadirge inşa edildi; ama sadaret makamının, kesinlikle zorunlu olmadıkça donanmayı dışarıya göndermeye niyeti yoktu. Ekim 1501'de Midilli'ye yapılan akından kısa süre sonra Bayezid şu emri çıkardı: "Hiç kimse, ister Yahudi, ister Ermeni, ister Rum, isterse Katolik Hristiyan olsun, hayatından korkarak bulunduğu yeri terk etmeyecek ya da başka bir ülkeye yazmayacak ya da bir şey ısmarlamayacak."¹¹⁰ Bu ferman 9 Ocak 1502'de kaldırıldı ve aynı anda Venedikli tüccarlar serbest bırakıldı.¹¹¹ Bu, sadaret makamı tarafından barışa doğru atılmış ilk başarılı adımdı. İstanbul'un önde gelen Venedikli tüccarlarından Andrea Gritti ve Veziriazam Hersekoğlu Ahmed Paşa yakın arkadaşlıklar ve Gritti Venedik'e doğru yola çıkmadan önce kendisine, devletine barış için baskı yapma görevi verildi.¹¹²

Bayezid barış istiyordu, çünkü Venedik ve Macaristan arasındaki birlik sürekli bir baş ağrısıydı ve Anadolu'nun sükûneti İran Şahı İsmail'in işgalleriyle

107 Osmanlıların ona rüşvet verdiği iddia edilir.

108 Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükûmetine, Sakız, 21 Ekim 1501, özetleyen Sanuto, IV, 180; Alvisse Contarini'den Venedik Hükûmetine, Otranto, 4 Kasım 1501, özetleyen age., IV, 608-609; Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükûmetine, Sakız, 25 Kasım 1501, özetleyen age., IV, 207-208, 242-243; IV, 181; DaLezze, s. 265-266; Spandugino, 175-176; Halil Edhem, V, 284; D'Auton, Chroniques de XII. Louis, II, 149-204; J. Molinet, Chroniques, V, 183-191.

109 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükûmetine, Korfu, 13 Mart 1502, özetleyen Sanuto, IV, 246.

110 Giovanni Maringhi'den Nicolo Michelozzi'ye, Pera, 14 Ocak 1502, akt. Richards, Florentine Merchants in the Age of the Medici, s. 141-142.

111 Age., s. 142.

112 Sanuto, IV, 244, 248, 285; Beneto Pesaro'dan Venedik Hükûmetine, Korfu, 13 Mart 1502, özetleyen age., IV, 246.

ve birçok Osmanlının, onun başını çektiği rafiziliği¹¹³ benimsemeleriyle bozulmaktaydı. Venedik de barıştan yanaydı. Eylül 1501'de Doge Augustino Barbarigo öldü. Yeni Doge Leonardo Loredano savaş için hiçbir neden bulamıyordu.¹¹⁴ Yurttaşlar yorgundu, hazine ve cephanelikler neredeyse boşalmıştı, Venedik'in güvenilirliği ciddi bir şekilde hasar görmüştü.¹¹⁵ Ve hepsinden önemlisi de Macaristan yalpalamaya başlamıştı. Kral barış görüşmeleri için İstanbul'a bir elçi göndermişti ve Bayezid de eğer Polonya ve Boğdan Macaristan'la birleşirlerse, Kırım Tatarlarına para yardımında bulunmayı kabul etmişti.¹¹⁶

Bahar ve yaz boyunca yapılan tartışmalardan sonra Venedik 13 Eylül 1502'de Zaccaria di Freschi'yi anlaşma yapmak üzere İstanbul'a göndermeye karar verdi. Di Freschi'nin kendisine verilen talimatlara göre; 1481 anlaşması esas alınarak bir balyosun kabulü, Venedik tacirlerinin mallarının iadesi, sınırların ve iki tarafın mülklerinin eskisi gibi kalmasını sağlaması ve hepsinden de zoru, Rodos, Macaristan ve diğer Hıristiyan milletlerini de kapsamadıkça bir anlaşma yapmaması gerekiyordu.¹¹⁷

İstanbul'da büyük bir tahıl kıtlığı vardı, Bayezid bunun Ege'den temin edilebilmesini sağlamak için sadaret makamından yana bir Cenovalı yüksek görevli olan Pantaleo Coresi'yi, barış görüşmeleri yapılırken bir ateşkes sağlanması için Venedik Amirali Beneto Pesaro ile buluşmaya gönderdi.¹¹⁸ Bunlar Temmuz'da buluştular ama Pesaro kabaca, Venedik tarafından savaşmak üzere görevlendirildiği ve aksi yönde talimatlar almadıkça barış görüşmelerine girmeyeceği cevabını verdi.¹¹⁹

Bu nedenle Venedik, Macaristan ve Osmanlılar 1502 yazı boyunca savaşı dağınık bir tarzda sürdürdüler. İskender Paşa, oğlunun burada uğra-

113 Hz. Ebubekir, Ömer ve Osman'ın halifeliklerini kabul etmeyip reddeden Şii fırkası – *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*

114 Age., IV, 144.

115 Age., IV, 202-203. Hükümet bonoları üzerinde yazılı olan değerlerinin yarısına satılıyordu (age., IV, 300).

116 Age., IV, 243; Beneto, Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 13 Mart 1502, özetleyen age., IV, 246.

117 Albèri, seri 3, III, 4-5; Sanuto, IV, 319-320. XII. Louis ve papa, Venedik'in Osmanlılarla barış yapmasını istemiyorlardı (Marco Dandolo'dan Venedik Hükümetine, Lyon, 6-9 Ekim 1502, özetleyen age., IV, 366; Sebastiano Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 5 Kasım 1502, özetleyen age., IV, 471).

118 Domenigo Dolfin'den Venedik Hükümetine, Rodos, 14 Eylül 1502, özetleyen Sanuto, IV, 407.

119 Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 27 Temmuz 1502, özetleyen age., IV, 309-310. Di Freschi İstanbul'a doğru yola çıktıktan sonra bile Venedik Pesaro'ya barıştan haberi yokmuş gibi davranmasını ve Dıraç'a saldırı hazırlıklarına devam etmesini bildiriyordu (age., IV, 364).

dığı yenilginin intikamını almak için Jajce'yi [Yayçe] kuşattı. Kale düşmedi ama, Osmanlılar Macarlara karşı zafer kazandılar ve sonbaharda yükselen sular onları engellememiş olsaydı, Macaristan içlerine de ilerleyebilirlerdi.¹²⁰ Macaristan ile Osmanlılar arasında barış için Polonya üzerinden adımlar atıldı. Bir Macar temsilcisi ise Enos'ta [Enez] Saccaria di Freschi ile buluşmak üzere görevlendirildi. Buradan İstanbul'a götürüleceklerdi.¹²¹ Ancak Macarlar ayrı bir barış imzalamakla ilgili Venedik'le anlaşmalarına uymadılar; di Freschi Kasım'da İstanbul'a ulaşmadan önce Osmanlılar, Macaristan¹²² ve Polonya¹²³ arasında temel bir ateşkes düzenlenmişti.

Denizlerde ise ticaret hâlâ donanmaların ve Ege adalarındaki yarı resmi korsanların akın ve talanları yüzünden engelleniyordu. Donanmalar birbirlerinden kurtulmayı başarıyorlardı. Yaz sonlarında Venedikliler seksen gemiyle Aya Mavra Adası'nda görününceye kadar büyük bir saldırı da yapılmadı. 30 Ağustos 1502'de on dört günlük bir saldırıdan sonra adadaki ana kale düştü. Avlonya sancakbeyi savunmacıların yardımına koşturmuş, ama hücumu başarısız olmuştu.¹²⁴ Bayezid Aya Mavra Adası'nın kaybedildiğini öğrenince öfkeleni, filosunu silahlandırmaya başladı ve Venedik temsilcisini kabul etmeyeceğini açıkladı.¹²⁵ Haber Venedik'e, di Freschi İstanbul'a hareket etmeden bir gün önce geldi. Belli ki Aya Mavra Adası'nın alınmasının pazarlıkta ellerini güçlendirebileceğini düşünmüşlerdi, zira Pesaro'ya adanın istihkâmlarını güçlendirme talimatı verildi.¹²⁶

120 Sebastiano Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 9 Temmuz 1502, özetleyen age., IV, 284; Giovanni Antonio Dandolo'dan Venedik Hükümetine, Solin, tarihsiz, özetleyen age., IV, 299-300; Piero Marcello'dan Venedik Hükümetine, 4 Aralık 1502, özetleyen age., IV, 569-570.

121 Age., IV, 319.

122 Sebastiano Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 8-11, 20 Ekim 1502, özetleyen age., IV, 373, 415; Beneto Sanuto'dan Venedik Hükümetine, Dubrovnik, 25 Kasım 1502, özetleyen age., IV, 619.

123 Nicolo Gondola'dan Venedik Hükümetine, Dubrovnik, 6 Kasım 1502, özetleyen age., IV, 502.

124 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Santa Mauro, 24, 30 Ağustos 1502, özetleyen age., IV, 308, 315-318; Marco Rizo'dan Kardeşine, Aya Mavra Adası, 30 Ağustos-4 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 315-318; Spandugino, s. 176-177.

125 Piero Foscolo'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, 25 Ekim 1502, özetleyen Sanuto, IV, 565; Marco Pizamano'dan Venedik Hükümetine, Anabolu, 12 Ekim 1502, özetleyen age., IV, 608-609; Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 25 Kasım 1502, özetleyen age., IV, 636.

126 Albèri, seri 3, III, 30. Venedik Aya Mavra Adası'nın alınmasını, Ali Paşa'nın Anabolu'ya saldırılarını ve Aya Mavra Adası'ndaki Türk gemileri tarafından Parga'ya yapılan akınlara atıfta bulunarak haklı çıkarıyordu (Sanuto, IV, 390-391).

Sonuçta Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın çabaları sayesinde Bayezid di Freschi'ye İstanbul'a geldiğinde geçiş izni verdi. Bu sırada Türkiye'deki donanma faaliyetleri de hız kazanmıştı.¹²⁷ Zaccaria di Freschi İstanbul'a 7 Aralık 1502'de ulaştı, üç gün boyunca vezirlerle görüştü ve 17'sinde Bayezid'in huzuruna çıktı. Başlangıçta di Freschi görüşmelerin Macar elçisi ulaşana kadar ertelenmesini önerdi, ama Hersekoğlu ona, Macar elçisi gelene kadar aylar geçebileceğini bildirdi.¹²⁸ Gerçekte Bayezid iki düşmanını ayırarak ve böylece onlarla ayrı ayrı görüşmek istiyordu. Barış görüşmelerinin delegasyonunda yer alan Hersekoğlu, di Freschi'ye eğer Aya Mavra Adası ve Kefalonya'nın geri verilmesini kapsamazsa barışın imkânsız olduğunu söyledi. Venedik elçisi buna, kendisine verilen talimatlarda bu konuya değinilmediği cevabını verdi. Ama daha sonra Bayezid ona şöyle sordu: "Ayrıldığınızdan beri Venedik'ten bir mektup gelmedi mi?" Di Freschi buna da olumsuz cevap verince, sadaret makamı, Aya Mavra Adası'nın kendilerine bırakılması ve Osmanlıların barış şartlarının onaylanması için Venedik'e iki haberci göndermeye karar verdi.¹²⁹

14 Aralık 1502'de Türkiye tarafından önerilip tamamlanan otuz bir maddelik barış anlaşması¹³⁰ şunları içeriyordu: Venedik İstanbul'a bir elçi

127 300 kadirge ve 200 de başka tür gemiden oluşan bir donanma, Karadeniz'den Adriyatik'e kadar çeşitli Osmanlı limanlarında yapıyor ya da onarılıyordu (Leonardo Bembo'dan Andrea Gritti'ye, İstanbul, 3 Ekim 1502, özetleyen age., IV, 669; Matheus Murianus'tan Venedik Hükûmetine, Zozavia, 5 Ocak 1503, özetleyen age., IV, 806).

128 Zaccaria di Freschi'den Venedik Hükûmetine, İstanbul, 11, 13-19, 21, 31 Aralık 1502, özetleyen age., IV, 651-652, 645-646, 668.

129 Halil Edhem, V, 285.

130 Otuz bir madde şunlardı (Bayezid tarafından Venedik Hükûmetine Gönderilen Maddeler, İstanbul, 17 Aralık 1502, özetleyen Sanuto, V, 42-47): (1) Venedik sadaret makamına bir elçi göndererek barış istedi; (2) Aya Mavra Adası, kalesi, adamları, silahları ve cephaneleri Osmanlı Devleti'ne iade edilmeli; (3) Kotor bölgesinde Osmanlılar ve Venedik arasındaki sınırları belirlemek ve üstesinden gelmek üzere bir Osmanlı ve bir de Venedikli görevlendirilecek; (4) Elçi geldiğinden beri karada ve denizde alınan her şey geri verilecek ve Venedik temsilcisi 1499'da sadaret makamında anlaşma görüşmeleri yaparken Anabolu askerleri tarafından alınan kişiler ve onların malları da iade edilecek; (5) Zakintos Adası Osmanlı Devleti'ne yıllık 500 duka ödeyecek; (6) Sadaret makamı ve Venedik, Menekşe ve Anabolu sınırlarını tespit için görevliler atayacak; (7) Venedik bu anda elinde tuttuklarını üzerindeki insanlarla birlikte tutacak; (8) Osmanlılar elindekilere tutacak ve Venediklilere ya da mülklerine zarar vermeyecek; (9) Venedikliler ya da Venedik adına ticaret yapanlar İstanbul, Pera, Trabzon, Kefe'ye gidip gelebilecek ve Boğazlar'dan geçebilecekler; (10) Osmanlı gemicileri, gemileri, tüccarları ve malları Venediklilerden zarar görmeyecek, Venedikliler bunlara yardımcı olacak; (11) Ne Osmanlılar ne de Venedikliler korsanlara ikmal sağlamayacak ve onları cezalandıracak; (12) Venedik Osmanlı Devleti'nden kaçan Venedikli tüccarları korumayacak ve bunların Osmanlı topraklarındaki borçlarını ödemekten kaçınmalarına

göndererek barış istemişti; Aya Mavra ve bu adadan alınan her şey geri verilecekti; Kotor, Anabolu ve Menekşe'deki sınırı belirlemek üzere Venedikli ve Osmanlı görevliler atanacaktı; Venedik ve Osmanlılar halen sahip oldukları yerleri iade etmeyeceklerdi; Zakintos Adası sadaret makamına yılda beş yüz duka ödeyecekti; her milletin vatandaşlarının diğer devlette serbestçe ticaret yapmasına izin verilecekti; suçlular cezalandırılacak ve kaçaklar teslim edilecekti; iki taraf da korsanları barındırmayacak ya da levazım sağlamayacak, onları cezalandıracaktı; sadaret makamı bir Venedik balyosunu bir yıllığına kabul edecekti, aynı şekilde tüccarların da Osmanlı topraklarında bir yıl kalmasına izin verilecekti; Bayezid, eğer Venedik bu maddeleri kabul ederse barışı sürdürmeye yemin etti.

yardımcı olmayacak; (13) Venedik'te alışveriş yapan ama borçlarını ödemeyen Osmanlılar Osmanlı Devleti'nce cezalandırılacak; (14) Venedik, Osmanlı topraklarından borçlu olarak kaçan Venediklilerin borçlarından, ancak bunlar Venedik topraklarına girdiklerinde sorumlu olacak; (15) Venedik İstanbul'a, eğer iyi niyetle gelecekse ve yalnızca bir yıl kalacaksa Venedik'teki büyük efendilerden biri olmamak kaydıyla bir balyos gönderebilecek ve o da yanında ailesini getirebilecek; (16) Eğer bir köle Venedik'ten kaçarsa, Osmanlı topraklarına gelir ve Müslüman olursa ve onun sahibi ya da temsilcisi de onun için gelirse, sadaret makamı sahibine 1000 akçe tazmin edecek, ama eğer köle Müslüman olmadıysa sahibine geri verilecek ve Venedik de bu maddede yazılı olanlara kendi tarafında müteakıl şekilde davranacak; (17) Osmanlı sularında gemileri batan Venedikliler ve bunların malları serbest bırakılacak ve Venedik de benzer durumlarda Osmanlılara buna uygun davranacak; (18) İçinde hükümetin bir subayı olmadan limandan ayrılan her Osmanlı gemisi, Venediklilere zarar verilme ihtimaline karşı bir kefalet senedi verecek ve olası her tür zarar bu kefaletten karşılanacak ve Venedik de buna müteakıl şekilde davranacak; (19) Osmanlı adaletinden kaçan kaçaklar Anabolu ya da diğer Venedik topraklarında kabul edilmeyecekler ve Osmanlı yetkililerine teslim edilecekler; (20) Venedik Osmanlı topraklarındaki bir cinayet suçlusunu korumayacak, ama Osmanlı Devleti de Venedik'e buna müteakıl şekilde davranacak; (21) Osmanlı topraklarında Venediklilerin arasındaki bütün davalarda Venedik balyosu yetkili olacak; (22) Bütün Venedikliler Osmanlı topraklarında seyahat etmek için balyostan izin alacak ve izinsiz dolaşanlar da Osmanlı otoriteleri tarafından tutulacak; (23) Teknelerle Osmanlı topraklarına gelen Venedikli denizcilerin burada iş yapmalarına izin verilmeyecek, bunlar Venedik'e geri dönecekler; (24) Venedikliler Osmanlı topraklarında bir yıllığına kalabilecekler, bunlara ek bir dönem için de mankıllı uygulamalarda bulunulacak; (25) Osmanlı mahkemelerinde Venediklilerin Bayezid'in Hristiyan uyruklarına karşı ifadeleri kabul edilecek; (26) Eğer herhangi bir Venedikli Osmanlı topraklarında soyulur ya da öldürülürse, onun varisleri ya da temsilcileri adaleti ve onun mülkünü alabilecekler; (27) Eğer herhangi bir Venedikli ölür ve varisi miras için gelirse, mirasın düzenlenmesinde Bayezid'in Hristiyan uyruklarının ifadeleri mahkemede kabul edilecek; (28) Eğer bütün harç ve gümrükler öndiye, Venedik herhangi bir Müslümanın Osmanlı Devleti ile başka bir ülke arasında kara veya denizden gidiş gelişlerine herhangi bir şekilde engel olmayacak; (29) İster Venediklilerin isterse başkasının olsun, Venedik'ten gelen ya da Venedik'e giden denizciler ve gemiler, Adriyatik'te ve Korint Körfezi'nde Osmanlılar tarafından engellenmeyecekler; (30) Eğer herhangi bir Venedikli tüccar Osmanlı topraklarında ölürse, onun acentesi İstanbul'a gelerek ve mülkiyeti ispat ederek vasetini alabilecek; (31) Bayezid, Venedik tarafından da kabul edilirse, kendisinin ve bütün adamlarının bu anlaşmayla bağlı olduğuna yemin etti.

Bayezid Aya Mavra Adası'nın geri alınmasını istediği için, dogenin onayını almak üzere bu anlaşmayla birlikte Venedik'e elçiler gönderildi. Di Freschi İstanbul'a giderken ve İstanbul'dayken, Venedik ona, Aya Mavra Adası'nın Osmanlılara, ancak Dıraç Venedik'e geri verilirse iade edileceğini yazmıştı; ama daha sonra, Aya Mavra Adası'nı elinde tutmakta da ısrar etmişti.¹³¹

Elçiler sultanın barış önerisiyle Venedik'e geldiklerinde senato toplandı ve 23 Ocak 1503'te de Frischi'ye Aya Mavra Adası meselesini kabul etmesi ve eğer şartsa da zararlar için on beş bin duka vaat etmesi talimatını verdi.¹³² Mektuplar martta İstanbul'a ulaştı ve 24 Mart 1503'te de barış şartları belirlendi. Di Freschi'nin Aya Mavra Adası'nın yanı sıra, burada el konulan para için on dört bin ve cephaneler için de on iki bin duka ödemeyi kabul etmesi gerekmişti. Diğer Hristiyanların da, eğer Venedik limanlarında mutat gümrüklerini öderlerse, Adriyatik'te serbest ticaret yapmalarına izin verilecekti. Venedik buna itiraz etmişti, ama Floransalıların ve diğer İtalyan tüccarlarının dostu olan Davud Paşa'nın, Venedik'ten yana olan Hersekoğlu Ahmed Paşa üzerinde bu maddeyi anlaşmaya sokmaya yetecek kadar gücü vardı.¹³³

Di Freschi İstanbul'dan Ali Bey'le birlikte anlaşmanın imzalanmasının ertesi günü ayrıldı ve Venedik'e de nisan sonlarında ulaştı. Barış koşulları tartışıldı ve senato bu maddelerin kabul edilmesi ya da savaşa devam edilmesi gerektiğini, hoşlanmasa da kavırıyordu. 21 Mayıs'ta doge, dört İncil üzerine yemin ederek anlaşmayı onayladı; Ali Bey de, bazı noktalarda düzeltmeler ayarlamakla görevli Andrea Gritti'yle birlikte İstanbul'a doğru yola çıktı.¹³⁴ Balyosun daha uzun süre kalmasına izin verilmesini, tutukluların serbest bırakılmasını, tüccarlara mallarının iadesini ve Adri-

131 Albèri, seri 3, III, 303r. Kasım 1502'de Venedik Senatosu 112'ye karşı 66 oyla, Dıraç'ın istenmesine, ama barışı kazanmak için zorunluysa bundan vazgeçilmesine karar verdi. 66 üye sadaret makamının İran'la karşılaştığı zorluklar ve Anadolu'daki Rafizilik nedeniyle savaşın devamından yana oy kullanıldı (Sanuto, IV, 491).

132 Sanuto, IV, 652-653.

133 Marco Antonio Contarini'den Venedik Hükümetine, Ruigno, tarihsiz, özetleyen age., V, 22. Hersekoğlu Venedikliler tarafından cömertçe rüşvete boğuluyordu, Hristiyanlardan hoşlanmayan Davud Paşa'ya da diğer İtalyanlar ödeme yapıyorlardı (Gritti, s. 40-41).

134 Gritti, s. 10; Sanuto, V, 29, 42.

yatik ticaretinin Osmanlı ve Venedik tüccarlarıyla diğer tüccarlara Venedik yasalarına itaat koşuluyla açılmasını sağlamaya çalışacaktı.¹³⁵

Gritti İstanbul'a giderken bilgi toplamak için birkaç yere uğradı¹³⁶ ve bu nedenle 9 Temmuz 1503'ten önce sadaret makamına ulaşamadı. Venedik bu görev için Gritti'den daha uygun birini seçemezdi. Uzun yıllar İstanbul'da yaşamıştı, dilini ve geleneklerini biliyordu ve daha da önemlisi, Veziriazam Hersekoğlu Ahmed Paşa ile iyi tanışıyorlardı. İstanbul'a vardıklarında Gritti vezirlere geldiğini bildirdi, bunlar da 16'sında Bayezid'in huzuruna kabulünü ayarladılar. İtimatnamesini sunduktan ve sultanla sohbet ettikten sonra Gritti görevinin kapsam ve sınırlarından söz etti, ama Bayezid bu meselelerden habersizdi. Gritti zekice bu ayarlamaların vezirlerle yapılmasını talep etti, onlar zaten daha sonra efendilerine danışabilirlerdi.¹³⁷

Gritti bir hafta sonra üç vezirle bir araya geldi.¹³⁸ Formaliteler bittikten sonra Floransa'nın da ticari maddelere dahil edilip edilemeyeceğini sordu. Davud Paşa bununla ilgilendi ve Gritti'ye Venedik'in bütün hakları Floransalılara da tanınamamasının bir hata olduğunu söyledi. Gritti cevap olarak Davud'un Floransa'dan rüşvet aldığını ima etti ve yüz elli bin dukalık borcunu ödediğinde ve Venedik ticari yasalarının gereklerini yerine getirdiğinde Floransa'nın da diğerleriyle aynı düzenlemelere dahil olmasının kabul edileceğini ifade etti. Sonra vezirler Aya Mavra Adası hakkında sorular sordular; Gritti de kendi hükümetinin, Bayezid'i memnun etmek için, adayı teslim etmeye karar verdiğini, ama [orada el konulan] parayı ödemeyeceğini, çünkü Venediklilerin eline geçmiş olmadığını belirtti. Anabolu sınırları konuşulurken Mustafa Paşa Venedik'e toprak tesliminin rüşvet yoluyla gerçekleştirilmiş olduğunu vurguladı ve Osmanlılar şehrin surlarına kadar her şeyi yeniden ele geçirdiği için Venedik'in şehirle yetinmesi gerektiğini vurguladı. Mustafa Paşa sonra da eğer Venedik Kefalonya ve Alessio'yu [Lezze, Lissus, Leş] verirse bir uzlaşmanın belki de yapılabil-

135 Andrea Gritti'den Venedik Hükümetine, İstanbul, 6 Ekim 1503, özetleyen Sanuto, V, 272; Albèri, seri 3, III, 30. Tüccarları ve onların Osmanlı topraklarındaki kayıplarını temsil etmek üzere Bernardo Zustignam ve Alberto Bavarin Gritti'ye eşlik etmek üzere vekil tayin edildiler (Sanuto, V, 36-37).

136 Paros'ta ada valisi, Ali Bey'e öyle hediyeler verdi ki, heyet sadaret makamına dönmenden önce bütün Ege Adaları'nı ziyaret etmeyi istedi, ama Gritti onları bundan caydırdı (Gritti, s. 15).

137 Age., s. 27-28; Andrea Gritti'nin Raporu, Venedik, 2 Aralık 1503, özetleyen Sanuto, V, 449-451.

138 Sanuto, V, 449-451; Gritti, s. 29-35.

leceğini ekledi. Bu Gritti'yi öfkeliendirdi, ama bu yerlerin kendisine verilen talimatlarda geçmediği cevabını verdi. Bunun üzerine Gritti de Kotor sınırlarını ve tuzlalar meselesini gündeme getirdi. Mustafa Venedik'i bu yerleri Zakintos'ta yaptıkları gibi tahkim etmemeleri için uyardı. Gritti bu istihkâmın korsanlara karşı koruma olduğunu ve savaş zamanında yapıldığını söyleyince de, Mustafa bunların savaştan önce başlamış olduklarını ifade etti. Gritti bir karşı talepte bulunmaya çalıştı ve Venediklilerin ateşkesten beri ve Osmanlı limanlarında barındırılıp kollanan korsan Karadromis'ten uğradıkları zararlardan bahsetti.¹³⁹ Vezirler ayağa kalktılar ve görüşmeyi bitirmeye hazırlandılar, ama Gritti Venedik'in Osmanlıların dostluğunu istediğini ve kendisinin de onları memnun etmek için her tür saygıyı göstermekle görevlendirildiğini söyleyerek onları sakinleştirdi.

Bu tartışmadan sonra Gritti her veziri ayrı ayrı ziyaret etti. Hersekoğlu'na her şeyin beklediği gibi gitmediğinden şikâyet etti, ama Hersekoğlu kendi hayatının da Venedik'i desteklediği için tehlikede olduğunu söyledi ve sonra Gritti'ye diğer vezirlere ne söylemesi gerektiğini anlattı. Gritti, Davud ve Mustafa paşaların önünde Hersekoğlu'nu haşladı ve değeri küçük şeylerin Venedik'ten esirgenmemesini söyledi. Mustafa da Bayezid'in kiminle isterse onunla barış yaptığını ve ikinci dereceden kişilerin her teveccühten hoşnut kalması gerektiği cevabını verdi. Sonuçta 30 Temmuz 1503'te genel anlaşma tamamlandı ve 10 Ağustos 1503'te de resmen imzalanıp kutlandı. Bayezid, Gritti'nin önünde anlaşmayı uygun bulduğunu belirterek onu ihlal edenleri de cezalandıracağına yemin etti.¹⁴⁰

Ancak anlaşmanın bütün maddeleri hazırlanmamıştı. Gritti birçok ayrıntıyı düzenlemek için İstanbul'da iki ay fazla kaldı. Bu süre içinde, balyosun ve tüccarların Osmanlı topraklarında kalma süresini bir yıldan üç yıla uzattı, tüccarlardan alınan malların geri verilmesini temin etti ve dukanın resmi değerini elliden elli dört akçeye yükseltti.¹⁴¹ Meselelerin çoğunun

139 Daha sonra Karadromis'in evinde Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın beş mektubu bulundu. Bunlarda korsan, denize açılması için uyarılıyor ve buna Bayezid'in talimatı deniliyordu. Hersekoğlu Karadromis'in kellesini getirmesi için yeniçeri ağasını bizzat görevlendirmişti (Sanuto, V, 973-974).

140 Gritti, s. 36-38; Andrea Gritti'den Venedik Hükûmetine, İstanbul, 15 Ağustos 1503, özetleyen Sanuto, V, 77.

141 Andrea Gritti'den Venedik Hükûmetine, İstanbul, 6 Ekim 1503, özetleyen Sanuto, V, 272-273; Andrea Gritti'den Venedik Hükûmetine, Korfu, 2 Kasım 1503, özetleyen age., V, 431; Andrea Gritti'nin

çözülmesiyle Gritti İstanbul'dan ayrıldı ve Aralık'ta Venedik'e ulaşır senato-
roya raporunu sundu. Aya Mavra Adası 31 Ağustos 1503'te Osmanlılara
iade edildi,¹⁴² Venediklilerin ellerindeki köle Osmanlıları almak üzere bir
Osmanlı elçisi Venedik'e gönderildi.¹⁴³ Bayezid, tüm sancakbeylerine barışı
gözetmelerini yazdı ve Venedik'in İstanbul'daki ikinci balyosu olarak Leo-
nardo Bembo atandı.¹⁴⁴

Anadolu'nun ve Kotor'un sınırları anlaşmada tanımlanmamıştı,
ama görüşme ve uzlaşma için koşullar uygundu. Alvise Sagudino, Ali
Paşa'yla görüşmek için Anadolu'ya geldi. Paşaya, Damala, Il Castri ve Ter-
misi adlı küçük köylerin anlaşma gereği şehrin parçası olduklarını söyledi.
Ali Paşa buna itiraz etti, çünkü sadaret makamından şehrin dışında hiçbir
şeyin Venediklilere verilmeyeceği talimatı almıştı ve belki kendisinin de
Damala'dan geliri vardı. Sagudino buna razı olmak zorunda kaldı.¹⁴⁵ Sonra
Menekşe'ye gittiler. Burada Sagudino, sakinlerinin hububat ve sebze ekebi-
lecekleri küçük bir ovanın verilmesini rica etti. Ali Paşa, hiçbir Arnavut'un
toprağın mülkiyetine sahip olmaması ve toprağı işleyenlerin Osmanlı Dev-
leti'ne düzenli vergi vermeleri şartıyla buna rıza gösterdi.¹⁴⁶ Venedikliler
Anadolu'da bir yer kazanmak için Ali Paşa'ya ömür boyu sürececek bir gelirle
rüşvet teklif etmeye çalıştılar, ama o bunu kabul etmedi,¹⁴⁷ Venedik isteği
yerine gelmemiş durumda kalacaktı.¹⁴⁸

Anlaşma imzalanmadan önce Kotor ve Castelnuovo [Hersek-nova]
valileri kendi aralarında Risano [Risan] ve Hersek-nova halkının Kotor'dan
tuz satın almalarına izin vermek için ticari anlaşmalar düzenlemişlerdi.¹⁴⁹

Raporu, Venedik, 2 Aralık 1503, özetleyen age., V, 449-454; Bayezid'den Leonardo Laurendano'ya,
İstanbul, 6 Ekim 1503, özetleyen age., V, 454.

142 Hironimo Contarini'den Venedik Hükümetine, Korfu, 5 Eylül 1503, özetleyen age., V, 84.

143 Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, Pera, 7 Kasım 1503, özetleyen age., V, 761-762.

144 Andrea Gritti'den Venedik Hükümetine, İstanbul, 15 Ağustos 1503, özetleyen age., V, 77.

145 Zaccaria di Freschi'den Venedik Hükümetine, Anadolu, 21 Kasım 1503, özetleyen age., V, 125;

Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, Anadolu, 5, 15 Ekim 1503, özetleyen age., V, 255, 337; V,
852-853, 727-728.

146 Age., V, 852-853; Anadolu, 21 Kasım 1503, özetleyen age., 727-728.

147 Alvise Sagudino'dan Venedik Hükümetine, Anadolu, 5 Ekim 1503, özetleyen age., V, 255.

148 Age., V, 100000

149 Mehmed Bey'den Sebastiano Contarini'ye, Castelnuovo, 11 Ocak 1503, özetleyen age., IV, 656-

657; Sebastiano Contarini'den Venedik Hükümetine, Kotor, 1-9 Şubat 1503, özetleyen age., IV, 790;
Ahmed'den Sebastiano Contarini'ye, Risano, tarihsiz, özetleyen age., IV, 799.

Firuz Bey, Venedik temsilcisi Zaccaria di Freschi ile Kotor yakınlarında sınırları düzene koymak üzere buluştu. İki taraf da Cernovitch [Çerno-
viç] topraklarında hak iddia ediyordu. Di Freschi, II. Mehmed ile yapılan
anlaşma gereği burasının Venedik'e ait olduğunu ve Aya Mavra Adası nasıl
Osmanlılara verildiyse buranın da Venedik'e geri verilmesi gerektiğini
vurguluyordu; ama Firuz Bey ona, Bayezid'in bu toprakları savaş başlama-
dan önce aldığını, sakinlerinin de ona şimdiye kadar iki defa haraç vermiş
olduklarını ve sonuç olarak da buranın Osmanlılara ait olduğunu söyledi.¹⁵⁰
Bar ve Budva'da bir dizi tarla da senet karşılığı Osmanlılara devredildi,
ama Venedikliler Pastrovichi'deki [Pastroviç] her şeyi alıkoydular. Uzun
tartışmalardan sonra Venedikliler Çernoviç topraklarını 1504 baharında
Osmanlılara iade ettiler.¹⁵¹

Gritti İstanbul'dayken vezirler Leş'i de istemişlerdi, ama o, bunu vere-
bilecek durumda değildi, çünkü kendisine verilen talimatlarda bundan söz
edilmiyordu.¹⁵² Sonuçta, buranın kime ait olduğuna anlaşmada atıfta bulu-
nulmadı, ama Osmanlı burayı istemeye devam ediyorlardı. Firuz Bey de bu
konuda baskı yapmaya devam etti. Nihayet 1506'da Leş Osmanlılara verildi.¹⁵³

İstanbul'da savaş sırasında yakalanan yaklaşık yirmi beş bin Venedik-
li vardı. Gritti onları serbest bıraktırmaya çalışmış ama sadaret makamı, iki
yüz kırk bin duka fidye istemişti.¹⁵⁴ Bu, ödenmesi imkânsız bir para olduğu
için bunlar 1508'e kadar hapiste kaldılar ve ancak on beş bin duka ödenmezse
infaz edilecekleri tehdidinden sonra ödeme karşılığında serbest bırakıldılar.¹⁵⁵

Venedik, barış anlaşmasına Macaristan'ı da katmak istemişti, ama
Bayezid Hristiyanlarla ayrı ayrı barış yapmayı tercih ediyordu.¹⁵⁶ Macar

150 Zaccaria di Freschi'den Venedik Hükümetine, Kotor, Bar, Dulzigno, 15-26 Ekim 1503, özetleyen age., V, 173-205.

151 Zaccaria di Freschi'den Venedik Hükümetine, Korfu, 12 Kasım 1503, özetleyen age., V, 432; Hiro-
nimo Foscarini'den Venedik Hükümetine, Kotor, 7 Şubat 1504, özetleyen age., V, 956; VI, 29.

152 Andrea Gritti'nin Raporu, 2 Aralık 1503, özetleyen age., V, 450.

153 Osmanlılara verildiği haberi Leş'e ulaştıktan kısa bir süre sonra çıkan yangın, kilise hariç bütün
şehri yok etti (Jacomio Contarini'nin Raporu, Venedik, 1 Mart 1507, özetleyen age., VII, 20).

154 Andrea Gritti'nin Raporu, Venedik, 2 Aralık 1503, özetleyen age., V, 452; Marco Orio'dan Venedik
Hükümetine, Castel di Mar Mazor, tarihsiz, özetleyen age., VI, 292.

155 Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 24 Kasım-4 Aralık 1507, özetleyen age., VII, 259;
Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 12-13, 24 Eylül 1508, özetleyen age., VII, 649, 663.

156 Age., V, 27.

elçisi Zober Martin İstanbul'a, 25 Mart 1503'te, Zaccaria di Freschi ayrıldıktan bir gün sonra ulaştı.¹⁵⁷ Macaristan tarafından önerilen anlaşma,¹⁵⁸ Bayezid bu süre içinde ölmezse, yedi yıl devam edecekti. Sınırlardaki bütün şekavet ve akınlar durdurulacak ve saldırganlar cezalandırılacaktı. Ticaretle ilgili maddeler Osmanlıların Venedik ve Napoli'yle yaptığı anlaşmalarda-kilere benziyordu. Anlaşmada Macaristan tarafında papa, Kutsal Roma imparatoru, Fransa, İspanya, Portekiz, İngiltere, Polonya, Napoli kralları, bütün İtalya, Rodos'ta büyük üstat ve Eflak ve Boğdan prensleri yer alıyordu ve bunların her biri de kendi şartlarıyla anlaşmanın teyidini yapabilirlerdi. Bayezid, yedi yıl şartı ile anlaşmanın Eflak ve Boğdan'ı da kapsamayı dışındaki maddeleri genel olarak kabul etti. Son düzenlemelerde bu iki bölge dışarıda bırakıldı, Bayezid de, Osmanlılarla Venedik arasında bir savaş çıkarsa Macaristan'ın Osmanlı Devleti'ni desteklemesi karşılığında yedi yıl şartını kabul etti.¹⁵⁹ 20 Ağustos 1503'te Vladislav İncil'e, Hersekoğlu Ahmed Paşa da Kuran'a el basarak anlaşmayı sürdürmeye yemin ettiler.¹⁶⁰

Macaristan ve Venedik'le yapılan bu iki anlaşma, Bayezid ve Hıristiyan milletler arasındaki barışı bir kez daha tesis etmişti. Osmanlı Devleti Macaristan'a karşı neredeyse hiçbir şey kazanamamıştı, hiçbir maddi kazancı yoktu. Zaten savaş, belki de Bayezid Macaristan'la savaş istemediği ve ancak Macaristan Venedik'e yardım edince savaşa girmiş olduğu için, çok etkili ve enerjik biçimde yapılmamıştı. Ama savaş Venedik için bir felaket olmuştu. Osmanlılar şimdi değerli Dıraç, İnebahtı, Modon ve Koron limanlarının sahibiydi ve İyon Adaları üzerinde de hâkimiyet kazanmıştı. Bütün Yunanistan ve Arnavutluk'un Osmanlılar tarafından kontrolü neredeyse tamamlanmıştı. Venedik Levant ticaretindeki saygınlığını bir daha asla kazanamadı. Modon'un kaybı ve savaş masrafları Portekizlilerin Afrika'nın güney ucunu dolanmalarıyla aynı zamana denk gelmişti ve Venedik doğunun baharat ticaretini yeniden ele geçirmek için hiçbir şey yapabilecek durumda değildi.

¹⁵⁷ Age., V, 26.

¹⁵⁸ Vladislav ve Bayezid Arasındaki Anlaşmanın Maddeleri, Buda, 22 Şubat 1503, özetleyen age., IV, 879-883.

¹⁵⁹ Gritti, s. 29.

¹⁶⁰ Halil Edhem, V, 285; Albèri, seri 3, III, 29.

Diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu, yalnızca Balkan Yarımadası'nın hâkim gücü değildi, artık büyük bir deniz gücü haline de gelmişti. Savaşın ilk aşamalarında Osmanlı kaptanları Venedik kadırgalarından korkuyorlardı; ama silah, yetenek ve cesarettteki üstünlüklerini defalarca kanıtladıktan sonra, kendilerine güvenleri artmış ve Hıristiyan filolarıyla her an karşılaşmaya hazır hale gelmişlerdi. Osmanlı gemilerinin sayısı ve gücü, Osmanlı İmparatorluğu'na Ege Adaları'na egemen olma kudretini sağlamıştı ve bu savaştan 19. yüzyıla kadar bu adaların çoğu, Osmanlı sultanlarına haraç ödeyeceklerdi.

Venedik'e karşı kazanılan bu zafer, sonraki üç yüz yıl boyunca Akdeniz'in doğudaki üçte birlik bölümünün kaderini çizdiği için, Osmanlı vakayinamelerindeki en önemli zaferlerden biriydi. Sonraki on yılda I. Selim'in Suriye ve Mısır'ı fethi de kuşkusuz Venedik deniz gücünün zayıflamış olması ve Venedik ile Levant arasındaki uğrak limanlarının eksikliği nedeniyle daha kolay gerçekleşti. Venedik doğu Akdeniz'de bir deniz gücü olarak kalmış olsaydı, Süleyman'ın uzun Rodos kuşatması Osmanlıların zaferiyle sonuçlanmayabilirdi. Dahası, Venedik'le bu savaşın sonuçları, Süleyman'ın Avrupa'daki pek çok başarılı seferinde belirleyici bir rol oynadı. Venedik'in yenilgisinin yanı sıra Yunanistan ve aşağı Adriyatik'in kontrolü de Macaristan, Hırvatistan, Slovenya ve kuzey bölgelerindeki Osmanlı ordularına cephe gerisi ve kanat harekâtlarına karşı değerli bir koruma sağladı.

Ancak daha da önemlisi, bu zaferin Osmanlı ekonomisindeki etkileridir. Doğu ve batı arasındaki ticaretin daha büyük bir bölümü sadaret makamının kontrolü altına girdi. Devletin ve yüksek memurların gelirleri büyük ölçüde arttı. Venedik'in yenilgisi ve Osmanlıların Modon'u ve Balcanlar'daki diğer ticaret merkezlerini ele geçirmesi Osmanlı İmparatorluğu'nu büyüttü ve bu dönemden önce eksik olan belli bir iktisadi birlik de sağladı. Bu ekonomik güç ve bundan kaynaklanan refah olmasaydı Bayezid'in oğlu ve torununun sefer ve zaferleri mümkün olmayabilirdi. Aslında Venedik zaferinin, kendi başına destansı ya da dramatik olmasa da Osmanlı İmparatorluğu'nun büyümesi ve gelişmesi üzerinde derin bir etkisi olmuştu.

İRAN'LA SAVAŞ VE RAFİZİLİĞİN BASTIRILMASI, 1500-1511

Venedik ve Macaristan'la savaş 1503'te sona erdi, çünkü doğuda yeni bir yıldız yükselmişti. Osmanlı sultanlarına, Asya'da saldırıya uğradıklarında Avrupa'da ya da Avrupa'da saldırıya uğradıklarında Asya'da başarılı bir savaş sürdürmek daima zor gelmiştir. Asya'daki yeni güç İran Şahı İsmail'di. İsmail, sadece yakın ve Ortadoğu'daki dengeleri bozmakla kalmıyor, Müslümanlar arasında, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Sünni liderleri rahatsız eden heterodoks bir inanç yayıyordu.

İranlı Uzun Hasan 1478'de ölmüştü, bu yüzyılın geri kalan bölümünde ortaya çıkan kargaşaya son vermek için yeterince yeteneğe ve güce sahip hiç kimse ortaya çıkmamıştı. İran'da pek çok hükümdar vardı, bunlardan biri de Uzun Hasan'ın torunlarından, Bayezid'in damadı Ahmed Mirza'ydı. Ama altı aylık bir hükümlüktan sonra o da diğer birçokları gibi bir suikastçının eline düştü. 1499'da İsmail, gizlendiği yerden çıktı ve bir yıl içinde de kendini İran şahı ilan etti.¹

İktidara böylesine hızlı bir yükseliş sadece onun kişisel nitelikleriyle açıklanamaz. Çeşitli aile ilişkilerinin şüphesiz ki büyük yaranı oldu. İsmail baba tarafından Hz. Fatma, Hz. Ali ve yedinci imam üzerinden peygamber soyundan geldiğini iddia ediyordu. İsmail'in babası Haydar, İran'da olduğu gibi Anadolu'da da Şii inancını vaaz ve teşvik eden önde gelen bir şeyhti. İsmail'in ana tarafından damarlarında Pers krallarının ve Konstantinopolis'in Hristiyan hükümdarlarının kanı dolaşıyordu. Annesi, Uzun Hasan ile Trabzon'un Rum İmparatoru IV. İoannes'in [1429-1459] kızı olan Despina'dan olmaydı.² İsmail'in doğum yılı tam olarak bilinmiyor, ama bütün kaynaklar, siyasi kariyerine başladığında onlu yaşlarında olduğunu kaydediyor.³

1 Ross, "The Early Years of Shah Isma'il, Founder of the Safavi Dynasty," *Journal of the Royal Asiatic Society*, n.s., XXVIII, 297-300.

2 G. Le Strange (çev. ve ed.), *Don Juan of Persia, A Shi'ah Catholic*, 1560-1604, s. 107.

3 Browne 1487 yılını verir (*A History of Persian Literature in Modern Times*, A. D., 1500-1924, s. 49), ama henüz on üç yaşındayken parlamaya başlaması imkânsız görünüyor. Çağdaşları doğum yılını 1480

Kuşkusuz çevresinde İran'ı birleştirme işinde ona yardım edip akıl veren birçok yaşlı adam da vardı.⁴

İsmail'in iktidara yükselmesinin ayrıntılarına burada girilmeyecek, ama tecrübe ve düşüncelerinin bir kısmı bu hızlı yükselişin ve halkın onu coşkuyla desteklemek üzere bir araya gelişinin sebeplerini açıklayabilir. Annesi muhtemelen bir Hristiyan olan İsmail, gençliğinde Van Gölü'ndeki bir adada, bir Ermeni manastırında birkaç yıl yaşamıştı.⁵ Dolayısıyla Hristiyanlara karşı hoşgörülüydü ve İsa Peygamber'in ölmediğini ve cennette olduğunu söylemesinin nedeni de bu olabilir.⁶ İsmail bir veli olmaya asla çalışmadı, ama takipçileri onun gerçek dine mensup olduğunu ve Allah'ın bu yüzden onu bu kadar hızlı biçimde tahta çıkararak bir mucize gösterdiğini söylediler.⁷

İsmail'in eline geçen ilk şehrin yağması ve hazinesi tamamen takipçileri ve askerleri arasında bölüşüldü, böylece yeni İran liderinin cömertliği öylesine yaygın ve genişçe kavrandı ki, uzak topraklardaki insanlar bile onun bayrağı altında toplandılar.⁸ Cömertliğinin ve canlı tabiatının yanı sıra İsmail kendisini, bir kısmı Anadolu'da yerleşmiş olan çeşitli Türk aşiretlerine mensup olarak niteliyordu.⁹ Bunların üyeleri Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşıyorlardı; İsmail'in yükselişindeki bu unsur, sınır aşiretlerini kargaşa içine soktu.¹⁰

ile 1486 arasına yerleştirirler (Sanuto, IV, 313; Yeni Peygamber Hakkında Yeminli İfade, Aralık 1501, akt. age., IV, 192).

4 Venedik'e gelen ilk raporlardan biri kırk beyden söz eder (Sanuto, IV, 191); ama bu kuşkusuz İsmail'in de üyesi olduğu Bektaşî tarikatının bir kardeşlik birliği ya da toplantısının Türkçe adına atıfta bulunmaktadır.

5 Browne, *History of Persian Literature*, s. 49.

6 Sanuto, IV, 313.

7 R. Knolles, *The Turkish History*, I, 319.

8 Angiolello, s. 104.

9 Browne, *History of Persian Literature*, s. 51-52. Babası ve büyükbabası Konya, Karaman, Sivas ve Amasya'da dolaşmış ve vaazlarda bulunmuşlardı, dolayısıyla Türk aşiretleri aileye büyük ölçüde bağlıydı (J. K. Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, s. 63-64).

10 Gazi ruhunun ve geleneklerinin kökenleri bu çalışmanın giriş bölümünde işaret edildiği gibi bu aşiretler arasında yer buluyordu. Gazilerin dinsel inanç ve uygulamalarında ince teolojik farklılıklara ya da Ortodoksluğa ilgi gösterdiklerine hiç değinilmediğine göre, bunların İsmail tarafından geliştirilen inançları kabul etmeleri güç değildi. Gerçekte bu bölgelerde ilk Hristiyan heretiklerinin belli kalıntıları da yüzyıllarca öyle etkili olmuştu ki, diğer heretikler de belli bir dereceye kadar kabul ve hoşgörü görüyorlardı.

Milliyetçilik bu dönemde çok az rol oynuyor ya da hiç oynamıyordu." İnsanlar, kişisel ya da dini nedenlerle İsmail'i desteklemeye koşuyorlardı. İsmail Bektaşî tarikatına bağlıydı ve Şii inancını kabul etmeyenlerin çoğunu sürerek ya da öldürterek 1502'de bunu İran'ın resmi dini haline getirdi. Takipçileri sivri tepelikli büyük kırmızı başlıklar giyiyorlardı. Türkler onları bu yüzden Kızılbaşlar diye adlandırdı. Bunların bir başka sıfatı da sufuydu. Bu kelime yün kelimesinin Farsçasından türetilmişti, ama mistik [tasavvuf ehli] biçiminde çevrilmesi daha uygundur. İsmail'e de sık sık Büyük Sufi deniyordu.

İsmail'in İran'da yükselişle aynı sırada birçoğu Kızılbaş olan Karaman aşiretleri Osmanlı egemenliğine karşı ayaklandılar. Mısır ve sadaret makamı arasındaki savaşın 1490'da bitmesiyle Karaman'a boyun eğdirilmiş ama tamamen imparatorluğun bir parçası haline getirilememişti. 1500'de son Karaman beyinin oğlu bir ordu topladı ve Osmanlıların üzerine yürüdü. Bayezid'in ana kuvvetleri Avrupa'daydı, dolayısıyla Karamanlılar büyük bir direnişle karşılaşmadılar. Larende'yi yaktılar, iki paşayı ve onları bastırmak için Konya'dan gelen Bayezid'in oğlu Şehin'i yendiler.¹² Venedikliler Karamanlıları sonuna kadar direnmeye teşvik ettiler,¹³ ama Mesih Paşa otuz bin askeriyle 1501 baharında Karamanlıları bozguna uğrattı, birçoğunu kılıçtan geçirdi ve asilerin kalanlarını da köle olarak sattı.¹⁴

Osmanlılar, sadece gücü ve dini yüzünden değil, hem sınır aşiretlerini hem de gelenek itibarıyla Bektaşî tarikatı üyeleri olan yeniçerileri kolaylıkla harekete geçirebileceği için, İsmail'in yükselişinin tehlikeli olduğunu kavramışlardı. Bayezid bu yüzden 1501 güzünde bir ferman çıkara-

11 Anadolu gazilerin beşiği olmasının yanı sıra, İsmail'in de bağlı olduğu Bektaşî tarikatının da merkeziydi. İsmail, Hatayi mahlasıyla Bektaşiler arasında çok popüler olan birçok mistik şiir yazdı. Bu şiirler Türk halk dilindeydi ve sadaret makamında kullanılan dilden büyük ölçüde farklıydı (Birge, s. 64-69). Aynı şekilde, Bayezid'le İsmail arasındaki yazışmalarda da Bayezid genel olarak Farsça, İsmail ise Türkçeyi kullanıyordu.

12 DaLezze, s. 264; Hironimo Zorzi'den Constantino Zorzi'ye, Ragusa, 17 Ekim 1500, 20 Ocak 1501, özetleyen Sanuto, III, 1060, 1404; Troylo Malipiero'dan Venedik Hükûmetine, Famagosta, 13, 14 Eylül, 20 Ekim 1500, özetleyen age., III, 1119, 1121, 1150.

13 Sauto, III, 853.

14 Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükûmetine, Sakız, 20 Haziran 1501, özetleyen age., IV, 105; DaLezze, s. 264.

rak İsmail'in öldüğünü duyurdu.¹⁵ Bu, elbette pek az kimseyi inandırdı ve sadaret makamı adına, psikolojik diplomasinin oldukça mantıksız bir uygulamasıydı. Sınırdaki Karaman, Turgud, Varşak ve Dulkadir aşiretlerinin önderleri Osmanlılardan kaçıp muhtemelen kendilerine yardım sözü vermiş olan İsmail'e katıldılar. Venedik, Kıbrıs'tan Constantino Laschari'yi gönderdi, yardım ve top sözü verdi.¹⁶ Ancak Mısır sultanı neredeyse dünden hazırmış gibi Bayezid'in yanında yer aldı ve İsmail Halep valisinden Karaman şehzadesini serbest bırakmasını talep edince de Mısır sultanının keyfi kaçtı, bu tahliyei önlemek ve sınırı korumak için Halep'e üç bin Memluk gönderdi.¹⁷

Osmanlı topraklarında zaten kök salmış olan Şii inancı hızla yayıldı. Bir önceki yüzyılda, İsmail'in babası öldürüldüğünde, onun iki taraftarı, Hasan Halife ve [oğlu] Karabik [Şahkulu] Anadolu'ya girmiş ve bir süre için güney bölgelerinin vahşi dağlarında münzevi bir hayat sürmüşlerdi. Bu ikisi de en önde gelen liderlerdi, ama imparatorluğa dağılmış daha pek çokları da vardı. Bunlar, İran'dan ilk geldiklerinde dindar adamlar olarak görüldüler. Bayezid'in bunlara yılda altı ya da yedi bin akçe verdiği iddia edilir.¹⁸ Ama Rafizi inançları kısa sürede açığa çıktı ve Şii inancından olduklarından şüphelenilen herkes yargılanmaya başlandı. 1502 başlarında İstanbul'da, şehirde beş yüz Kızılbaşın bulunduğu söylentileri dolaşıyordu. Bunun üzerine bunların kaçışlarını önlemek ve yakalanmalarını sağlamak için beş günlüğüne bütün kapılar kapatıldı.¹⁹ Karabik, ya da denildiği gibi Şahkulu, özellikle Teke bölgesinde ve Antalya'da aktifti. Oradan ve Anadolu'nun her yerinden heretik gruplar, yeni ele geçirilen İnebahtı, Modon ve Koron şehirlerini doldurmak üzere Yunanistan ve Arnavutluk'a sürgüne gönderildiler.²⁰

Toros Dağları'nda Şah İsmail'in iki yeğeni, Murad ve Elvand, Bayezid'in gücüne meydan okuyorlardı. Sufiler, başlıca şehirleri olan Diyar-

¹⁵ Sanuto, IV, 248.

¹⁶ Constantino Laschari'nin Raporu, Venedik, 14 Ekim 1502, özetleyen age., IV, 353.

¹⁷ Nicolo di Prioli'den Beneto Pesaro'ya, Kıbrıs, 24 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 481; Lorenzo Con-
tarini'den Venedik Hükümetine, Famagosta, 5 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 486.

¹⁸ Knolles, *Turkish History*, I, 317.

¹⁹ Mektup, İstanbul, 7 Mart 1502, özetleyen Sanuto, IV, 255.

²⁰ Spandugino, s. 257; Sanuto, IV, 313; Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 22 Tem-
muz 1502, özetleyen age., IV, 309.

bekir'e ulaşabilmek için Erzincan'dan Karahisar'a doğru yola koyuldular. Bu yol, Osmanlı sınır bölgesi içinde olmasına ek olarak, Alaüddevle'nin ülkesi olan Elbistan ve Maraş'a uzanıyordu. Osmanlı sancakbeyleri durumu şiddetle protesto etmeye başladılar, genç ve ateşli Şehzade Selim de İranlılara karşı koymak için Trabzon'da bir ordu hazırladı.²¹ Bayezid de sınırı korumak için Anadolu beylerbeyi komutasında bir ordu topladı ve Rumeli birliklerine de Anadolu'ya geçmeye hazır olmalarını bildirdi. Anadolu beylerbeyi, yaz boyunca Ankara'ya doğru yürüdü. Yol boyunca iki ordunun öncüleri arasında bazı küçük çatışmalar çıktı, ama büyük bir muharebe olmadı.²² İsmail, sadaret makamına yazdığı mektupta takipçilerinin İran'a gitmesinin yasaklanmasını protesto etti, ama Bayezid onların dini bir nedenle değil, askerlikten ve vergilerden kaçmakta oldukları cevabını verdi.²³ Her şey kolaylıkla savaşa yol açabilirdi, ama İsmail İran'da bir ayaklanmayı önlemek için geri çekilmek zorundaydı.

Elçiler barış önerisiyle İstanbul'a geldiler. Başlangıçta bunların casusluk yapmak ve inançlarını yaymak amacıyla gönderildikleri düşünüldü. Heyetin bir bölümü yollarda oyalanıyordu ve sadaret makamı bunların bulunması ve infaz edilmesi için bir soruşturma açılması talimatı verdi. Ancak Bayezid, Aya Mavra'nın düştüğü haberi geldikten sonra, İsmail'le barış yapmaya karar verdi.²⁴

1503 ve 1504 yılları boyunca İsmail kendi ülkesindeki sorunlarla meşguldü ama Bayezid sufinin geri dönmeyeceğinden emin değildi. Mısır sultanı da İranlıların Suriye'yi işgal edeceğinden endişeliydi ve Bayezid'e gönderdiği bir mektupta, "doğu ülkelerindeki yanlış yola sapmış Kızıl-

21 Constantino Laschari'nin Raporu, Venedik, 14 Ekim 1502, özetleyen age., Sanuto, IV, 354.

22 Age., IV, 319; Giovanni di Tabia'dan Beneto Pesaro'ya, Sakız, 5 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 390; Domenego Dolfin'den Venedik Hükümetine, Rodos, 29 Ağustos 1502, özetleyen age., IV, 404; Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, Pera, 9 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 434.

23 Nicolo di Prioli'den Venedik Hükümetine, Leucosia, 7 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 488; Browne, *History of Persian Literature*, s. 67-68.

24 Sebastiano Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Buda, 8-11 Ekim 1502, özetleyen Sanuto, IV, 373; Domenego Dolfin'den Venedik Hükümetine, Rodos, 29 Ağustos, 14 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 405-407; Nicolo Gondola'dan Venedik Hükümetine, Dubrovnik, 28 Ekim 1502, özetleyen age., IV, 474; Giovanni di Tabia'danari Hükümetine, 25 Kasım 1502, özetleyen age., IV, 636; Leonardo Bembo'dan Andrea Gritti'ye, İstanbul, 3 Ekim 1502, özetleyen age., I, 511; *Giornale di Tabia'dan Domenego Dolfin'e*, Sakız, 7 Ekim 1502, özetleyen age., V, 480.

başların zaferi”nden “büyük bir felaket” olarak söz ediyordu.²⁵ Mısır ile Osmanlılar 1491’den beri nispeten dosttular.²⁶ Sultanın kızlarının yabancı beylere verilmesi Osmanlı Devleti’nin bir geleneği değildi, ama Bayezid bu sıra dışılığa aldırmadı ve iki kızını imparatorluk dışından kişilerle evlendirdi. Birini İranlı Ahmed Mirza’ya vermişti, şimdi de bir başka kızını Kahi-re’ye göndererek Osmanlılarla Mısır arasındaki dostluğu perçinliyordu.²⁷ Bu, 1501’de oldu, ertesi yıl da İran’daki gelişmeleri ve Suriye’deki sınır meselelerini görüşmek üzere karşılıklı elçiler gönderildi. Şah İsmail de, sultanı Osmanlılara karşı bir saldırıya katılmaya ve Karaman şehzadesini serbest bırakmaya ikna etmek için Mısır’a temsilciler göndermişti. Belli ki Mısır sultanı hangi yönü seçeceğini bilmiyordu, zira ilk talebi reddederken diğerini yerine getirdi.²⁸ Ancak Osmanlı elçisi de onurlandırıldı ve Cem’in kızının geri verilmesi ve Mekke yolunun daha iyi korunması talepleri de yerine getirildi; ama Mısır, Karaman şehzadesini teslim etmeyecekti.²⁹ Ziyaretlerin en önemli sonucu, Şah İsmail’in hem Osmanlı, hem de Mısır sultanlarının başını ağrıttığına dair mutabakatın sağlanmış olmasıydı.

1504’te İsmail Bağdat’ı aldı ve sonra da, kuzeye, Mardin ve Diyarbekir’e doğru hareket etti. İran’daki bazı düşmanları Bayezid’e değerli hediyeler gönderdiler. Alaüddeve de Osmanlı desteği için çaba harcadı.³⁰ Ama sadaret makamı, Şah İsmail’i kıskırtmak istemiyordu ve Fars bölgesini ve Irak’ı fethini kutlamak için ona bir elçi gönderdi.³¹ Ancak Osmanlı elçisinin domuz eti yemeye ve bir grup Sünni din adamının infazına tanıklık yapmaya zorlandığı söyleniyordu. Bu ziyaret 1505 yazında karşılık buldu. Bir İran elçisi, Bayezid’i İsmail’in barışçıl niyetleri hususunda temin etmek ve Selim’in

25 Browne, *History of Persian Literature*, s. 69.

26 İskenderiye’den 1502’de gönderilen bir rapor, Mısır’dan her gün bir Osmanlı gemisinin İstanbul ya da Antalya’ya doğru hareket ettiğini ifade ediyordu (Sanuto, V, 241).

27 Nicolo di Prioli’den Beneto Pesaro’ya, Kıbrıs, 21 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 481; Lorenzo Con-tarini’den Venedik Hükümetine, Famagosta, 5 Eylül 1502, özetleyen age., IV, 486; Browne, *History of Persian Literature*, s. 69. Mısır Sultanı, İsmail’e yardımcı olamayacağını, çünkü bütün adamlarının ve gemilerinin Hindistan’da olduğunu söyledi (Alvise Arimondo’dan Sebastiano Moro’ya, İskenderiye, 26 Mart 1503, özetleyen Sanuto, V, 34-35).

28 Andrea Muresini’den Nicolo di Prioli’ye, Halep, 20 Kasım 1502, özetleyen Sanuto, IV, 717.

29 Thuasne, s. 389.

30 Leonardo Bembo’dan Venedik Hükümetine, İstanbul, tarihsiz, özetleyen Sanuto, IV, 37, 90.

31 Browne, *History of Persian Literature*, s. 57.

Trabzon sınırındaki askeri harekâtlarını protesto etmek için İstanbul'a geldi.³² İsmail, zaman zaman sadaret makamına biat eden Alaüdde'le'ye karşı bir sefer planlıyordu ve Bayezid'e de, İran askerlerine Osmanlı topraklarına ve birliklerine saygı göstermeleri talimatı verildiğini bildirmek istiyordu.³³ Bayezid bu güvenceleri kabul etmiş göründü, ama yakından izlenen elçiye güvenmiyordu. Onun İstanbul'da harcadığı para bile, üzerinde Rafiziliğin kazılı olduğu sikkelerin Osmanlı topraklarında dolaşıma girmemesi için daha sonra toplandı ve bunların sahiplerinin zararları tazmin edildi.³⁴

İsmail, elçisinin görevine rağmen fırsat bulursa Osmanlılara saldırmayı planlıyordu. Alaüdde'le'yi yendi ve sonra da Mısır ve Venedik'ten Osmanlılara karşı yardım istedi.³⁵ Venedik Şah İsmail'e dostça bir cevap gönderdi, ama Mısır sultanı Suriye'de bir ordu hazırladı ve Mora'dan Anadolu'ya top ve savaş gereçleri geçiren Bayezid'le görüş alışverişinde bulundu.³⁶ Alaüdde'le de yenilgisinden sonra kızını İsmail'e göndermeyi vaat etmişti, ama daha sonra bunun yerine (Bayezid'in ilk vaadini yerine getirmeyi yasaklamış olduğu özrüyle) bir başkası gönderildi.³⁷ Öfkelenen Şah İsmail Alaüdde'le'yi ve bütün Dulkadir ülkesini dize getirmeye karar verdi.

İsmail'in Harput, Maraş ve Diyarbekir'e kolayca ulaşabilmesi için Osmanlı bölgesinden geçmesi gerekiyordu. Ordusunun transit geçişine izin vermesini sağlamak için bir elçiyi Bayezid'e, bir diğerini de İran birliklerinin

32 Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 25 Haziran 1505, özetleyen Sanuto, VI, 212; Mektup, Şam, 28 Mayıs 1505, özetleyen age., VI, 220-221; Mektup, Gazze, 11 Haziran 1505, özetleyen age., VI, 221; Antonio Marzello'nun Yeminli İfadesi, Venedik, 25 Eylül 1505, özetleyen age., VI, 240; VI, 221-222.

33 Browne, *History of Persian Literature*, s. 68.

34 Giornale di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Chio, Ağustos 1505, özetleyen Sanuto, VI, 247-248; Giovanni Donado'nun Yeminli İfadesi, Venedik, 25 Kasım 1505, özetleyen age., VI, 261. Sikkelerdeki kelimeler şöyleydi: "Allah birdir, Muhammed onun peygamberidir ve Ali Muhammed'in halifesidir" (age., VI, 270). Belki de bu eylem ve yakın takip, "Hacıbektaş'ın oğulları" da denen yeniçerilerle herhangi bir ilişkiyi engellemek içindi.

35 Bartolo Contarini'den Venedik Hükümetine, Şam, Ağustos 1505, özetleyen age., VI, 261; İsmail'den Leonardo Lauredano'ya, s.y., Ocak 1506'da alınmış, özetleyen age., VI, 302-303. İranlıların Türkiye'ye karşı müttefikler kazanma arzularının yanı sıra Venedik'ten alınabilecek toplara da ihtiyaçları vardı (Jacomo Contarini'nin Raporu, Venedik, 1 Mart 1506, özetleyen age., VII, 15).

36 Fantin Contarini'den Venedik Hükümetine, İskenderiye, tarihsiz, özetleyen age., VI, 283; Bartolo Contarini'den Venedik Hükümetine, Şam, 28 Eylül 1505, özetleyen age., VI, 284-285; Dona Da Lezze'den Venedik Hükümetine, Zakintos, tarihsiz, özetleyen age., VI, 277.

37 Jacomo Contarini'nin Raporu, Venedik, 1 Mart 1506, özetleyen age., VII, 15-16.

Suriye'ye girmeyeceğini bildirmek için Kahire'ye, Mısır sultanına gönderdi.³⁸ Ancak her iki sultan da olaylara karşı hazırlıklı olmak istiyorlardı ve bu nedenle ordularını harekete geçirdiler. Osmanlı elçisine Mısır'ın silahlarının az olduğu söylenince, Bayezid, büyük miktarda bakar ve top parçaları dökmek üzere çok sayıda yetenekli işçiyle birlikte Kemal Reis'i İskenderiye'ye gönderdi.³⁹

1507 yazında İsmail, Karahisar yakınlarında Osmanlı topraklarına girdi ve yol boyunca erzak satın alarak Harput ve Diyarbakir'i almak üzere ilerledi. Burada Alaüddevle'nin birkaç çocuğu yakalandı ve diri diri yakıldı.⁴⁰ Bayezid, sınırı korumak için birçok yeniçeri, azap ve tımarlıyla ve Anadolu'nun bütün sancakbeyleriyle birlikte Yahya Paşa'yı Ankara'ya gönderdi. Ayrıca Aksaray, Kayseri ve Amasya'da da ordugâhlar kurdurdu, ama bunlara İranlılarla çatışmaya girmeme talimatı verildi.⁴¹ Bayezid, ordusunun yakınlığı ve daha da önemlisi sadaret makamından kaçıp Şah İsmail'e katılan asker ve sivillerin çokluğu yüzünden ondan korkuyordu. Bayezid'in oğullarından biri de, eğer sultan bizzat gelmezse Şah İsmail'e karşı bir ordu oluşturma imkânsız olduğunu İstanbul'a yazmıştı.⁴² Öyle görünüyor ki, sultanın yokluğunda, Bektaşî ideolojisi, cömertliği ve sıradan Osmanlı gelenekleriyle İsmail'in artan gücü, Osmanlı tımarlılarının, yeniçerilerinin ve Anadolu'daki feodal Osmanlı beylerinin dayanabileceğinden daha fazlaydı. Ancak kışın yaklaşmasıyla İsmail Diyarbakir'den çekildi ve Osmanlı kuvvetleri de dağıldı, ama sadaret makamı İsmail'in geri dönmeyeceğine dair kendini güvende hissetmiyordu. Bu ihtimale karşı, Venedik'in tarafsız kalmasını isteyen Bayezid doge'ye İsmail'in yenildiğini ve kaçtığını yazdı.⁴³

38 Angiolo, s. 108.

39 Sanuto, VII, 164; Francesco Arimonto'dan Venedik Hükümetine, İskenderiye, 31 Ekim 1507, özetleyen age., 181-182; Giovanni Moresini'den Abrogio Moresini'ye, Şam, 5 Mart 1508, özetleyen age., VII, 535.

40 Bernardin Zippello'dan Venedik Hükümetine, s.y. 20 Aralık 1507, özetleyen age., VII, 267-269.

41 Ankara'da Vezir Yahya Paşa komutasında 70.000, Aksaray'da Şehzade Şehin komutasında 10.000, Kayseri'de Karagöz Paşa komutasında 23.000 ve Amasya'da Şehzade Ahmed komutasında 12.000 asker vardı (Mektup, Kıbrıs, tarihsiz, özetleyen age., VII, 266-267).

42 Priamo Malipiero'nun Yeminli İfadesi, Kıbrıs, 24 Ağustos 1507, özetleyen age., VII, 166; Hironimo de Matio'nun Yeminli İfadesi, Kıbrıs, 29 Ağustos 1507, özetleyen age., VII, 168; Alvise Zen'e Mektup, Kotor, Ekim 1507, özetleyen age., VII, 182; Giovanni di Tabia'dan Venedik Hükümetine, Sakız, 21-24 Eylül 1507, özetleyen age., VII, 265.

43 Age., VII, 270; Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 21 Ekim, 27 Kasım-4 Aralık 1507, özetleyen age., VII, 231, 259; Bayezid'den Leonardo Laurendano'ya, İstanbul, tarihsiz, özetleyen age., VII, 233; Giovanni Moresini'den Ambrogio Moresini'ye, Şam, 5 Mart 1508, özetleyen age., VII, 535.

İmparatorluğu İsmail'in bir istilasından korumak üzere Türkiye'de 1508 kışı ve baharı boyunca hazırlıklar yapıldı. Bursa ve Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki ordugâhlar muhafaza edildi, Rumeli'deki bütün sancakbeylerine, ihtiyaç doğduğunda Anadolu'ya geçmeye hazır olmaları emredildi. Sufilerin hareketlerine karşı tetikte olmaları ve sınır aşiretlerinden herhangi bir düşmana kaçıışı rapor edip cezalandırmaları için güney ve doğu sınırlarına muhafızlar yerleştirildi.⁴⁴ İmparatorluk içindeki heterodoks sufiler gizlendikleri yerlerden çıkartılarak ya infaz ediliyor, ya da Avrupa'ya sürülüyorlardı.⁴⁵ Ancak bu tedbirlerin kısmen de olsa zorunlu olmadığı ortaya çıktı, zira yeşil başlıklarıyla Tatarlar [Özbekler] İran'ı doğudan işgale giriştiler ve İsmail de onlarla karşılaşmaya gitti.⁴⁶

Bu yeni düşman yüzünden Haziran 1508'de bir İran elçisi İstanbul'a geldi. Bu ziyaret, Özbek Hükümdarı Şahbey Han'ın⁴⁷ bir temsilcisinin gelmesine tesadüf etmişti.⁴⁸ İki elçinin de hedefleri birbirinin aynıydı ve Özbekler daha uzak olsalar bile, Bayezid, atalarının Timurlenk'in elinden neler çektiğini hatırladı ve bu yüzden, ne İsmail'in ne de Muhammed Şeybani Han'ın başarılı olamayacağı umuduyla iki elçiye de saygılı davrandı. Şah İsmail'in elçisi Şehzade Selim'in kendilerine saldırdığından ve toplarını çaldığından şikâyet etti. İran'ın Osmanlılarla değil Alaüddeve'yle savaşmakta olduğunu söyledi ve bu yüzden de çalınan silahların iadesini istedi.⁴⁹ Ancak bu talep zekice göz ardı edildi, elçi hedi-

Şah İsmail'in Osmanlıları yendiği ve Anadolu'yu ezip geçtiği şeklinde aksine raporlar da Rodos, Sakız ve Zakintos'tan Venedik'e geliyordu, ama kısa sürede bunların yanlış olduğu anlaşıldı (Antonio da Mulla'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, tarihsiz, özetleyen age., VII, 161; VII, 178, 179; DaLezze, s. 268).

44 Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 29 Aralık 1507-10 Ocak 1508, özetleyen Sanuto, VII, 286-287; Almoro Pisani'den Venedik Hükümetine, s.y., Ocak 1508, özetleyen age., VII, 300; Antonio da Mulla'dan Venedik Hükümetine, Zakintos, 7 Nisan 1508, özetleyen age., VII, 440; Mektup, Korfu, 30 Nisan 1508, özetleyen age., VII, 468; Giovanni Moresini'den Ambrogio Moresini'ye, Şam, 5 Mart 1508, özetleyen age., VII, 529.

45 Age., VII, 531; Spandugino, s. 527.

46 Angioletto, s. 110; Zeno, "Travels in Persio," *A Narrative of Italian Travels in Persia in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* içinde, The Hakluyt Society Works, XLIX, 55-56; Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 6, 13 Ağustos 1508, özetleyen Sanuto, VII, 631.

47 Muhammed Şah Baht ya da diğer adıyla Şah Big Han Safevi kaynaklarında daha ziyade Şeybek Han adıyla tanınmıştır. Bazı vakayinamelerde Şahi Bek Han olarak da zikredilmesine rağmen yaygın olarak Muhammed Şeybani Han diye bilinir –ed.n.

48 Hammer, IV, 94.

49 Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 1 Ağustos 1508, özetleyen Sanuto, VII, 631.

yelere boğuldu ve İsmail ile Bayezid arasında ifade edilen barış ve dostluk dilekleriyle yola çıktı.⁵⁰

İsmail ve Bayezid arasındaki gidişat sonraki birkaç yıl görece sakin geçti. 1509'da Şah İsmail'in temsilcileri top temin etmek ve muhtemelen Osmanlılara karşı bir ittifak sağlamak üzere Venedik'e gittiler.⁵¹ Ama Venedik İtalya savaşlarıyla meşguldü ve sadaret makamını gücendirebilecek durumda değildi. Bu temsilciler yolda Mısır'a da uğradılar ve bu da Osmanlılar ile Mısır'ı neredeyse çatışmanın eşiğine getirdi. Ancak Mısır sultanı Halep'teki bütün Venediklileri tutuklayınca Bayezid tatmin oldu.⁵² Şehzade Selim Erzincan bölgesini aldığı için Şah İsmail 1510'da tekrar bir ordu topladı, ama Bayezid İran'a birçok hediyeyle birlikte bir temsilci gönderdi ve sorunlar aşıldı.⁵³

Ancak 1511'de Anadolu'da sufilerin önderlik ettiği ve desteklediği büyük bir ayaklanma çıktı. Karamanlı önderlerinin birçoğu da, herhalde dini inanışlarından çok siyasi nedenlerle buna katıldı. Daha önce de Şehzade Şehin'in Konya'da ölmesiyle bunlar gene ayaklanmış ama bir başarı kazanamamışlardı.⁵⁴ 1511'de önemli bir önder ortaya çıktı. Bütün baskı yılları boyunca soruşturmadan kurtulan Şahkulu şimdi Osmanlı İmparatorluğu'nu yakıp yıkmak için Antalya ve Teke'den kuvvet topluyordu. Şehzade Korkud, makamını Antalya'dan Manisa'ya taşıırken, Şahkulu onu soydu. Ganimetler Rafizilere ayaklanmaya başlamaları için gereken araçları sağlamış olabilir. Hareket bir defa başladıktan sonra hem büyüklük hem de güç olarak çığ gibi büyüdü.⁵⁵

1511 yılının Şubat ayının sonlarına doğru Şahkulu ve takipçileri Konya'yı almaya çalıştılar, ama şehir, Bayezid'in torunları ve Şehzade Alem ile Şehin'in oğulları olan Orhan ve Mehmed tarafından başarıyla savunuldu.⁵⁶ Şahkulu, batıya ve kuzeye, Afyonkarahisar'a doğru bir çember çizdi, burada da Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşa ile karşılaştı. Osmanlılar ciddi bir yenil-

50 Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 1 Ağustos 1508, özetleyen age., VII, 636-637.

51 Mektup, Anabolu, 27 Eylül 1508, özetleyen age., VII, 659; VIII, 14.

52 Halil Edhem, V, 275; "De fatti illustri di Selim Imperator de Turchi," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi* içinde (ed. Sansovino), s. 403r.

53 Andrea de Civald'dan Nicolo Venier'e, Şam, 1510, özetleyen Sanuto, XI, 477; Nicolo Zustig-nam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 5 Aralık 1510, özetleyen age., XI, 809-810.

54 DaLezze, s. 269.

55 Hammer, IV, 108.

56 "De fatti illustri," s. 403r; Knolles, *The Turkish History*, I, 321.

giye uğradılar, esir alınmaktan kıl payı kurtulan Karagöz Paşa da karargâhının bulunduğu Kütahya'ya kaçtı.⁵⁷ Şehzade Korkud ve Ahmed'e birliklerini Manisa ve Amasya'da toplama ve Karagöz'e yardım için yürüyüşe geçme talimatları verildi.⁵⁸ Kütahya'da bir miktar yeniçeri ve çok sayıda azap olduğu için Osmanlılar kentin zapt edilemez olduğunu düşünüyorlardı. Şehirde birliklerine ödeme yapmak ve ikmallerini sağlamak için yanında hazinesiyle beylerbeyinin bulunduğunu bilen korkusuz Şahkulu, zayıf şekilde silahlanmış ordusuyla Kütahya'ya yaklaştı.⁵⁹ Şahkulu ve Kızılbaşlar Mayıs ayında, Korkud ve Ahmed ordularıyla gelmeden saldırıp Kütahya'yı aldılar, Karagöz'ü ve birçok başka sancakbeyini ele geçirdiler. Birkaç günü talanla ve şehrin sakinleriyle askerleri öldürerek geçirdikten sonra Sakarya Nehri'ne doğru ilerlediler. Hedefleri Bursa'ydı.⁶⁰ Asilerin başarı haberleri İstanbul'u neredeyse felç etti, ama sadaret makamı meseleyi ele aldı ve hızla topladığı en iyi birliklerini Rafizileri ezmek üzere harekete geçirdi.⁶¹

Veziriazam Ali Paşa dört bin yeniçeri ve sipahilerle birlikte Şahkulu'na karşı koymak için Anadolu'ya geçti.⁶² Şehzadeler Ahmed, Korkud ve Mehmed⁶³ Ali Paşa'nın yardımına çağrıldılar, ama Korkud, ya korktugundan, ya da Bayezid'in öldüğüne dair çıkan yanlış bir söylentiden dolayı gelmedi.⁶⁴ Şahkulu, Karagöz Paşa'yı kazığa oturtuktan sonra, Ali Paşa'nın heybetli ordusu karşısında geri çekilmeye başladı. Sakarya ve Ankara arasında durdu ve Ali Paşa'ya karşı koymak için bir dağa çekildi. Paşa,

57 Age.

58 Age.

59 Şehrin güvenli olduğu düşünüldüğü için Anadolu'daki birçok tüccar da değerli mallarını buraya bırakmıştı.

60 Knolles, *The Turkish History*, I, 322; "De fatti illustri," s. 404r-404v; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 2-5 Mayıs 1511, özetleyen Sanuto, XII, 199; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 18, 24 Haziran, 27 Ağustos 1511, özetleyen age., XII, 507-512; XIII, 114-117.

61 Birçok hükümet görevlisi ve yeniçerilerin de neredeyse tamamı Bektaşî tarikatından oldukları için, bunları Kızılbaşlığa karşı harekete geçmeye teşvik etmek de herhalde kolay bir iş değildi. Benzer bir şekilde birkaç yıl sonra I. Selim de yeniçerilerin bir Bektaşî olan Şah İsmail'e karşı olanca güçleriyle çaba göstermelerini sağlamak isterken güçlükler yaşamış ve ciddi bir diploması uygulamıştı (Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, s. 66-67).

62 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 18 Haziran 1511, özetleyen Sanuto, XII, 507-510; Spandugino, s. 257.

63 Mehmed, Şehzade Şehin'in oğluydu.

64 "De fatti illustri," s. 403r; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Haziran, 12 Temmuz 1511, özetleyen Sanuto, XII, 510-513.

derhal bunları kuşatmaya girişti. Ama Şahkulu'nun kaynakları boldu ve ordugâh ateşlerini yanık bırakma hilesiyle gece yarısı kaçtı.⁶⁵ Yeniçeriler, Şehzade Ahmed gelinceye kadar saldırıyı ertelemeyi salık verip, fırsatın kaçırılmasına sebep olan Ali Paşa'ya öfkeliydiler. Ali Paşa, Ahmed Ankara'da onlara katılınca Kızılırmak'ı geçti ve Kayseri'ye doğru ilerledi, ama yalnızca Şahkulu'nun birliklerinden geride kalanları yakalayabildi.⁶⁶ Ali Paşa sabırsızlanıyordu. Daha rahat ilerlemek için yaya askerleri Ahmed Paşa komutasında geride bıraktı, Rumeli sipahilerini aldı ve Şahkulu'na Kayseri yakınlarındaki Sarmusaklı'da yetiştirdi.⁶⁷ Rafiziler tepelerde ordugâh kurmuşlardı, ama cüretkâr Ali Paşa, adamlarının kızgın güneş ve yorucu bir yolculuk nedeniyle bitkin düşmüş olmalarına rağmen saldırıya geçti. Birkaç yıl sonra Sultan I. Selim'in de yapacağı gibi, adamlarının arasındaki Bektaşilere, saldırdıkları kimselerin inançlarını düşünecek zaman vermek istememiş olabilir. Muharebeyi kazanmak üzere olan Osmanlı atlıları Ali Paşa düşünce savaş alanını terk ettiler.⁶⁸ Ama çatışma sırasında Şahkulu da öldürülmüştü.⁶⁹ Birkaç gün sonra Ahmed olay yerine geldiğinde, asilerin dağılmış ve isyanın bastırılmış olduğunu gördü. Osmanlı askerleri Rafizileri temizlemek için birkaç hafta daha bölgede kaldıktan sonra döndüler ve Anadolu'da talana başlayıp soygunlar yaptılar, bunların sufi mezhebinden olduklarını söyleyerek pek çok insanı köle olarak aldılar.⁷⁰ Askerlerin yaptığı bu yıkımın ölçüsü tam olarak bilinmiyor, ama kuşkusuz bunlar I. Selim'in birkaç yıl sonra sufilere yapacaklarından büyük değildi.⁷¹

65 Le Strange, *Don Juan of Persia*, s. 114.

66 Knolles, *The Turkish History*, I, 323; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Haziran, 12 Temmuz, 27 Ağustos 1511, özetleyen Sanuto, XII, 510-513; XIII, 114-117.

67 Herhalde yayalar ya da en azından bunların arasındaki yeniçerilerin hepsi de Bektaşiydi. Bu, onları geride bırakmanın iyi bir nedeni olabilir.

68 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Haziran, 12 Temmuz, 27 Ağustos 1511, özetleyen Sanuto, XII, 510-513, XIII, 114-117; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 15-17 Temmuz 1511, özetleyen age., XII, 343; "De fatti illustri," s. 405v; Spandugino, s. 177, 257; Knolles, *The Turkish History*, I, 323.

69 Browne, *History of Persian Literature*, s. 71; Spandugino, s. 257.

70 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 27 Ağustos 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 114-117.

71 Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, s. 66. Knolles, Selim'in bu katliamını Bayezid'in hükümdarlığı dönemine yerleştirir (*The Turkish History*, I, 324). Ama burada kronolojik bir hata vardır. Knolles ayaklanmanın tarihi olarak 1509'u verir ve bunun Eylül 1509 büyük depreminden birkaç ay önce olduğunu söyler.

Bazı sufiler Osmanlı askerlerinin gazabından kurtulmak için İran'a kaçtılar ve Şah İsmail'den sığınma istediler. Yolda Bursa ipekliyi taşıyan bir kervanı da soydular. İsmail'in kınadığı bu eylem, kaçakların bir kısmının idamının sebebi olabilir.⁷² İsmail bunu büyük olasılıkla ayaklanmanın doğrudan doğruya kendisi tarafından kışkırtılmadığını göstermek ve bu mesele üzerinde doğabilecek kuşkuları gidermek için yapmıştı.⁷³ Buna dair kanıtlar hiç de az değildir. 1511 bahar ve yazı boyunca, isyan doruklarındayken, İsmail'in bir elçisi sadaret makamına ulaştı. Hediye olarak da, gümüş bir kutu içinde İsmail'in geçen sonbaharda öldürttüğü Muhammed Şeybani Han'ın kellesini getirdi.⁷⁴ İran temsilcisi 30 Mayıs 1511'de geldi ve Bayezid'in oğulları ve bunların saraydaki saygın yandaşları arasında ortaya çıkan ihtilafları öğrenebileceği korkusuyla yakından takip edildi. Bayezid, eğer İsmail bu ihtilafın gerçek boyutlarını öğrenirse Türk sufilerine aktif yardımda bulunabilir diye çekiniyordu.⁷⁵ Karşılıklı birçok hediye verildikten ve dostluk yeminleri edildikten sonra İsmail'in elçisi İran'a geri döndü.

Elçinin ayrılması ve sufi Rafiziliğin zayıflaması Bayezid'in İsmail'le ilişkilerindeki çatışmaları sona erdirdi. Bayezid'in hayatının kalan yılında iki hükümet arasında uyum hâkimdi. Aslında ise büyük bir gerilim vardı, çünkü 1512 baharında, Selim'in babasının yerine geçeceği kesinleşince, Şehzade Ahmed kardeşini yenmek amacıyla İran ve Kızılbaşlarla ittifak kurdu. Bu ittifaka daha sonra değineceğiz. Ahmed, Korkud ve Selim arasındaki kardeş katliyle sonuçlanan mücadeleleri ve bunların dış sonuçlarını anlatmadan, Bayezid'in temel ilgi alanının İran'a ve sufi Rafiziliğine yöneldiği bu yıllar sırasında Hristiyan güçlerle ilişkisine değinmeliyiz.

1503'te Venedik ve Macaristan'la anlaşmaların imzalanmasından Bayezid'in 1512'de ölümüne kadar Osmanlılar batı ülkeleriyle barış için-

72 Knolles, *The Turkish History*, I, 324; Mektup, Ragusa, 15 Ekim 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 187; Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 15 Kasım 1511, özetleyen age., XIII, 358.

73 Browne, *History of Persian Literature*, s. 71.

74 Age., s. 65; Spandugino, "La Vita di Sach Ismael et Tamas Re di Persia chiamati Soffi, nella quale si vede la cagione della controversia ch'è tra il Turco e il Soffi," *Dell'istoria universale* içinde, s. 101v; Thoma Contarini'den Zorzi Venier'e, Kahire, 3 Nisan 1511, özetleyen Sanuto, XII, 236; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 27 Mayıs-3 Haziran 1511, özetleyen age., XII, 273; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 18, 24 Haziran, 12 Temmuz 1511, özetleyen age., XII, 507-513.

75 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Haziran 1511, özetleyen Sanuto, II, 510-512.

de kaldı ve bu döneme “iyi duygular dönemi” denebilir. Osmanlı-Macar anlaşması yedi yıl sürecekti ve Boğdan’da Stefan Karaboğdan’ın ölümüne ve biri Osmanlılar, diğeri de Macaristan tarafından desteklenen iki oğlu arasında daha sonra çıkan rekabete rağmen barış bozulmadı.⁷⁶ Boğdan prensi 1504’te ölünce Macar kralının müdahale etmemesini sağlamak için bir Osmanlı temsilcisi Macaristan’a gönderildi.⁷⁷ Bir uzlaşmaya birkaç yıl varılamadı, ama Osmanlı adayı başarılı oldu ve 1508’de Macaristan tarafından da tanındı.⁷⁸ Boğdan’daki zorlukların yanı sıra Balkan sınırında da rutin kavgalar ve akınlar vardı ama bunlar barışçıl şekilde çözümlenebiliyordu. 1510’da, 1503 anlaşmasının süresi bitince Bayezid bunu yedi yıl daha uzatmak istedi. Bununla birlikte, XII. Louis, Maximilian ve II. Julius, Macaristan’ın Cambrai Birliği’ne katılmasını ve Osmanlılarla barışı bozmasını istediği için Macaristan bunu erteledi. 1508’de bunlar Venedik’in çevresinde bir kuşatma örmeye başladıklarında Macaristan uzak durdu, çünkü Venedik’ten yardım alıyordu ve onların Bayezid’i Macaristan sınırını geçmeye çağırabileceğinden korkuyordu. Bunun üzerine birliğin üyeleri Macaristan’ın Venedik’e yardımını önlemek için Macaristan’a bir ikna aracı olarak Dalmaçya sahilleri önererek onunla sadaret makamı arasında bir gedik açmaya çalıştılar.⁷⁹ Ancak Osmanlı-Macar anlaşması Temmuz 1510’da bir yıllığına uzatılınca bu görüşmeler sonuçsuz kaldı,⁸⁰ anlaşma 1511-1512 kışında beş yıl için bir daha yenilendi.⁸¹

1499’daki Osmanlı-Venedik Savaşının tali nedenlerinden biri de korsanlık ve tüccarla korsan arasındaki farkın tam olarak çizilmediği o çağda bir barış anlaşmasının denizcileri ve kaptanları korsanlığın yasadışı olduğuna inandırması pek mümkün değildi. Osmanlılarla Venedikliler arasında bu nedenle denizde birçok çatışma çıktı. Bütün bunlar, hatta Otranto

76 Leonardi di Massari’den Giovanni Badoer’e, Buda, 26 Temmuz 1504, özetleyen age., VI, 49-51; Mektup, İstanbul, 28 Temmuz 1504, özetleyen age., VI, 66.

77 Mektup, Buda, 7-8 Eylül 1504, özetleyen age., VI, 67.

78 Vicenzo Guidoto’dan Venedik Hükümetine, Buda, tarihsiz, özetleyen age., VII, 591, 640.

79 Nicolo Zustignam’dan Venedik Hükümetine, Edirne, 9 Haziran 1510, özetleyen age., X, 716; Piero Pasqualigo’dan Venedik Hükümetine, Tatha, 18 Haziran, 2 Temmuz 1510, özetleyen age., X, 757, 759, 824, 850.

80 Lodovico Valdrin’dan Venedik Hükümetine, Edirne, 3 Ağustos 1510, özetleyen age., XI, 294.

81 Piero Pasqualigo’dan Venedik Hükümetine, Buda, 22 Ekim 1511, özetleyen age., XIII, 197; Andrea Foscolo’dan Venedik Hükümetine, İstanbul; 29 Ocak 1512, özetleyen age., XIII, 521.

yakınlarında iki Osmanlı gemisinin 1506'da batırılması ve bir Venedik kadırgasının İstanbul'a götürülmesi bile barış içinde çözüldü.⁸² Bu iyi ilişkilerin nedeni Şah İsmail'in yükselişi ve Avrupalı güçlerin Venedik'e saldırmasıydı. 1509'da Cambrai Birliği'nin üyeleri Venedik'i bozguna uğratıklarında vezirler Venedik balyosuna sempati gösterdiler ve ona sadaret makamını neden yardıma çağırmadıklarını sordular.⁸³ Dahası bu düşünce tuhaf da değildi, zira mesele Venedik Senatosu'nda ciddi olarak görüldü ve sonunda da, Hironimo Zorzi, Firuz Bey'in yardımını temin etmek üzere Saraybosna'ya gönderildi.⁸⁴ Ancak sadaret makamı, balyosa karşı samimi değildi; Macar meselelerindeki belirsizlikler ve Venedik'in içtenliği meselesi nedeniyle ortaya çıkan gecikme için mazeret bildirdi.⁸⁵

Zorzi de Saraybosna'da, Firuz Bey'in Venedik'e yardım etmesinin yasaklandığını keşfetti, ama bazı Osmanlılar paralı asker olarak istihdam edildi.⁸⁶ Sonuçta Venedik, Osmanlılarla resmi bir birlik sağlamak için 17 Aralık 1510'da Alvise Arimondo'yu elçi olarak İstanbul'a göndermeye karar verdi.⁸⁷ Arimondo Mart 1511'de Edirne'ye ulaştı. Vezirleri Venedik'e yardım için ikna etmeye beyhude yere çalıştıktan sonra, kibar sözler ve hediyelerle, ama ittifak yapamadan mayısta ayrıldı.⁸⁸ Bunun nedeni, Venedik'e karşı dostça duygular beslenmiyor olması değildi; yalnızca Osmanlıların, sufi ve Kızılbaşların Anadolu'da ağır bir tehdit oluşturdukları sırada bir çatışmanın içine girmekteki isteksizliği idi.

Bayezid'in diğer Müslüman milletlerle ilişkileri de dostçaydı. Kuzey Afrika'daki İspanya saldırısı nedeniyle Mağribiler sadaret makamından

82 Piero Balbi'den Venedik Hükümetine, Otranto, 9 Temmuz 1506, özetleyen age., VI, 378; Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 7 Eylül 1506, özetleyen age., VI, 469.

83 Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 12 Haziran 1509, özetleyen age., VIII, 509.

84 Age., IX, 424.

85 Vezirler balyosa şöyle sordular: "Quando vessemo ajutar la Signoria e darli zente e passar exercito in Italia, che cauzion haria il Signor da vuy cristiano non vi acordese insieme e tajarne tutti a pezi li in Italia" (Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 26 Aralık 1509, özetleyen age., IX, 527).

86 Age., X, 704; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 20 Mart 1510, özetleyen age., X, 198-199; Hironimo Zorzi'den Venedik Hükümetine, Saraybosna, 28 Nisan 1510, özetleyen age., X, 310; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 21 Haziran 1510, özetleyen age., X, 801.

87 Age., XI, 683.

88 Augustin Bernardo'dan Giovanni Badoer'e, Edirne, 26 Mart 1511, özetleyen age., XII, 144; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 5 Mayıs 1511, özetleyen age., XII, 199. Arimondo Venedik'e ulaştığı akşam öldü ve ne yazık ki senatoya bir rapor sunamadı.

yardım istediler. Ancak Osmanlı Devleti bu meseleyle, sadece Kemal Reis'i birkaç gemiyle Tunus'a gönderecek ölçüde ilgilendi.⁸⁹ Diğer yandan Mısır da, Portekiz'le Hindistan ticareti rekabeti nedeniyle işgal edildi.⁹⁰ 1510'da bir Mısır elçisi, Portekizlileri yenmeye yemin eden sultanının donanması için demir, top ve gemi temin etmek üzere Edirne'ye geldi.⁹¹ Kemal Reis, denizcilik malzemeleri ve uzmanlarla iyi donatılmış küçük bir donanmayla İstanbul'dan İskenderiye'ye gönderildiyse de Samos yakınlarında fırtınaya yakalanıp gemileri hasar gördü ve menziline ulaşamadı.⁹²

Ama İstanbul'dan yapılan diğer sevkiyatlar⁹³ Mısır'a ulaştı ve Osmanlı Devleti Bayezid'in kalan ömrü boyunca, Portekizlileri Hindistan'daki mevzilerinden çıkarma çabasındaki Mısır sultanını çok miktarda savaş malzemesi, kereste, bakır, top, kürek, direk ve yelkenle donattı.⁹⁴

1511 yılı sonlarında Bayezid dışarıdan bakan biri için dünyayla barış içinde görünüyordu. Macaristan, Polonya ve Venedik'i kapsayan beş yıllık bir barış anlaşması imzalanmıştı ve Venedik, sadaret makamına muhalefet etmek yerine Cambrai Birliği'ne karşı Osmanlı yardımını temin etmek için neredeyse kendini paralıyordu. Batının Müslüman dünyasında da Bayezid, dinlerinin başlıca savunucusu olarak görülüyor ve dara düşen her hükümdar sadaret makamına geliyordu. Bayezid İran'la da, Şah İsmail'a karşı iyi duygular beslediğinden değil, ama hem kendisi hem de İsmail yerel meselelerle uğraştıkları için barış içindeydi. Şah İsmail'in Osmanlı İmparatorluğu'ndaki takipçileri şimdilik dize getirilmiş ve Rafizilik de ezilmişti.

Ama Osmanlı hükümeti içinde barış yoktu. Bayezid güçten düşüyor, oğulları kuvvet topluyor ve onun ölümünü izleyecek kaçınılmaz çatış-

89 Age., VI, 26; Donado DaLezze'den Venedik Hükümetine, Zakintos, tarihsiz, özetleyen age., VI, 300.

90 Stripling, *The Ottoman Turks and the Arabs*, 1511-1574, s. 29-36.

91 Piero Zen'den Venedik Hükümetine, 5 Nisan 1510, özetleyen Sanuto, X, 637; Lodovico Valdrim'den Venedik Hükümetine, Edirne, 5 Temmuz 1510, özetleyen age., XI, 55.

92 Lodovico Valdrim'den Venedik Hükümetine, Edirne, 8 Kasım 1510, özetleyen age., XI, 55.

93 Bayezid toplam olarak otuz gemilik kereste, üç yüz demir top, yüz elli direk, üç bin kürek, yelken bezi ve bakır gibi çok miktarda başka malzeme gönderdi (Stripling, *The Ottoman Turks and the Arabs*, 1511-1574, s. 32-33.).

94 Pelegrim Venier'den Venedik Hükümetine, Palermo, 24 Aralık 1510, özetleyen Sanuto, XI, 736; Piero Loredano'dan Nicolo Bernardo'ya, Kahire, 6 Aralık 1510, özetleyen age., XI, 829; Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 25 Eylül 1511, özetleyen age., XIII, 220; Marcantonio Mora'dan Donado Marzello'ya, İskenderiye, 9 Mayıs 1512, özetleyen age., XIV, 500.

ma için güç biriktiriyorlardı. Bu ölüm her an beklendiği ve neredeyse her gün söylentileri dolaştığı için, hayattaki üç oğlu, Ahmed, Korkud ve Selim, birbirlerinin sonlarını getirmek için hem içerde hem de ülke dışında her tür entrikayı uyguluyorlardı.

BAYEZİD'İN TAHTTAN İNDİRİLİŞİ VE ÖLÜMÜ, 1511-1512

İran elçisi 1511 yazında sadaret makamındayken, yakından takip edilmiş ve Bayezid'in oğulları arasındaki büyük rekabetin elçinin gözüne çok batmaması için kimse ile görüştürülmemiştir.¹ Bu sırada en genç oğul olan Şehzade Selim, babasına karşı açık bir isyan içindeydi ve diğer oğullar Şehzade Ahmed ve Korkud da birkaç yıldır sağlığı kötü olan Bayezid'in veliahtı konumunu kazanmak için her türlü aracı kullanıyorlardı.

İddialara göre, II. Mehmed 1481 baharında Bayezid'i öldürmeyi planlamıştı, çünkü Bayezid'in sekiz oğlu vardı ve II. Mehmed Osmanlı Devleti içinde birliğin gerçek kuvvetlerinin hızla geliştiğini gördüğünden, Bayezid sultan olursa bu kadar çok oğulla denetimi sağlamakta güçlük çekeceğini biliyordu.² Eğer bu iddialar doğruysa, II. Mehmed gerçekten de öngörülü bir önderdi demektir, zira Bayezid'in on iki yıllık saltanatı sırasında oğulları ona ciddi bir tehdit oluşturdu ve Osmanlı İmparatorluğu içinde de büyük bir karışıklık ve zaafa yol açtı.

Sekiz oğul, doğum sırasına göre muhtemelen şunlardı: Abdullah, Şehin, Alem, Ahmed, Mehmed, Korkud, Mahmud ve Selim.³ Şehzadeler on-on dört yaşlarına geldiğinde geleneğe göre yönetme sanatında yetenek kazanması için bir eyalete atanıyordu. Sadaret makamı tarafından yanında ona nedimlik edecek, tavsiyelerde bulunacak ve eyalet hükümetinin yönetiminde ona yardım edecek paşalar ve memurlar görevlendiriliyordu. Oğulların Anadolu'da kalması da gelenektendi; belki buranın Osmanlıların gerçek vatanı olduğu düşünüldüğü için, belki de İstanbul ve Edirne'ye Rumeli'nden erişim daha kolay olduğu için. Anadolu'da Konya, Manisa, Amasya, Kastamonu, Antalya, Trabzon ile (doğu Avrupa'daki) Kefe şehzadelerin saraylarını kurdukları şehirlerden bazılarıydı.

¹ Bkz. s. 122.

² Bkz. s. 18, dipnot 22.

³ Bu sıralama aynı zamanda, onlara Bayezid tarafından verilen eyaletlerin önem sıralamasıdır. Ama daha sonra, onun ölümüyle birlikte önemli değişiklikler yapıldı.

Cem'in 1481'de kaçıyla daha önce Manisa'ya atanan Şehzade Abdullah'a yönetmesi için Konya verildi. Ancak Abdullah 1483'te ölecek⁴ sahnedeki öyle erken uzaklaştı ki, Venedikliler daha sonra Bayezid'in yedi oğlu olduğunu rapor etmeye başlayacaklardı.⁵ Bayezid'in hâlâ çok fazla oğlu olduğunun ilk işareti 1499'da İnebahtı Seferinde görüldü. Selim, donanmaya altı yüz adam vermeyi reddetti,⁶ seferin sonunda da Bayezid aceleyle Edirne'ye hareket etti, çünkü oğullarından birkaçı silahlıydı.⁷ Harekât başladığından beri böyle bir olaydan korkuyordu, ama [sefere katılarak] yenice-rileri memnun etmeyi tercih etmişti. Bu andan saltanatının sonuna kadar oğullarının arasındaki çekişme ve kıskançlıklarla devamlı olarak bunaldı ve engellendi. Bayezid yaşlanıp gücünü yitirdikçe ve oğullarının sayısı da azaldığından hayatta kalanlar arasındaki kuşku ve rekabetin şiddeti de artıyordu.

Bayezid'in en sevdiği oğlu Şehzade Alem 1503'te yatağında öldü. Babası, haberi öğrenince İstanbul'daki bütün dükkânların üç günlüküne kapatılması emrini verdi ve birkaç hafta boyunca da Alem'in ruhu için yoksullara sadaka dağıttı.⁸ O yılın sonlarında, kalan altı oğlu büyük bir sünnet düğününde bulunmaları için İstanbul'a davet edildiler. Ama bunlar, Bayezid'in içlerinden biri dışında, hepsini öldürteceği korkusuyla, kendi aralarında yazışarak davete icabet etmediler.⁹ Her oğul daha şimdiden kendi adamlarını ve arkadaşlarını önemli devlet görevlerine getirmek için entrikalar çeviriyorlardı. 1504'te Rumeli beylerbeyi ölünce görevlerde önemli yer değiştirmeler oldu ve Şehzade Mehmed, arkadaşı Hasan Paşa'yı Anadolu beylerbeyi yaptırmayı başardı.¹⁰

Oğullar pozisyonlarını güçlendirmeye çalışıyorlardı, ama Şehzade Mahmud fazla ateşliydi. 1505'te İstanbul'da hububat kıtlığı çıktığında ve

4 Hammer, IV, 11.

5 Leonardo Bembo'nun Raporu, Venedik, 3 Temmuz 1508, özetleyen Sanuto, VII, 569.

6 Andrea Zanchani'nin Raporu, Venedik, 10 Mayıs 1499, özetleyen age., II, 696.

7 Yeminli İfade, Modon, 26 Eylül 1499, özetleyen age., III, 28.

8 Beneto Pesaro'dan Venedik Hükümetine, Korfu, 29 Mart 1503, özetleyen age., V, 16; Caroldo'dan Venedik Hükümetine, tarihsiz, yer belirtilmemiş, özetleyen age., V, 462; Menavino, "Delle vita et legge Turchesca," Dell'istoria universale içinde, s. 49v.

9 Zaccaria di Freschi'den Venedik Hükümetine, Cattaro, 17 Aralık 1503, özetleyen Sanuto, V, 670. 1503'te Venedik'e rapor veren Gritti, yalnızca üç oğuldan (Ahmed, Korkud ve Selim) söz eder ve Selim'in de Avrupa'ya gelmiş olduğunu belirtir (Lelazione, s. 23-24). Bu nedenle daha sonra Albèri tarafından yayınlanan onun anlatımının değiştirilmiş olması mümkündür.

10 Leonarda Bembo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 18 Ocak 1504, özetleyen Sanuto, V, 1035.

korsanlar da Boğazlar'ın hemen önünde gemileri avlarken, Kefe'de oturan ve bir Kırım prensesiyle evli olan Şehzade Mahmud, bütün Kırım limanlarını kapatarak gemilerin buğdayla ayrılmasını yasakladı. Bu hareket Bayezid'i öyle öfkeliendirdi ki, oğluna zehirli hediyeler gönderdi.¹¹ Bayezid, Şehzade Mahmud'un ölümünden sonra oraya bir oğlunu değil bir sancakbeyini göndereceğini açıkladı, ama bu söz geri alınmış görünüyor; zira Selim'in oğlu Süleyman daha sonra Kefe valisi oldu.

Bayezid'in her oğlunun önemli nitelikleri vardı ve bunlar çoğunlukla tuhaf sonuçlar doğuruyordu. Belki de aralarındaki en sıra dışı karakter, imparatorlukta bir saz şairi gibi dolaşmaktan hoşlanan Şehzade Mehmed'di. Şehzade Alem ölünce Mehmed Kastamonu'dan Manisa'ya atandı ve bir defasında da şarkı söyleyen bir derviş kılığında kardeşi Ahmed'in sarayını ziyaret etti. Pintiliğiyle bilinen Ahmed ona beş akçelik bir sadaka verdi; Mehmed ise, yerine döndüğünde Ahmed'e bir sikke göndererek cimriliği için onu haşladı.¹² Bayezid bu olaydan memnun olmadı, çünkü bir şehzadenin sadaret makamının izni olmadan eyaletini terk etmesi yasaktı. Ama Mehmed ıslah olmadı, kısa süre sonra İstanbul'u ziyaret etmeye karar verdi. 1507'de bir kaptan gibi giyinerek Manisa'dan ayrıldı. İstanbul'a geldi ve birkaç gün boyunca da burada dolaştı. Sarayı dışarıdan görmenin hazzı çok büyüktü ve ayrılana kadar tanınmamış olsa da, Mehmed'in sadaret makamında olduğu haberi Bayezid'in kulağına da geldi. Bayezid öfkeliendi ve Mehmed'in zehirlenmesini emretti. Emir yerine getirildiğinde de acı çekiyormuş gibi yaptı, ya da gerçekten acı çekti ve sadakalarını artırdı.¹³

Kalan dört oğuldan Şehzade Şehin en büyüğüydü, ancak bacağı sakat olduğu için aday olarak düşünülüyordu.¹⁴ Bu sakatlık, babasından uzun yaşamış olsaydı onun hayatını koruyabilirdi; ama Şehin 1510'da kendini denize atarak intihar etti.¹⁵ Şehin'in, Konya'da kendi yerine geçen yetiş-

11 Jacomo Contarini'nin Raporu, Venedik, 1 Mart 1507, özetleyen age., VII, 13-14; VI, 141-142.

12 Manavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 49v-50r.

13 Age., s. 50r-50v; Leonardo Bembo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 21 Ekim 1507, özetleyen Sanuto, VII, 231.

14 Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 6 Ocak, 18 Haziran 1511, özetleyen Sanuto, XII, 170, 507. Fiziksel sakatlığı olan biri sultan olamazdı.

15 DaLezze, s. 268, Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 15-17 Temmuz 1611, özetleyen Sanuto, XII, 343.

kin oğlu Şehzade Mehmed¹⁶ de vardı, ama şimdi rekabet eden şehzadelerin sayısı fiilen üçe düşmüştü; Ahmed, Korkud ve Selim.

Üç kardeş arasında karakter itibariyle çok büyük farklılıklar da yoktu.¹⁷ Ahmed hazdan hoşlanan bir siyasetçiydi, hoş ve sevimliydi, ama şişmanlığı yüzünden öne çıkamıyordu; savaşta gösterdiği beceriksizlik de onu yeniçerilerin gözünden düşürmüştü. Ancak bu nitelikler Bayezid'in ve sadaret makamındaki yüksek görevlilerin ona gösterdikleri himaye ve açık tercihi önlemiyordu. Bir şair ve bilim adamı olan Korkud, ilahiyat ve felsefeye öyle dalmıştı ki, sadaret makamındaki görevliler ve yeniçeriler onu iktidar için uygunsuz görüyorlardı. Daha sonra "Yavuz" diye anılacak olan Selim, eylemleriyle kurnaz, acımasız, enerjik ve cömert olduğunu gösteriyordu. Yeniçeriler bu nitelikleri yüzünden ve belki Bektaşî tarikatının da üyesi olduğu için¹⁸ onu seiyor ve imparatorluğu genişletip büyütebileceğini ve kendilerine de cömert davranacağını düşünüyorlardı. Bayezid ve vezirler Ahmed'i tercih ediyorlardı, şairler ve ulema Korkud'u destekliyorlardı, askerlerse Selim'i seçmişlerdi.

II. Mehmed'in 1481'de ölümünden sonra yeniçerilerin itaatsizliği ortaya çıkınca vezirler Bayezid'in gelmesine kadar Korkud'u tahta çıkarmışlardı ve Bayezid da onu zımnen veliahtı olarak kabul etmişti. Bayezid'in tehlikeli bir şekilde hasta olduğu ve bakımını üslenmiş Fransız doktorun sultanın uzun süre yaşamayacağını söylediği 1508-1509 yılları arasında¹⁹ Korkud rahatsız olmaya başladı, zira Selim kendi bölgesini Kefe'yi de içine alacak şekilde genişletiyor, Ahmed'in arkadaşları da yüksek görevlere atanıyordu.²⁰ Ali Paşa kanunen veziriazama ait olan bazı toprakları kendine mal etmişti. Bu tür şeyler daha önce olmadığı ve el konulan topraklar kendi eyaletinde bulunduğu için Korkud'un yaptığı itirazlar bir işe yaramamıştı.²¹ Korkud, kendi topraklarında kimsesiz bırakıldığı duygusuyla, Mısır sulta-

¹⁶ Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 18 Haziran 1511, özetleyen Sanuto, XII, 507; Menavino, "Della vita et legge Terchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 50v (bkz. yukarıda, s. 119-120).

¹⁷ Gritti, s. 23-24.

¹⁸ Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, s. 67, n. 2.

¹⁹ Zorzi Pisani'den Venedik Hükümetine, Roma, 5 Kasım 1508, özetleyen Sanuto, VII, 664.

²⁰ DaLезде, s. 269. Ahmed'in bacanağı Vezir Hersekoğlu ve Veziriazam Ali Paşa Ahmed'den yanaydılar (Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 18 Haziran 1509, özetleyen Sanuto, IX, 12; Hammer, IV, 95).

²¹ Hammer, IV, 95-96.

nından yardım istemek üzere Mayıs 1509'da birkaç yüz adamı ve birkaç gemiyle Antalya'dan Mısır'a geçti.²² İskenderiye ve Kahire'de ihtişamla karşılandı, ama Bayezid, Mısır sultanına, Korkud'a verilecek her tür desteğin Osmanlı İmparatorluğu'na yapılmış bir saldırı sayılacağı haberini gönderdi.²³ Mısır, o yıl Portekiz'le felaketle sonuçlanacak bir savaşın ortasında olduğu ve Memluk donanması da imha edildiği için, sadaret makamından gelen bu tehdit üzerine Korkud'a silah yardımı yapmaktan vazgeçmek zorunda kaldı. Hem babasına hem de Ali Paşa'ya karşı savaşamayacağını kavrayan Korkud da sadaret makamına mektup yazarak görevine iade edilmesini istedi ve sadece Mekke'ye hacca gitmek niyetinde olduğunu söyledi.²⁴ Temmuz 1510'da Korkud'un geri dönmesini görüşmek üzere Edirne'ye bir Mısır elçisi geldi. Dönüş ayarlandıysa da²⁵ Korkud filosuyla Antalya'ya dönüş yolundayken Rodos Şövalyeleri'nin saldırısına uğrayınca²⁶ İskenderun'da karaya çıkmak zorunda kaldı. Bayezid, birkaç ay sonra Korkud'u Antalya'dan Manisa'ya atadı. Bu hareket, Korkud'un ana baba bir kardeşi olsa da oraya kendisinin atanacağını umut eden Selim'i tedirgin etti, çünkü Manisa İstanbul'a Trabzon'dan daha yakındı.²⁷

Korkud'un Mısır'dan döndüğü yıl Şehzade Selim de tahta yönelik kampanyasında daha aktif bir stratejiye başladı. İki önemli atama sağlandı: akrabası ve bostancıbaşısı olan İskender Bey, Gelibolu sancakbeyliğine ve kaptan paşalığa atandı;²⁸ Selim'in tek oğlu Süleyman'a da Kefe valiliği verildi.²⁹ Şehzade Ahmed, Kefe'yi oğullarından biri için elde etmeyi umduğu ve Selim

22 Age., IV, 95-96; Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 18 Haziran 1509, özetleyen Sanuto, IX, 12.

23 Marin da Molin'den Venedik Hükümetine, İskenderiye, tarihsiz ve 5 Ocak 1510, özetleyen Sanuto, IX, 27; X, 432.

24 Mektup, Candia, tarihsiz, özetleyen age., IX, 126; Marin da Molin'in Raporu, Venedik, 10 Ağustos 1510, özetleyen age., X, 76; Hammer, IV, 97-98.

25 Lodovico Valdrim'den Venedik Hükümetine, Edirne, 3 Ağustos 1510, özetleyen Sanuto, XI, 294.

26 Nicolo Pisani'den Venedik Hükümetine, Nicsia, 15 Ağustos 1510, özetleyen age., XI, 469; Pelegrin Venier'den Venedik Hükümetine, Palermo, 22 Ekim 1510, özetleyen age., XI, 639; Piero Lion'dan Venedik Hükümetine, Famagosta, 17 Ekim 1510, özetleyen age., XI, 645.

27 Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 28 Ağustos 1510, özetleyen age., XI, 418; Ivan Coresi'den Venedik Hükümetine, Sakız, 20 Temmuz 1511, özetleyen age., XII, 433; Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 18 Haziran 1511, özetleyen age., XII, 508.

28 İskender Bey, Eğriboz sancakbeyliğinden hızla bostancıbaşılığa ve kaptan paşalığa terfi etti (Lodovico Valdrim'den Venedik Hükümetine, Edirne, 27 Mart, 31 Mayıs 1510, özetleyen age., X, 202, 669).

29 Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 21 Mayıs 1510, özetleyen age., X, 667.

de birliklerinin çoğunu, gereğinde onları Rumeli'ye kolaylıkla yürütebileceği bir nokta olan Kefe'ye kaydırıldığı için bu atama önemli bir ihtilaf yarattı. Aşağı yukarı bu sıralarda Selim, babasının isteklerine karşı çıkarak Şehzade Mahmud'un, bir Kırım hanının kızı olan dul eşiyle evlendi.³⁰ Bu ittifak Selim'in elindeki insan gücünü büyük ölçüde artırdı. Onun Kefe'ye hareketinden sonra da Bayezid, Kili ve Akkerman sancakbeylerine yolları gözlemeleri ve Selim'in sarayına giden adamları engellemeleri için talimat vermek zorunda kaldı.³¹

1511 baharında Bayezid'in sağlığı, hâlâ yatağa bağlı olmakla birlikte, biraz düzeldi.³² Ancak oğulları, babalarının durumunun iyi olduğu şeklindeki raporlara güvenmedikleri için imparatorluğun merkezine doğru hareket etmeye başladılar. Ahmed, Kızılbaş ayaklanması bahanesiyle Amasya'dan ayrılarak İstanbul'a üç gün mesafedeki Bolu'ya geldi.³³ Bu sırada Şehzade Selim de çoğunluğu Kırımlı olan adamlarını toplayıp Kili'ye ilerledi. Bahanesi de yirmi altı yıldır görmediği babasının elini öpme arzusuydu.³⁴ Bütün bu manevralar karşısında imparatorluğunun geleceği üzerine tedirginliği büyüyen Bayezid, tahttan Ahmed lehine feragat etmek istediğini vezirlerine bildirdi. Ama onlar Selim'in çok büyük olasılıkla Ahmed'i yeneceğini hissediyorlardı ve Bayezid'e beklemesini tavsiye ettiler.³⁵ Vezirler, Bayezid'e Ahmed'i tahta geçirmesini önerirlerse, Selim'in Ahmed'i yendikten sonra kendilerini öldürteceğini biliyorlardı.

Selim hazıranda Edirne yakınlarına geldi. Bayezid onu yatıştırmak için Bosna ve Semendire'yi verdi, ama bunlar Selim'i memnun etmedi, çünkü o Silistre'yi de istiyordu.³⁶ Az sonra Şahkulu'nun Anadolu'daki

30 Nicolò Zústignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 5 Aralık 1510, özetleyen age., XI, 810; "De fatti illustrati," s. 407r.

31 Lodovico Valdrim'den Venedik Hükümetine, Edirne, 31 Mayıs 1510, özetleyen Sanuto, X, 669.

32 Nicolò Zústignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 9 Mart 1511, özetleyen age., XII, 113.

33 Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 6 Ocak 1511, özetleyen age., XII, 170.

34 Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 13 Mayıs 1511, özetleyen age., XII, 244-245; Lodovico Valdrim'den Venedik Hükümetine, Edirne, 27 Mayıs-3 Haziran 1511, özetleyen age., XII, 273; DaLezze, s. 269.

35 Halil Edhem, V, 286-287; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, özetleyen Sanuto, XII, 508-509.

36 Nicolò Zústignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 18 Haziran 1511, özetleyen Sanuto, XII, 209; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Haziran 1511, özetleyen age., XII, 511; DaLezze, s. 271; Spandugino, *De la origine*, s. 178.

başarı haberleri geldi ve Selim de yeni görev yerine gitmeyi reddetti,³⁷ çünkü Ahmed'i tutan Ali Paşa, önemli bir kuvvetle Anadolu'ya gönderilmişti. Selim, Ali Paşa ve Ahmed başarılı olurlarsa kendisine karşı birleşerek Avrupa'ya geçebileceklerinden çekiniyordu. Zihninde bu düşünceyle, Edirne yakınlarında ordugâh kurdu. Ordusunu da sürekli olarak babasının verdiğinin iki katı ücret ödeyerek büyütüyordu.³⁸ Belki Selim de babasıyla çatışmak niyetinde değildi, ama Bayezid ölecek ya da Ahmed'den yana tahttan feragat edecek olursa İstanbul'a yürümeye hazır olmak istiyordu.

Bayezid Selim'e saldırıp onu yeni eyaletine gönderecek bir paşa bulamıyordu, çünkü Selim'in sultan olacağını hisseden paşalar onun gaza-bını üzerlerine çekmeye cesaret edemiyorlardı.³⁹ Ancak Bayezid bazı kanallardan, Selim'in Edirne'yi kuşatıp, imparatorluk hazinesine el koymak üzere İstanbul'a gitmeyi düşündüğü söylentilerini de duyuyordu.⁴⁰ Bayezid bu istihbaratın doğruluğunu kesinleştirmek için beklemeksizin İstanbul'a doğru yola çıktı ve Selim de Edirne'ye girdi.⁴¹ Şehzade Ahmed Bursa'da olduğu için, babasının kardeşi lehine tahttan feragat etmek için İstanbul'a gittiğinden korkan Selim, onun peşine takıldı. 1511 Ağustos başlarında Çorlu yakınlarında Bayezid'e yetişti. Bir muharebe oldu. Hünkâr birlikleri önce kılıçlarını çekmek istemediler. Ama Bayezid yattığı yerden kalktı ve adamlarıyla konuştu, Selim'i lanetledi, onlardan sultanları için dövüşmelerini istedi. Selim, daha sonra, kendisine Bayezid'in öldüğünün söylendiğini ve böyle olmadığını öğrendiğinde savaş alanını terk ettiğini söyleyecekti.⁴²

Bayezid 14 Ağustos 1511'de İstanbul'a girdi.⁴³ Şehzade Ahmed'in ordugâhı Anadolu'da, Boğaziçi'ne yakın bir yerdeydi. Bayezid'in kuvvet-

37 Nicolò Zústignam'dan Venedik Hükümetine, Edirne, 15-17 Temmuz 1511, özetleyen Sanuto, XII, 343; Ivan Coresi'den Venedik Hükümetine, Sakız, 20 Temmuz 1511, özetleyen age., XII, 433.

38 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Haziran 1511, özetleyen age., XII, 511-512.

39 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Haziran-21 Temmuz 1511, özetleyen age., XII, 511, 515.

40 Menavino, "Della vita et legge Terchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 51v. Selim imparatorluk hazinesinin denetimini ele geçirmiş olsaydı, taht ve imparatorluğu almasını kimse engelleyemezdi.

41 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 25 Ağustos 1511, özetleyen Sanuto, XII, 46.

42 Menavino, "Della vita e legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 52r; Piero Pasqualigo'dan Venedik Hükümetine, Buda, 20 Ağustos 1511, özetleyen Sanuto, XII, 459; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 27 Ağustos 1511, özetleyen age., XIII, 115-117; Spanduguino, *De la origine*, s. 178-179.

43 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 27 Ağustos 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 115-117.

lerine de İstanbul'a yakın bir yerde kalmaları talimatı verildi.⁴⁴ Selim, babasının imparatorluğu Ahmed'e bırakmak istediğini biliyordu, bunu önlemek için, bir sonraki yıl için daha büyük bir kuvvet hazırlamak üzere önce Varna'ya, sonra da Kefe'ye gitti.⁴⁵ Ahmed'in Üsküdar'dan İstanbul'a geçmesinin ve sultan olmasının önünde iki engel vardı. Birincisi, yeniçeriler onu kabul etmezlerdi, ikincisi de Selim, Boğaziçi'nde donanması olan kaptan paşanın yardımıyla bunu önlerdi.⁴⁶

Bayezid Şehzade Ahmed'i tercih ediyor ve onun lehine tahttan çekilmek istiyordu, ama askerlerini bu düşünceye kazanamamıştı. Onlarla tartıştı, pek çok hediye vermeyi ve eğer Ahmed'i kabul ederlerse ücretlerini artırmayı teklif etti.⁴⁷ Ama bunlar, Ahmed'in şişman olduğunu ve savaşta kendilerini yönetemeyeceğini, bu yüzden de Selim'i tercih ettiklerini söylediler.⁴⁸ 20 Eylül 1511 gecesı askerler arasında Bayezid ve vezirlerin Ahmed'i gizlice İstanbul'a getirip sultan ilan etmeyi planladıkları söylentileri yayıldı. Bunu önlemek için bazı yeniçeriler silahlarını kuşandılar ve Ahmed'in sadık destekçilerinden biri olan Mustafa Paşa'nın konağına gittiler. Onu bulamayınca da evini yağmaladılar, sonra da öfkelerini Ahmed'in bacanağı Hersekoğlu'ndan çıkarmaya gittiler. Mustafa Paşa askerler yaklaşırken kaçmıştı, ama Hersekoğlu cesurdu ve cinnet içindeki kalabalıklarla nasıl uğraşılacağını biliyordu. Soğukkanlılıkla kapıya çıktı, onlara ne istediklerini sordu ve hoşnutsuzluklarını Bayezid'e göstermelerini söyledi.⁴⁹ Belki de bu hareket günü kurtardı. Bayezid de askerleri hediyelerle ve Mustafa Paşa'yı, kazaskeri ve nişancıbaşını, yani Şehzade Ahmed'in bütün adamlarını görevden alarak yatıştırdı.⁵⁰

44 Age.

45 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 2 Eylül, 15 Kasım 1511, özetleyen age., XIII, 220-221; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 30 Ekim-13 Kasım 1511, özetleyen age., XIII, 342.

46 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 18, 24 Haziran 1511, özetleyen age., XII, 509, 511. Kaptan, Selim'in arkadaşıydı; Selim bu görevi entrikalarla ona verdirmişti (bkz. yukarıda s. 131). Selim, geleneksel olarak yeniçerilerin de üyesi oldukları Bektaşî tarikatındandı, bu bakımdan Ahmed'in durumu dair belge yoktur. Oğullarından birinin kırmızı başlık giydiğine dair ifadeler Ahmed ve ailesinin bu dönemden önce bu tarikatla ilişkilerinin olmadığını gösteriyor.

47 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 24 Ağustos, 15 Kasım 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 358.

48 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 26 Eylül 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 222.

49 DaLezze, s. 270; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 23 Eylül 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 185; XIII, 221-222.

50 Mektup, Dubrovnik, 10-15 Ekim 1511, özetleyen age., XIII, 186-187; Andrea Foscolo'dan Piero

Bayezid, Ahmed'i tahta geçiremeyince gözde oğluna hazineyi bir miktar para ödeyerek Amasya'ya dönmesi talimatı verdi.⁵¹ Mevcut durumda umutlarının bu şekilde gerçekleşmeyeceğini anlayan Ahmed de eyaletine dönerek orada oğullarıyla birlikte, Selim'in Rumeli'nde yaptığı gibi, Anadolu'nun kontrolünü kazanmak için bir ordu topladı. Ahmed'in ilk harekâtı, Şehzade Şehin'in oğlu Şehzade Mehmed'e verilmiş olan Konya'ya doğru oldu. Mehmed, Ahmed'in karşısında duramadı, şefkat dileyerek şehri ona teslim etti.⁵² Ahmed şehri alırken Bayezid'in görevlilerinden birçoğunu da ele geçirdi ve kellelerini sadaret makamına gönderdi. Bu hareket herkesi öyle öfkeliendirdi ki,⁵³ sadece Bayezid değil yeniçeriler de Ahmed'e elçiler göndererek Konya'yı Mehmed'e iade etmesini ve Amasya'ya çekilmesini bildirdiler.⁵⁴ Ama Ahmed bunun hayat memnat meselesi olduğunu biliyordu. Elçileri azarladıktan sonra Anadolu'nun efendisi olmak üzere yollara düştü.

1511-1512 kışında Selim Kefe'de kaldı, ancak baharda Edirne'ye geri dönmek ve bütün Rumeli'yi kendi denetimine almak için adam toplayıp gemiler inşa ettirdi.⁵⁵ Ahmed Anadolu'da başarılı oluyordu ve yerini sağlamlaştırmak için de Şah İsmail'in kızlarından biriyle evlenirken, oğullarından biri de Rafizilerin kırmızı başlığını taşıyordu.⁵⁶ Böylece bu mücadelede

Foscolo'ya, Pera, 26 Eylül 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 222. Mustafa Paşa azledildi ve Mora sancakbeyi olan bir başka Mustafa onun yerine atandı.

51 DaLezze, s. 270; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 4 Ekim 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 258. 52 Menavino, "Della vite et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 52v; DaLezze, s. 271; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 29 Ocak 1512, özetleyen Sanuto, XIII, 521; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 23 Şubat, 17-23 Mart 1512, özetleyen age., XIV, 162; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 28 Mart 1512, özetleyen age., XIV, 291-292.

53 Bu dönemde saray mensuplarının büyük bir çoğunluğunun Enderun'dan çıktıkları ve bu okulun mezunları arasında, sadaret makamında görevleri sallantıda olan neredeyse herkesi kesinlikle Ahmed'in aleyhine çeviren bir takım ruhu bulunduğu unutulmamalı.

54 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 28 Mart 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 291-292; DaLezze, s. 271; Hammer, IV, 117.

55 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 26 Eylül, 15 Kasım 1511, özetleyen Sanuto, XIII, 220, 357, 521; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 30 Ekim-13 Kasım 1511, özetleyen age., XIII, 342.

56 Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 24 Nisan 1512, özetleyen age., XIV, 246; Mektup, İstanbul, tarihsiz, özetleyen age., XIV, 259; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 23 Mart 1512, özetleyen age., XIV, 464. Şüphesiz, Selim sultan olduktan sonra Anadolu'da Şiiğin yayılmasına gösterdiği ilgi çok da dini kaygılardan kaynaklanmıyordu, (Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, s. 66), bunun temelinde bu grubun tahtta rakip olan kardeşiyle kurduğu ilişki vardı.

bir taraftan Selim Rumeli'yi kontrol eder ve Kırım hanının desteğini alırken Ahmed de Anadolu'yu ele geçirmiş ve İran şahından yardım görüyordu.

Sonunda, Mart 1512'de, Ahmed Rafizilerle ittifak yaptıktan, babasının elçilerine hakaret ettikten ve Anadolu'yu karışıklık içine soktukten sonra, Bayezid kısmen kendi inisiyatifiyle, kısmen sarayının önerisiyle ve kısmen de yeniçerilerin baskısıyla Selim'e, Ahmed'e karşı bir ordunun başına geçmesi için çağrı yaptı.⁵⁷ Elçiler iyi haberi Selim'e yetiştirdiler, o da 19 Şubat 1512'de İstanbul yakınlarına ulaştı.⁵⁸

Ancak Selim gelmeden önce Korkud yanındaki birkaç kişiyle birlikte gizlice İstanbul'a girdi ve yeniçeri odalarına gitti. Bursa yakınlarında bir ordu toplamak için girişimde bulunmuş,⁵⁹ ancak Ahmed'in Anadolu'daki gücü yüzünden tek umudunun İstanbul'a gelmek ve babasına ve askerlerine kişisel bir çağrıda bulunmak olduğuna kanaat getirmişti. Korkud iyi karşılandı ve yeniçeri ağası Bayezid'e, oğlunun geldiğini haber verdi. Şehzade sadaret makamında onurlandırıldı. Kendisine Selim'in Ahmed'e karşı bir ordunun başına geçmek için geldiği de söylendi. Korkud daha önce bir defa sultan olduğunu hatırlattı, ama Bayezid bu oğlunun beceriksiz olduğunu biliyordu ve ona bir söz vermedi.⁶⁰

Selim İstanbul yakınlarındayken babasıyla aracılar koyarak görüşmeler yaptı. Bayezid, orduyu ona teslim etmeden önce Selim'e üç şart koşuyordu: Bayezid sultan olarak ölecek ve Selim de daha sonra onun yerine geçecekti; imparatorluk hazinesi Bayezid'in elinde kalacaktı ve Selim Ahmed'e şefkat gösterecekti.⁶¹ Selim sonuncusu dışında bunları kabul etti, ama ordu ayrılmadan önce Korkud'un İstanbul'u terk etmesini şart koştu.⁶² Korkud 22 Nisan'da Manisa'ya gönderildi ve Selim de ertesi gün İstanbul'a girdi.⁶³ Bun-

57 Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 52v-53r; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 24 Nisan 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 246.

58 Sanuto, XIV, 246.

59 Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 29 Ocak 1512, özetleyen age., XIII, 521.

60 DaLezze, s. 271-272; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 2 Nisan 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 216; Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 53r-53v.

61 Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 24 Nisan 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 246; Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 53v.

62 Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 53v; Mektup, İstanbul, tarihsiz, özetleyen Sanuto, XIV, 289.

63 Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 24 Nisan 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 246;

dan sonra da taleplerini değiştirdi, kendisi yokken Bayezid Korkud'a yerini bırakabilir diyerek, Anadolu'ya hareket etmeden önce sultan olması gerektiğini açıkladı. Askerlerin ve saray görevlilerinin çoğu şimdi Selim'den yanaydı. Bayezid çaresizdi. Selim lehine tahttan feragat etmek zorunda kaldı.⁶⁴

24 Nisan 1512'de Bayezid ve Selim arasında mutabakata varıldı. Buna göre imparatorluğun bekası için Bayezid'e son günlerini doğum yeri olan Dimetoka'da huzur içinde geçirmesi, saraydan istediği her şeyi alması ve hayatının geri kalanında kendisine yıllık iki yüz bin akçelik bir irat ödenmesine izin veriliyordu. Böylece Selim kılıç kuşandı ve Osmanlıların dokuzuncu sultanı oldu.⁶⁵

Bayezid yirmi gün daha İstanbul'daki sarayda kaldı. Sonra da muazzam bir alayla birlikte Dimetoka'ya doğru yola çıktı. Selim de surların dışına kadar ona eşlik etti. Bayezid, gözlerinde yaşlarla, oğlu için dua etti ve ona ve haleflerine büyük ve huzur içinde bir imparatorluk diledi.⁶⁶ On üç gün sonra da, 26 Mayıs 1512'de, Dimetoka'ya ulaşmadan öldü.⁶⁷ Kendisine eşlik edenlerden bazıları tarafından Selim'in emri üzerine zehirlendiği iddia edildi. Daha sonra saltanatında da Selim'in babasını öldürttüğü açıklan söylelenecekti.⁶⁸ Bunun nedeni de, Selim'in, Bayezid Avrupa'da hayat-tayken Anadolu'ya geçmeye cesaret edememiş olmasıydı. Bir başka neden ise yeniçerilere verdiği sözleri yerine getirmek için hazineye yeterince para bulamayan Selim'in Bayezid'in büyük bir miktar parayı yanında götürmesinden kuşkulanması olabilir.⁶⁹ Bayezid'in ölümü üzerine Selim, babasının

Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 53v.

64 Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 53v; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 24 Nisan 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 245.

65 Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 53v-54r; Spanduguino, De la origine, s. 179; DaLezze, s. 272; Venedik Hükümetine Mektup, Dubrovnik, 10 Mayıs 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 222; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 24 Nisan 1512, özetleyen age., XIV, 246.

66 Sanuto, XIV, 246; Andrea Foscolo'dan Venedik Hükümetine, Pera, Mayıs 1512, özetleyen age., XIV, 463-464; Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 54r.

67 Hammer, IV, 123.

68 DaLezze, s. 272; Spanduguino, De la origine, s. 179; Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 54r-54v; Nicolo Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 11 Haziran 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 483; Mektup, Kıbrıs, 10 Mart 1519, özetleyen age., XVII, 41.

69 Mektup, İstanbul, tarihsiz, özetleyen Sanuto, XIV, 289; Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, Mayıs 1512, özetleyen age., XIV, 304; Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 54r; Spanduguino, De la origine, s. 179; DaLezze, s. 272.

isteklerine karşı gelerek naaşını İstanbul'a getirtti ve Bayezid'in yaptırdığı caminin yakınlarındaki türbeyle defnettirdi.⁷⁰

Bayezid öldüğünde altmış bir yaşındaydı ve Osmanlı İmparatorluğunu yaklaşık yirmi bir yıl idare etmişti. İmparatorluk onun saltanatı sırasında az büyümüş olsa da, bu küçük ekler son derece değerliydi. Yunanistan ve Arnavutluk'taki sahil kentlerinin alınması sayesinde Osmanlılar sadece Balkan Yarımadası'na değil, bütün doğu Akdeniz'e ve buradaki ticarete de hâkim olmuştu. Mısır'la barış yapılmış, İran'la mücadele ertelenmişti. Bayezid içten bir barış adamı olduğu için saltanatı döneminde fetihler de sınırlı olmuştu. Ama bu barış, neredeyse bütün bilinen dünyayla süren ticari ilişkileri öylesine ilerletmişti ki, Boğaziçi'ndeki sarayında yaşayan Bayezid'i, kuşkusuz çağının en zengin hükümdarı yapmıştı.

Selefi, Konstantinopolis fatihydi; halefi Suriye'yi, Kutsal Toprakları ve Mısır'ı fethetti; onun halefi de Rodos'u ve Belgrad'ı alan, Viyana'yı kuşatan "Muhteşem" ya da "Kanuni" Sultan Süleyman'dı. Ne ki Bayezid, tarih sayfalarında karanlıkta kaldı. Bununla birlikte onun saltanat yıllarında (1481-1512) babasının zekice yarattığı imparatorluk dünyanın büyük güçleri arasına sağlam biçimde yerleşti. İç savaşı, Rafiziliği, imparatorluğa karşı birçok isyanı, depremleri ve veba salgınlarını atlatan Bayezid, II. Murad ve II. Mehmed'in attığı temeller üzerinde, I. Selim ve Süleyman tarafından tamamlanan ve muhteşem bir şekilde süslenen sağlam bir yapının iskeletini kurdu. Bu binanın ne ölçüde Bayezid değil de sadaret makamındaki görevliler tarafından geliştirildiğini tespit etmek güçtür, zira her şey onun adına yapıldı. Bayezid insanlarla ilişkilerinde zayıftı ve II. Mehmed'in saltanatında kendi ruhlarını ve etkilerini göstermeye başlamış olan asker ve siviller onun idaresindeki sadaret makamında aşırı güçlendiler. Bayezid onlar tarafından tahta getirilmişti ve zamanı geldiğinde de onlar tarafından uzaklaştırıldı. O zamanlar şöyle deniliyordu: "Ülkeye hükmeden ve ülkenin efendisi olan onlardır."⁷¹

70 Leonarda Zustignam'dan Venedik Hükümetine, İstanbul, 12 Temmuz 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 578; Menavino, "Della vita et legge Turchesca," *Dell'istoria universale* içinde, s. 54v; DaLezze, s. 272.

71 "... loro son quelli che domina e signorizano el paexe." (Andrea Foscolo'dan Piero Foscolo'ya, Pera, 28 Mart 1512, özetleyen Sanuto, XIV, 293.)

KAYNAKÇA

Dr. Stripling'in Osmanlı İmparatorluğu'nun bu genel dönemi üzerine *The Ottoman Turks and the Arabs, 1511-1574* adlı monografisinde derlediği geniş ve neredeyse tam kaynakçayla karşılaştırdığında, aşağıdaki kaynakça yalnızca bu çalışmada anılan başlıklarla ve konunun arka planını ilgilendiren birkaç çalışmayla sınırlıdır.

I. Çağdaş Kaynaklar

- ALDERI, EUGENIO (ed.), *Le relazione degli ambasciatori Veneti al Senato durante il secolo decimosesto*, 15 cilt, (3 dizi halinde), Floransa, 1839-1863.
- AMARI, MICHELE, *diplomi Arabi del R. Archivio Fiorentino, Testo originale con In traduzione letterale e illustrazioni*, Floransa, 1863.
- ANGIOLELLO, GIOVAN MARIA, "A short narrative of the life and acts of the King Ussun Cassano," *A narrative of Italian travels in Persia in the fifteenth and sixteenth centuries* içinde (çev. ve ed. Charles Grey), The Hakluyt Society Works, XLIX, Londra, 1873.
- ‘ÂŞİQPÂŞÂZÂDE, *Târikh-i* (ed. Friedrich Giese), Leipzig, 1929.
- D'AUTON, JEAN, *Chroniques de Louis XII* (ed. R. de Maulde la Claviere), 4 cilt, Paris, 1889-1895.
- Calendar of state papers and manuscripts, relating to English affairs existing in the archives and collections of Venice, and in other libraries of Northern Italy*, cilt I (ed. Rawdon Brown), Londra, 1864.
- CAMBINI, ANDREA, "Dell'origine de Turchi," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi* içinde (ed. Sansovino), Venedik, 1564.
- CHARRIÈRE, E., *Négociations de la France dans le Levant ou correspondances, mémoires et actes diplomatiques des ambassadeurs de France à Constantinople et des ambassadeurs, envoyés ou résidents à divers titres à Venise, Raguse, Rome, Malle et Jérusalem, en Turquie, Perse, Géorgie, Crimée, Syrie, Égypte, etc., et dans les états de Tunis, d'Alger, et de Maroc*, 4 cilt, Paris, 1848-1860.
- CONTARINI, BARTOLOMEO, *Sommario della relazione*, in *Le relazioni degli ambasciatori Veneti al Senato durante il secolo decimasesto* (ed. Albèri) (3 dizi halinde), III, Floransa, 1855.
- DALEZZE, DONADO, *Historia Turchesca (1300-1514)* (ed. I. Ursu), Bükreş, 1909.
- "De fatti illustri di Selim Imperator de Turchi," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi* içinde (ed. Sansovino), Venedik, 1564.
- GIESE, FRIEDRICH (çev.), "Die altosmanischen anonymen Chroniken in Text und Übersetzung," *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes herausgegeben von der Deutschen morgenländischen Gesellschaft*, XVII, No. I, Leipzig, 1925.
- , (ed.), *Die Altosmanische Chronik des ‘Âşikpaşazade aufgrund mehrerer neuentdeckter handschriften von neuen herausgegeben*, Leipzig, 1929.
- GIOVIO, PAOLO, *Dell'istorie del suo tempo* (çev. Lodovico Domenichi), Venedik, 1560.
- , "Informatione di Paulo Giovio, Vescovo di Nocera, a Carlo Quinto Imperadore Auguisto," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi* içinde (ed. Sansovino), Venedik, 1564.
- GRITTI, ANDREA, *Relazione de Andrea Gritti oratore straordinario a Rajezi II, letta in Senato li 2 dicembre 1503*, *Le relazione degli ambasciatori Veneti al Senato durante il secolo decimasesto* içinde (ed. Albèri), 3 dizi halinde, III, Floransa, 1855.
- HASAN IBN MAHMUD BEYATI, *Jâm-i Jem âyin* (ed. ‘Âli ‘Âmîrî.), İstanbul, 1331 Hicri.

- MENAVINO, GIO. ANTOSIO, "Della vita e legge Turchesca," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi içinde* (ed. Sansovino), Venedik, 1564.
- MOLINET, JEAN, *Chroniques* (ed. J. A. Buchon), 5 cilt, Paris, 1828.
- MÜLLER, GIUSEPPE (ed.), *Documenti sulle relazioni delle città toscane coll'oriente cristiano e coi Turchi fino all'anno MDXXXI*, Floransa, 1879.
- NADI, GASPARE, *Diario Bolognese* (ed. Corrado Ricci ve Bacchi della Lcca), Bologna, 1886.
- NEŠRI, bkz. Nöldeke, Th.
- NÖLDEKE, TH. (çev. ve ed.), "Auszüge aus Nestri's Geschichte des osmanischen Hauses," *Zeitschrift der Deutschen morgenländischen Gesellschaft*, XV (1861).
- PÉLICIER, P. (ed.), *Lettres de Charles VIII, Roi de France, publiées d'après les originaux pour la Société de l'histoire de France*, 5 cilt, Paris, 1898-1905.
- RICHARDS, GERTRUDE RANDOLPH BRAMLETTE (ed.), *Florentine merchants in the age of the Medici. Letters and documents from the Selfridge Collection of Medici manuscripts*, Cambridge, Massachusetts, 1932.
- SAADEDIN, "Aventures du prince Gem" (çev. Garcin de Tassy), *Journal Asiatique*, IX (1826).
- SANSOVINO, FRANCESCO (ed.), *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi*, Venedik, 1564.
- SANUTO, MARINO, *I Diarii* (ed. Nicolo Barozzi, Guglielmo Berchet, Rinaldo Fulin ve Federico Stefani), 58 cilt, Venedik, 1879-1903.
- , *La spedizione di Carlo, VIII in Italia* (ed. Rinaldo Fulin), Venedik, 1883.
- SATHAS, C. N. (ed.), *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge publiés sous les auspices de la Chambre des Députés de Grèce*, cilt IX, Paris, 1890.
- SPANDUGUINO (Spandugino), THEODORO, *De la origine deli imperatori Ottomani, ordini de la corte, forma del guerreggiare loro, religione, rito, et costumi de la natione*, in *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge publiés sous les auspices de la Chambre des Députés de Grèce* (ed. Sathas), cilt IX, Paris, 1890.
- , "Discorso della origine de principi Turchi," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi içinde* (ed. Sansovino), Venedik, 1564.
- , "La vita di Sach Ismael et Tamas Re di Persia chiamati Soffi, nella quale si vede la cagione della controversia ch'è tra il Turco e il Soffi," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi içinde* (ed. Sansovino), Venedik, 1564.
- , "Trattato," *Dell'istoria universale dell'origine et imperio de Turchi içinde* (ed. Sansovino), Venedik, 1564.
- "The travels of a merchant in Persia," *A narrative of Italian travels in Persia in the fifteenth and sixteenth centuries içinde* (ed. ve çev. Charles Grey), The Hakluyt Society Works, XLIX, Londra, 1873.
- URSU, I. (ed.), *Donado DaLesse, Historia Turchesca (1300-1314), publicată, adnotată, împreună cu o introducere*, Bălceş, 1909.
- ZENO, CATERINO, "Travels in Persia," *A narrative of Italian travels in Persia in the fifteenth and sixteenth centuries içinde* (ed. ve çev. Charles Grey), The Hakluyt Society Works, XLIX, Londra, 1873.

II. İkinci Kaynaklar

- ABDİZE HÜSEYİN HÜSAMEDDİN, *Amasya Tarihi*, 4 cilt, İstanbul, 1330 Hicri, 1928 Miladi.
- ARMSTRONG, EDWARD, "The Papacy and Naples in the fifteenth century," *The Cambridge Medieval History*, cilt VIII içinde, New York, 1936.
- BIRGE, JOHN KINGSLEY, *The Bektashi order of dervishes*, Londra, 1937.

- BRĂTIANU, G. I., "La question de l'approvisionnement de Constantinople à l'époque byzantine et ottomane," *Byzantion*, V (1929).
- BROWNE, EDWARD G., *A history of Persian literature in modern times (A.D. 1500-1924)*, Cambridge, 1924.
- CAHEN, CL., "La campagne de Mantzikert d'après les sources musulmanes," *Byzantion*, IX (1934).
- , "Quelques textes négligés concernant les Turcomans de Rum au moment de l'invasion mongole," *Byzantion*, XIV (1939).
- CHALCOCONDYLAE, LAONICI, *De origine ac rebus gestis imperatorum Turcicorum, Allobrogum* [Cologne], 1615.
- CORONELLI, MARCO VINCENZO, *Memorie istorio grafiche de' regni della Morea, Negroponte, e lillorali fin'à Salonichi, Venedik* (3'üncü bas.), tarihsiz.
- DEPPING, G.-B., *Histoire du commerce entre le Levant et l'Europe depuis les croisades jusqu'à la fondation des colonies d'Amérique*, Paris, 1830. *The Encyclopaedia of Islam*, 4 cilt.
- FINLAY, GEORGE, *A history of Greece from its conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864* (ed. H. F. Tozer), 7 cilt, Oxford, 1877.
- FISHER, SYDNEY N., "Civil strife in the Ottoman empire, 1481-1503," *The journal of modern history*, XIII (1941).
- FORRER, LUDWIG, "Die Osmanische Chronik des Rustem Pascha," *Türkische Bibliothek*, cilt XXI (ed. Jacob ve Tschudi), Leipzig, 1923.
- GABRIEL, ALBERT, *Monuments Turcs d'Anatolie*, cilt II, Amasya – Tokat – Sivas, Paris, 1934.
- GIBBONS, HERBERT ADAMS, *The foundation of the Ottoman empire. A history of the Osmanlis up to the death of Bayesid / (1300-1403)*, Oxford, 1916.
- GRASSO, G., "Documenti riguardanti la costituzione di una lega contro il Turco nel 1481," *Giontale ligustico di archeologia, storia e belle arti*, VI (1879).
- HALİL EDHEM, "Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın Esaretine Dair Kahire'de Bir Kitabe," *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, V, s. 200-222, 272-277, İstanbul, 1914.
- , "Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın Tercüme-i Hâli," *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, V, s. 278-295, İstanbul, 1914.
- VON HAMMER, J., *Histoire de l'empire Ottoman depuis son origine jusqu'à nos jours* (çev. J. J. Hellert), 18 cilt, Paris, 1835-1843.
- , "Sur le séjour du frère de Bayezid II en Provence," *Journal Asiatique*, VI (1826).
- HELLERT, J. J., *Nouvel atlas physique, politique, et historique de l'empire Ottoman et des états limitrophes en Europe, en Asie et en Afrique, en quarante feuilles, avec un beau plan topographique de la ville actuelle de Constantinople, plusieurs plans des villes les plus importantes de l'empire, et ceux des sièges et batailles mémorables soutenus par les Ottomans, dressé sur les documents les plus récents et les plus authentiques*, Paris, 1844.
- HEYD, W., *Histoire du commerce du Levant au moyen-âge* (çev. Furcy Raynaud), 2 cilt, Leipzig, 1885-1886.
- JORCA, N., *Geschichte des osmanischen Reiches*, 5 cilt, Gotha, 1908-1913.
- KNOLLES, RICHARD, *The Turkish history from the original of that nation to the growth of the Ottoman empire with the lives and conquests of their princes and emperors*, 3 cilt (gözen geçirilmiş 6. baskı), Londra, 1687.
- KÖPRÜLÜ, MEHMED FUAD, *Les origines de l'empire Ottoman, Études orientales*, yayınlayan l'Institut français d'archéologie de Stamboul, cilt III, Paris, 1935.
- LANE, FREDERIC CHAPIN, *Venetian ships and shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore, 1934.
- LANE-POOLE, STANLEY, *A history of Egypt in the middle ages*, Londra, 1901.
- , *Mediaeval India under Mohemmadan rule*, 712-1764, New York, 1903.

- LANCER, WILLIAM L ve BLAKE, ROBERT P., "The rise of the Ottoman Turks and its historical background," *The American Historical Review*, XXXVII (1932).
- LE STRANGE, G. (çev. ve ed.), *Don Juan of Persia, a Shi'ah Catholic, 1560-1604*, The Broadway travellers (ed. E. Denison Ross ve Eileen Power), New York, 1926.
- LEUNCLAVIUS, IOANNES, *Annales sultanorum Othmanidarum*, Frankfurt, 1588.
- LÜTFİ PAŞA, *Tevarih-i Ali Osman* (ed. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul, 1341 Hicri.
- LYBYER, ALBERT HOWE, *The government of the Ottoman empire in the time of Suleiman the magnificent*, Harvard Historical Studies, XVIII, Cambridge, Massachusetts 1913.
- MERRIMAN, R. B., *Suleiman the magnificent, 1520-1566*, Cambridge, Massachusetts, 1944.
- MILLER, BARNETTE, *Beyond the Sublime Porte, the grand seraglio of Stambul*, New Haven, 1931.
- , *The palace school of Muhammad the conqueror*, Harvard Historical Monographs, XVII, Cambridge, Massachusetts, 1941.
- MILLER, WILLIAM, *The Latins in the Levant, A history of Frankish Greece (1204-1566)*, Londra, 1908.
- D'OHSSON, IGNATIUS MOURADGEA, *Tableau général de l'empire Othoman, divisé en deux parties, dont l'une comprend la législation Mahométane l'autre, l'histoire de l'empire Othoman*, 7 cilt, Paris, 1788-1824.
- PASTOR, LUDWIG, *Geschichte der Päpste im Zeitalter der Renaissance von der Thronbesteigung Pius' II bis zum Tode Sixtus' IV*, cilt II ve III, Freiburg, 1904.
- PFEFFERMANN, HANS, *Die Zusammenarbeit der Renaissancepäpste mit den Türken*, Winterthur, 1946.
- ROSS, E. DENISON, "The early years of Şah İsmâ'il, founder of the Safavî dynasty," *Journal of the Royal Asiatic Society*, n.s., XXVIII (1896).
- SÂRİ, MEHMET PÂŞA, *Naş'ih ül-vüsera ve'l-ümera* (ed. W. L. Wright, Jr.), Princeton University Texts, II, Princeton, 1935.
- SCOTT, S. P., *History of the Moorish empire in Europe*, 3 cilt, Philadelphia, 1904.
- STRILING, G. W. F., *The Ottoman Turks and the Arabs, 1311-1374*, Illinois Studies in the Social Sciences, XXVI, No. 4, Urbana, 1942.
- SYKES, SIR PERCY, *A history of Persia*, 2 cilt, Londra, 1921.
- THUASNE, L., *Djem-sultan fils de Mohammed II, frère de Bayezid II (1439-1495) d'après les documents originaux en grande partie inédits. Étude sur la question d'orient à la fin du XVe siècle*, Paris, 1892.
- , *Gentile Bellini et Sultan Mohammed II, notes sur le séjour du peintre Vénitien à Constantinople (1479-1480) d'après les documents originaux en partie inédits*, Paris, 1888.
- WITTEK, PAUL, "De la défaite d'Ankara à la prise de Constantinople (un demi-siècle d'histoire ottomane)," *Revue des études Islamiques*, 1938, kısımlar I, Paris, 1938.
- , "Deux chapitres de l'histoire des Turcs de Roum," *Byzantion*, XI, Bruxelles, 1936.
- , "The rise of the Ottoman empire," *Royal Asiatic Society Monographs*, XXIII, 1938.
- , "Le sultan de Rûm," *Annuaire de l'institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* içinde (Mélanges Émile Boisacq), VI, Bruxelles, 1938.
- WRIGHT, WALTER LIVINGSTON, Jr. (çev. ve ed.) *Ottoman statecraft: the book of counsel for viziers and governors of Sarı Mehmed Pasha, the defterdar*, Princeton University Texts, II, Princeton, 1935.
- ZINKEISEN, JOHANN WILHELM, *Geschichte des osmanischen Reichs in Europa*, 7 cilt, Harnburg ve Gotha, 1840-1863.

III Kaynakça Notları

Bu çalışmanın ilk bölümleri açısından, Donado DaLezze'nin *Historia Turchesca*'sı büyük önem taşıyor. *Historia*, üç yazardan bir derlemedir. 1499 yılına kadar giden ilk kısım, neredeyse kelimesi kelimesine Angiolello'dan alınmadır ve ancak birkaç yerine, DeLezze tarafından cümleler konulmuştur. Bunu, Modon'da Türkler tarafından tutsak alınan Andrea Balastro'nun Modon kuşatması ve şehrin düşmesiyle ilgili anlatısı takip eder. Kitabın kalanı, bu sırada Kıbrıs'ta bulunan DaLezze'ye aittir. DaLezze bir vakanüvis değildi, ama bir tarih sezişi vardı ve sıradan vakanüvisler tarafından sıklıkla yok sayılan önemli bazı olayları da kaydetmişti.

Yunanlı bir İtalyan olan Spanduguino hayatının çoğunu Türkiye'de geçirdi ve Müslüman olmuş akrabaları da Spanduguino'nun yaşadığı sırada sadarette yüksek makamlara geldiler. Dolayısıyla, eserinde ortaya koyduğu bilgiler, muhtemelen, her ikisi de Bayezid döneminde veziriazam olan akrabaları Mesih ve Hersekoğlu'ndan alınmıştır.

Menavino da Angiolello gibi Bayezid'in sarayında köleydi ve 1512'de Dimetoka'ya gitmek için yola çıkan Bayezid'in maiyetinde bulunduğunu iddia eder. Menavino, Angiolello'dan daha gençti ve saraya 1505 gibi gelmişti. Bayezid'in ailesini tasvir ederken yirmi yıl kadar önce ölmüş olan Abdullah'tan söz etmez. Bu nederle iç sarayı pek iyi bilmiyor olabilir; ya da belki de Abdullah'ı önemli saymamıştır.

Osmanlı tarihçisi Aşıkpaşazade'nin Profesör Giese tarafından çevrilen Tarih'i 1490'da sona erer, ama özellikle diplomasiyi ve 1485-1491 arasındaki Türk-Mısır Savaşını hikâye ettiği bölümlerde büyük değer taşır. Neşri'nin dilinden ve üslubundan onun 1481 ve 1482'deki birçok heyecan verici olayda görgü tanığı olduğu kabul edilebilir.

Angiolello ve Zeno'nun The Hakluyt Society Works'deki metinleri, koydukları başlıklar Uzun Hasan'la ilişkili olsa da, İranlı Şah İsmail'in yükselişini anlatırlar. Zeno, İran sarayında Venedik elçisiydi ve Angiolello da İsmail'in ordusunda hizmet etmişti.

Bu çalışmanın sonraki kısımları açısından Marino Sanuto'nun günlüğü son derece değer taşımaktadır. 1466'da doğan Sanuto günlüğüne 1495'te başlamış ve 1535'te ölümüne kadar devam etmişti. Zamanındaki olaylarla ilgili kişisel gözlemlerinden daha fazlasını kaydetmişti. Saygın bir Venedikli aileden gelen Sanuto, bir senatördü ve Avrupa'ya, Asya'ya ve Afrika'ya dağılmış olan konsolos ve elçilerden hükümete gelen raporların çoğuna erişebiliyordu. Bu mektup ve raporların önemli bir çoğunluğu günlüğünde özetlenmiştir ve günlük böylelikle, neredeyse bir tür Venedik hükümet belgeleri koleksiyonu haline gelmiştir.

Tali anlatılardan en çok kullanılanları, von Hammer'in eseri ve Thuasne'in Cem biyografisidir. İlki, bütün Yakındoğu dillerine aşinaydı ve genellikle eleştirel bir yazar olmasa da, tarihinin ciltlerinde Osmanlıların ve İranlıların yazdığı tarihlerin bir özeti bulunur. Bazı çağdaş akademisyenler, von Hammer'in orijinal Almanca metnini, Hellert tarafından çevrilen Fransızcasına kesinlikle tercih ederler. Ancak bu çalışmada ele alınan dönem kapsamında bu ikisinin bir karşılaştırması, önemli ya da ciddi bir farklılık ortaya koymaz. Bu temelde, Fransızca baskı Amerikan kütüphanelerinde daha yaygın olarak bulunduğundan, cilt ve sayfa referansları buna göre verilmiştir. Thuasne ise yalnızca Cem'in hayatı üzerine ayrıntılı bir inceleme yapmış değildir; bu hayatın çağının siyaset ve diplomasisi ile ilişkilerini de göstermiştir.

Hersekoğlu Ahmed Paşa üzerine makalelerinde Halil Edhem, Türkçe ve Arapça kaynakları kullanmıştır ve Hersekoğlu'nun Bayezid hükümeti ve diplomasisinde oynadığı önemli rolü gösterir.

Sonuç olarak, Dr. Wittek'in Osmanlı Devleti'nin kökenleri ve gelişmesi ile ilgili çok sayıdaki yayınına atıfta bulunmaksızın, burada mülhaza edilen dönem boyunca Osmanlı tarihindeki birçok eğilimlerin bütün önemini tam olarak anlamak neredeyse olanaksızdır.

Dizin

Ab

Abbasi(ler) 10; halifeleri 9
abdal 13
Abdullah (II. Bayezid'in oğlu) 16-17, 25, 27-28, 30, 127-128
Adana 30, 42-48, 68
Adriyatik 35, 53-54, 56, 69-70, 82, 101-103; kontrolü 109
Afrika 108, 124
Afyonkarahisar 119
ahi(ler) 12-13, 24
Ahmed (Ankaralı) 44
Ahmed (Hersekoğlu) 19, 21, 31, 43-44, 46-47, 74, 86, 95, 98, 101, 103-105, 108
Ahmed (II. Bayezid'in oğlu) 16-17, 44, 47, 117, 120-122, 126-136
Ahmed Çelebi (Hüdayi Şükrü'nün oğlu) 25
Ahmed Mirza [Göde] 67, 110, 115-116
Ahmed Paşa (Gedik) 16, 19, 24-35, 46
Ahmedi (Şair) 10
Akdeniz 28, 26, 43, 58, 77, 79, 109, 138
Akkerman 36-38, 40, 65, 132
Aksaray 117
Alaüddevle (Dulkadir Beyi) 27, 41-45, 47-48, 68, 114-118
Albert [Yagellon] (Lehistan Kralı) 64-66
Alem (II. Bayezid'in oğlu) 16, 119, 127-129
Alexander VI 39, 54-57, 85, 89
Alexio (Görevli) 86
Alfonso (Napoli Kralı) 33-34, 56
Ali (Hz.) 116
Ali Paşa (Mora sancakbeyi) 86, 91, 100, 106
Ali Paşa (Rumeli beylerbeyi ve vezir) 38, 44-47
Ali Paşa (Silistreli) 65-66
Ali Paşa (veziriazam) 120-121, 130-131, 133
Almanya 52, 89, 93
Amasya 9, 13, 15-17, 20-21, 30, 35, 44, 47, 111, 117, 120, 127, 132, 135
Anabolu [Nafplion] 70, 78, 81-82, 86, 88, 92, 94-96, 100, 102, 104, 106; askerleri 101
Anadolu 14, 20, 25, 29, 47-48, 59, 88, 94-98, 103, 110, 112-113, 116-121, 124, 127, 132-133, 135-137; aşiretleri 58, 111; beylerbeyi, beylerbeyliği 18-19, 26, 31, 43, 114, 128; beylikleri 10, 13; birliği 41; eyaleti 30; birlikleri 16; kuvvetleri, ordusu 17, 21, 24, 37, 44-46, 80-81; Türkü 20; seferi 22

Anamur 31
Ancona 23, 36, 50, 56, 92
Andronikos Paleologos 55
Ankara 114, 117, 120-121; ısgali 30
Ankara savaşı, zaferi 11, 13
anlaşma(lar): 1482 anlaşması 34-35; 1483 anlaşması 38; 1485 anlaşması 35-36, 49; 1486 anlaşması (papa ile) 50; 1488 anlaşması 76; 1488 ateşkes anlaşması 38; 1490 anlaşması 40, 64; 1491 anlaşması 48; 1493 anlaşması 40; 1495 anlaşması 40; 1497 anlaşması 65; 1498 (15 Temmuz) antlaşması 72; 1498 (Napoli kralı ile) antlaşması 75; 1499 anlaşması 66; Büyük Usta'tla anlaşma (1483) 33; Büyük Usta'tla anlaşma (1499) 77; 1503 (10 Ağustos) antlaşması 105-107, 122; 1503 (20 Ağustos) antlaşması 108, 122-123; barış anlaşması (1511, Macaristan, Polonya ve Venedik'le) 125; Floransa'yla anlaşma 90; Osmanlı-Macar anlaşması (1510, 1511, 1512) 123; ticari anlaşma 67; Venedik'le anlaşma (16 Ocak 1482) 34-35; Venedik'le anlaşma (14 Aralık 1502) 101-103
Antakya 43
Antalya 113, 115, 119, 127, 131
Antivari 73, 75, 84
Arap toprakları 49
Arap(lar) 10, 12, 14, 46, 68
Arap(lar) 10, 12, 14, 46, 68; toprakları 49
Arduin, Antonio 85
Arduin, Nicolo 85
Argos [Arhos] 92
Arif Çelebi 18
Arimondo, Alvise 124
Arner, Alban d' 83
Arnaud, Guy de Mont 32
Arnavutluk 33, 37, 70, 81, 92, 97, 113, 138; Osmanlılar tarafından kontrolü 108; seferi 39, 54
Arta Körfezi 87
Asım Bey 56
Asya 110; Küçük - 9-10, 12-14
Aurelio, Francesco 35
Avlonya 24-25, 33-34, 57, 69-70, 80, 86-87, 93, 95; sancakbeyi 100
Avrupa 13-14, 23-25, 30, 38, 43, 50, 52-53, 59, 67, 81, 93, 109-110, 112, 118, 127-128, 133, 137; devletleri 31, 37; eyaletleri 21; gazaları 58; Hristiyan kuvvetleri 97
Avrupalı(lar) 49, 55; güçler 124

Ba

Ayas (Molla) 25
Ayas [Yumurtalık] Kalesi 43
Ayas Paşa 24-25
Aydın Beyliği 10
Ayıntap [Antep] 42
azab, azaplar 24, 28, 45, 65, 69, 71, 80, 117, 120
Azak Denizi 14
Azak toprakları 40

Bakras Dağları 43
Balastro, Andreas 91
Balear Adaları 97
Baligiani, Piero de Cichino
Balkan(lar) 16, 40, 49, 52-54, 58-59, 67, 79, 109;
bölge(leri) 14; hükümdarları 13; seferleri (1483
ve 1484) 49; sınırı 123; Yanımadası 11, 138
Barbarigo, Augustino 99
Barbeta (Kaptan) 63
Bavarin, Alberto 104
Bayezid (Düzmece) 37
Bayezid I 11, 13, 25, camii 24
Bayezid II 15-16, 18-20, 22-23, 25, 29-30, 32-33, 35,
42-43, 45, 47-48, 50-52, 54, 56, 58, 60-61, 64,
66, 68, 71-82, 84-86, 89-90, 92-95, 97-109,
112-114, 116, 118-125; Batıyla ilişkileri 49;
1473 seferi 31; 1481 muharebesi (Yenişehir)
26, 28; cülusu 21, 24; damatları 44, 87, 110;
defni 138; Erdel'i işgal girişimi, Macaristan
seferi (1492) 38, 53; filosu, silahlı kuvvet-
leri 59-60, 69-70; karakteri 17; kızları 67,
115; Kili ve Akkerman seferi (1484) 37; Leh
Seferi (Kili ve Akkerman'a, 1497) 65; mek-
tupları 27, 40, 42, 55, 57, 88, 117; onayladığı
anlaşmalar 62; saltanatı 34, 36, 63; Sofya
seferi (1492) 39; tahttan indirilişi 127-137;
yönetimi 41
Bektaşî(ler) 121; tarikâtı 111-112, 130, 134; ideolojisi
117, 120
Belgrad 39, 138
Belvedere [Pontikokastron] 83
Bembo, Leonardo 106
Besarabya 16
Bielgorod 40
Bizans 10; hükümdarları, imparatorları 13-14;
imparatorluğu 11, modeli 21
Boğdan [Moldavya] 37-38, 64-65, 95, 99, 108, 123
Boğdanlılar 89
Bohemya kralı 37
Bollani, Domenico 35

Bologna 78
Bosna 34, 39, 53, 65, 74, 85, 132; beyleri, sancakbe-
yi, sancakbeyliği 36, 61, 75, 84
Brindisi 76, 93
Buccolino Guzzoni (Osimo Dükü) 50-51
Buda 89, 92, 96
Budak (Dulkadiroğlu) 45, 47
Budua [Budva] 84
Burak [Reis] 83
Bursa (Brusa) 12-13, 24-25, 27, 48, 57, 76, 80, 118,
120, 122, 133, 136
Butrinto 69
Buzardo, Georgio [Buzarda] 55-56, 61, 76

Cambrai Birliği 123-125
Canbolat (Emir) 48
Capua 57
Carinthia [Karintiya] 39, 85
Carnesecchi, Andrea 90
Celaledin Rumi 18
Cem 13, 15-16, 18-23, 25-38, 43-45, 47-53, 55-56,
128; annesi 42; hutbesi 24; ikinci yenilgisi
41; karakteri 17; imzı 68, 115; naaşı 57, 72, 75;
ölümü 40, 58-59, 67
Ceneviz(ler) 23, 34
Cenova 87, 99; korsanları 69
Cerigo [Kitera/Çuha Adası] 63
Charles (Savoy Dükü) 35
Charles VIII (Fransa kralı) 49, 51-52, 54-57, 61, 71
Chiarenza 83
Cihansu 43, 46
Cilly 39
Clovatazi, Zuan di 74
Colonna, Prospero 90
Consalvo, Fernando 94
Contarini (Ambruoso) 53
Coresi, Pantaleo 99

Çanakkale Boğazı 63, 77, 81, 129
Çandar Beyliği 13
Çernoviç [Cernovitch] toprakları 107
Çernoviç, Györgi 49, 61-62, 77
Çernoviç, Stefan 61

D'Aubusson (Büyük Üstat) 29, 32-33, 36-37, 43,
49-50, 52-53, 57, 98
Dalmaçya 14, 35, 37, 39, 54, 61, 70, 84, 96, 123;
alınları 34, 36, 53, 74, 78, 92, 97
Damala 106

Ca

Ça

D'Au

Danişmend 15; beyliği 9; devleti 13
Dario, Giovanni 35, 49-50
Davud Paşa 19, 21, 31, 44-45, 82-83, 103-105
Derenczeny 39
derviş(ler) 12, 14, 24, 27-28, 54; kuluğu 129
Despina 110
Dıraç [Durazzo] 70, 84, 92, 97, 99, 103, 108
Dimetoka 15, 137
Dinyester 36, 66
Diyarbakır 9, 113, 115-117
Dulkadir: aşiretleri 113; ülkesi 116
Dulkadiroğulları 13, 41, 45, 47
Dulzigno [Ulcinj, Ülgün] 71, 75, 84

Eb

Ebubekir (Hz.) 99
Edirne 15-16, 31-32, 37, 57, 65, 76, 84, 86, 88-89, 92, 97, 124-125, 127-128, 131-133, 135; köle pazarı 36
Eflak 38, 89, 92, 108; birliği 37
Ege 69, 79, 99; adaları 53-54, 63, 70, 75, 97-98, 100, 109
Egriboz [Negroponte] 52, 60, 80, 82
Elbe 97
Elvand (Şah İsmail'in yeğeni) 113
Enderun 19, 135
Enos [Enez] 100
Enrichi (Egriboz subaşı) 53, 63-64, 78, 82
Erdel 38
Ereğli 27, 30, 43, 46
Ermeni(ler) 10, 14, 98; manastırı 111
Evrenos (gazi) 11

Fa

Faid Paşa (Mora Paşası) 73, 82, 86
Fatma (Hz.) 110
Federico (Napoli kralı) 72, 76, 94, 97
Ferhad Bey 43
Ferrara 62, 90; dükü, dükleri 38, 49, 61, 76, 78
Fırat 14; Fırat Savaşı [Odlukbeli Savaşı] 16
Filibe [Plovdiv] 36, 81
Firuz Bey 62, 74-75, 92, 97, 107, 124
Floransa 34, 36, 45, 50-51, 56, 58, 62, 71-73, 76, 78, 90, 103-104
Fransa 32, 38, 42, 45, 47, 49-52, 54, 56-58, 60-62, 64, 69, 71, 73-74, 77, 88, 90, 93-94, 97, 108; donanması, filosu 83, 85, 87, 96, 98; Venedik birliği, itifakı 72, 75, 77-78, 82, 89
Freschi, Zaccaria (Saccaria) di 99-101, 103, 107-108
Friuli 85, 92, 96

Furo, Antonio 51
Rütüvvet 13

Gazi Çelebi Beyliği 10
gazi(ler) 10, 12, 19, 21, 34, 37, 39, 46, 78-79, 111-112; idealleri 53; kuvveti 11; sultanlar 13
Gelibo 24, 33, 36, 49, 57, 80-81, 86-87, 94-95; sancakbeyliği 131
Germiyan Beyliği 10
Golokvastof, Alexis 67
Grimani, Antonio 82-84
Gritti, Andrea 60, 68, 74, 77, 98, 103-107, 128
Guasco, Andreaolo da 23
Guzzoni, Angelo 51
Gülbahar 15
Güleke Geçidi 43

Habsburg İmparatorluğu 38
Haçlı sefer(ler)i 23, 32, 34, 38-39, 47, 49-52, 54, 56-57, 85, 89-90
Halep 26, 30, 42-45, 113, 119
Hamdi Çelebi (Molla) 25
Hamid Beyliği 10
Hamza ya da Hızır Bey 15
Harput 116-117
Hasan Paşa (Anadolu Beylerbeyi) 128
Hasan Çelebi (Fenarioğlu) 26
Hasan Halife 113
Hatayi, bkz. Şah İsmail.
Haydar (Şah İsmail'in babası) 110
Hayreddin (Paşa) 33
Hersek 36, 49; dükü 19, 44, 74
Hristiyan(lar) 11, 19, 23, 40, 42, 44-45, 61, 64, 80, 85, 89, 98, 103, 107, 110; birliği 47, 53, 65; filolar 109; heretikleri 111; güçleri, kuvvetleri 97, 122; korsanlar 63; milletler 99, 108; prensler 36, 38, 52; prensleri birliği 49; saldırısı 55; ulusu, ulusları 58, 69; uyrukları 102
Hristiyanlık 36, 39, 50, 52-53, 76, 85
Hırvatistan 9, 53, 109; -ı yağma 54
Himara [Chimera] 49, 53-54
Hindistan 115, 125; elçisi 42

Il Castri 106
Innocent VIII (Papa) 47, 50, 52
Irak 115
Isonzo Nehri 85
Issos Nehri 46

Ga

Ha

II

İbrahim Paşa 74, 78, 82, 86
İçoğlan(lar) 16, 19-20, 26; **eğitimi** 97
İnebahtı [Lepanto] 70, 81-87, 90, 108, 113, 128
İngiltere 38, 52, 88, 93, 108
İoannes IV (Trabzon Rum İmparatoru 1429-1459) 110
İoannes IV Kantakuzenos (1341-1354) 15
İpsala 80, 88
İran 67-68, 96-97, 103, 110-115, 118-119, 122, 125, 138; **şahı** 136
İranlı(lar) 12, 14, 20, 42, 67, 98, 110, 114-117
İsa (Hz.) 53, 111
İsa (I. Bayezid'in oğlu) 13
İshak Paşa (İstanbul Kaymakamı) 19, 21, 28, 31
İskender Bey (kaptan paşa) 131
İskender Bey (Skanderbeg) 93
İskender Bey (Mihailoğlu, Kayseri sancakbeyi) 47
İskender Paşa (Bosna sancakbeyi) 34-36, 67, 71, 74-75, 84-85, 92, 99
İskenderiye 117, 125, 131
İskenderun 131; **körfezi** 46
İskoçya 88
İsmail (Osmanlı elçisi) 51
İsmail (Şah) 67, 97-98, 110-120, 122, 124-125, 135
İspanya 48-49, 52, 58, 89, 97, 124; **donanması, filosu** 87, 93-94, 96; **kralı** 36, 88, 108
İstanbul 16, 19, 21, 25, 27-28, 32, 34-36, 40-41, 44-46, 48-51, 53-55, 57, 60-62, 64-65, 67-68, 70, 72-76, 81, 85-86, 90, 95-96, 98-108, 113-118, 120, 124-125, 127-129, 131, 132, 136-137; **Bedesten** 59; **Beşiktaş** 47; **Boğaziçi** 17, 133-134, 138; **Maltepe** 18; **Pera** 101; **tersaneleri** 80; **Üsküdar** 17-18, 20, 24, 47, 134. Ayrıca bkz. **Konstantinopolis**.
İstirya 39, 54, 77
İşkodra 62, 75; **sancakbeyi** 74
İtalya 14, 33-34, 38, 40, 43, 45, 48-61, 64, 68-73, 75, 77, 92, 97, 108; **devletleri** 78; **prensleri** 23; **savaşları** 119; **şehirleri** 90
İvan III (Rus çarı) 40, 67
İyon Denizi 80, 82
İyon, İyonya Adaları 70, 108
İzmit 20, 80, 95
İznik 25-26

Jaice [Yayçe] 100
Jübile bullası 85, 89

Kahire 26, 29, 41, 44, 47-48, 115, 117, 131
Karaboğdan 37-38, 65-66
Karaboğdan, Stefan 123
Karadağ [Montenegro] 61-62, 75
Karadeniz 14, 36-37, 80-81, 86-87, 95, 98, 101; **limanları** 60
Karadromis (Korsan) 105
Karafa (Kaptan) 63
Karagöz Paşa 42-44, 47, 117, 119-120
Karahasan (Kaptan) 63
Karahisar 30, 114, 117
Karaman 18, 26, 28, 30-31, 44, 47, 111; **aşiretleri** 42, 97, 112-113; **ülkesi** 43; **valiliği, valisi** 27, 29
Karamanlılar 46-47, 115, 119
Karamanoğulları Beyliği 10
Karasi Beyliği
Karniyol 39
Karta Bey (Şam'da) 68
Kasım Ağa (Yeniçeri ağası) 19
Kasım Bey (Karamanoğlu ailesinden) 28-30
Kastelnovo, Castelnovo [Hersek-nova] 49, 106
Kayıtbay (Sultan) 26, 29-30, 41-45, 47-48, 52
Kayseri 48, 117, 121
Kazimir (Kral) 64
Kefalonya 34-35, 73-74, 84, 94, 101, 104
Kefe 40, 101, 127, 129-130, 132, 134-135; **valisi, valiliği** 67, 131
Kemal [Reis] 61, 63, 68, 83, 96, 117, 125
Kıbrıs 45-46, 63, 70, 113
Kırım 67; **hanı** 33, 34, 136; **prensleri** 129, 132; **Tatarları** 89, 93, 96, 99
Kırım Denizi 14
Kızılbaş(lar) 112-113, 120, 122, 124; **ayaklanması** 132
Kili 36-38, 64-66, 132
Kinizsi, Pal 36
Knolles 121
Konstantinopolis 9, 13, 23, 41, 110, 138; **imparatoru unvanı** 55. Ayrıca bkz. **İstanbul**.
Konya 9, 13, 20, 23-24, 26-28, 30-32, 111-112, 119, 127-129, 135
Korfu 53-54, 70-71, 78, 80-82, 85, 93, 96
Korint 39; **körfezi** 83-84, 102
Korkud (II. Bayezid'in oğlu) 19-21, 26, 31, 98, 119-120, 122, 126-128, 130-131, 136-137
Koron 70, 81, 83, 86, 88, 91-93, 95, 108, 113
Korvin Matyas [I. Hünyadi Matyas] 37-38
Kotor [Cattaro] 62, 71, 73-75, 77, 92-93, 101-102, 105-107; **körfezi** 34, 49, 61

Kudüs 23, 26, 30, 49, 52
Kutsal Kabir Kilisesi 52
Kutsal Roma İmparatorluğu 74, 90
Kutsal Roma İmparatoru 58, 73, 89, 108
Kütahya 120

La

Laschari, Constantino 113
Lehistan 64-67
Leondari [Veligosti] 91
Leş [Alessio, Lezze, Lissus] 104, 107
Levant 34, 46, 51, 77-78, 82, 84, 88, 91, 108-109
Ljubljana [Lublijana] 85
Loredano, Andrea 83
Loredano, Leonardo 99
Louis XI 37, 52
Louis XII 71-74, 77, 82, 87-88, 96, 99, 123

Ma

Macaristan 36-40, 42, 45, 47-49, 52-53, 56, 58, 64-67, 73, 85, 88-89, 92-93, 96-100, 107-108, 110, 122-123, 125; kralı 50
Magosa 45-46, 50
Mağribiler 124
Mahmud (II. Bayezid'in oğlu) 16, 67, 127-129, 132
Mahmud Bey (Mutanzaroğlu) 47
Mahmud Paşa 18
Malatya 9, 42
Malazgirt Savaşı 9
Malkoçoğlu Bali (Silistre Beyi) 38
Mamay-el-Hası 48
Mamenti, Alvise 34
Manastır 81
Manenti, Alvise 85-86
Manisa 16-17, 25, 119-120, 127-129, 131, 136
Manisalı Çelebi (Kazasker) 18
Mantova 62, 78, 90; dükü 76
Maraş 114, 116
Marcello, Hironimo 53
Mardin 115
Maro, Giovanni 84
Marzello, Valerio 95
Masto 17
Maximilian (Habsburg İmparatoru) 38-39, 56, 64, 66, 74, 77-78, 93, 123
Medici, Andrea de 51
Medici, Lorenzo de' 76
Medine 41, 48
Mehmed I 13, 21, 25
Mehmed II 13-15, 18, 20-24, 26-27, 32-34, 36-37, 41, 45, 50-51, 59, 62, 107, 127, 130, 138; 1453

seferi 23; 1473 seferi 16; 1480 seferi 32; 1481 seferi 17, 22

Mehmed (II. Bayezid'in oğlu) 16, 127-130
Mehmed (Şehzade Şehin'in oğlu) 119-120, 135
Mehmed (Turgudoğlu) 44
Mehmed (Uğurlu) 67
Mehmed Bey (Kiziroğlu) 43-44, 47
Mehmed Paşa (Karamani) 14, 18-20, 23
Mekke 13, 29, 41, 48, 68, 115, 135
Melus 53
Memluk(lar): 46, 113; devletleri 41; donanması 131
Menekşe [Monemvasia, Menaviş] 86, 92, 101-102, 106; garnizonları 96
Mengli Giray Han (Kırım Hanı) 37, 40
Menteşe Beyliği 10
Mesah 43
Mesih Paşa 29, 32-33, 86, 95, 112
Mısır 17, 26-27, 31, 35, 37-38, 40-41, 43, 45, 47-50, 52, 58, 109, 112, 116, 119, 125, 131, 138; 1491 barışı 53, 115; ordusu 42-44, 46; sultanı 55, 68, 113-114, 117, 130
Midilli 94, 98
Mihalçoğlu (gazi) 11
Milano 50, 71-73, 75, 82, 88, 90, 95; dükü 61, 64, 76-78; kuvvetleri 85
Modon 64, 70, 81-83, 86-88, 90-95, 97, 108-109, 113
Moğol(lar) 10; istilası 9
Mona 92
Mora 35, 52, 78, 81, 83, 90, 96, 116; halkı 84; seferi 92
More, Peter 40
Moskova 40
Muhammed (Hz.) 21
Muhammed Şeybani Han (Muhammed Şah Baht, Şahbey) 118, 122
Murad I 11-12, 54
Murad II 13-14, 97, 138; türbesi 58
Murad Paşa (Has) 16
Murad (Şah İsmail'in yeğeni) 113
Musa Bey 43, 46
Mustafa (Avlonya sancakbeyi) 70
Mustafa (Bayezid'in kardeşi) 16
Mustafa (Kapıcıbaşı) 52-53
Mustafa Paşa (II. Bayezid'in dayısı) 15, 20, 27-28, 31
Mustafa Paşa (Rumeli beylerbeyi) 74, 81, 84, 86-87, 95, 104-105, 134-135
Mut 29

Müslüman(lar) 10, 37, 40, 48, 53, 64, 97, 102, 110;
devletler 11; **dünyası** 125; **korsanlar** 61, 63;
merkez(ler)i 9, 12; **milletler** 124; **toprakları** 57

Na

Napoli 36, 45, 49, 51-52, 54-58, 70-72, 75-76, 78,
89, 90, 94, 97-98, 108; **kralı, kralları** 32, 35,
50, 61, 108; **krallığı** 57; **kuvveti** 34

Napolili(ler) 93

Narenta Kalesi 39, 71

Nasuh Paşa (Gedik) 26

Navarino (Navarin, Anavarin) 81, 83, 91-92, 95-96
Neşri 18, 26

Novipazar 36

Oğ

Oğuzhan (Cem'in oğlu) 19

Orhan (Şehzade Alem'in oğlu) 119

Orhan Bey 11-12

Osimo 50-51

Osman (Hz.) 99

Osman Bey 10-12

Osmanlı(lar) 26, 38-39, 43-45, 52, 54-57, 62, 86, 88,
90, 94, 99-100, 103-105, 107, 112-113, 116, 118,
123-124, 137; **asker(ler)i, donanması, filosu,**
ordusu 46-47, 49, 53, 59, 61, 63, 66-67, 69-70,
74-75, 77, 80-85, 87, 89, 91-93, 95-98, 109,
121-122; **devleti** 12-13, 24, 28-30, 34, 37, 40-41,
47-48, 60, 64-65, 68, 71-72, 76, 101-102, 106,
108, 115, 125, 127; **gelenekleri** 21, 117; **imparator-**
luğu 10-11, 14-15, 17, 23, 31-33, 35-36, 42, 50-51,
58, 110-111, 119, 131, 138; **beyleri, sancakbey(ler)i**
73, 78-79, 114, 120; **sınırı** 27; **tarihi** 18

Otranto 14, 24, 34, 54, 69-70, 76, 123; **boğazları**
33; **seferi** 31

Öm

Ömer (Hz.) 99

Ömer Bey (Torhanbeyoğlu) 46

Pa

Pappas Burnu 83

Parga 70, 100

Pastrovichi (Pastroviçi)

Patras 86

Perpiano, Mosco 36, 49

Pesaro, Beneto 87, 98-100

Pisani, Zorzi 96

Pisano, Nicalo 54

Piza 73

Plesttcheief, Mikhail 40, 67

Polonya 38-39, 52, 58, 92-93, 96, 99-100, 108,
125; **kralı** 34, 89; **paralı askerleri** 23

Portekiz 68, 93, 96, 125, 131; **korsanları** 69; **kralı**
88, 108

Portolongo 83

Prat, Leonard du 32

Preveze 87, 94-95

Prioli, Francesco di 45-46

Puglia 69-70, 93

Rafizilik 103, 125

Ragusa [Dubrovnik] 36, 42, 92; **İstanbul yolu** 36

Ravenstein 87, 98

Re, Andrea de 91

Recanati fuarı 92

Ridolfo, Antonio 51

Risali, Geri 76

Risano [Risan] 106

Rodos 17, 29-33, 36, 43, 45-46, 53, 58, 63-64, 69,
71, 75, 77, 80, 88, 94, 99, 108, 118, 138;
kuşatması 109

Rodos Şövalyeleri, St. Jean şövalyeleri 14, 29-33,
35-36, 49, 52-53, 58, 64, 69, 131

Roma 45, 47, 52-56

Romanos IV Diogenes 9

Rovere, Giuliano della 56

Rum(lar) 10, 14, 98

Rumkale 42

Rusya 40, 64, 88, 92-93

Rüstem Paşa (Yeniçeri ağası) 19, 27-28

Sagudino, Alvise 56-57, 59-63, 74-75, 85, 106

Saint Angelo şatosu 53

Sakarya 120

Sakız 70, 118

Samakov 81

Samos 125

San Marco 71

Sankt Veit 39

Santa Maura Adası [Aya Mavra, Levkas] 94, 100-
104, 106-107, 114

Sapienza Adası 82-83

Sappho 63, 78

Saraybosna 75, 85, 124

Sardinya 97

Sarmusaklı 121

Saruhan: beyliği 10; **valisi** 31

Selanik 53, 60, 80-81, 84

Selçuk Hatun 25

Selçuklu(lar) 12; **devleti, imparatorluğu, impara-**
torlukları 9-10; 13; **modeli** 21

Ra

Sa

Selim (II. Bayezid'in oğlu, sonra I. Selim) 16, 109,
114-115, 118-122, 126-128, 130-138
Semendire 89, 92-93, 132; beyi 39
Seyyid Battal 13
Sforza, Lodovico 71, 77
Sırbistan 34, 39; madenleri 36
Sibenico [Şibenik] 71, 73, 84, 92, 97
Silifke 29, 68
Silistre 132
Sinan Bey (Trabzonlu) 44
Sinan Paşa (Anadolu Beylerbeyi) 19, 26, 45, 47
Sinigaglia 56
Sinop 95
sipahi(ler) 12, 14, 20-21, 24, 26-27, 31, 39, 44-46,
65, 71, 85, 120; kapıkulu 59; Rumeli 121;
tımarlı 43
Sixtus IV (Papa)
Skanderbeg bkz. İskender Bey
Slovenya 109
Sofya 36, 39
solaklar 19
Spalato [Solin] 71, 73, 84, 92, 97
St. Peter Kalesi (Bodrum) 33
sufi(ler) 17, 112-114, 118-119, 122, 124; mezhebi 121
Suriye 41, 43, 45, 109, 114-117, 138
Suriyeli(ler) 12, 14
Süleyman (I. Mehmed'in oğlu) 21
Süleyman (I. Selim'in oğlu, sonra I. Süleyman)
13, 18, 39, 109, 129, 131, 138
Sünni(ler) 110, 115
Sünnilik 10
Szöreny [Severin] kuşatması 39

Şehin (II. Bayezid'in oğlu) 16, 31, 112, 117, 119-120,
127, 129, 135
Şahkulu [Karabik] 113, 119-121, 132
Şam 26, 45, 68; valisi 30
Şiilik 110, 112-113, 135

Ta Tagliamento 85
Tarsus 26, 29, 42-44, 46-48, 68
Tatar(lar) [Özbekler] 37, 118; hanları 67
Tatarpazarcık 36
Tebriz 68
Teke 119; bölgesi 113
Temeşvar 36
Temmeruz Bey (Memlük komutanı) 43
Tenedos [Bozcaada] 77
Termisi 106

Timur, Timurlenk 11, 13, 118
Tokat 15
Tornese Kalesi 86, 91
Toros Dağları 14, 113
Trabzon 101, 110, 114, 116, 127, 131
Trakya 15
Trau [Trogir] 61, 73, 84, 92, 97
Trevisano, Benedetto (Venedik memuru) 35, 49
Trevisano, Domenico (Venedik elçisi) 54
Trevisano, Marchio (Venedik amirali) 62, 88, 91, 93
Trieste 85
Tuna 14, 36, 64, 66; eyaletleri 42; -daki Osmanlı
başarıları 65; seferi 38; tahkimi 37; vadisi
40, 53
Tunus 48, 97, 125
Turgud aşireti 24, 42-44, 47, 113
Turul Kalesi (Ermenistan) 16
Türk (ler) 10-11, 15, 17, 20, 28, 34, 38-39, 51, 53-54,
65-66, 68, 73, 81, 95, 112; akınları 97, 100;
askerleri, birlikleri, donanması, kuvvetleri 9,
33, 43-45, 82, 94, 101; aşiretleri 111; kimliği
13; Oğuz kabilesi, sülalesi 14, 29; sufilere 122
Türkiye 14, 35-36, 61, 68, 90-91, 101, 116, 118
Türkmen(ler) 26
Türk-Oğuz: kabilesi 14; sülalesi 29

ulema 12, 14, 18, 21, 29, 130; darül-ulema 25
Urban II (Papa) 85
Uzbey (Memlük komutanı) 43-48
Uzun Hasan 16, 20, 67, 110

Ümit Burnu 71
Üsküp 81

Valona 24
Van Gölü 111
Vardar 84, 90
Varna 134
Varsak, Varşak 58; aşireti 24, 42, 44, 47, 113;
beyleri 43, 45
Venedik(liler) 30-32, 34-35, 39, 42-43, 45-46,
49-53, 55-59, 61, 64-68, 71-74, 76-77, 111-113,
116-119, 122, 124-125, 128; filosu, donanması,
kadirgaları 54, 70, 75, 79; istihkamları 78;
korsanlar 69, 123; -le savaş 80-109; senatosu
124; tacirleri, tüccarları 60, 62, 74
Vidin 92
Villach 39
Vituri, Antonio 34-35

ul

Üm

Va

Viyana 52, 138
Vladislav (Bohemya, Macaristan kralı) 38-39,
64-66, 96-97, 108
Vojussa deresi 87
Yahudi(ler) 19, 80, 98

Ya

Yahya (Vaftizci, Hz.) 36, 49
Yahya Paşa 45, 117
Yakub (Kethüda) 26
Yakub Paşa 39, 43, 74, 86
Yunanistan 14, 55, 70, 72, 77-78, 84, 88, 92, 96,
108-109, 113, 138

Za

Zakintos [Zaklise, Zante] 73-74, 83-84, 87, 94,
101-102, 105, 118
Zanchani, Andrea 73-75
Zara [Zadar] 34, 84, 92, 97
Zeyneddin Ali, Ali Çelebi, Molla Arabi (Bursa
Müftüsü) 48
Zorzi, Alvise 63
Zorzi, Hironimo 124
Zustignam, Bernardo 104
Zustignam, Unfre 51

Osmanlı tarihinde "Sultan Bayezid Han-ı Sani" olarak da bilinen II. Bayezid imparatorluğun parlak hükümdarlarından biri olarak kabul edilmez. Bayezid'in 1481'den 1512'ye kadar süren saltanatı zaferlerle süslenmiş olsaydı bile, babası, Konstantinopolis fatihi Sultan Mehmed Han'ın gölgesi altında kalmaktan kurtulamazdı. Üstelik halefi Yavuz Sultan Selim Suriye'yi, Kutsal Toprakları ve Mısır'ı fethetmiş; onun oğlu Muhteşem Süleyman da Rodos ve Belgrad'ı almış ve Viyana'yı kuşatmıştı. Ama imparatorluk onun saltanatı sırasında az büyümüş olsa da, son derece değerli mevziler kazandı. Osmanlılar, Yunanistan ve Arnavutluk'taki sahil kentlerinin alınması sayesinde sadece Balkan Yarımadası'na değil, bütün doğu Akdeniz'e ve buradaki ticarete de hâkim oldu. Osmanlı donanması daha önce görülmemiş bir büyüklük ve etkinliğe kavuştu. Zamanın deniz imparatorluğu Venedik'i mağlup eden yeni bir deniz gücüydü bu. Saltanatı sırasında neredeyse bütün bilinen dünyayla süren ticari ilişkiler öylesine ilerletilmişti ki, Sultan Bayezid Han çağının en zengin hükümdarı haline gelmiş, babasının zekice yarattığı imparatorluk dünyanın büyük güçleri

arasına sağlam biçimde yerleşmişti. İç savaşı, Şah İsmail'in yarattığı tehdidi, imparatorluğa karşı birçok isyanı, depremleri ve veba salgınlarını atlatan Bayezid, II. Murad ve II. Mehmed'in attığı temeller üzerinde sağlam bir yapının iskeletini kuran padişah oldu.

ANİ VE YAŞAM DİZİSİ

Kitapyayinevi

ISBN 978-605-105-128-4

9 786051 051284

₺ 15,-